

NÂZIM HİKMET

Kan Konuşmaz

romanlar 1

ADAM

NÂZIM HİKMET *Kan Konuşmaz*

15

ADAM

Nâzım Hikmet

●

Kan Konuşmaz

ADAM YAYINLARI

© 1987

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir.

Nâzım Hikmet'in tüm yapıtlarının Türkiye'de yayın ve temsil hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir. Anadolu Yayıncılık A.Ş.'den yazılı izin alınmadan Nâzım Hikmet'in hiçbir yapıtı parça ya da bütün olarak yayımlanamaz, tiyatro, film ya da radyo ve televizyona uyarlanamaz ve başka biçimlerde işlenemez ve kullanılamaz.

Birinci Basım: Haziran 1990
İkinci Basım: Kasım 1990
Üçüncü Basım: Haziran 1991
Dördüncü Basım: Kasım 1991
Beşinci Basım: Eylül 1992
Altıncı Basım: Haziran 1993
Yedinci Basım: Ocak 1994
Sekizinci Basım: Aralık 1994
Dokuzuncu Basım: Haziran 1995

95.34.Y.0016.380
ISBN 975-418-004-0

Nâzım Hikmet'in bütün yapıtlarını (şiirlerini, oyunlarını, romanlarını, öbür düzyazılarını) bir araya toplayan bu dizi kitaplarda kronolojik sıra uygulanmıştır.

Yalnız şiir bölümünde, şairin çocukluk ve çıraklık dönemi ürünleri (ki bunları kitaplarına almadığı gibi, birçoğunu dergilerde de yayımlamamıştır) ayrı bir ciltte toplanarak şiir kitapları dizisinin en sonuna konmuştur. Bu cilt şairin yetişme yıllarındaki gelişmelerini izlemek isteyenler içindir.

Şiir bölümündeki sıralama, şairin sağlığında yayımlanan, ya da kendi düzenlediği ama yayımlandıklarını görmediği kitaplarının yayın, ya da düzenlenme tarihlerine, kitaplarına girmemiş olan şiirlerinin ise yazılış tarihlerine göredir. Yazılış tarihleri kesinlikle belirlenemeyen şiirlerin yerlerinde kaymalar olabilir. Başta kitapların yayın tarihlerine göre sıralama yapılırken de (iç düzenleri olduğu gibi korunduğu için) şiirler yazılış tarihlerine göre değil, şairin gönlüne göre bir sıralama içindedirler. Amaç çeşitli dönemlerdeki şiirlerin birbirine karışmaması olduğundan, bu tür yer değiştirmelerin gelişmeleri izleme açısından fazla bir sakıncası bulunmadığı açıktır.

Elinizdeki yeni derlemeyle, birbirini tutmayan çeşitli müsveddelerden yola çıkan, savruk, özensiz, acele basımlardaki kargaşaya, sırasında anlamı zedeleyen dizgi düzelti yanlışlarına son verilmiştir.

YAZIŞMA ADRESİ: ADAM YAYINLARI, BÜYÜKDERE CADDESİ ÜÇYOL MEVKİİ, NO: 57 MASLAK-İSTANBUL
TEL: 285 21 52 (12 Hat) TELG: ADAMYAY TELEKS: 26534 rada tr FAX: 276 27 67

Nâzım Hikmet

●

Kan Konuşmaz

Romanlar: 1

ADAM

Tefrika Başlangıç Tarihi : 29 Mayıs 1936

BİRİNCİ KISIM

I

BAKKALIN BİTİŞİĞİNDEN ÇIKAN KADIN VE GÂVUR CEMAL HOCANIN BİR SÖZÜ

Burası bir medresedir. Dışarısı içeriye girmesin diye duvarları kale duvarı gibi yapılmış ve içerinin dışarıya çıkmaması için pencerelerine kalın demir parmaklıklar takılınış bir medrese...

Şimdi medrese boştur. Mahallede ağaç ve ağaç dalları üstünde kuşlar bulunmadığından mahalle çocukları bu boş medresenin camlarını nişanlayıp nişanlayıp yere indirmişler. Böylelikle medreseli mahallenin dar karanlığında pırıl pırıl ışıldayan bir yol peyda olmuş.

İşte Nuri Usta bu yolun üstünden geçip kendi mahallesine saptı.

Nuri Ustanın mahallesi medreseli mahalleye benzemez. Arkası bir sırta dayalıdır, önü olduğu gibi açıktır, denize bakar. Sokaklarında rüzgârların görünmez nehirler gibi akmalarına karşı koyan yüksek bir medrese duvarı da yoktur.

Sokaklarında başı boş rüzgârlar dolaşan bir mahalleye hasta bir insan, ceketinin düğmelerini iliklemeden girmemelidir. Nuri Usta da böyle yaptı. Boğazı fena yanıyordu ve mahallesinin sıkı, sert rüzgârını bir bıçak gibi göğsünden yiyince vücudunun bir yerinde büyük bir damar koptu gibi geldi ona... Çünkü bütün kanı, derisinin altından başına doğru, henüz eritilmiş bir kurşun sıcaklığı ve canlılığıyla akmaya başlamıştı.

Nuri Usta yirmi beş yaşındadır. Fakat bundan dört yıl önce, Meşrutiyet'in ilanı yılı, sağ gözü bir çelik talaşıyla sönüp Mekteb-i Sanayi'den çürüğe çıkartılınca anasının Sarıgüzel'deki tek katlı evini satıp bir «Her türlü alât ve edevat-ı mihanikiye tamirhanesi»

açtığı için ona herkes "usta", "Nuri Usta" der.

Ustalar, başıboş dolaşan rüzgârların içine ağrısı gitgide çoğalan bir boğaz ve ateşi her saniye artan bir vücutla girseler bile, "ustalığın icabettirdiği" ağırbaşlılığı elden bırakmamalı, telaşlanmamalıdırlar. Nuri Usta da böyle yaptı. Ağır ağır, sanki hiçbir şeyi yokmuş gibi yürüyor. İşte mahalle bakkalının önündedir. Durdu bir saniye. Tam bu sırada bakkalın bitişiğindeki kapı açıldı. Peçesi inik, çarşaflı genç bir kadın çıktı dışarı. Usta dükkâna doğru çekildi. Fakat yine tam bu sırada ustanın sırtına çarparak bakkalın kapısından bir erkek sokağa fırladı.

Kadın önde, erkek arkada. Bakkaldan çıkan erkek, bakkalın bitiğindeki evden çıkan kadına yetişti. Onun rüzgârdan uçan pelerininin ucunu hızla çekip bir şeyler mırıldanarak geçti yanından.

Kadın durakladı. Erkek yürümüş, medreseli mahalleye sapan köşede kadını bekliyor.

Nuri Usta seslendi :

— Hasan.

Medreseli mahallenin köşesindeki erkek cevap verdi :

— Buyur, ustam?

— Az gelsene buraya.

Hasan geldi. Ustadan üç yaş küçüktü. Fakat sanki aralarında yirmi üç yaş varmış gibi konuşuyorlardı. Çünkü Nuri "Usta"ydı, Hasan'sa Nuri Ustanın komşusu Ali Ustanın dükkânında "Çırak".

— Hasan, şu kadıncağızı rahat bırakın...

— İyi amma, usta...

Nuri Usta, Hasan'ın elini tuttu.

— Hasan eli mangala girmiş bir çocuk gibi bağırdı :

— Cayır cayır yanıyorsun be usta.

— Biraz hastayım.

— Dayan bana, usta. Götüreyim seni eve kadar.

Nuri Usta, Hasan'ın omuzuna dayandı. İlk adımı atarlarken ikisi de gözucuyla arkalarına baktılar. Bakkalın bitişiğinden çıkan kadın, medreseli mahallenin köşesini dönmüş, kaybolmuştu bile...

— Usta, titriyorsun...

Kapının önüne geldiler. Çıngırağın ipini çekmeden önce Nuri Usta, Hasan'a dedi ki :

— Bana bak, anama ateşim olduğunu söylemeyeceğiz. Anam

korkar bu işten. Babamı böyle bir ateş dalgası kapıp götürmüş de hani. Anama, "Ayağım burkuldu," diyeceğim.

Usta çıngırağın ipini çekti.

— Sen de içeri gir, Hasan. Yatağı anama yaptırmak olmaz. Sabahtan beri kim bilir nasıl yorulmuştur. Benim de halim yok. Sen seriverirsin.

Hasan, Nuri Ustanın anasının yardımıyla cumbanın içine yatağı sererken düşünüyor : "Bu Nuri Usta biraz antika doğrusu. Evde kocakarıya bir yatak da serdiremedikten sonra turşusunu mu kuracak böyle ananın? Sonra demin de yaptığı gibi elin orospusunu mahalle delikanlılarından korumaya çalışıyor. Bir, iki, üç, ustalık çıraklık ama, demin ona yaptığı işi Yorgancı Selim'e yapsaydı kadının yanında şişi yediğinin resmiydi."

Nuri Usta yatağa girmeden önce gargarasını hazırladı. Anasına göstermeden bir sulfato aldı. Sonra topallama taklidi yaparak geldi yatağa girdi.

Ustanın anası orta boylu, vaktinden önce bembeyaz olmuş hissini veren saçlarına oyaları mor, sarı, kırmızı yemeniler bağlayan bir kadındır. Biraz çocuk gibidir. Hem çok inatçıdır, hem çok çabuk kanar. Şimdi oğlunun yorganını sıkıştırırken soruyor :

— Ateşin var gibi, Nuri.

— Bir şey değil, ana, ayak burkulması ne de olsa ateş yapar. Hem biraz da boğaz olmuşum galiba. Bir iki gargara filan...

— Ben gidiyorum, usta.

Nuri Usta, Hasan'a döndü :

— Eyvallah, güle güle Hasan. Ali Ustaya selam söyle. Ben yarın dükkâna çıkmayacağım gibi.

Cumbanın ön kafesi açık. Nuri Usta yerden gökyüzünü görüyor, rüzgârı duyuyor, bulutları seyrediyor. Bulutlar durup dinlenmeksizin geçiyorlar. Boyaları ilkönce gölgeli beyazdı, sonra altlarında ışıkları rengârenk lambalar yanıyormuş gibi kızardılar, turuncu oldular, kurşunileştiler.

Anası birdenbire Nuri Ustayı dürttü :

— Bak, bak, Nuri, kargalar mektepten dönüyor...

Bir sürü karga bütün bir değişen renk dünyası içinde siyahlıklarından bir damla bile kaybetmeksizin kapkara gelip

geçtiler. Gökyüzü şimdi kurşuni bir kâğıda kömür ve tebeşirle çizilmiş bir deniz resmi gibiydi. Usta bu resme baktı ve her nedense birdenbire Gâvur Cemal Hocanın bir sözü geldi hatırına :

"Gökyüzüne melekleri çıkaran da biziz, kanatlarını takan da biz..."

II

BİR ROMANDAKİ ÇERKEZ HALAYIK

Hastalığının üçüncü sabahı ustanın ateşi otuz altı buçuğa düştü. Fakat anası o gün de yataktan çıkmasına razı olmamıştı. Ana oğul, biri mangalın başında kahve cezvesinin sapına yapışmış, öbürü yatakta, susuyorlar.

Kahve pişti.

Usta duvardaki bir resme bakmaktadır. Bu resim, fotoğraf makinelerinin, insanları ve eşyaları gölgesiz ve hacimsiz satıhlar halinde kâğıtlaştırdıkları devirlere aitti. Meşrutiyetin ilanından on beş yıl önce babası Tophane'de kamacı ustasıyken bir resm-i küşat dolayısıyla çekilmişti. Önde bol şeritli, bol nişanlı ve bol sakallılar, kolları iki yana sarkık duruyorlar. Onların arkasında şeritleri daha dar, nişanları daha az ve sakalları daha kısa olanlar kollarını kavuşturmuşlar, elpençeydiler, en arkadaysa palabıyıklı, uzun fesli ustalar dimdik dizilmişlerdi.

Nuri Ustanın babası bu en arka sıradakilerin en uzun feslisi, en palabıyıklısı ve en dimdik duranıydı.

Fotoğraf, havayi mavi parlak bir kâğıda basılmış ve pembe kalın bir mukavvaya yapıştırılmıştı. Nuri Usta biliyordu ki fotoğrafın arkasında yaldızlı bulutların arasından doğan bir güneş vardır ve bu güneşin altında, fotoğrafçının kuyruğu çatallı imzası. Bu imzanın alt tarafına babası, kamış kalemiyle ve rütbe sırasıyla resm-i küşatta bulunanların isimlerini yazmıştı. Babasının yazdığı bu isimlerin arasında bir tanesi vardı ki, şimdi, yazılışından on dokuz yıl sonra mahallenin diline düşmüştü : Muzaffer Paşa.

— Ana, adı neydi şu kızın?

— Hangi kızın, oğlum?

— Şu Muzaffer Paşalardan...

— Gülizar... Niye sordun?

Nuri Usta cevap vermedi. Bir roman okumuştu. Bir paşazadeyle Çerkez bir halayığın maceralarına dair...

— Ana, evveli gün, Hasan gene Gülizar'a sataşmak istedi...

— Sataşırlar... O da sokağa çıkmasın. İnsanın ayıbı olunca gizlenir.

Gâvur Cemal Hocadan öğrendiği ve inandığı fikirlerle, Nuri Usta, kadınla erkek arasında cinsi müsavat olması lazım geldiğini anasına anlatmak istedi. Sonra vazgeçti. Bunu bir kadına, bilhassa anasına anlatamayacağını, şimdiye kadar yaptığı denemelerle bildiği için garip bir hüzün duydu.

— Peki ama, ana, şimdi ne olacak bu kız?

Bu sefer anası cevap vermedi.

Nuri Usta düşünüyordu : Gülizar'ın başından geçenler romandaki Çerkez halayığınki kadar beylik, her gün olağan işlerden. Yalnız roman, Çerkez halayığın öldüğünü yazıyordu. Gülizar sağdı. Onu Muzaffer Paşalar dokuz yaşındayken evlatlık almışlar. Paşanın bir oğlu varmış. Tıpkı romandaki paşazade gibi. Romandaki paşazadenin adını hatırlamıyor amma Muzaffer Paşanın oğlunun...

— Ana, şu oğlanın adı neydi?

— Hangi oğlanın?

— Şu Gülizar'ı...

— Seyfi Bey...

Seyfi Bey, Gülizar'ı gebe bırakmış.

Romandaki paşazade de Çerkez halayığı gebe bırakmış mıydı? Usta bunu da hatırlayamıyor. Ama, Gülizar'ın gebeliği muhakkak. Bunu bütün mahalle biliyor. Nasıl bilmesin ki, Muzaffer Paşanın karısı işi haber alır almaz Gülizar'ın koltuğuna bohçasını verdiği gibi kızı İstanbul'daki biricik akrabası Zübeyde Hanıma göndermişti. Bakkalın bitişiğinde oturan Zübeyde Hanıma...

— Kahven soğudu, oğlum.

Nuri Usta soğuyan kahvesine baktı. Gâvur Cemal Hocanın bir sözünü hatırladı gene : "Öyle insanlar vardır, bilirim, başkalarının acılarıyla alakadar olurlarken öyle derine dalarlar ki ağızlarındaki cıgarayla kendi dudaklarını yakacak kadar gülünç olurlar."

Nuri Usta da soğuyan kahvesiyle şimdi kendini böyle gülünç buluyor. Bir yanda karnında bir çocukla, karnında, gene Cemal Hocanın dediği gibi, en büyük insan verimlerinden biriyle kovul-

muş bir kadın var. Öte yanda soğumuş bir fincan kahve.

Birdenbire Nuri Ustanın aklına, kendi de niçin ve nasıl olduğunu anlamadan, bir hastane koğuşu geldi. Tıraşları uzamış insan yüzleri, sargılar. Gömleğinin sol kolunda kocaman bir kan lekesiyle dolaşan düşük sarı bıyıklı, çok kısa boylu bir hastabakıcı.

On gün önce, Kasımpaşa Merkez Bahriye Hastahanesi'nin Balkan Harbi yaralılarıyla dolu olan bu koğuşunda Çatalca'dan getirilen bir arkadaşını, Ahmet'i görmeye gitmişti. Ahmet'in kolunu kesmişler. Hem de sağ kolunu. Halbuki mektepte en uzağa taş atan Ahmet'ti...

— Kapı çalınıyor, Nuri.

— Ya? Öyle mi, ana? Gidip bakayım...

Nuri Usta yatağından çıkmak istedi. Anası alıkoydu.

— Ben gider bakarım. Sen kımıldama, Nuri. Bu çalış senin gâvurun çalışına benziyor da onun için söyledim.

III

GÂVUR CEMAL'İN ŞÖHRETİ NEREDEN GELİR?

Gelen Gâvur Cemal Hocaydı. Odadan içeri girer girmez doğru ustanın yatağına gitti. Elini alnına koydu :

— Ateşin filan yok.

Ustanın anasına döndü :

— Ne diye bunu tembel tembel yatırırsın, ana?

Ceplerinden taşan Fransızca gazetelerin bir kısmını minderin üstüne fırlattı. Mangalın başına çömeldi :

— Kendime bir kahve pişireyim tez elden, dedi.

Gâvur Cemal Hocanın kırmızımtırak, kıvır kıvır bir sakalı var. Saçları kalıpsız fesinin kenarlarından taşıyor. Posbıyıklarla kalın kaşlar arasında enli bir burun. Ütüsüz bir pantolon ve yakası yağlı bir ceket.

— Bak, odaya girer girmez, "Tez elden bir kahve pişireyim," dedim. Halbuki niçin kahve içeriz? Hiç düşündün mü, Nuri Usta? Tadı için, desen, değil. Tadı için kahve içeceğine limonata iç... Kokusu için mi? O da değil. Turunç şerbetinin yanında bu bulaşık suyunun kokusu nedir ki?.. Sinirleri tembih edermiş. Laf!... Rakı

ne güne duruyor?.. Hazımmış. Palavra... Yemeklerden sonra elma ye!.. Öyleyse niçin şu meredi içeriz? Çünkü, evvela, biz kahve içmesek kahveciler kahvelerini kime satacaklar? Sonra, alışkanlık denen nesneyi bilir misin, Nuri Usta? Bilir misin ki insanoğlunun hem en büyük kuvveti, hem en büyük kepazeliği bu alışkanlık denen nesnedir!.. Biz kahve değirmeniyle, kahve cezvesiyle, kahvesiyle, eviyle, minderiyle, hukukuyla, felsefesiyle kendimize bir ikinci dünya yaratırız. Sonra bu yarattığımız dünyanın esiri oluruz. Başlar o bizi yaratmaya.

Artık o eskiyip onun içinden bir yenisini doğurana kadar bir kavga, bir gürültü... Aslanı kafese alıştırmak için onu yavruyken tutup içeri atarlar... Bizi kırk yaşında kafese koysalar, üçüncü günü yerimize alışırız. Ve on sene kafeste kaldıktan sonra dışarı salsalar on yıl yattığımız yeri üç haftada unutuveririz... Bilir misin ki, Nuri Usta...

Gâvur Cemal Hoca kahve hakkında konferansına devam ederken, Nuri Usta bu acayip adamın kendi ağzından dinlediği hayatını bir kerre daha gözünün önünden geçiriyor.

Cemal'in iki şeyi meşhurdur : Gâvurluğu ve sakalı.

Gâvurluğunun şöhreti dört yıllıktır. Ve o bu şöhretin sebebini şöyle anlatır :

"Meşrutiyet'in ilanı yılı ben Anadolu'da ...vilayeti idadisinde tarih ve coğrafya hocasıydım.

"Şehirde bir vilayet konağı, üstünden araba geçebilen iki sokak, ala balıklarıyla meşhur bir dere, bir 'İstanbul oteli', dört deveciler hanı, bir aynalı kahve ve irili ufaklı tam kırk iki tane cami vardı. Evet, kırk iki tane, teker teker saydım.

"Bizim idadi şehrin en yüksek tepesinin üstündeydi. Ova tarafından şehre bakılınca ilkönce bizim yapının üç katlı, dört köşe taş kesmeliği göze çarpardı.

"Bilmem hangi frenk yazıcısının eserlerini tercüme ederek Osmanlı tarih-i edebiyatına giren bir paşa menfiyen valiliğine tayin kılındığı bu vilayette ilk ve son iş olarak bizim mektebi yaptırmış. Evet, ilk ve son iş... Çünkü, hazret, firengâne icraatında biraz daha ileri gidip vilayet hududunun yirmi beş kilometre kadar uzağından geçen şimendiferi vilayet hududundan içeri sokmaya teşebbüs edince eşraf-ı vilayet Osmanlı edebiyatının bu namdar mütercim paşasına karşı ayaklanmışlar. 'Bu kara demir yılanının tarlalarımız

arasından geçmesi ekinlerimizin bereketini kaçırır. Davarlarımız korkudan çatlar. Kadınlarımız kısırlaşır. Biz bu gâvur yolunu istemeyiz...' demişler. Bir ariza yazmışlar Abdülhamit'e. Abdülhamit de, bu frenk edebiyatı meraklısı paşasını böyle demiryolu filan gibi Fransız klasiklerinden gayri işlerle uğraşmak zahmetinden kurtarmak için, terfian fakat yine menfiyyen uzak vilayetlerden birine naklettirmiş.

"Bana merak oldu, bu demiryolu hikâyesinin içyüzünü araştırdıydım. Meğerse eşraf-ı vilayet, yani 'bilmem ne zadelerle, bilmem kim oğulları' diye anılan iki aile bütün bizim vilayet içinde ve bizim vilayetlerle öteki vilayetler arasında işleyen deve kervanlarının sahipleriymişler. Bilmem hangi padişah devrinden beri Anadolu'nun bütün bu mıntıkasında deve kervanlarının çanı dağlara taşlara bu iki ailenin şan ve zafer türkülerini okumuşlar.

"İncir, üzüm, tütün, dokuma ve son yıllarda gaz tenekeleri ve Avrupa basmalarıyla şehirlerin kapılarından giren bu deve kervanlarını düşün bir kerre! Sonra, bir de vilayete demiryolu sokmak isteyerek deve kervanlarının hasret ve gurbet gibi içli çanlarına ot tıkamaya kalkışan Fransız klasikleri meraklısı paşayı gözünün önüne getir.

"Mamafih, şehirde mütercim paşamızın hatırasını saygıyla ananlar da yok değildi. Bilhassa Avrupa'yla alışveriş eden ve deve kervanlarının inhisarından, çanlarındaki şarkıların derinliğine rağmen gidip gelişlerindeki betaatten şikâyetçi olan büyük manifatura tüccarları, limanlara üzüm, incir, tütün gönderenler bizim mektebin banisini hayırla yâd ederlerdi.

"Ben, Meşrutiyet'ten bir yıl önce şehre gelmiştim. Meşrutiyet ilan edilir edilmez bizim mektebin banisini hayırla yâd eden zümre top yekûn İttihatçı oldu.

"Kafamda mektebe ait bir yığın proje vardı. Bu projelerin tatbiki için dışardan yardım lazım. Gittim, en koyu İttihatçı kesilen büyük manifaturacı Emin Efendiye fikrimi açtım. O da Kulüp'te konuştu. Bana kararı getirdi:

"— Cemal Bey korkmasın, biz arkasındayız...

"Kolları sıvadık. İşe başladık. Son sınıf talebeleri arasından gözü açık, güçlü kuvvetli yirmi iki genç seçtim. Emin Efendi vasıtasıyla İstanbul'dan getirttiğim futbol topunu ayaklarının arasına salıverdim. Ben de aldım ağzıma bir düdük. Başladık maça.

Mektep çocuklarının, kısa pantolonla böyle mektep avlusunda meşin bir topu kovalamaları bütün vilayet dahilinde o günlerde misli görülmemiş icraatlardandır diye çok şükür kimse ses çıkarmadı. Fakat küplere binen ulûm-i diniye hocası oldu. Hocaefendi eski kafalılardan bilmem ne zadelerle görüşmüş. Gitmiş onlara söylemiş. Onların bizim manifaturacı Emin Efendiyle araları açık. Halbuki bizim maçların arkasında Emin Efendi var. Hatta topu bile getiren o. İş karıştı. Bizim futbol bir şehid-i hürriyetin kafası gibi İttihad ü Terakki Kulübü'nde adalet, müsavat, hürriyet namına müdafaa edilmeye başlandı.

"Deveciler baktılar ki bizim parti kazanacak, cayır cayır top oynayacağız, bir gün muallimler odasında akaid-i diniye hocasını saldırttılar üstüme. Herif şer'i şeriften başlayıp mektep talebelerini baldırı çıplaklar menzilesine kadar indirdiğimde karar kıldıktan sonra avaz avaz bağırarak ne dinsizliğimi bıraktı, ne de imansızlığımı. Hocanın sözlerini gülerek dinliyordum. Daha da dinleyecektim. Fakat birdenbire gözüme odanın kapısı ilişti. Kapı aralanmıştı. Aralıktan binlerce göz, hani mektep kitaplarında büyütülmüş sinek gözü resimleri vardır, arı peteği gibi, bir yığın göz, işte öyle bir yığın çocuk gözü bana bakıyor. Talebelerim kapının önüne birikmişler. Sarıklı Hafız Hocanın sarıksız İstanbullu Cemal Hocayı nasıl tekfir, nasıl habt ettiğini dinliyorlar.

"Birdenbire kan başıma çıktı. Hafıza şöyle bir kalın perdeden 'Susss!' dedim. Bu emir öyle apansız, öyle keskin oldu ki Hafız sustu. 'Dinle,' dedim, 'mademki talebelerimin sıhhatleri, çeviklikleri, gözlerinin bir parça pekleşmesi için lazımdır, o oynadığımız şey meşin top değil ya, Hazreti Ali'nin kafası olsa, ben düdüğü öttürür, çocuklara çaldırırım tekmeyi. Bu, bir... Sonra ben dinsizmişim, imansızmışım, kâfirmişim, belki öyleyimdir, belki değil... Bu benim bileceğim iş. Fakat ben coğrafyada verdiğim her dersin doğruluğunu çocuklara ispat edebilirim. Ya sen? Sen varlığını okuttuğunun varlığını ispata kadir misin?'

"Nasıl apansız başladımsa öyle apansız sustum. Daha doğrusu muallimler odasında öyle bir sessizlik oldu ki kendi sesimden ürktüm birdenbire. Etrafıma bakındım. Hafız Hocanın yüzü sarığından beyaz. Mektep Müdürü kıpkırmızı. Bir riyaziye hocası vardı, şişman, dazlak kafalı bir sersem. O da gözlerini yere dikmiş, nerdeyse ağlayacak.

"Hafız Hoca oturduğu koltuğun yayları boşanmış gibi, birdenbire ayağa kalktı. Aramızda epeyi mesafe vardı. Kısa kısa adımlarla, adeta koşar gibi burnumun dibine sokuldu. Ve ben daha ne olduğunu anlamadan, üç defa : 'Tuh, tuh, tuh, kâfir, kâfir kâfir!' diye yüzüme tükürüp bağırdıktan sonra yine aynı kısa adımlarla koşup kapının önünde biriken talebeleri yararak merdivenlerden aşağı inmeye başladı.

"Kendimi toparlayıp Hafızın yakasına yapıştığım zaman ikimiz de mektebin sokak kapısı önündeydik. Elimi latasının yakasında görünce bağırmaya başladı. Talebeler, hocayı ancak tüyleri yolunmuş bir karga biçimine girdikten sonra elimden alabildiler.

"Hemen o akşam şehrin irili ufaklı kırk iki camiinde kırk iki hoca idadi mektebinin tarih ve coğrafya muallimini 'Gâvur Cemal' lakabıyla tekfir ettiler. İki deveci ailesi aralarındaki rekabeti bir müddet bir yana bırakarak yine birleştiler. İstanbul'a, Maarif Nezareti'ne, Bab-ı Meşihat'e, Makam-ı Sadaret'e telgraf üstüne telgraf yağdırıldı. Kırk sekiz saat sonra şifreyle azlim geldi. Deve kervanları o hasret ve gurbet dolu çanlarıyla şehirlerden şehirlere 'Gâvur Cemal Hocanın' macerasını taşırlarken biz de kapağı İstanbul'a attık. O gün bu gündür ismimim başında gâvurluk, sonunda hocalık, dolaşıp dururum."

Cemal'in gâvurluğu işte böyle bir maceradandı.

Sakalına gelince, onun, bu sakalı, altı yıldır bir yürek acısıyla alay etmek için suratında taşıdığı söyleniyordu. Nuri Usta bu dedikodunun doğru olup olmadığını Cemal'in kendisine sorup öğrenebilirdi. Fakat onunla böyle bir bahse girişmektense bu sakal hikâyesinin içyüzünü öğrenmemeyi tercih etmişti.

IV

CEMAL BUNA CEVAP VEREMEDİ...

— Ne o? Daldın yine, usta?
— Seni düşünüyorum, hocam.
— Gâvurluğumu mu? Sakalımı mı?
— İkisini de...

— İki şeyi birden düşünmek zaaftır, usta. İnsan tek bir şeyi kuvvetle düşünmeyi öğrenmeli. Delilerin o zincirleri kıran kuvveti nereden gelir, bilir misin? Sabit bir tek fikir taşımalarından. Tarihin bütün büyük adamları bir tek fikrin ağrısıyla kıvranmışlar, bir tek fikrin acısıyla doğurmuşlardır. Hem benim gâvurluğumla sakalımı ne diye düşünürsün? Sen anlat bakalım, ne var, ne yok? Görüşmeyeli iki hafta oldu. Fransızca ilerliyor mu?

— İşten boş vakit buldukça okuyorum, hocam.

— İşte bu olmadı. Senin dükkâna benim gramofonu tamir ettirmek için ilk geldiğim gün sana ne demiştim, usta? İşten boş vakit buldukça okumak değil, okumaktan boş vakit buldukça iş yapmalısın!.. Ne güldün? 'Sonra ana oğul ne yer, ne içeriz?' mi diyorsun?.. Bu da doğru... Nasıl doludizgin koşabilmek, üç yüz altmış dört gün koşmak için hazırlanıp bir gün meydana çıkarılan yarış beygirlerinin hakkıysa doludizgin okuyabilmek de...

Nuri Ustanın anası birdenbire söze karıştı :

— Cemal Bey oğlum, dedi, sen çok okudun mu?

— Eh, biraz, daha da okuyorum...

Ustanın anası aynı çocuk merakıyla sordu :

— Okuyacak, okuyacaksın da, sonra ne olacak?

— Dünyayı anlayacağım.

— Sonra ne olacak? Diyelim okudun, okudun, dünyayı anladın. Sonra ne olacak?

Cemal birdenbire cevap veremedi. Vaktinden önce beyazlanmış hissini veren başına kırmızı oyalı mavi bir yemeni sarmış olan bu kadının önünde, bu eski kamacı ustasının dul karısı karşısında Cemal'in kalın sesindeki istihza ilk defa pürüzlendi :

— Hiç, dedi...

Nuri Usta, "Hiç" diyenin yüzüne hayretle baktı. Ve ilk defa, bu hayranı olduğu adamda bir şeyin, bir şeylerin eksikliğini anladı.

V

GÜLİZAR'IN HOCANIMI VE YORGANCI SELİM'İN SESİ

Gülizar gaz lambasını yaktı. Evde yalnızdı. Zübeyde Hanım

sabahleyin sokağa çıkmış ve daha dönmemişti.

Gülizar lambayı aynalı konsolun üstüne koydu ve birdenbire aynanın içinde kendi yüzünü öyle büyütülmüş, öyle koskocaman gördü ki korktu. Fitili kıstı.

Göztepe'de Muzaffer Paşalara bir Hocanım gelirdi. Diz ve baş ağrılarını okuyan bir kadın. O, derdi di : "Gece aynaya bakmak uğursuzluk getirir!"

Gece aynaya bakmanın niçin uğursuzluk getirdiğini Gülizar sormamıştı. Yalnız, o biliyordu ki Hocanımın her söylediği doğrudur ve gece aynaya bakanın derdi iflah bulmaz.

Aynanın içinde bir daha görünmemeye çalışarak fitili biraz daha kıstı. Sonra, gitti pencerenin önündeki sedire oturdu.

Dışarda yağmur çiseliyor. Kafesin arkasındaki dünya soluk mavi bir alacakaranlık içindedir...

Bitişikteki bakkalın kapısını göremiyordu. Yalnız bu kapıdan ıslak toprağa düşen turuncu ışık parçasını çiğneyerek dükkâna girip çıkanları iyiden iyiye seçebiliyordu.

Nuri Ustanın müdahalesiyle Hasan'ın elinden kurtulduğu günden beri sokağa çıkmadı. Aşağı yukarı iki ay. Göztepe'deyken de sık sık sokağa çıkmazdı, ama çocukluğunu ve en güzel günlerini, içinde koskocaman masal kuşları gibi çam ağaçlarının tünediği bir bahçede, göz alabildiğine sıralanmış kütüklerinden renk renk üzüm salkımları sarkan bir bağın genişliğinde geçirmişti.

Göztepe'deki bağ aklına gelince kıpkırmızı oldu. Karnındaki çocuk oynadı. Düşünmek istedi. Israrla, inatla sonuna kadar düşünmek istedi. Düşünemedi. Ona bir şeyi sonuna kadar düşünmeyi öğretmemişlerdi.

Bitişik bakkaldan kalın erkek sesleri geliyor. Daha doğrusu, bir tek kalın, ama çok kalın ses ötekileri ezerek yükselmektedir.

Gülizar sedirin üstünde derlenip toparlandı. Artık sokağa bakamıyor. Dışarıya, yağmurlu havaların o apansız bastıran karanlığı çökmüş. Bakkalın kapısından vuran ışık parçasını geçtikten sonra bu zifiri karanlıkta boyanarak Gülizar'a kadar gelen erkek sesi gitgide kalınlaşıyor. Siyahlaşıyor adeta...

Gülizar bu sesi tanıdı. Yorgancı Selim'in sesi. Bu ses bakkalın ve dükkândaki müşterilerin, "Canım etme, yapma, dur bakalım"larını iki yana devirerek haykırıyor :

— Gösteririm kaltağa. Parasını mı batırdık cadının? Leşkarga-

sı gibi insanın üstüne çullanıyor. Beş altın aldık. Dört mecit faiz verdik üç ayda. Bana Yorgancı Selim derler. Bir elime... "Kerhaneci karı..."

Gülizar şedirden fırladı. Konsolun üstündeki lambayı söndürdü. Karanlıkta, olduğu yerde, öyle ayakta dikili kaldı. Korkuyordu. Ama nasıl... Yorgancı Selim şimdi dayanacak, camları çerçeveleri indirecek, odaya girecek... Sonuna kadar düşünemedi yine. Kafasında yalnız bir tek söz dönüp duruyor : "Kerhaneci karı".

Yorgancı Selim'in "Kerhaneci karı" dediği Zübeyde Hanımdır. Yorgancı Selim'in Zübeyde Hanıma "Kerhaneci karı" demesi kendi yüzündendir. Eğer Zübeyde Hanım onu evine almasaydı, kadıncağıza kimse...

Birdenbire karanlıkta konsolun mermeri üstünde bir pırıltı görür gibi oldu. Elini uzattı. Konsolun mermerinde pırıldayan şeyi aldı. Bu, kocaman altın bir saat ve belki yarım arşın boyunda gümüş bir köstekti. Esnafa faizle para veren Zübeyde Hanımın Yorgancı Selim'den aldığı rehin.

Dışarda ses daha vazıh, daha tehdit edici olmuştu :

— Kimin parasını batırdık şimdiye dek? Herkese biz hakkımızı verdik, kimin hakkı geçti bize? Aç, bak defterine, sana bile kaç paralık takıntımız kalmış? Hem üstüne üstlük bir "Kerhaneci karıya" baba yadigârı atın saatle gümüş kösteği de rehin bıraktık...

Faizci Zübeyde'nin Yorgancı Selim'den rehin aldığı altın saatle gümüş kösteği Gülizar elinden düşürdü. Sonra ağır ağır eğildi, yere düşenleri aldı. Pencereye doğru yürüdü. Pencereyi açmak, altın saatle gümüş kösteği bakkalın kapısından sızan ışık parçasının üstüne fırlatmak...

Pencerenin camını kaldırdı. Dışarıda yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı. Bakkalın kapısından sızan ışığa baktı. Dükkândakilerin gölgeleri kımıldanıyor üstünde. Saat kafes deliklerinden sığmayacaktı. Kafesi yukarı süreyim derken evin kapısı çalındı.

Gülizar olduğu yerde kalakaldı.

Yağmur boyuna karanlıklara yağıyor, bakkalın kapısından düşen ışıkta gölgeler boyuna kımıldanıyor ve kapı çalınıyor boyuna...

VI

ZÜBEYDE HANIMIN UYKUSU

Gülizar lambayı yakıp Zübeyde Hanıma kapıyı açtığı vakit suratına yediği tokatın — tahkiramiz mahiyetiyle filan değil — acısıyla sarsıldı.

Zübeyde Hanım yorgundu. Zübeyde Hanım ıslanmıştı. Bitişik bakkalda kendisine boyuna küfür eden Yorgancı Selim onu kapısının önünde kıstırabilirdi. Zübeyde Hanım korkmuştu. Ve kapı bir türlü açılmamıştı.

Tokadı attıktan sonra Gülizar'ın yüzüne bile bakmadan fakat onun yardımıyla ayakkabılarını çıkarıp merdivene yürüdü. Gülizar lambayı başının üstüne kaldırmış peşi sıra geliyor. Merdiveni çıkıp odaya girdiler.

Zübeyde şişman vücudunu sedire serdi. Gülizar lambayı konsolun üstüne koydu, ayakta durdu.

Dışarda Yorgancı Selim hâlâ bağırıp çağırıyor.

Zübeyde Hanım Gülizar'ın olduğu tarafa bilhassa bakmayarak, odanın duvarlarıyla konuşuyormuş gibi homurdanmaktadır :

— İt, hergele. Hem para alır, hem faizini vermez. Sonra da dükkânına gidip, "Ya faiz, ya rehinden kesersin umudu," dediğin için sarhoş olup olup mahalleyi birbirine katar. İt. Hergele... o zıkkıma para vereceğine faizini öde... Hani şeytan diyor ki, aç şu pencereyi, herifin bir temiz ağzının payını ver...

Gülizar konsolun arkasına doğru çekildi. Onun bu hareketini gören Zübeyde bağırdı :

— Ne o, küçük hanım? Pencereyi açıp avaz avaz haykıracağım diye utanıyor musun? Paşa konağı artığı... bundan utanacağına o herifin koynuna girmekten utansaydın ya... Cevap versene. Ne susuyorsun?

Gülizar cevap vermiyordu, ama o herifin koynuna girdiği için de utanmıyordu. Koynuna girdiği o heriften çocuk peydahlayıp kovulduğu için sadece diş ağrısı, baş ağrısı gibi bir ağrı duyuyor, çok defa bunu da duymuyor, sadece başına bir şey vurmuşlar gibi bir sersemlik hissediyordu.

Zübeyde Hanım her vakit olduğu gibi bu sefer de Gülizar'dan hiçbir cevap alamayacağını bildiği için sustu. Büzmeli çarşafının

pelerinini arkaya attı. Saçları kınalıydı. Kaşlarında rastık ve gözlerinin altında buruşuk iki kese...

— Haydi git yemeği ısıt...

Gülizar idare lambasını yakarak aşağıya, mutfağa gitti. Zübeyde Hanıma kapıyı açmadan önce, uzun bir dalgınlıktan sonra birdenbire telaşlanmış ve Yorgancı Selim'in rehinini, altın saatle gümüş kösteği göğsüne sokmuştu.

Evin mutfak duvarıyla bakkalın yan duvarı birdir. Bitişikte yüksek sesle konuşulanlar mutfaktan işitilir.

Gülizar, bakkalın kepenklerini kapadığını duydu. Yorgancı içerde kalmış olacaktı. Çünkü kepenkler kapandıktan sonra da duvarın ardından sesi geliyordu.

Konuştukları sözlerden karşılıklı oturup rakı içecekleri anlaşılıyor. Gülizar, yemeklerin çabuk ısınması için mangalı ikide bir üflemektedir. Her eğilip kalkışında sanki karnındakine bir şey olacakmış gibi bir eliyle göbeğini bastırıyor.

Bitişiktekiler şarkı söylemeye başladılar.

Sarman miyavladı. Evin kapıları bacaları ne kadar kapanmış olursa olsun mutlak içeri girecek bir delik bulan, Zübeyde Hanımın sevgili kedisi sırılsıklam, uzun bir yolculuktan dönmüştü yine.

Gülizar ortasına Kızkulesinin allı yeşilli nakşı işlenmiş olan yuvarlak siniye üç sahan yemeği yerleştirdi. Ekmeği kesti. Sininin kenarına dizdi. Tahta çorba kaşıklarını karşılıklı koydu. Arkasında Sarman, merdivenlere doğru yürüdü. İdare lambası sininin bir kıyısında duruyor, merdivenlerden çıkmaya başlayan Gülizar'ın gölgesi duvarlarda sallanıyor iki yana. Öbür tarafta, derinden derine, sanki genç kadına söz atıyormuş gibi, Yorgancı Selim :

"Merdivenden tıkır da mıkır çıkarken..."

türküsünü söylüyordu.

Odaya girdiği vakit Zübeyde Hanımı boylu boyunca sedirin üstünde, arkası kapıya dönük, uzanmış buldu. Hiç ses çıkarmadan siniyi konsolun üstüne bıraktı. Küçük, alçak sini iskemlesini odanın ortasına getirdi. Siniyi iskemlenin üstüne yerleştirdi. İki yer minderini sininin karşılıklı iki yanına koydu. İdare lambasını kıstı, oda kapısı dışına bıraktı. Sonra seslendi :

— Teyze.

Bekledi, Zübeyde Hanım kımıldanmadı bile.

Biraz daha yüksek seslendi :

— Teyze, yemek hazır.

Zübeyde Hanım yine aldırmadı. "Çok yorgundu, uyuya kalmış olacak, zaten hastalıklı kadın," diye düşündü. Bir kere daha böyle olmuştu da huyunu bilmediği için, gidip uyandırdı diye bu gecekinden daha acıtıcı bir tokat yemişti. Hoş tokat yemeye alışkındı. Göztepe'de büyük hanım...

Sininin yanında, kendi minderinin üstüne oturdu. Beklemeye başladı. Sarman yanı başına kıvrılmış mırıldanıyor. Dışarda, bıçakla oynanan bir Karadeniz oyun havası gibi ölçülü ve yeksanak yağmur sesi.

Karnında yine çocuk oynadı. İçi eziliyor. Acıkmıştı. Gözünü sedirde upuzun yatan Zübeyde Hanıma dikerek sininin kenarından hırsızlama bir dilim ekmek aldı. Yedi. Bekledi. Seslendi yine :

— Teyze!..

Zübeyde cevap vermiyor.

Dışarıda yağmur sesiyle içeride Sarman'ın mırıltısı birbirine karışıyor. Bir kadın ağlayarak ninni söylüyor sanki.

Gülizar yorgun. Gözlerinin içi karıncalanıyor. İki uzun siyah örgülü başı göğsüne düştü. Tam dalarken inleyerek uyandı. Gözlerini kocaman kocaman açmaya çalışarak Zübeyde Hanıma baktı. Sonra gözleri kapandı tekrar. Tekrar başı düştü göğsüne. Uyudu...

Üşüyerek uyandı. İlk gözüne ilişen sini oldu. Sahan kapaklarını açtı. Yemeklerin yağları donmuş. Telaşlandı. Zübeyde'ye baktı. O, hâlâ olduğu yerde, yüzü duvardan yana, upuzun yatıyor.

Çıt yok. Sarman gitmiş. Dışarda yağmur yağmıyor artık. Yağmur sesinden ve Sarman'ın mırıltısından boşalan odanın havası bir bataklık suyu gibi. Kımıldamıyor. Donakalmış.

Yemeği tekrar ısıtmalı.

Zübeyde Hanımın üstüne bir şeyler örtmeli ki üşüyüp hastalanmasın...

VII

BİR KEDİ VE BİR KADIN

Üç kişi konuşuyorduk. O, ötekisi ve ben.

O dedi ki :

— Ölüm, ruhun beden kafesinden çıkıp çok koyu kırmızı çiçekler açan, alacakaranlık Âdem bahçelerinde, başıboş, mustarip ebedi yolculuğudur. Bana öyle gelir ki ruh beden kafesinden çıkarken çıplak omuzlarında kan rengi bir şal taşır. Ve ben ne zaman yeni ölmüş bir insanın odasına girsem yüzümde ve ellerimde bu kan rengi görünmez şalın dokunuşlarını duyarım.

Ötekisi dedi ki :

— Ölüm Allahın en büyük sırrıdır. İnsanoğlunun önünde belki bütün kapılar açılacaktır. Fakat bu kapı ebediyen kapalı kalacaktır. Nerden geldiğimizi bilmiyoruz ki nereye gideceğimizi bilelim. İnsanoğlunun kafası bu iki meçhul arasında asırlardır sancı çekip düşündü. Fakat Allahın en büyük iki sırrı çözülmedi ve çözülmeyecektir.

Ben dedim ki :

— Ölüm de doğuş gibi, başsız ve sonsuz, tezatların birliği halinde, durmaksızın değişip akan maddenin, yani bizim dışımızda bize bağlanmadan var olan maddenin, kemmi terakümlerden sonra sıçrayarak başka bir keyfiyete geçişidir. Ölümü ve doğuşu anlamak için insanoğlu "felsefe" kitaplarını değil, biyoloji tetkiklerini okumalı. Yalnız dikkat etmeli ki, bu tetkiklerin kafalarında bir papaz kukuletesi, yahut bir imam sarığı olmasın!..

Ben, o ve ötekisi ölüm hakkında bu sözleri ettik. Fakat Gülizar bu sözleri duymuş bile olsaydı bir şey anlamazdı. O zaten ölümün ne olduğunu düşünmemişti. O sade biliyordu ki, insan öldükten sonra ahrete gider. Ahrette cennet vardır, cehennem vardır, bir de sırat köprüsü vardır ki kıldan ince ve kılıçtan keskindir.

İşte bundan dolayı, Gülizar, yatak odasındaki yükten çıkardığı Trabulus battaniyesini — bu battaniye eski bir Fizan sürgününün rehiniydi — Zübeyde Hanımın üstüne örterken birdenbire irkilmekten başka bir şey yapmadı. Başka bir şey düşünmedi.

Zübeyde Hanımın gözleri açık... Sımsıkı kapalı ince dudaklarından çenesine iplik iplik salyalar akmış...

Zübeyde Hanım ölmüştü.

Gözleri açık kalmış bir ölünün ölmüş olduğunu anlamak için büyük bir tecrübeye ve derin bir bilgiye ihtiyaç yoktur.

Gülizar battaniyeyi ölünün üstüne bıraktı. Geri çekildi. Ve ağır ağır düşünmeye başladı. Ölümün ne olduğunu değil, nerden geldiğimizi değil, bu "fani dünyada" insan ihtiraslarının "boşluğunu" ve asıl meselenin "var olup, var olmamakta" olduğunu da değil!.. Çünkü Gülizar Hamlet'i okumamış ve soytarısının kafatasını eline alıp "mütalaat-ı felsefiye"de bulunan kara prensin meşhur tiradını hiçbir aktörün ağzından dinlememişti.

Gülizar ilkönce cenazeyi nasıl kaldırtacağını düşündü. Sonra nereye sığınacağını düşündü. "Tekrar Göztepe'ye dönsem beni alırlar mı?" diye düşündü. Sonra, Seyfi geldi aklına. Yüreği burkuldu. Sonra ölüye baktı. Daha dikkatle, bir daha, bir daha baktı ve öyle sandı ki ölünün üstündeki Trabulus battaniyesi hafif hafif, aşağı yukarı kalkıp inmektedir.

İşte o zaman birdenbire korku düştü içine. Kurutma kâğıdına düşen bir mürekkep damlası gibi korku ağır ağır yüreğine yayıldı.

Dışarısını dinledi.

Dışarda rüzgâr çıkmıştı. Dışarda sanki binlerce ağız fısıltılarla bir şeyler söylüyordu.

Ölüye baktı yine.

Pencerenin önünde yatan ölünün üstündeki battaniye, artık iyice farkedilecek kadar, bu dışardaki fısıltılara cevap veriyormuş gibi kımıldanmaktaydı.

Gülizar gözü bu yere batasıca battaniyeye takılı dururken bir kedi miyavladı.

Sarman kapının eşiğinde.

Gülizar birdenbire Hocanımın bir sözünü hatırladı :

— Üstünden kedi atlayan ölü hortlar!

Sarman ağır ağır, gitgide kaplanlaşarak yaklaşıyor.

Gülizar'a şimdi öyle geliyor ki bu her adımında büyüyen hayvan, yaylanan bacaklarıyla ansızın sıçrayacak ve kendi başının üstünden geçerek gidip ölünün açık gözlerini çıkaracaktır.

Dışarda rüzgâr büsbütün azdı. Fısıltılar çığlık haline geldiler. Pencerelerin pervazları, camları, kafesler sallanıyor. Alt katta mutfağın kapısı açık kalmış olacak ki camı kırıp pencerelerden giren rüzgârla bu kahrolasıca kapı çat-çat! çarpıyor iki yanına. Evin

içinde kıyametler kopanıyor.

Sarman'la Gülizar'ın arasında iki adımlık mesafe var.

Gülizar en ufak bir hareket yaparsa kediyi kızdıracağından korkuyor.

Aklına Ayetülkürsiyi okumak geldi.

Hocanımdan duymuştu ki: "Kocası askere giden genç bir kadın, bir kış gecesi, evinin kapısını hırsızların kurcaladıklarını işitince bu ayeti okumaya başlamış. Evin içi, taşlık, bütün odalar birbiri üstüne yığılan kürsülerle iskemlelerle dolmuş. Hırsızlar içeri girememişler."

Gülizar, Ayetülkürsiyi okumaya başladı.

Sarman'la ölünün arasında kürsü ve iskemlelerden bir duvarın yükselmesini bekliyor. Fakat Ayetülkürsiyi üç defa baştan içinden geçirdiği halde o kurtarıcı duvar yükselmiyor bir türlü...

Sarman...

Ben bu bahsi daha bir hayli uzatabilir ve Edgar Allan Poe'nun, "Sizi ille de korkutacağım! Bö!" diyen hikâyelerini taklide çalışabilirdim. Muvaffak olurdum, olamazdım, korku edebiyatı diye bir şey vardır, yoktur, bunun sosyal ve ruhi sebepleri şunlardır, bütün bunlar başka mesele. Bahsi uzatmayışımın sebebi bunlar değil.

Ben Gülizar'ın size kısaca, bir tarafını anlatmak ve Zübeyde Hanımın ölmüş olduğunu haber vermek istedim. Siz de bunu anladınız, bundan haberdar oldunuz.

Şimdi şunu da biliniz ki, belki Gülizar'ın korkudan bayılması, belki beş yüzüncü defa Ayetülkürsiyi okumasından sonra sabah olmuştur.

Gülizar sabah ışığıyla ölüleri hortlatmak kudretini kaybeden Sarman'ı odadan kovduktan sonra Zübeyde Hanımın üstüne kapıyı kilitledi. Telaşla çarşaflanmaya başladı. Pelerininin göğsünü iğnelerken ellerine katı bir şeyler dokundu.

Yorgancı Selim'in rehinlerini, altın saatle gümüş kösteği çekip çıkardı göğsünden. Koşarak merdivenleri indi. Gümüş kösteğin halkalanmış zincirleri parmakları arasından sarkıyor. Sokak kapısını açtı. Peçesini indirdi.

Sokağa ilk adımını atmıştı ki bitişik bakkaldan sallana sallana çıkan Yorgancı Selim'le karşılaştılar. Selim durdu, Gülizar durdu. Selim, Gülizar'a doğru yaklaştı. Kolları öne doğru uzanmış ve elleri

açık...

Gülizar, avucunda sıktığı rehini, altın saatle gümüş kösteği bu açık ellerin üstüne fırlattı ve koşmaya başladı.

VIII

MERHAMET

— Bugün günlerden ne, hocam? Kafam öyle karıştı ki günleri şaşırdım. Alay etme, hocam! İyi mi ettim, kötü mü? İyilik, kötülük yerine göre değişir, diyeceksin. Öyle ama, ben bu yerde, bu zaman içinde, iyi mi ettim, kötü mü?

Gâvur Cemal Hoca elini kaldırıp Nuri Ustanın sözünü kesti :

— Evvela, dedi, bugün perşembe. Bunu böylece tespit edelim. Sonra sen işi sırasıyla anlat. İyi mi ettin, kötü mü, münakaşasını yaparız.

Bir duvarı, tahta döşemeden oymalı, nakışlı harap tavana kadar, kitap, gazete ve kâğıt yığınlarıyla örtülmüş, öteki duvarın dibinde çarşafsız bir yer yatağı duran bir odadaydılar. Burası Gâvur Cemal Hocaya babasından kalmış eski bir yalının oturulabilecek ve oturulan biricik odasıydı. Gâvur Cemal Hoca bu odada tek başına yaşıyor. Pencereler denizin iki metre üstündedir. Boğaziçi'nin meşhur akıntılarından biri bu pencerenin altından geçer.

— Anlatayım, hocam!

Nuri Usta pencerelerden birinin içinde oturuyordu.

Yatakta, kunduralarını ve elbiselerini çıkarmadan sırtüstü uzanmış olan Gâvur Cemal şöyle bir doğruldu. Ustanın karanlıkta kalan yüzünü iyice göremiyor. Halbuki Cemal'in bir huyu vardır, yüzünü ve gözlerinin içini göremediği bir insanla konuşamaz.

— Usta, dedi, şu hasır iskemleyi al da karşıma geç. Yüzünü göremiyorum. Işık arkadan geliyor.

Usta pencerenin içinden kalktı. Hasır iskemleyi alıp Cemal'in karşısına oturdu :

— Şimdi yüzümü iyice görebiliyorsun ya! dedi. Kör gözüm hoşuna gidiyor mu? Sahi, hocam, ben adamakıllı çirkin, gudubet sayılırım, değil mi?

Cemal büyük bir ciddiyetle cevap verdi :

— Ne diye gudubet olacakmışsın! Aslan gibi delikanlısın be usta. Hele benim yanımda Adonis gibisin vallahi. Bu herif de kim oluyor? diye mi merak ettin? Hele sen anlat. İyi mi etmişsin, kötü mü? Bir kavgasını yapalım bu işin. Ben de sana Adonis'i anlatırım.

— Anlatayım, hocam. Bugün perşembe olduğuna göre pazartesi sabahı, yani üç gün önce, erkenden aşağı mutfağa indim. Ateş yakıyorum. Anam biraz hasta. Odadan çıkması yasak. Yukarda yatakları topluyor. Bilirsin huyunu, ev işi görmeye öyle alışmış ki zincirlerini zevkle taşıyan bir esir haline gelmiş. Her ne hal ise. Birden, telaşlı telaşlı sokak kapısı çalındı. Çıngırak taşlıkta bir ötüyor, çıldırmış gibi. Ben de geceliklenim. Öylece koştum kapıya. Açtım. Bir de ne göreyim? Gülizar. Zangır zangır titriyor. "Buyrun," dedik. Yukarı anama seslendim. Geldi. Karşıladı. Bizim cumbalı odaya kapandılar. Ben de bir merak. Böyle sabah karanlığı yine ne geldi kadının başına? Annem seslendi :

"Az odaya gel, oğlum," dedi.

Pantolonu geçirdim. Girdim odaya. Gülizar köşedeki sedirin üstünde başını kabuğuna sokmuş bir kaplumbağa yavrusu gibi. Ben içeri girmeden önce peçesini indirmiş. Peçesinin altında ağlıyor. Boğulacak gibi... Hıçkırıyor...

Anam bana oturmamı işaret etti. Oturdum. Gülizar'a döndü :

"Nuri senin ağabeyin sayılır, kızım," dedi. "Sıkılma."

Sonra yine bana döndü :

"Allah rahmet eylesin," dedi, "Zübeyde Hanım dün gece sizlere ömür... Ölümlü dünya bu. Hepimizin sırası gelecek."

Peçenin altında hıçkırıklar dayanılmaz bir hale geldiler. Anam artık bir ona bir bana söz yetiştiriyor :

"Kendini kahretme, kızım... Sen hemen git muhtarı, imamı filan bul, Nuri... Ağabeyin cenazeyi kaldırtır, kızım... Aman, Nuri, oğlum, mukayyet ol. Evin içi rehin eşyalarla doludur."

Kalktım.

Gülizar'ın siyah, bol çarşaf pelerininin altından beyaz, küçük bir el uzandı. Bir anahtar tutuyordu. Anama baktım. Anam anahtarı Gülizar'ın elinden aldı. Bana verdi.

Altında ağlayan gözlerle yer yer ıslanmış siyah peçeden henüz dayak yemiş bir çocuk sesi geldi :

"Bu, odanın anahtarı. Sokak kapısınınkini alamadım."

Siyah peçeye bakmadan cevap verdim :

"Zarar yok, dedim, bir çilingir getirtir, açtırırız sokak kapısını."

Neyse lafı uzatmayayım, hocam. Lazım gelen işleri gördük. Medreseli mahallede kolağalığından mütekait bir doktor vardı. Onu da çağırdım. Muayene etti ölüyü : "Sekteyi kalpten," dedi.

Evin bir sandık odası var, hocam, bit pazarı. Kilimler, halılar, bilezikler, küpeler, saatler, kârı kadim nargilelerle sedef kakma tavlalar bile var. Zübeyde Hanımın aldığı rehinler senin anlayacağın. Kocakarı bir de defter tutmuş, hocam. Sarı, pis bir bakkal defteri. Ama, muntazam tutulmuş. Kargacık burgacık, üstünlü, esreli, mushaf yazısı gibi bir yazı. Kimden ne almış, faiz kaç para, kim ne kadar ödemiş, kimin rehini geri verilmeyecek, hepsi kayıtlı.

Hele, hocam, rehinler arasında bir marangoz rendesi vardı, görünce, bir çocuk ölüsü görmüş gibi ciğerim yandı. Defteri karıştırdım. Buldum. Marangoz Şükrü adında biri üç mecidiye borç almış Zübeyde'den, rehin diye rendesini vermiş. Dört ay birer çeyrek faizi ödemiş. Sonra, defterde faiz hanesi boş. Marangoz Şükrü'nün rehini Zübeyde Hanımın demirbaşı arasında gösteriliyor.

Her ne hal ise, defteri muhtara teslim ettik. "Rehinleri yerlerine verir tahsilatı yaparsın," dedik... Cenaze kaldırıldı.

Gâvur Cemal Hoca büyük ve şimdiye kadar göstermediği bir sabırla Nuri Ustayı dinlemişti. Fakat artık dayanamadı.

— Âlâ, dedi. Bence çok iyi hareket etmişsin. Kötülük bunun neresinde olabilir? İyilik kötülük nisbidir ama, ustam, yüz sene önce de Gülizar'a böyle bir yardımda bulunsaydın iyi olurdu, yüz sene sonra da iyi olur. Hem...

Usta, Gâvur Cemal'in sözünü kesti :

— Dur, hocam, dedi. İzin ver de anlatayım.

Gâvur Cemal güldü :

— Bu da ne biçim söz, usta? İzin alınıp anlatılan şeyleri anlatmamak daha doğrudur.

— Haydi öyle olsun, hocam. Zorla dinleyeceksin beni öyleyse. Akşamüstü eve döndüm. Anam Gülizar'ı bırakmamış. Sabahtan beri bizim ev işlemiş, durmuş. Ben kapıdan girerken son misafirler çıkıyordu. İki kocakarı, hocam, memnun, korkunç, sırıtan iki kocakarı. Hani, sanki başını soktuğu son dam da üstüne yıkılmış bir kadına, "Allah ecir sabır versin! başın sağ olsun!" demeye değil

de, "Oh olsun kahpe!" demeye gelmişler...

Kapının önünde ikisi de yüzüme bir tuhaf baktılar. Birisi, en çirkini :

— Başın sağ olsun, Nuri Bey oğlum, dedi.

Bunu öyle bir söyledi ki ne cevap vereceğimi şaşırdım. Zübeyde Hanım öldüyse benim başım ne diye sağ olacak?

— Sizin de, hanım teyze, dedim. Gittiler.

Taşlıktan seslendim anneme :

— Anne, ben geldim.

— Yukarı çık, oğlum, dedi.

Anam cumbalı odanın kapalı kapısı önünde karşıladı beni :

— Gülizar'ı iki gece bizde alakoysak, dedi. Şimdi kadıncağız o yeni ölü çıkmış evde bir başına...

— Tabii ana, dedim. İstediği kadar kalsın...

— Yalnız... Oğlum...

Anamın dilinin altında bir şeyler var.

— Yalnızı da ne olacakmış, anne? dedim.

— Şey, dedi, dedikodu yaparlar da hani... Zaten namusuna söz getirmiş bir kere... Sen de gençsin... Herkes seni benim gibi bilmez...

Kapalı kapının dışında ana oğul fısıltıyla konuşuyorduk ama, bu son sözleri kapının arkasındaki odadan Gülizar duyacak diye ödüm koptu. Anamın kulağına eğildim :

— Ne derlerse desinler, dedim, kızcağızın işleri düzelene kadar ben dükkânın üstündeki odada kalırım. Benim Çırak Memet'i gönderirim sana, yemeğimi yollarsın.

Anam ses çıkarmadı. Kapalı kapıdan içeri seslendim :

"Başınız sağ olsun, Gülizar Hanım," dedim. "Birkaç gün içinde işler yoluna girer sanırım. Siz şimdilik bizde istirahat edin..."

Gâvur Cemal Hoca kalın bir kahkaha attı :

— Eh, dedi, bu "Biraz istirahat edin!" sözüne bayıldım. Çok komik söz bu, usta. Kız kapının arkasından ne cevap verdi?

Nuri Usta sinirlendi :

— Hiç, "Biraz istirahat edin!" sözünü o da çok komik bulmuş olacak ki hiçbir cevap vermedi.

Nuri Ustanın sesindeki acılıktan sinirlendiğini anlayan Cemal :

— Ne o? Kızdın mı, usta? dedi. Paşa kızı gibi sinirlisin bugün.

Piş biraz, oğlum, piş. Piştin mi, âlâ! Anlat şimdi.

Usta utandı. Sesini elinden geldiği kadar tabiileştirerek anlatmaya başladı :

— Aşağıda, mutfakta yemeği yedim. Kahveye çıktım. Bizim mahalle kahvesini bilirsin, hocam. Senlen gitmiştik bir gece.

Baktım karşıda Ali Usta. Ali Ustayı tanırsın, benim dükkân komşusu, hani bir çırağı vardı. Hasan, tanıdın, değil mi? Gittim yanına. Bizim mahalleye yeni taşınan Evkaf ketebesinden Nuri Beyle tavla oynuyorlar. Kahve kalabalık. Yorgancı Selim. Hasan, Feyzi Kalfa, Muhtar, İmam, Medreseli mahalleden Doktor Süleyman Bey... Senin anlayacağın bütün mahalleli, dost, düşman toplanmışlar. Selam verdik, selam aldık. Kahve geldi. İçtik. Dalgın, Ali Ustayla Nuri Beyin tavla partisini seyrediyorum. Nuri Bey kaybediyor. Sen tanımazsın onu. Sinirli, ukala, münasebetsiz herifin biridir. Birinci partiyi kaybetti. Ali Usta bastı kahkahayı. İkinci partiye başladılar. Oyun kızıştı. Ali Usta her zara bir beyit söylüyor. Feyzi Kalfa kalktı yerinden, geldi tavlacıların yanına. Derken, Yorgancı Selim, Hasan, Doktor Süleyman Bey hepsi Ali Ustayla Nuri Beyin başına toplandılar. Her kafadan bir ses çıkıyor. Herkes Nuri Beye akıl öğretiyor. Bakıyorum. Nuri kıpkırmızı. Elleri titriyor. Dört eldir dört kapıya gele atıyor boyuna. Yine gele. Feyzi Kalfa dayanamadı :

"Aman be Nuri Bey," dedi, "insanın bu kadar gelesi olursa tavla oynamaz."

Yorgancı Selim durur mu? O da karıştı söze :

"Beyim," dedi, "tavla oynamak Evkafta kalem cızırdatmaya benzemiyor galiba."

Nuri Bey ters ters Selim'in yüzüne baktı. Küfreder gibi mırıldandı :

"Çizmeden yukarı çıkma, Selim. Elinin hamuruyla erkek işine karışma. Sen yorganlarını dikmeye bak. Mahallenizde yeni yeni kerhaneler açılıyor. Aşifteleriniz allı yeşilli atlas yorgan ister..."

Ali Usta, çat! diye tavlanın kapağını kapattı.

Yorgancı Selim'e baktım. Ölü gibi. Sapsarı. Feyzi Kalfa ellerini tutuyor. Muhtar, köşesinden, azarlar gibi söylendi :

"O ne biçim söz Nuri Bey? Mahallemize yeni taşındınız ama, ne de olsa mahallenin namusu sizin de namusunuz sayılır."

Nuri Bey ayağa kalktı :

"Mahallenizin namusu ne diye benim namusum sayılacakmış," dedi. "Mahallenizin bu kadar namussuz olduğunu bilseydim gelmezdim. Yarından tezi yok..."

Yorgancı Selim ellerini Feyzi Kalfadan kurtardı. Nurinin üstünde atılırken Doktor Süleyman Beyle ben araya girdik. Selim bizi tartaklayarak bağırıyor :

"Ulan hergele. Kamış kalemine mi güveniyorsun? Daha dün geldiğin mahallenin namusuna söz edecek sen mi kaldın? Ulan senin maaşını bizim mahalleli veriyor."

Muhtar, imam, bütün kahvedekiler toplandı.

Nuri Bey, bizim Selim'i tutmamızı fırsat bildi. Delikanlının yüzüne kaçamak, alçakça bir tokat attı, hocam.

Ben işi anlıyordum. Bir itişte doktoru yere yuvarlayarak Nuri'nin üstüne atılan Selim'i bütün gücümle tuttum. Selim haykırıyor :

"Bırak beni, Nuri Usta! Bırak! Tokat attı bana be! Ulan bana Yorgancı Selim derler! Bırak beni be usta!..."

"Dur, bırakacağım, Selim, dedim. Dur. Sabret biraz. İşin ucu bana da dokunuyor. Dur, Nuri Beyle benim de konuşacak bir çift sözüm var. Sorayım, cevap versin. Dur be Selim..."

Doktor düştüğü yerden kalkmış yine yardımıma gelmişti. Feyzi Usta da Selim'i sakinleştirmek için uğraştı. Delikanlıyı götürdüler kahve ocağının yanına. Ortada, karşılıklı, benle Nuri Bey kaldık : Evkaf ketebesinden Nuri Beyle Nuri Usta.

Gâvur Cemal Hoca yine o kalın kahkahasıyla güldü :

— Sahne müthiş be usta! dedi.

Usta da güldü :

— Öyle, dedi. Sahne müthiş. Benim tek gözlü suratım ne hale girdi, bilmiyorum ama, Nuri Bey, mümeyyizinin karşısına çıkmış gibiydi.

"Nuri bey," dedim, "biz cahil insanlarız, ne olacak, hepimiz esnaf güruhu..."

Gâvur Cemal kızdı :

— Beğenmedim bu sözü, usta, dedi. Kinaye, telmih sanatına uygun düşmüş olsa da beğenmedim bu sözünü.

— Ne yapayım, hocam, söze böyle başladım işte. Fakat, dediğin gibi herifin kinayeden filan anladığı yok. Söze böyle başlayışım onun şaşkınlığını giderdi. Birdenbire :

"Ne olacakmış," diye bağırdı, "ne demek istiyorsun?"

"Hiddet etmeyin aslanım," dedim. "Bir iki sualim var size. Mahallemizde kerhanelerin açıldığından bahis buyurdunuz. Al yeşil atlas yorgan isteyen aşiftelerden dem vurdunuz. Şu kerhanenin adresini biz de öğrensek."

Nuri Bey duraladı. Ben :

"Haydi," dedim, "haydi Nuri Bey. Şu evin adresini söylesenize."

Yine cevap yok.

Benim böyle ahbap ahbap konuşmam Yorgancı Selim'in sinirine dokunmuş olacak ki olduğu yerden fırladı. Önledim.

"Yoo! Senin sıran daha gelmedi, Selim," dedim.

Onu yine yerine oturttular. Bağırıp çağırıyor :

"Mahallenin namusuna söz eden herifi karşına almış konuşuyorsun. Git Allahaşkına! Peki, sıramızı bekleyelim. Yediğim tokadın altında kalırsam bana da..."

Nuri Bey yine telaşlandı. Yorgancı Selim'den korkmaya başlıyor. Demin bizim kinaye sanatının karşısında böbürlenen hazret, Selim'in sanatsız sözleriyle süt dökmüş kediye benzemekte. Korktuğunu, korkmaya başladığını gözlerinden okuyorum. Ah, hocam, ah, korku gözlere nasıl girermiş meğer? Sen hiç korktun mu? Ben bir kere korktum, hocam, gözüme talaş battığı gün. Talaş bir gözüme girdiydi, ama bana öyle geldiydi ki iki gözüm birden kör olacak. Kör olmak hocam, hiç görmemek... Vay anasını dehşetli şey be... İki ayağım, iki kolum kesilsin razıyım, şu yüzümde tek kalan pencere kapanmasın...

Her ne hal ise, lafı uzattık. Gelelim hikâyemize.

Nuri Beyin korkusunu yakaladım ya, ben inadıma kibarlaştım. İnceldim hocam, nerdeyse kırılacağım. Bilirim sen diyeceksin ki yine : "Bu sefer de doğru yapmamışsın, korkan bir insanın karşısında böyle aşağılık oyunlar yapmak alçaklıktır!" Deme be hocam. Ben İsa Peygamberin dininden değilim. Bana fiske vuranın kafasına balyozla inerim. Canı en çok nerden, nasıl acıyacaksa ordan, o usulle yüklenirim üstüne.

"Nuri Beyefendi," dedim. "Siz şöylesiniz, böylesiniz, aslansınız, kaplansınız, gel gelelim, sizden rica ettiğim kerhanenin adresini vermiyorsunuz. Haydi diyelim ki ben tek gözlü bir herifim. Fakat burada bu kadar bekâr, yakışıklı delikanlı var. Onlar

memnun olurlar himmetinizden. Şu adresi lütfedin. Şu aşiftenin adını söyleyiverin. Çünkü biliyorum ki 'kerhaneler' buyurdunuz ama, muradınız bir tek kerhaneydi; 'aşifteler' dediniz ama kastınız bir tek aşiftedir."

Daha neler söylemedim, hocam, daha neler. Ama herif cevap vermiyor. Yorgancı Selim yine zaptedilmez hale geldi.

Baktım ki keyfimce, ne yalan söyleyeyim, kedinin fareyle oynaması gibi, hırpalayamayacağım Nuri Beyi, sözü kısa kestim :

"Madem ki," dedim, "siz söylemiyorsunuz, öyleyse ben vereyim adresi. Bu mahallenin kerhanesi şu bugün ölen Faizci Zübeyde'nin eviydi ilkönce, bugünden itibaren de benim evim oldu. Aşifteye gelince, Gülizar Hanım, değil mi?.."

Yine cevap yok.

Peşi peşine dört beş kere "değil mi?" dedikten sonra, dayanamadım artık :

"Cevap versene ulan serseri!" diye bağırdım.

Baktım, Nuri Beyin korkuyla dolu gözlerinde birdenbire kurnaz, aşağılık, iki ışık yandı.

İnsanın tek gözlü olması kötü şey ama, hocam, bazen iki gözlü olmak da zararlı. İnsan iki gözünü daha güç idare edebiliyor herhalde. Hele Nuri Bey hiç kullanamıyor gözlerini. Ne yapmak istediğini anladım. Anladığım gibi de çıktı.

"Evet," diye haykırdı, "evet bu mahallenin, bu muhterem mahalle halkının namusuna söz getiren sensin, sen bunu itiraftan sıkılmayacak kadar yüzsüzlük gösterdikten sonra..."

Hani, hocam, herifin gırtlağına atılmamak için kendimi zor tuttum. Anlıyorsun ya!.. Evkaf ketebesinden Nuri Beyin çevirmek istediği dolabı anlıyorsun ya!.. Mahalleliyle beni karşı karşıya bırakacak, kendisi işin içinden mahalle namusunu korumaktan başka endişesi olmayan bir kahraman gibi çekiliverip benim nasıl okka altında gittiğimi seyredecek.

Nuri Usta faka basar mı, hocam? En beklemediği, en aklına getirmediği yerden hücuma kalktım.

"Nuri Bey," dedim. "Açık konuşalım. Sizin velinimet zadelerinizden biri zavallı bir kızcağızı berbat edip sokağa atıyor. Sokağa atılanı bizim, beğenmediğiniz, mahalle basıyor bağrına. Kızın, evine sığındığı kadın ölüyor. Benim anam misafir ediyor onu. Şimdi namussuzluk varsa kimde? Kerhanenin adresi neresi? Aşifte

olan kim?"

Nuri Bey bu sözlerden hiçbir şey anlamadı.

Fakat, hocam, etrafıma şöyle bir göz atınca, Yorgancı Selim, Hasan, Ali Usta, Feyzi Kalfa, İmam, Muhtar, velhasıl bütün kahvedekilerin de hiçbir şey anlamadıklarını gördüm. Yalnız, bizimkiler, herhalde mahalleyi koruyacak bir laf ettiğime emindiler.

Yorgancı Selim, Hasan, Ali Usta, senin anlayacağın bütün mahalleli için Gülizar aşifteydi, kahpenin biriydi. Mahallede böyle bir kadının bulunması yakışık almazdı. Fakat, ne de olsa, mahalleye yeni gelmiş, geldiği günden beri her vesileyle, kendinin üstünlüğünü, başka bir dünyadan olduğunu onlara hissettirmeye çalışmış bir yabancının bu sefer de Gülizar'ı bahane ederek mahalleye düpedüz "namussuz" demesini yadırgıyorlardı. Nuri Beye bunun için kızıyordular.

Ben öteden beri Gülizar'ı himaye ettiğim için kusur işlemiştim, toyluk etmiştim ama, ne de olsa, mahallenin eskisiydim. Nuri Bey değil, Nuri Ustaydım. Onların dünyasındandım, onlardandım.

Gâvur Cemal hasta bir hayvan gibi içini çekti. Nuri usta kesti sözünü, hayretle Cemal'e baktı :

— Ne o, hocam, dedi, dertlendin birdenbire! Yoksa bir yerin mi ağrıyor?

Cemal gülmeye çalıştı :

— Hiç, diye cevap verdi, hiçbir yerim ağrımıyor. Yalnız seni birdenbire öyle bahtiyar, öyle kuvvetli gördüm ki, imrendim haline! Kıskandım seni be usta. Mahallen var, dünyan var, ne dediğini bile anlamadıkları halde, seni zıpır ve münasebetsiz buldukları halde bile, yabancının karşısında seni yalnız bırakmıyorlar, eninde sonunda senden olanların var. Yapayalnız değilsin bu dünyada be usta.

Usta, Gâvur Cemal'i anladı ve teselli etmek istedi :

— Canım, hocam, böyle deme, ben yapayalnız değilim de sen yapayalnız mısın sanki? Kitapların var...

Cemal adeta bağırdı :

— Yerin dibine geçsin kitaplarım. Beni onlar olduğum yerden kopardılar, söktüler kökümden. Fırlattılar rüzgâra. Havalarda dolaşıp duruyorum. Ne eski toprağımdan başka bir toprağa kök salabildim, ne içinden söküldüğüm bahçeden başka bir bahçeye

gölge verebiliyorum. Ne sizdenim, ne onlardan. Başım sıkışsa ne Nuri Bey, ne tüccardan bilmem ne zade, ne Ali Usta, ne Çırak Hasan, ne Amele Ahmet, hiçbiri tutmaz elimden. Yerin dibine batsın kitaplarım... Onlar soktular beni bu hale!..

Usta sitem etti :

— İyi ama, hocam, gene "Kitap oku, kitap sev!" diyen sen değil misin? Kafamın içinde ne varsa senden öğrenmedim mi? Kitaplardan öğrenmedim mi?

— Senin kökün sağlam, usta, toprağın kuvvetli. Okuyorsun, daha çok yerleşiyorsun toprağına. Okumak bir yağmur gibi senin için, çiçek açtırıyor, yemiş verdiriyor senin dallarında.

Benim toprağım zaten cılkmış. Kafam karmakarışık. Hatırlar mısın anan bana :

"Okuyup, okuyup, dünyayı anlayacaksın da sonra ne olacak?" demişti. Ben de :

"Hiç!" demiştim.

Anan bunu sana sorsaydı başka türlü cevap verirdin, değil mi? Haydi söylesene! Başka türlü cevap verirdin. Verecek cevap bulurdun herhalde! Değil mi? Ne bileyim, mesela derdin ki :

"Okuyup, okuyup dünyayı anlayacağım, ana. Dünyayı anladıktan sonra onu güzelleştireceğim, onu değiştireceğim, ana!.."

Değil mi? Ama ben bunu diyemedim, usta. Ben sadece şaşırdım usta, "Hiç!" dedim...

Cemal sustu. Sonra öksürdü. Sesinin pürüzünü temizledi :

— Her ne hal ise. Sen anlat bakalım.

Usta hemen söze başladı. Cemal'i bu kadar zayıf görmekten utanıyordu. Onu daha fazla söyletmemek için çabuk çabuk konuşuyor :

— Nerede kaldıydık, hocam? Ha, Nuri Beyin çevirmek istediği dolabı anlatıyordum. Orasını anlattım. "Nuri Bey ne demek istediğimi kavrayamadı," diyordum. İnsan, düşmanının ne demek istediğini anlayamayınca sersemliyor, başına apansızın kalın bir sopa yemiş gibi oluyor. Nuri Bey de böyle oldu. Verecek cevap bulamadı. Fakat altta kalır mı evkaf kâtibi? Gözlerine baktım. Bir kurnazlık bulmuş yine.

Kötü kötü gülmeye başladı :

"Gülizar Hanımefendiyi böyle bigünah, bu kadar pâk damen buluyorsan, ona karşı bu derece derin bir merhamet perverde

ediyorsan nikâh edip alsana. Ayinesi iştir kişinin, a efendim, lafa bakılmaz!.."

Gâvur Cemal atıldı :

— Ne cevap verdin, usta? Ne dedin bu teklife?

"Tavsiyenize teşekkür ederim, Nuri Bey," dedim. "Bütün mahalleli şahit olsun, Gülizar Hanım nikâhlımdır. İmam Efendi yarın sabah nikâhımızı kıymaya gel!"

Gâvur Cemal bağırdı :

— Aşkolsun be usta! Dedim ya, toprağın kuvvetli. Hemen yemiş veriyorsun! Edindiğin kanaatler hemen harekete geçiyor.

Usta imtihanını geçen bir çocuk gibi sevindi :

— Demek doğru etmişim, hocam!

— Doğru da laf mı be usta! Doğru da laf mı? Eeee? Bu sözün üzerine Nuri Bey ne yaptı, etraftan ne dediler?

Nuri Bey şaşırdı. Sonra sırıtarak :

— Mübarek olsun, dedi... Daha da bir iki laf edecekti ama :

"Bana bak, Nuri Bey," dedim, "ağzını açar da karım hakkında bir laf daha edersen gözünü patlatırım."

Kahvedekilere gelince, afallamıştılar. Ortalık tısss!..

İlkönce Medreseli mahalleden Doktor Süleyman kalktı yerinden :

"Vakit epeyi geç oldu," dedi "Yarın sabah erkenden işim var. Hoşçakalın..."

Bana döndü :

"Allahaısmarladık, Nuri Usta!" dedi.

"Yine buyrun," dedim.

Gitti.

Onun peşinden, onun gibi bir mazeret uydurmaya lüzum görmeksizin, hiçbir şey demeden Ali Ustayla Feyzi Kalfa çıktılar.

Ali Ustanın çırağı Hasan'ı arandım. Baktım o çoktan sıvışmış.

Muhtar giderken Nuri Bey de peşine takıldı. Belliydi ki bir an önce sokağa çıkmak ve Muhtarın nezdinde bu kepazeliği protesto etmek istiyor.

İmam çıkarken seslendim.

Yüzüme baktı.

"Gelirim," dedi. "Vazifemiz..."

Senin anlayacağın bütün mahalleli bir ölü evinden çıkar gibi kahveyi boşalttılar. İçerde kahveci, çırağı, ben ve Yorgancı Selim

kaldık. Yorgancı Selim de dükkânının üstünde yatar. Kahve parasını verdim, çıkarken seslendim ona :

"Selim," dedim, "ben bu gece dükkânın üstünde kalacağım. Gel istersen beraber gidelim."

Parasını verdi. Sokağa çıktık. Dışarıda bir ay ışığı var, hocam, hani insan, içine güneş vurmuş bir denizin dibinde yürüyorum sanıyor.

Bekçi kahvede olup bitenleri duymuş olacak ki Medreseli mahallenin köşesinde karşıladı beni :

"Yarın sabah geleyim mi?" dedi...

"Gel!" dedim.

Yorgancı Selim'le Medreseli mahalleye saptık. Yanı başımda, elinden tutulup zorla mektebe götürülen tembel bir çocuk gibi somurtmuş yürüyor.

Çarşıya yaklaştık. Onun dükkânı önünde durduk. Sokaklarda kimsecikler yok, hocam. Ay ışığı altında bu tenha sokaklar bir tuhaf görünüyor. İnsan üzülüyor adeta.

Selim dükkânın kepenklerini kaldırdı.

"Haydi Allah rahatlık versin," dedim. Yürümeye başladım. Baktım arkamdan sesleniyor :

"Nuri usta, Nuri usta!"

Döndüm.

"Ne var?" dedim.

Bıyıklarını çekiştirerek :

"Benim aklım ermez ama," dedi, "yine sen bilirsin ama, hani mahallenin namusunu kurtaracağım diye biraz ileri gittin. Herife bir temiz sopa çekeydik, iş temizlenirdi. Hani almak da, boşamak da Allahın emri ama, ne de olsa..."

"Selim," dedim. "Ben yalnız mahallenin namusunu kurtarmak için yapmadım bu işi!"

"Yoksa kıza tutkun muydun, usta?"

Güldüm.

"Yüzünü bile görmüş değilim!"

"Eee? Öyleyse..."

Gel de bu öyleysenin cevabını ver, hocam. Selim'in anlamadığı şey, benim birdenbire bir kadınla evlenmek isteyişimin sebebi değildi.

O, karnını doldurup paşa konağından kovulan, aylardır

mahallede delikanlıların musallat oldukları, peşini bırakmadıkları bir kadınla nasıl olup da evlenmek istediğimi anlayamıyordu. Anama bile, kadın olduğu halde, anlatamadığım namus telakkisini, Yorgancı Selim'e nasıl anlatabilirim. Hem böyle ayaküstü, üç dört kelimeyle...

"Selim," dedim, "sonra konuşuruz. Şimdi çok yorgunum. Haydi Allah rahatlık versin..."

Gece sabaha kadar uyku tutmadı beni.

Gâvur Cemal gülerek sordu :

— O da neden?

— Nedeni var mı, hocam? Gülizar'ın haberi olmadan ben kendi kendime gelin güvey olmuştum. Bakalım kız benimle evlenmeye razı mı?

— Amma ettin ha!

— Öyle deme, hocam, kıza nikâhımızı sadaka diye mi veriyoruz? Ya Seyfi Beyi hâlâ seviyorsa?

Cemal alay etti :

— Anlıyorum. Hemen kıskançlık başladı demek...

— Belki... Belki o da var. Ne yalan söyleyeyim. Başka birini seven bir kadına, "Sana o adam kötülük etti, sana namussuz, kahbe diyorlar şimdi, ama ben seni namussuz bulmuyorum, benim namus telakkime göre sen kahpe değilsin, iyilik edeyim diye, sana acıdığım için, hem bir münakaşada aşılmaz sanılan bir duvarı aşmak inadıyla seni nikâh etmeye karar verdim, karım olacaksın," denir mi? Söyle, hocam, bu denir mi?

Gâvur Cemal Hoca cevap vermedi, veremedi. Sordu sadece :

— Sen meseleyi kıza, anana nasıl açtın?

Nuri Usta sorduğu suale cevap alamayışından şaşırdı. Fakat şaşkınlığını belli etmedi :

— Şey, hocam, dedi, sabah erkenden eve gittim. Anama açtım işi :

"Ana," dedim, "Gülizar'ı bugün nikâh ediyorum."

Yüzüme baktı :

"Gülizar'ı mı?" dedi.

Anam beni tanır, hocam.

Ağlamaya başladı.

Bir gözüm de kör olduğu vakit, beni hastanede gördüğü gün böyle ağlamıştı. O zaman ben de ağladıydım, hocam. Ama bu sefer

ağlayan anamın karşısında put gibi durdum. Durmam lazım geliyordu, hocam.

Bekledim.

Gözyaşları hızını aldı. O güne dek işitmediğim bir sesle :

"Sen bilirsin," dedi. "Nikâh et, oğlum. Ama ben bu evde durmam giderim."

Anamın beni bildiği kadar ben de anamı bilirim.

Cevap vermedim. Yukarı çıktım. Gülizar merdiven sahanlığındaydı. Oraya ne zaman gelmiş, bilmiyorum. Anamın hıçkırıklarını duyup da mı odadan çıkmış. Herhalde, anamın, "Nikâh et, oğlum, ama ben bu evde durmam, giderim," dediğini işitmiştir.

Gülizar'ın başında beyaz bir örtü vardı. İlk defa yüzünü gördüm.

"Gülizar Hanım," dedim, "sizinle bir mesele hakkında konuşmak istiyorum."

Cumbalı odaya girdik. Ben önde, o arkada.

"Oturun," dedim.

Sedirin kıyısına ilişti.

Ben ayaktayım. Öksürdüm. Söze başlamak güç. Hay anasını, ne halt etmeli? O da bir şey söylemiyor. "Buyrun" filan dese iş kolaylaşacak. Ama o gözlerini yere dikmiş bekliyor.

"Gülizar hanım," dedim. "Ben..."

Sözümü bitiremedim, hocam. Baktım, anam oda kapısında. Sanki demin ağlayan kadın o değilmiş gibi... Yüzünü yıkamış... Yüzü her zamanki gibi rahat ve çocuk...

Geldi, Gülizar'ın yanına oturdu :

"Gülizar, kızım," dedi. "Allahın emri, Peygamberin kavliyle seni kendime gelin etmek istiyorum."

Gâvur Cemal şaşkınlığını gizliyemedi :

— Olur şey değil, usta, dedi... Bu ne lahana turşusu, bu ne perhiz! Analık ne de olsa!..

Usta güldü :

— Sade analık değil, hocam. Sade analık değil. Analık da var bu işte. Ama yalnız analık değil. Anam kimin karısı? Kamacı ustası Ramiz Ustanın! Kimin anası? Nuri Ustanın! O, işin bu tarafını belki benim anladığım gibi anlamıyor... Fakat seziyor. Ramiz Ustanın oğlu Nuri Ustayı, paşa konağında büyümüş Gülizar'ın karşısında yalnız bırakmak istemiyor. Anlıyor musun, hocam? Ya

Gülizar, "külli aybına" bakmayarak, "aşifteliğine rağmen," razı olmazsa? Ya anamın oğlu, Nuri Usta, Gülizar Hanımın, paşa evlatlığının karşısında küçük düşerse. Ya Gülizar, demin onun söylediği sözlerden çekinip benimle evlenmek istemezse! Anlıyorsun, değil mi, hocam? Bir gece önce kahvede Nuri Beye karşı, beni haksız ve kabahatli bulmalarına rağmen, bizim mahalle nasıl benden yana olduysa, şimdi de Ramiz Ustanın dul karısı, Nuri Ustanın imdadına koşuyordu. Ama yine nasıl Hasan, Feyzi Kalfa, Ali Usta, iş benim zaferimle bittikten sonra; kimisi yüzüme bile bakmadan, ölü evinden çıkar gibi kahveden çıktılarsa, anam da beni evlendirdikten sonra öylece çıkıp gidecektir. Anlıyor musun, hocam?

Gâvur Cemal anlıyordu. Ve bunu çok iyi anladığı için, demin de olduğu gibi, kendini bu dünyada bir başına kalmış hissediyordu.

Sordu :

— Peki kız ne dedi?

Cevap vermedi. Korkuyla anamın yüzüne baktı. Yahut bana öyle geldi.

Anam sesinde bütün hıncını toplayarak :

"Gülizar, kızım," dedi, "duymadın mı? Oğlum Nuri Usta seni almak istiyor. Böyle şey kızlara sorulmaz ama, kimin kimsen yok, ana, baban yok ki gidip onlardan isteyelim seni. Sonra..."

Anamın işi nereye kadar götüreceğini anladım :

"Ana," dedim, "Gülizar Hanımı bırakalım, düşünsün biraz. Biz de damdan düşer gibi..."

Gülizar gözucuyla yüzüme baktı. Bana öyle geliyordu ki korkuyordu, hocam, hiçbir şey düşünemiyor, sadece korkuyordu.

Anam razı değil :

"Düşünüp de ne olacakmış. Sen istedikten sonra, senden iyisini mi bulacak," diye kızcağızı azarladı adeta...

Hani vaziyet hem gülünç, hem feci. Anam nerdeyse kızın gırtlağına basarak onu bana karı yapacak. İyilik mi ediyoruz? Kötülük mü? Bu ne münasebetsiz iştir, hocam! Değil mi?

— Bilmem!.. Sonra ne oldu...

— Ne olacak, anam : "Böyle şeyler erkeklerin yanında konuşulmaz," dedi. Beni dışarı çıkarttı. Bir on dakika sonra yanıma geldiği vakit suratı asıktı yine. Dokunsam ağlayacak. Yüzüme bakmadan :

"Allah mübarek etsin," dedi. "Güle güle geçinin. Çocuk doğana kadar kalırım yanınızda, sonra başımı sokacak bir yer bulurum elbet..."

Anamın elini öptüm. İmam, bekçi geldi. Nikâh kıyıldı. Esir pazarından halaylık alır gibi kendimize bir karı aldık.

Şimdi geceleri hâlâ dükkânda kalıyorum. Daha Gülizar'la bir çift söz konuşmadık. Utanıyorum kızın yüzüne bakmaya. Anam komşularla selamı sabahı kesti. İki gecedir kahveye çıkmadım. Ali Ustanın dargın bir hali var. Feyzi Kalfaya rastladım demin buraya gelirken beni görmemiş gibi davrandı. Mesele şimdilik bu kadar. Ama kafam karmakarışık. İyi mi ettim, kötü mü? Bir şu düğümü çözebilsem.

Gâvur Cemal Hoca artık bir cevap vermek lazım geldiğini anladı. Adeta söylediğinden utanır gibi, boğuk bir sesle :

— İşi oluruna bırak, dedi.

Nuri Usta güldü :

— Bu kadarcık bir işi oluruna bırakacak olduktan sonra, bu kadarcık bir düğümü çözemedikten sonra ne diye senden ders alıyorum, ne diye okuyorum, ne diye "Oku!" diyorsun boyuna bana? Ben tornacılığı laf diye değil, yaşamak için yapıyorum. Okumak, öğrenmek de laf için değil, yaşamak, yaşamakta yardımını görmek, anlamak, anladığını hemen hayata geçirmek için değil midir?.. Hayır, hocam, ben işi oluruna bırakmayacağım. Mademki sen gelmiyorsun yardımıma, kendi kendime çözmeye çalışacağım düğümü. Oluru, gücüm yettiği kadar, biraz da istediğim gibi olduracağım... Haklı değil miyim?

Gâvur Cemal Hoca, Nuri Ustayı haklı buluyordu ama ona nasıl cevap vermek lazım geldiğini kendi de bilmiyordu.

Çünkü ustanın yaptığı iş merhametten başka bir şeydir.

Usta yaptığı işi izah edemediği için şaşırmıştır.

Gâvur Cemal, yapılan işin merhametten başka bir şey oluşunu anladığı halde ne olduğunu kestirememekten mustarip...

IX

BİR POLİTİKA MESELESİ VE ZÜBEYDE HANIMIN MİRASI

Nuri Usta tezgâhta demir bir çubuğu torna ediyordu ki içeri Yorgancı Selim girdi.

Beş gece önce onun dükkânı önünde ayrıldıklarından beri Nuri Usta, Yorgancı Selim'i ilk defa görüyordu.

Selim :

— Merhaba, usta, dedi. Usta işini bıraktı. Sevinçle :

— Merhaba, Selim, dedi. Ne var ne yok? Nasılsın bakalım?

— Eyvallah, çok şükür iyiyim, usta.

Usta, çırağına seslendi :

— Bir kahve söyle.

Selim atıldı :

— Zahmet etme, ustam. Şimdi senin komşuda, Ali Ustada içtim...

— Bir de bende iç...

— Haydi öyle olsun!

Çırak kahveyi söylemeye gitti. Usta, dükkândaki tek tahta iskemleyi uzattı Selim'e :

— Otur bakalım!

Selim oturdu. Usta tezgâhın kenarına ilişti ve birdenbire, şakası gitgide ciddileşen bir sesle :

— Selim, yahu, dedi. Hepiniz bana boykot ettiniz. Ben Avusturya'yım da Bosna'nızı mı aldım elinizden? Bizim kapı komşu Ali Usta bile selamı kesti gibi bir şey... Ama ben sebebini biliyorum.

Yorgancı Selim kıpkırmızı oldu. Ter dökmeye başladı. Nuri Ustanın huyunu biliyordu. Dangadak en olmaz şeyleri, en konuşulmaması lazım gelen işleri kendisi açıp konuşuverir. İnsan, suratına apansız tokat yemiş gibi olur, afallar... Şimdi de ne diyeceği belli işte :

— Ha, Selim! Bana boykotun sebebi ortada, değil mi? Elin orospusunu nikâh ettim, değil mi? Sen bile o gece, senin dükkânın kapısı önünde bana ne dediydin?

"Almak da Allahın emri, boşamak da..." Mahallenin namusu-

nu kurtarmak için de olsa yapmamalıydım bu işi! Değil mi? Ama bak, Selim, git Ali Ustaya da söyle, Feyzi Kalfaya da... Hasan'a da...

Selim birdenbire itiraz etti :

— Hasan'ı karıştırma bu işe, usta, artık çıraklara da, çoluk çocuğa da hesap verecek değiliz ya...

— Neden? Çıraksa ne çıkar? O da insan değil mi? Hem o da onun peşine az mı takıldıydı? Sen git hepsine söyle, ben aldım, boşamayacağım. Bu bir. Sonra bu işi, sana o gece de söylediğim gibi, sade mahallenin namusunu kurtarmak için de yapmadım. Tutkun da değilim. Ya, öyleyse neden mi, diyeceksin?

Selim be, haylaz çocuğun biri bir kedi yavrusunu tutup senin gözünün önünde dereye atsa, sonra sen elini şöyle uzatmakla hayvanı kurtaracağını bilsen, uzatır mısın elini, uzatmaz mısın?

— Uzatırım!

— Ama kedi elini tırmalasa, dile gelse de : "Bırak beni be adam, belki ben beni buraya atanı hâlâ severim, sen benim işime ne karışırsın, bırak burda öleyim," dese, yine kurtarır mısın?

Selim bu birdenbire dile gelen kedi hikâyesini pek anlamadı, hele kedinin kendini dereye atan çocuk için "hâlâ severim" demesine akıl erdiremedi. Fakat kediyi kurtarmak lazım geldiğine emin olduğu için :

— Yine kurtarırım, dedi...

— Öyleyse, Gülizar bu kedi yavrusundan daha mı bilmem nedir be sizin için. Tutmuşlar onu dereye atmışlar diye el uzatmayalım mı?

Selim kendi de farkına varmadan :

— Uzatalım, dedi...

— Öyleyse? Ama diyeceksin ki, ne diyeceğini biliyorum. Bana bak, Selim, Ali Ustanın karısı duldu, değil mi?

— Evet. Beyazıt'ta bir bakkalın karısıymış. Herif evlendikten üç yıl sonra ölmüş. Kadını Ali Ustaya sağlık veren koca karı bizim mahalede oturur...

— Tamam, Ali Ustanın bir de üvey kızı var, değil mi?

— Evet karının birinci kocasından...

— Öyleyse benim çocuklu dul bir kadın almamı ne diye hoş görmez?..

— Ama Ali Ustanın aldığı kadın bakkalın karısıydı. Nikâhlı-

sıydı...

Nuri Usta, tam cevap verecekken sustu. "Nikâh" diye bir bahse girişmenin tehlikesini anladı. Nikâhlı nikâhsız, ne fark var? demenin Selim'in anasına sövmek gibi bir şey olacağını biliyordu. Halbuki Nuri Usta sövmek değil, kazanmak, Yorgancı Selim'i, Feyzi Kalfayı, Ali Ustayı, hepsini kazanmak istiyordu.

Başka taraftan bahsi kesti :

— O da şimdi benim nikâhlım, dedi.

Bu sefer Selim cevap veremedi.

Sustular.

İlk konuşan yine Nuri Usta oldu :

— Her ne hal ise, dedi, daha anlaşırız. Sen bu vakit işini bırakıp arkadaşları dolaştığına göre bir mesele var.

— Evet, usta... Sana bir akıl danışmaya geldim. Ama ilkönce bir şey soracağım.

— Sor bakalım.

— Sen İttihatçı mısın, İtilafçı mı?

Nuri Usta şimdiye kadar bunu düşünmemişti. İmalat-ı Harbiyeli eski bir arkadaşı vardı. Kendinden iki üç yaş büyük, Sait... Sait, 31 Martta İmalatlılardan bazılarını başına toplamış, mektepte "Şeriatçılarla" kavga etmişti. Ne vakit politikadan söz açılsa Nuri Ustanın aklına Sait'in ağzından dinlediği bu kavga gelirdi. Fakat bunu bir yana bırakırsak, Nuri Usta İttihatçı mı, yoksa İtilafçı mı olmak lazım geldiğini düşünmemişti. Gâvur Cemal Hoca da politikadan söz açmaz. Onun ustaya okuttuğu ve verdiği kitaplar felsefeye, ahlaka, dine, edebiyata ait şeylerdir. Ve sözleri hep, her şeyin nisbi olduğuna, inandıklarımızın inanılmaya layık olmadıklarına, kâinatla alay etmek lazım geldiğine dairdi.

— Cevap vermedin, usta! İttihatçı mısın, İtilafçı mı? dedim, sana!

— Ne İttihatçıyım, ne İtilafçı!

— Öyleyse necisin?

— Bilmem!

— Amma yaptın ha, usta. Sen de bilmem dedikten sonra...

Halbuki usta, kendi de niçin olduğunu bilmeden, ne İttihatçıydı, ne İtilafçı...

Yorgancı Selim ısrar etti :

— Alayı bırak be usta! Korkuyor musun yoksa?..

Nuri Usta, sanki çırılçıplakmış da, derisine kızgın demirle damga vuruluyormuş gibi irkildi :

— Niye korkacakmışım?

— Öyleyse söyle görelim, necisin? İttihatçı mı, İtilafçı mı?

Usta hâlâ derisinde "Korkuyor musun?" sözünün acısını duyuyordu. Düşündü. Yorgancı Selim'e niçin ne İttihatçı, ne de İtilafçı olmadığını bir cümleyle anlatmak istedi :

— Ben, dedi, ne İttihatçıyım, ne İtilafçı, ben tornacıyım. Tornacı Nuri Usta!..

Selim güldü :

— Bu da söz mü be usta! Ben de Yorgancı Selim'im. Feyzi de Dülger Feyzi Kalfa!..

— İyi ya!..

— Nasıl iyi ya!..

— Senin Yorgancı Selim, Feyzi'nin Dülger Feyzi Kalfa olmanız yetmiyor mu? İlle de bir İttihatçılık, İtilafçılık mı lazım!

— Lazım ya!

— Neden?

— Sen Çolak Aptullah'ı tanırsın, değil mi?

Çolak Aptullah Medreseli mahallenin yedi semte nam salmış bıçkınıydı.

— Tanırım, ne olacak?

— Kaç gündür benim dükkâna dadandı : "İlle de gel seni yazalım," diye kafa şişirip durdu.

— Anladım, nereye yazmak istiyor seni?

— İttihatçılığa!

— Çolak Aptullah İttihatçı mı?

— Öyleyim, diyor..

— Eeee? Sonra?

— Sonrası, bu sabah da geldi. Yakında bilmem ne intihabatı varmış, "Sen çarşıda yorgancılara söyle bizim listeye rey versinler," dedi, "bu işi kıvırırsan iki altın var sana," dedi. Hani iki altın az para değil be usta!

Usta kıpkırmızı oldu. Sebebini kendi de bilmeden utandı ve kızdı. Dargın bir sesle :

— Sen, ne dedin? dedi...

— Ben, "Hele bir düşüneyim," dedim... "Bir danışayım," dedim... Ali Ustaya geldim. İşi açtım. "Enayi misin, ulan! Ne

duruyorsun," dedi, "ben de İttihatçıyım," dedi, "İtilafçıların anasını ağlatacağız," dedi.

Nuri Usta şaştı :

— Demek Ali Usta İttihatçıymış, ha? Bak bunu bilmiyordum.

— Nerden bileceksin, o da taze İttihatçı olmuş, dün yazılmış.

— Niye yazılmış? Ona da mı?..

— Yoo... Onun işi başka. Hani karısının, eski, ölen kocasından kalma bir bakkal dükkânı var ya Beyazıt'ta...

— Var, ne olacak?

— Ali Ustaya demişler ki, eğer bize yazılırsan bir punduna getirir, kaçak rakı satıyor filan diye Todori'nin dükkânını kapatırız.

— Hangi Todori'nin?

— Şu Ali Ustanın karısının dükkânı karşısındaki gâvur bakkal yok mu? Adı Todori'dir. İşte onun dükkânını. Todori'nin dükkânı kapanırsa Ali Usta yaşadı gitti.

— Peki, kim demiş bunu Ali Ustaya?

— İttihatçılar demiş, kim diyecek! Bizim Çolak Aptullah'ın arkadaşları, Sarı Niyazi, Arap Zeynel filan... Şimdi iş anlaşıldı mı? Ali Usta yazılmış. Dedim ya, bana da yazıl dedi ama bir de sana sormaya geldim. Ne de olsa hepimizden çok aklın erer böyle dalaverelere...

— Sen kanma onlara...

— İtilafçılara mı yazılayım?

— Onlara da yazılma!

— Peki ne yapayım be iki gözüm?

Nuri Usta veremeyeceği bir cevabın aczini yüklenmişti. Dükkânın kapısında birisi duruyor.

Nuri Usta kapıda durana baktı. Selim de başını çevirip baktı kapıdakine.

Usta atladı yere tezgâhın üstünden, kapıda durana doğru koştu :

— Nerelerdesin Ahmet! Gel bakalım. Daha geçen hafta sordum seni. Çıkalı yirmi gün oluyor, dediler.

Kapıdaki adam dükkâna girdi.

Ahmet uzun boylu. Tıraşı uzamış. Üstünde siyah eski bir ceket var. Ceketin sağ kolu boş. Uzun ve parçalanmış, siyah bir ölüm bayrağı gibi sağ omzundan sarkıyor.

Ahmet'in ayaklarında boyasız asker postalları.

Ahmet'in yüzü sapsarıdır.

Bu sırada Nuri Ustanın çırağı kahve tepsisiyle içeri girdi.

Nuri Usta tepsiyi çırağın elinden aldı :

— Koş, dedi, kahveden bir iskemle getir.

Çırak gitti.

Yorgancı Selim ayağa kalktı. İskemlesini uzattı Ahmet'e :

— Buyur, otur, dedi. Ben çok oturdum zaten.

Tek kollu Ahmet iskemleye oturdu. Buruşuk pantolonunun kumaşı altından uzun bacaklarının dizleri fırladı.

Yorgancı Selim kahve tepsisinden fincanı aldı. Ahmet'e uzattı :

— Buyur! Ben çok içtim zaten.

Ahmet sol eliyle kahve fincanını aldı. Fincan titriyor. Ahmet'in, sol elini daha yeni kullanmaya başladığı belli.

Ahmet bir şeylere, birisine küskünmüş gibi konuşuyor :

— Bir ay önce çıktım hastaneden. Kolum yok. İş yok. Dileniyorum.

Yorgancı Selim sordu :

— Nasıl oldu da?

— Kolum mu?

Nuri Usta atıldı :

— Çatalca'da parçalanmış, dedi. Bahriye Merkez Hastanesi'ndeydi.

Selim :

— Vah! Vah! diye mırıldandı. Bizim Kâmuran'ın da bacağını obüs parçalamış... Edirne'yi Bulgarlardan alırlarken hani o en önde girmiş de kaleden...

Birdenbire sustu, sonra yüksek sesle müjde verir gibi ilave etti :

— Bir terzi vardır, Aleko, onun yanında iş bulduk geçen gün Kâmuran'a...

Ahmet aynı küskün sesle konuştu :

— Benim kolum yok. Ayağımla terzilik yapamam ya!..

Nuri Usta atıldı yine :

— Burada kal, Ahmet. Tek kolla da bana yardım edersin.

Sonra gülmeye çalıştı :

— Benim tek gözümle senin tek kolun birleşince mükemmel iş çıkarırlar. Anan öldüydü, değil mi?

— Evet, geçen yıl...

— Yukarda, dükkânın üstünde yatarsın, olmaz mı?

Ahmet, Nuri Ustanın yüzüne baktı. Bir şeyler söylemek istedi : belki, "Teşekkür ederim," demek, belki de, "Ben dileniyorum, dedim, sen sahiden dilendiğimi sandın. İki gündür yemek yemedim ama daha avuç açmadım. Bana sadaka mı veriyorsun?" diye haykırmak. Fakat ne onu, ne ötekini söyledi. Başını eğdi :

— Olur, dedi sadece...

Çırak bir iskemle daha getirmişti. Selim oturmadı. Her nedense, sanki hem Nuri Ustayla, hem Ahmet'le kavgalıymış gibi :

— Ben gidiyorum, hoşça kalın! diye homurdandı ve fırladı dükkândan...

* * *

Nuri Usta o akşam eve dönerken kafasındaki iki düğümün birini çözmüş, ötekisine el atmış bulunuyordu :

1. Dereye atılan kedi yavrusu hikâyesi Gülizar'la olan münasebeti aydınlatmıştı. Kedi dile gelse de : "Beni kurtarma, ben, beni dereye atanı severim!" bile dese onu sudan çekip çıkarmak doğru olur. Kangrenli bacak hastanın fikri alınmadan kesilir. Böyle işlerde mesuliyetten korkmak alçaklıktır.

2. Politikada, yalnız İmalatçı Sait'in Şeriatçılarla kavgası değil, kolu Çatalca'da parçalanmış Ahmet de vardır. Mektepte taşı en uzağa atan, tornada en ayarlı iş çıkaran ve şimdi kemiklerinin yarısı Çatalca topraklarında, yarısı Merkez Hastanesi'nde kalan bu kolun ne İttihatçı, ne İtilafçı oluşundan Ahmet'e bir fayda yoktur...

Nuri Ustaya kapıyı anası açtı. Usta taşlığa girer girmez :

— Ana, dedi, birazdan benim çırak gelecek. Sen sefertasına yemek koy. Bir Ahmet vardı hani, Merkez Hastanesi'ndeydi. O, geldi. Beraber çalışacağız. Benim dükkânın üstünde kalacak. Ben de eve geleceğim artık.

Ustanın anası mırıldandı :

— Sanki kaç gecedir niye gelmedin? Evde nikâhlı karın var.

Usta cevap vermedi. Anası, Ahmet'e gönderilecek sefertaslarını hazırlamak için mutfağa giderken o da yukarı çıktı. Kapıyı bilhassa gürültüyle açarak cumbalı odaya girdi.

Gülizar sedirin yanında ayakta duruyor. Başında beyaz bir

örtü var. Sokak kapısı açılınca cumbadan bakmış, ustanın geldiğini görmüştü. Sonra merdivenlerden çıkan ayak seslerini duyunca hemen fırlamış yerinden, başını sıkı sıkıya örterek oda kapısının açılmasını beklemişti.

Usta, dile gelen kedi hikâyesine rağmen, sıkılıyordu. Gülizar'a tek gözünün ucuyla bakarak :

— Buyrun, oturun, dedi.

Gülizar oturdu. Usta da bir iskemleye ilişti. Sustular.

Gülizar :

— Sefa geldiniz, dedi.

Usta, "Hakikatan dile gelmiş bir kedi gibi konuşuyor," diye düşündü ve cevap verdi :

— Teşekkür ederim.

Sonra, "Sefa geldiniz'e teşekkür ederim diye cevap verilmez galiba," diye düşündü :

— Sefa bulduk, dedi.

Sonra, bu "Sefa geldiniz, teşekkür ederim, sefa bulduklar"la başlayan konuşma ustaya kendi evinde değil, teklifli bir misafirlikte bulunuyormuş hissini verdi. Sıkıldı. Bunaldı. Sustular.

Sokak kapısı çalındı. Gülizar kalktı yerinden. Usta :

— Benim çırak olacak, dedi. Zahmet etmeyin. Annem aşağıda zaten.

Gülizar yine oturdu yerine.

Gülizar'ın oturup kalkışında gözle görülecek bir ağırlık var. Entarisinin altından karnının şişkinliği adamakıllı belli...

Ustanın gözü bu kabarmış kumaş parçasına ilişti. Gülizar'ın karnında bir çocuk taşıdığını, Gülizar'ın bir çocuk doğuracağını, şimdiye kadar yalnız bir laf ve lakırdı çerçevesi içinde bildiği şeyin gözle görülür, elle tutulur bir hakikat olduğunu anladı. Ve birdenbire : "Çocuk erkek olursa adını Cemal koruz!" diye düşündü. Sonra, Seyfi Beyin ismi geldi aklına. "Şu herifi bir görsem," dedi, "acaba nasıl şey?..."

Yemeği mutfakta yediler.

Sofrada otururlarken — çünkü bilhassa Gâvur Cemal Hocanın ısrarıyla evden sini kalkmış, masada yemek yeniyordu — ustanın anası, Gülizar'a çıkıştı :

— Ne o kızım? Başını ne diye örttün öyle? İnsan kocasından kaçar mı? Bir yemeni bağlasan yeter. Çıkar şu başörtünü.

Gülizar başörtüsünü çıkardı.

Sarı yemenisinin altından abanoz gibi siyah iki kalın örgü sırtına sarktı. Kalın, siyah örgülerin kıvrımlarında tavandan sallanan asma lambanın ışıltıları var.

Nuri Usta yan gözle bu saçlara baktı ve Gülizar'ı birdenbire çırılçıplak görüyormuş gibi oldu.

Usta şimdiye kadar dört defa çapkınlık yapmış, dört defa satılık kadın etinden tatmıştı. Sonuncusu, bir yıl önce Galata evlerinden birinde çok sarışın ve şişman Lehli bir kadın. Kadının, yumurtası fazla kaçmış paskalya çöreği gibi bir vücudu vardı. Ötekilerin ikisi Rum ve biri Ermeniydi.

Fakat usta şimdi Gülizar'ın çıplak saç örgülerine bakarken, bu kadınlardan hiçbirini değil, anasıyla kadınlar hamamına son gidişini, bir rüya bulanıklığı içinde, hatırlar gibi olmuştu.

Aşağı yukarı on dört yaşında çelimsiz bir çocuktu. Hamam sıcak. Kubbelerde küçük memeler gibi cam pencereler. Duvarlar terli. Su şırıltısı. Buğu. Yollu yollu peştemaller kımıldanıyor, ıslak vücutlara yapışmış peştemallar. Saçlarda sabun köpükleri. Takunyaların ve kurnalara çarpan tasların çıkardığı sesler.

Yan taraftaki kurnanın başında bir peştemal düştü. Sıcak, terli buğunun içinde, buruşuk bir tül arkasından görünüyormuş gibi çıplak bir kadın vücudu nefes almakta. Küçük, yuvarlak karnı, orta yerinden ince bir sicimle sıkılmış gibi. Kalçanın üstünde siyah, iri bir ben var. Aşağı yukarı on dört yaşındaki çelimsiz çocuk bakıyor. Çocuk, ince bir sicimle orta yerinden sıkılmış gibi katlanan yuvarlak karına ve kalçanın üstündeki siyah bene öyle dalgın, öyle sersem ve o kadar belli ederek bakıyor ki nezleli, şirret bir kocakarı sesi, anasına çıkıştı :

— Hanım, hanım, gelecek sefere çocuğun babasını da getir!..

İşte Nuri Usta şimdi Gülizar'ın birdenbire örtüsüz, çıplak bir vücut gibi ortaya çıkıveren iki kalın saç örgüsü karşısında, hamama babasını da getirmesi tavsiye edilen çocuğun duyduğunu duymaktadır.

Gülizar yemek yerken başı tabağın üstüne eğilip kalkıyor, siyah örgüler kımıldanıyorlar.

Ustanın anası birdenbire sanki yüksek sesle kendi kendine konuşuyormuş gibi :

— Bugün Nuri Beyinkiler geldi, dedi.

Usta silkinerek sordu :

— Nuri Beyinkiler mi! Hangi Nuri Bey?

— Mahallede kaç Nuri Bey var, oğlum? Kâtip Nuri Beyinkiler...

— Ne münasebet?

— Bilmem. Geldiler işte. Karısı, anası, kız kardeşi... Ben karşıladım. Buyrun, dedim. Yukarı çıkmadılar. "Şöyle bir kapıdan uğrayalım dedik," dediler.

— Eeee? Taşlıkta mı konuştunuz?

— Evet!

— Peki, ne istiyorlarmış?

Ustanın anası Gülizar'a baktı. Gülizar'ın başı yemek tabağının üstüne eğik.

Usta sinirli, tekrar sordu :

— Boşuna gelmemişlerdir elbet. Nuri Bey bir domuzluk için göndermiştir onları. Niye gelmişlermiş, anne?

Sanki konuşulanları duymuyormuş gibi, sanki burdan uzak, başka bir dünyadaymış gibi dalgın yemek yiyen Gülizar'a ustanın anası tekrar baktı. Sonra hınçlı, karanlık ve inatçı :

— İki lakırdı arasında dediler ki, dedi, mahalleli dedikodu yapıyormuş, Nuri Bey inanmıyormuş ama, sen Gülizar'ı parası için almışsın. Muhtar, Zübeyde Hanımın mirasını Gülizar yiyecek, diyormuş. Sen bunu bildiğin için...

Usta birdenbire böğrüne sancı girmiş gibi bağırdı :

— Anne!..

Ustanın anası sustu.

Gülizar başını tabaktan kaldırmış...

Ustanın anası, dargın mırıldandı :

— Ne kızıyorsun, oğlum. Elâlemin ağzı torba değil ki büzesin... Söylerler elbet... Hem...

Usta yalvardı :

— Anne, kes bu bahsi kuzum...

Anne bahsi kesti.

Konuşmadan yemeğin sonuna geldiler.

Sofradan kalkıyorlardı ki Gülizar birdenbire, hıçkırarak ağlamaya başladı.

Ana oğul bakıştılar.

Ana oğul bir şeyler söylemek istediler Gülizar'a. Fakat

söyleyemediler. Çünkü Gülizar, iskemlesini gürültü etmemeye çalışarak arkaya doğru çekmiş, başı yere eğik ayaktaydı ve hıçkırıkları arasına sözleri teker teker yerleştirerek konuşuyordu :

— Ben... kimsenin... mirasını... yemek istemiyorum... Orda bir sandığım kaldı yalnız... Onu versinler... Başka bir şey istemem... İstemiyorum...

Ana ve oğul, Gülizar'ı anladılar. Ananın kaşları bir tuhaf çatıldı. Bu çatılan kaşlarda şaşkınlık ve nedamet vardı. Oğul :

— Niçin Gülizar Hanım, dedi. Mademki Zübeyde Hanımın mirasçısı sizmişsiniz... Eğer...

Sustu. "Eğer beni düşünerek, bana söz gelmesin diye bunu yapıyorsanız!" demek istiyordu. Fakat demedi.

Gülizar sarsıla sarsıla ağlıyor :

— İstemiyorum. Hiç kimseden, hiçbir şey istemiyorum. Yalnız bir sandığım vardı... Ama isterlerse onu da vermesinler... Ben... Hiç kimseye...

Gülizar ellerinin tersiyle gözlerini ovuşturarak ve entarisinin altında kabaran karnını büyük bir ağırlık gibi taşıyıp, bir söz daha söylemeden mutfak kapısına doğru yürüdü.

Ana, oğluna baktı, sonra mutfaktan çıkıp merdivenleri tırmanmaya başlayan Gülizar'ın arkasından gitti :

— Dayan bana kızım, dedi.

Gülizar, ustanın anasına dayandı.

Merdivenleri çıktılar.

Usta hâlâ yemek masasının başında oturuyor. Derinden derine, kapısı açık kalmış bir hamamdan geliyormuş gibi, dışardan, sokaktan geçen simitçinin sesini duyuyor.

Simitçinin sesi uzaklaştı, kayboldu.

Sokaktan boğuk erkek konuşmaları geliyor şimdi. Mahalleli kahveye gidiyor.

Onlar da uzaklaştılar. Hamamın kapısı birdenbire kapandı sanki, sokak sustu.

Usta dalgın. Tabağında kalan pilav tanelerini kaşığıyla kımıldatıyor. Taneleri bir ince yol gibi sıraya diziyor, sonra dağıtıyor, sonra tekrar sıraya koyuyor.

Annesi geldi, usta masanın başından kalktı. Konuşmadan, ana oğul sofrayı topladılar. Usta :

— Yoruldun, anne! dedi.

Annesi :

— Yorulmadım, dedi.

Usta asma lambayı söndürmek için iskemlenin üstüne çıktı. Anası kapının önünde, elinde idare lambası bekliyor.

Usta lambayı söndürdü. Yalnız kapıdaki idare lambasıyla aydınlanan mutfak birdenbire çok uzaklara gitmiş, çok uzaklardan görünüyormuş gibi oldu. Nuri Usta hâlâ iskemlenin üstünde. Yüzü iyice görünmüyor. Gizli bir şey söylüyormuş gibi konuştu :

— Benim yatağı senin odana yaparız, anne!..

İskemleden indi. İdare lambasını anasının elinden aldı. Merdivenleri çıkıyorlar.

Ustanın anası cumbalı odanın bitişiğinde yatıyor. Gülizar cumbalı odada.

Ana oğul cumbalı odanın bitişiğindeki odaya girdiler.

Usta yükten çıkardığı yatağı yere sererken, anası, yine kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı :

— Ben sana, "Sizinle oturmam, giderim," dedim ama, gitmeyeceğim.

Usta geriye döndü birdenbire. Nuri Ustanın anası ve Ramiz Ustanın dul karısının elini öptü.

X

NURİ USTA, YORGANCI SELİM VE KOLSUZ AHMET

Usta dükkâna her zamankinden daha erken gitti.

Çırak Memet dükkânın önüne su dökmüş süpürüyor.

— Merhaba, Memet.

— Hoş geldin, ustam.

— Şurdan üç çay söyle...

Nuri Usta dükkâna girince Ahmet'i tezgâh başında buldu. Ahmet ceketsiz, yarısı budanmış bir ağaç gibi kımıldanarak sol eliyle tezgâhı temizliyor. Terlemiş. Düşük bıyıklı, sarı yüzünde ter ışıltıları. Büyük bir güçlükle çalıştığı belli. Sanki tezgâh kara, kabarmış, öylece donakalmış bir deniz dalgası ve o bu dalgayı tek kürekle aşmak isteyen harap bir sandal.

Nuri'nin dükkâna girdiğini görünce işini bırakmadan :

— Hoş geldin, usta! diye mırıldandı.

Nuri'nin gülen yüzü kırıştı. Mektep ve sınıf arkadaşı Ahmet'in ona "usta" deyişi, onu, "Hoş geldin, Nuri!" diye değil, "Hoş geldin, usta!" diye karşılayışı birdenbire öyle tuhafına, o kadar garibine gitti ki, cevap vermedi. Ahmet'in bu "usta" sözünü kendi aralarına bir duvar gibi koymak istediğini anladı. Üzüldü. Kendisine "usta" denilişini ilk defa yadırgadı.

Ahmet selamına cevap almadığının farkında değilmiş, hatta artık Nuri'nin dükkânda olduğunu bile görmüyormuş gibi tezgâhı temizlemekte devam ediyor.

Nuri Usta Ahmet'e yaklaştı. Biraz hırçın, bir parça sitemli :

— Sen ne diye tezgâhı temizliyorsun, Ahmet, dedi. Bırak bu işleri çırak yapsın.

Ahmet hemen işi bıraktı ve Nuri'nin yüzüne öyle bir tuhaf baktı ki usta başını çevirdi.

Ahmet köşede iskemlenin üstünde duran ceketini aldı, giymek isterken Nuri Usta ona yardım etmek istedi.

Ahmet çekildi :

— Zahmet etme, usta, dedi, eğer ceketimi de kendi kendime giyemezsem...

Usta misafire kahve getirirken tepsiyi devirmiş bir besleme gibi utandı ve korktu. Ahmet'in karşısında kendini idare edemiyor. Ahmet'in ona ikidir "usta" demesi korkutuyor ve utandırıyor Nuri Ustayı.

Çırak Memet çayları getirdi. İlkönce ustaya uzattı tepsiyi. Usta çayı aldı.

— Birer çay içelim, Ahmet, dedi.

Ahmet tepsiden bardağı aldı. Çırak dükkândan çıktı yine ve eşikte oturarak üçüncü bardağı da o içmeye başladı.

Nuri Usta çayını bitirdi. Ahmet, dalgın ve yudum yudum içtiği ve daha bitirmediği çay bardağını sol elinin acemiliğiyle, telaşla tezgâhın üstüne koyarak Nuri Ustanın elinden bardağını almaya geldi. Usta bardağı vermedi.

Çay bardağı tabağının bir kenarında Nuri Ustanın sağ eli, öbür kıyısında Ahmet'in sol eli, ikisi de ayakta, göz göze bakıştılar. Usta kendini toplamıştı artık. Artık Ahmet'in karşısında utanmıyor ve korkmuyor.

— Ahmet, dedi. Ben seni çırak diye almadım. Bilirim ki sen

hepimizden iyi tornacısın. Ben senin ustan değilim, Ahmet. Sen benim ortağımsın. Nasıl benim tek gözlü oluşum ayıp değilse, senin de tek kollu oluşun günah değil. Sen sol kolunla benim sağ kolumdan daha temiz iş çıkarırsın. Bana akıl öğretirsin. Memet sana yardım eder. Haydi çayını bitir. İşe başlayalım. Bana da bir daha "usta" deme kuzum, bana "Nuri" de.

Ahmet cevap vermedi. Çay bardağının tabağını bıraktı. Sol eliyle fesini arkaya doğru itti, çayını bir yudumda bitirdi. Sonra seslendi çırağa :

— Memet, gel şu çay bardaklarını al.

Memet çay bardaklarını aldı.

Ahmet tornanın başına geçti. Dünden yarım kalan işi, oldukça ağır bir demir çubuğu, aynaya bağlamak için uğraşmaya başladı.

Nuri Usta, Ahmet'e yardım etmedi. İşin tezgâha bağlanması için yapacağı en ufak yardımın Ahmet'i kıracağını, gücendireceğini anlıyor...

Tesviye edilecek bir parça vardı. Nuri onu taktı mengeneye. Bir taraftan eğeliyor, bir taraftan, hissettirmemeye çalışarak, Ahmet'e bakıyor. Ahmet'e karşı acayip bir saygı ve acı bir merhamet duymaktadır.

Ahmet tek koluyla, büyük bir güçlükle işi aynaya bağlayabildi. Sonra durdu. Mırıldandı :

— Senin çırak gelsin, bana yardım etsin de biraz, işe başlayayım.

Usta başını eğenin üstünden kaldırmaksızın cevap verdi :

— Olur, şimdi nerdeyse gelir...

Çırak Memet geldi. Bu on dört yaşında zayıf, başı sıfır numarayla tıraşlı sarışın bir çocuktu.

Ahmet seslendi :

— Senin adın Memet, değil mi?

— Evet...

— Gel bakalım, yardım et biraz bana! Avaraya al!

Torna tezgâhı işlemeye başladı.

Kalem ayarsız. Ahmet bağırdı çırağa. Durdular. Kalemin ayarı yapıldı. Tekrar avaraya alındı. Tezgâh tekrar işlemektedir.

Nuri Usta heyecan içinde.

Ahmet sinirden, telaştan ve dünyada en iyi yaptığı işi şimdi beceremmek korkusuyla kıpkırmızıdır.

Aynada bir ayarsızlık var.

Ahmet küfretti ve yine çırağa çıkıştı :

— Senin de elinden bir iş gelmiyor be! Durdur şunu.

Tezgâh yine durdu.

Çırak, on dört yaşındaki sarışın çocuk, ağlayacak gibi. Dolu dolu, soluk mavi gözleriyle Nuri Ustayı aranıyor. Usta, başını işinin üstüne eğmiş, yüzünü aramakta olan Memet bilhassa görsün diye somurturken, mengenedeki parçayı hınçla eğeliyor.

Ahmet yine seslendi :

— Al avaraya!..

Torna tekrar işledi.

Usta rahat bir nefes aldı. Orda işin artık yoluna girdiğini görüyor. Ahmet, sağır ve dilsiz, asi ve korkunç tezgâha karşı tek kolla yaptığı ilk kavgadan muzaffer çıktı... İşte mektepteki sevimli sesiyle konuşuyor :

— Bir cıgara versene, Nuri!

Usta Ahmet'e cıgarayı uzattı. Ahmet, bir taraftan tezgâhta dönen ve her dönüşünde ince bir bıçakla soyulan pırıltılı bir yemiş kabuğu gibi halka halka talaş çıkaran işe bakıyor, bir taraftan da ustanın uzattığı cıgarayı alıp ağzına koyuyor. İlk top patlayışıyla kaybettiği neşesini bulmuş gibidir.

— Cıgarayı verdin ama, ateşini de yak bakalım. Tornayı tek kolla işlettik ama, kibriti tek elle yakamayacağız, Nuri'ciğim.

Nuri Usta mumlu kibriti yaktı. Ahmet'in cıgarasını sevinçle tutuşturdu :

— Bunu da becerirsin, Ahmet'ciğim, dedi. Aldırma. Ahmet tekrar işin üstüne eğildi. Mektepteyken de yaptığı gibi bir şarkı mırıldanarak daldı işine...

— Usta! Nuri Usta!

Nuri Ustayı çağıran Yorgancı Selim'di.

Selim dükkân kapısında duruyor, gülerek sesleniyor :

— Merhaba, Ahmet Usta! Kolay gelsin!

Ahmet şarkısını kesmeden cevap verdi :

— Eyvallah! Çalışıyoruz...

— Çalış bakalım. Sen az gelir misin buraya, ustam!

Ahmet sordu:

— Ben mi?

— Hayır!. Nuri Ustaya bir çift acele sözüm var da...

Nuri hâlâ kapının eşiğinde duran Selim'e gitti.

— Ne var? Niye içeri girmiyorsun?

— Sizi işinizden alıkoymayayım. Şöyle biraz yürü benlen...

Selim'le Nuri yürüdüler. Usta sordu :

— Ne var? Hayrola!..

Selim durdu. Sesini alçalttı :

— Usta, dedi. Ben yazıldım.

— Nee? İttihatçı mı oldun?

— Öyle... Dün hemen gidip buldum Aptullah'ı. Şu iki altını peşin verirsen güven bana, dedim. Aldım altınları. İşte...

Selim kuşağındaki keseyi çıkardı. İçinden iki altını uzattı ustaya :

— Nah! İşte altınlar. Çil çil... İttihatçı parası. Al bakalım şunları...

Usta şaşkın, avucuna sıkıştırılan iki altına baktı :

— Ne olacak bunlar? dedi.

Selim sesini daha çok alçaltarak fısıldadı :

— Bir punduna getirip senin Ahmet'e verirsin. Üstü başı dökülüyor delikanlının. Ayağında hâlâ asker postalları var...

XI

KARPUZ VE YELPAZE BİÇİMİNDE HAVLULAR

Akşam eve dönerken usta sergiden bir karpuz aldı. Bu karpuz, ince, yeşil kabuğu yılan derisi gibi yol yol, iki yanından sıkılınca kütürdeyen ve ilk bakışta insana sıkı, serin, kan kırmızı bir eti olduğunu söyleyen bir karpuzdu.

Karpuzu, evden akşam yemeğini alıp Ahmet'e götürecek olan Çırak Memet taşıyor.

Usta önde, Memet arkada mahalleye saptılar. Mahalle muhtarı kahvenin kapısındaydı. Ustayı önledi :

— Selamünaleyküm, dedi, seninle bir mesele-i mühimme hakkında görüşmek istiyordum. Bu gece kahveye çıkacak mısın?

Usta sordu :

— Şu miras meselesi hakkında mı?

— Evet...

— Mirası istemiyoruz...

Usta bir an duraladı. Söze "istemiyoruz"la başlayışını yersiz buldu.

— Gülizar Hanım... Gülizar... mirası istemiyor, diye devam etti, yalnız bir sandığı varmış onu alacak.

Muhtar, "izhar-ı hayret" eyledi. Mirasın hangi şeraite göre red edilebileceğini ve ne gibi hususlarda bu red keyfiyetinin münasip olmayacağını, ayaküstü, anlatmaya koyuluyordu ki usta kesti onun sözünü :

— Bunlar beni ve (bu sefer her nedense kelimenin üstüne basarak) karımı alakadar etmez, dedi.

— Peki, amma, efendim, merhume Zübeyde Hanımın defterlerini tetkik eyledik, bir miktar nakit parası, çarşıda bir dükkânı ve rehin mukabili bir hayli alacağı ve demirbaşa geçmiş külliyetli, mütenevvi eşyası var... Bu alacak verecekleri, bu dükkânın kirasını ve bu...

Usta sinirlenmeye başlıyor.

— Bunlar ne olacak? Bunları kime mi vereceğiz? diyorsun. Ne yaparsanız yapın, kime verirseniz verin. Gülizar da ölseydi ne olacaktı?.. Yalnız sandığı istiyor. O kadar... Allahaısmarladık...

Hayretle alt dudağını çekiştirmeye başlayan Muhtarı kahve kapısında bırakarak yürüdü.

İçinde acayip bir sevinç var. Gülizar'a ait bir işte böyle selahiyetle konuşmak hoşuna gidiyor. Demin, "istemiyoruz" diye söze başlamasını yersiz bulmuş olmasına şaşıyor.

Kapıyı Gülizar açtı. Kapı o kadar çabuk açıldı ki, Gülizar'ın onun gelişini görüp hemen aşağıya indiği belli.

Gülizar'ın başında örtü yok. Siyah saçlarına mor bir yemeni bağlamış.

Usta çırağın elinden karpuzu aldı.

— Bekle biraz, Memet, dedi, şimdi sefertaslarını getiririm.

Gülizar'a döndü :

— Karpuz aldım, dedi. Karpuz sever misiniz?

Gülizar karpuzun içi gibi kıpkırmızı cevap verdi :

— Severim, efendim.

Taşlıkta mutfağa doğru yürüdüler. Usta sordu :

— Annem yok mu?

— Sokağa çıkmıştı, efendim, daha gelmedi.

Gülizar, Göztepe'de Büyük Hanıma cevap veriyormuş gibi terbiyeli ve çekingen konuşuyor.

Mutfağa girdiler.

Öğle yemeğinden sonra çırağın eve getirdiği sefertaslar yıkanmış, masanın üstünde duruyor.

Nuri Usta karpuzu yere bıraktı. Gülizar sefertaslarını aldı. Usta teldolabı açtı ve Gülizar'ın tutmakta olduğunu taslara karnıyarık patlıcanla pilav koydu.

Gülizar tasları birbirinin üstüne geçirip kapattı.

Usta aldı Gülizar'ın elinden sefertaslarını, sokak kapısında bekleyen Memet'e verdi, sonra hızlı hızlı yürüyerek mutfağa döndü.

Gülizar, mutfağın alacakaranlık taşları üstünde yusyuvarlak bir fanus gibi duran karpuzun yanında, ayakta. Ustanın tekrar mutfağa geleceğini bildiği halde onu görür görmez telaşlandı.

Usta :

— Karpuzu keselim, soğusun, dedi ve karpuzu almak için eğildi.

Karpuzun cilalı yuvarlaklığının yanında Gülizar'ın böcek rengi mercan terlikli çorapsız ve ancak aşık kemiği görünen çıplak, beyaz ayakları geriye doğru çekildiler. Ustanın tek gözünden beyaz bir alev sıcaklığı geçer gibi oldu.

Karpuzu pırıl pırıl kalaylı lengerin içine koydular. Usta kara saplı ekmek bıçağını aldı.

Mutfak küçük arka bahçeye açılan pencereden giren akşam aydınlığıyla bir sonbahar yemişi renklerinin loşluğu içinde.

Usta bıçakla karpuzun kafasını kesti. Kalkan kapağın altından karpuzun kırmızı, buğulu eti göründü.

— Şu lengerin kenarını tutun da, Gülizar Hanım, oynamasın.

Gülizar lengerin kenarını iki eliyle tuttu. Usta, bir an, lengerin kalaylı kenarlarını tutan yumuşak ve derisi düzgün ellere baktı. Sol elin serçe parmağı iri bir kiraz kurdu gibi beyaz ve canlı.

Karpuz dilim dilim kesildi. Siyah, parlak çekirdekleri var.

Gülizar eski bir itiyatla bir çekirdek aldı ve ince dudaklarının arasına sıkıştırarak beyaz bir çizgi gibi görünen dişleriyle kırdı.

Usta, hayatında, karpuz çekirdeğinin bu kadar tad verebilen bir şey olduğunu düşünmemişti. O da bir çekirdek aldı. Kırıp

yemek istedi. Beceremedi. Güldü :

— Ben, dedi, çocukken kavrulmuş kabak çekirdeği yediydim ama karpuz çekirdeğini ilk deniyorum.

Gülizar'ın içinden gıcıklanışa benzer bir sevinç dalgası yükseldi. Birdenbire kendini, iki örgü saçları omuzlarından uçarak Göztepede'ki köşkün bahçesinde yalınayak, kovalamaca oynayan kız çocuğu gibi gördü. Karpuz çekirdeğinin dudaklarla dişlerin arasına sıkıştırılıp nasıl yenileceğini Nuri Ustaya tarif etmek için karpuz dilimlerinin içinden bir çekirdek daha aldı, fakat yine birdenbire utandı, kıpkırmızı oldu, çekirdeği yavaşça ve kırılacak camdan bir eşya gibi itinayla lengerin içine koydu.

Mutfak kararıyor. Lenger ve kara saplı ekmek bıçağının demiri ışıldamakta.

Usta :

— Lambayı yakayım da sofrayı kuralım, dedi. Annem nerdeyse gelir...

Gülizar masanın üstünden lengeri kaldırmak isterken, usta atıldı, lengeri aldı ve kalın parmaklı, nasırlı sağ elinin yan tarafı genç kadının kiraz kurdu gibi beyaz ve canlı serçe parmağına değdi.

Lamba yakıldı.

— Sofrayı ben kurarım, efendim, siz zahmet etmeyin.

Usta, Gülizar'ın artık gözle görülecek kadar ağırlaşan vücuduyla iş görmesini doğru bulmuyordu ama, onun sofrayı kurmak arzusunun önüne geçmeye gönlü razı olamadı. Bir kenara çekildi. Ona şimdi asma lambanın durup dinlenmeksizin mutfağa döktüğü ışık, bir portakal suyu gibi kızıltılı sarı geliyor. Ve bu yaldızlı havanın içinde Gülizar'ın mor yemenisi, siyah saçları ve bembeyaz, çıplak aşık kemikleriyle kımıldanmasını rüya görür gibi seyrediyor.

Gülizar, sofrayı ağır ağır, itinayla kurmaktadır. Masanın üç tarafına üst üste ikişer tabak koydu. Yine Gâvur Cemal'in ısrarıyla alınan fakat nadiren kullanılan maden çatal bıçak ve kaşıkları, bıçak altta, çatal kaşık bıçağın üstüne çaprazlama gelmek üzere tabakların sağına yerleştirdi. Sonra üç havlu çıkardı. Havluları yelpaze biçiminde açarak bardakların içine köklerinden soktu. Tuzluğun tuzunu bir kaşık tersiyle düzelttikten sonra çatalın dişleriyle üstüne yol yol çizgiler bıraktı. Velhasıl, Göztepe'de Küçük Hanımın düğününe şehirden getirilen alafranga sofracının bütün hünerlerini elinden geldiği ve "mevcut malzemeye göre aynen tatbike" çalıştı.

Usta yelpaze biçimindeki havluları, çifte tabak ve öbek öbek çapraz çatal bıçaklarıyla lambanın altında acayip bir bahçe gibi açılan bu sofra hakkında duyduğu "hayret ve takdiri izhara" vakit bulamadan sokak kapısı çalındı.

— Annem olacak. Siz zahmet etmeyin, ben açarım.

Usta sokak kapısını açmaya gitti ve anası önde tekrar mutfağa döndüler.

Ustanın anası bir iskemle çekip oturdu.

— Kafam kazan, Nuri, dedi. Bunaldım.

— Neredeydin, anne?

— Besime Hanımlardaydım. Haber göndermişler. Kızı doğurmuş dün. Sabaha karşı. Ev zaten küçük. Dönecek yer yok. Yedi mahalleden misafir gelmiş. Bir de kötü loğusa şerbeti yapmışlar ki içim bulandı. Loğusanın yatağı dersen, şerbetten berbat. Fukaralık ayıp değil ama, oğlum, ne de olsa insan böyle gününde bir atlas yorgan olsun diktirir.

Gülizar ayakta, Nuri Ustanın karşısında duruyor. Bu loğusa sözünün açılması ustanın canını sıktı. Gülizar'a baktı. O da bir tuhaf.

Ustanın anası hâlâ loğusa evi hakkındaki "tenkid"lerine devam ediyor.

Ustanın gözü Gülizar'ın şiş karnına ilişti. Ustanın karnına baktığını görmüş gibi Gülizar elleriyle karnını saklamak istedi. Kollarını göbeğinin üstünde kavuşturdu.

Usta bir an, "Gülizar gebe olmasaydı keşke!" diye düşündü. Gülizar gebeliğinden ilk defa utandı. Çünkü gebe oluşu şimdiye kadar onun yalnız canını sıkmaktan başka bir tesir yapmamıştı üstünde.

Ustanın anası, Besime Hanımlar hakkındaki sözünü bitirdi. Karşılıklı ayakta duran Gülizar'la oğluna baktı. Sonra birdenbire, o miras meselesinin geçtiği geceden önceki hınçlı sesiyle :

— Nuri, oğlum, dedi, bizim elâlem için söylediğimizi elâlem de bizim için söyler. Biz de yolcu bekliyoruz. Sen şimdiden Yorgancı Selim'le konuş, şöyle Nuri Ustanın karısına yaraşır bir yorgan diksin. Vakit geldi, gelecek. Komşuları filan çağırmayacağım... Çağırmak yakışık almaz... Ama ne de olsa...

Usta, anasının sözünü ters bir taraftan, oldukça aksilikle kesmek için beklediği fırsatı buldu :

— Niye, dedi, niçin çağırmayacakmışsın? Çağır. Hatta Kâtip Nuri Beyinkileri de davet et. Utanacak, sıkıla...

Birdenbire durdu... Gözüne sapsarı olan Gülizar ilişti. Gülizar öyle bitkindi ki...

Usta, Gülizar'a baktıkça anasına karşı hayatında ilk defa, apansız kırılmış olduğunu anlıyor. Kendi kendine kızıyor. Ana oğul deminki konuşmalarıyla çok ayıp bir iş yapmışlar gibi geliyor ona.

Üçü de susuyorlar. Oğlunun birdenbire sözünü kesmesinden kendine kızdığını anlayan ananın hınzı büyüdü. Gülizar'a, kendisiyle oğlu arasında diken olmaya başlayan kadına karşı korkunç bir düşmanlık duydu.

Usta mırıldanır gibi :

— Yemeği ısıtayım da, yiyelim, dedi...

Anası :

— Ben ısıtırım, diye yerinden kalktı ve hışımla teldolaptan sahanları çıkarıp ateşe koydu.

Yalnız ısınan yemek cızırtısıyla üstü zaman zaman çizilen sessizlik, sofraya oturulana kadar devam etti.

Ustanın anası çarşafını çıkarmadan yemeğe oturdu. Nuri Usta Gülizar'a :

— Buyrun, dedi.

Gülizar hâlâ sarı ve üzüntülü. İskemleye ilişti. Usta da yerine otururken anası sofranın üstünü süzerek mırıldandı :

— Bu ne bu böyle, gâvur sofrası gibi.

Bu söz, kaynananın geline resmen ilan-ı harbı demekti.

Usta bunu anladı. Gülizar korktu.

XII

TEŞEBBÜS-Ü ŞAHSİ

Gâvur Cemal, cuma günü sabahı, köprünün Üsküdar iskelesinde Nuri Ustayla karşılaştı :

— Merhaba, ustam, nereye?

— Sana geliyordum, hocam.

— Ben de sana. Şimdi yolun ortasındayız... Nereye gidelim?

Sana mı, bana mı?

— Sen bilirsin, hocam.

— Bu mümill kaziyenin idrakini bana bırakıyorsan, ben derim ki, ikimizin de gönlü kırılmasın, ikimiz de gitmek istediği yolun yarısından dönmüş olmasın, ne sana gidelim, ne bana. Benim Kızıltoprak'ta oturur bir antika ahbabım vardır, ona gidelim. Olur mu?

— Olur ama...

— Olur dedikten sonra "ama, lakin, fakat" gibi lakırdılara pek içerlerim.

— Fakat, hocam...

— Anlaşıldı. Bizim antika ahbapla müşerref olmadığını söyleyeceksin. Zarar yok. Bugün teşerrüf edersin. İnsanlar, analarının karnında birbirleriyle tanışmazlar ya...

— Mat oldum, hocam, gidelim.

Haydarpaşa iskelesine doğru yürüdüler. Yandan çırklı vapura dara dar yetiştiler. Baş tarafta, güvertede tahta sıralara karşılıklı yerleşip cıgaralarını yaktıkları vakit vapur Sarayburnu'nu dönüyordu.

Gün güzel. Gökyüzü bulutsuz, hohlana hohlana, temiz bir bezle iyice silinip parlatılan mavi bir cam gibi. Zaten bütün manzarada hamarat bir kadın eliyle yıkanıp süprülerek temizlenmiş yeni bir ev hali var. Havada bir damla toz yok. Camilerin beyaz tarafları bembeyaz, kurşuni tarafları koyu kurşuni. Kubbelerin tepelerindeki altın damlacıklar pırıl pırıl. Galata rıhtımına yanaşmış olan beyaz Romanya vapuru şekerden yapılmış bir oyuncağa benziyor. Sağlı sollu sırtlarda kat kat yükselen büyüklü küçüklü binalar güneş içinde. Deniz çarşaf gibi. Işıl, ışıl...

Gâvur Cemal Hoca bu manzaraya baktı, sonra :

— Usta, dedi, şu etrafa bir göz gezdir. Her şey öyle gıcır gıcır, tertemiz ki insanın canını sıkıyor. Benim başım, pek intizamla, temizlikle hoş değildir diye söylemiyorum. Fakat bu aydınlığı ölçülü, renkleri dürüst, güneşi yemişe ve denizi rahat bir yatağa benzeyen manzara, insanı, kör kör parmağım gözüne, düpedüz dolaba sokmak istiyor. "İşte ben böyle edebli, böyle terbiyeli, böyle muvazeneliyim," diyerek içinde yaşayan insanların ağrısını, sızısını, açlığını, rezaletini, alçaklığını örtbas etmeye kalkışıyor. Öyle değil mi hele? Şuraya bak! Bu kırmızı kiremitli damların

altında...

Gâvur Cemal sözünü kesti. Deminden beri anlattıklarını Nuri'nin can kulağıyla dinlemediğini, damların kırmızı kiremitleriyle alakadar olmadığını gördü.

— Ne o, ustam? Birdenbire daldın. Ne düşünüyorsun? Canın sıkkın gibi. Ne var?

Usta, her nedense, bu sefer, açılmak için Gâvur Cemal'den böyle bir alaka beklemişti.

— Hocam, dedi. Anam, Gülizar'a ısınamayacak. Evveli gece sofrada ilan-ı harp etti adeta. Halbuki miras meselesinden sonra anamın Gülizar'ı iyiden iyiye sevmeye başladığını sanmıştım.

— Peki, birdenbire ne oldu böyle?..

Usta hadiseyi anlattı.

Cemal :

— Mesele ortada, dedi. Loğusaya gitmesi, orda yeni doğan çocuğu görmesi işi bozmuş. Öyle ya, anan da bir yolcu bekliyor ama, kendi oğluyla alakası olmayan bir yolcu. Tabii, kendi oğlunun sulbünden gelme bir torun isterken, yarın öbür gün evin içinde bir yabancı tohumunun zırlamaya başlayacağını düşünerek kızıyor. Bütün kabahati Gülizar'ın omuzuna yüklüyor.

— Ama, hocam!

— Sen işin amasını bana değil, anana anlat. Hem madem ki dünya evine girdin bir kere, dırıltısını da çekmeye hazır ol...

Usta cevap vermedi. Zaten vapur Haydarpaşa'ya yanaşıyor. Kalktılar. Alman müstemlekeciliğinin Berlin'le Bağdat'ı İstanbul'da birbirine bağlamak isteyen, mimarisi kepaze garından trene bindiler.

Yeknesak bir tıkırtı içinde çayırlar, bahçeleri çam ağaçlı bir iki köşk geçildi. Kızıltoprak, banliyö servisinin ilk istasyonu. İndiler.

Gâvur Cemal :

— Biraz yürüyeceğiz, dedi.

Konuşmadan bir on dakika kadar yürüdükten sonra duvarları çok yüksek, demir bir bahçe kapısının önünde durdular.

Gâvur Cemal :

— İşte burası, dedi ve kapıyı çalmaya başladı.

Usta sordu :

— Biz kime geldik şimdi, hocam? Bu kadarını olsun öğrenmek yasak değil ya?

— Niye yasak olsun. Şimdi teşerrüf edeceğin zata Tevfik Şemsi Bey derler. Şemsi Paşanın oğludur. Ne biçim herif olduğunu görür, öğrenirsin.

Demir kapı gıcırdayarak açıldı. Arnavut bir bahçıvan peydah oldu. Usta :

— Küçük Bey evde mi? diye sordu.

Bahçıvan, Gâvur Cemal'i tanıyor. Yol verdi.

— Buyrun. Haber verelim, dedi.

Bahçeye girdiler. Burası köşkün selamlık bahçesiydi ve biraz ilerde, ikinci bir duvar arkasında, demiryoluna bakan haremin yeşil pancurlu beyaz yağlıboyası görülüyordu.

Usta etrafına bakındı. Çam ağaçları, lavanta çiçekleri, serinliği ve genişliğiyle bu bahçe ustayı şaşırttı. Böyle bir bahçeye, bir paşa köşkü bahçesine ustanın ilk girişiydi bu.

Bahçıvan önde, selamlığa doğru yürüdüler. Burası tek katlı, beyaz boyalı, saçakları oymalarla işlenmiş bir köşk yavrusudur. Beş altı ayak merdivenden çıkıldıktan sonra sarı, yeşil, kırmızı, mavi camlardan yapılmış bir camekân kapısından içeri giriliyor.

Camekân kapısını bir uşak açtı.

Bahçıvan çekildi. Hareme haber vermeye gitti.

Gâvur Cemal'le ustaya yol gösteren uşak onları Küçük Beyin odasına aldı.

Geniş bir oda. Yerde halılar var. Usta bir kanepeye ilişti, Cemal bir koltuğa yerleşti.

Oda loş ve ılık. Uşak yarı kapalı pancurları açtı. Kornişleri yaldızlı al kadife perdelerin arasından çamlı bahçenin aydınlığı doldu içeriye.

Uşak yerden temanna etti :

— Sefa geldiniz, efendim, dedi.

Vazifesini yaptıktan sonra "Sefa geldiniz" diyen uşağın sesinde öyle bir şeyler vardı ki, Nuri Ustaya, birdenbire nikâhtan sonra eve ilk geldiği akşam Gülizar'ın "Sefa geldiniz" deyişini hatırlattı. Usta tuhaf bir üzüntü duydu.

Uşak çekilirken Gâvur Cemal :

— Benim kahve az şekerli olsun, oğlum, dedi.

Uşak, Nuri Ustaya sordu :

— Beyefendininki de öyle mi olacak, efendim?

Ömründe ilk defa ustaya hem beyefendi diyorlar, hem de bir

suali doğrudan doğruya değil, terbiye icabı, aşırtma usulle soruyorlardı.

Ustanın içinden gülmek geldi. Bozmadı :

— Benimki de az şekerli olsun, dedi.

Uşak çekildi.

— Nasılsın, ustam?

Usta :

— Vallahi, hocam, dedi. Bu bahçeyi, bu odayı yadırgamadım dersem yalan söylerim. Hani kendimi kadın çarşafı giymiş de sokağa çıkmış sanıyorum. Sıkıldım senin anlayacağın.

Gâvur Cemal bastı kahkahayı :

— Amma yaptın ha!

— Amma yaptını var mı, hocam. Baksana, bu yaylı kanepede iğne üstünde oturur gibiyim. Yerleşemiyorum ki... Atlas kumaşı altımdan kaçacak gibi geliyor. Şu Şam işi, sedefli masacıklara bak be hocam. Bunlar cıgara masası değil mi? Üstlerinde duran tablalarda cıgaramı nasıl söndürürüm? Sonra buranın öyle tuhaf, kumaşçı dükkânları gibi bir kokusu var ki... Ne bileyim, belki bütün bu eşyalar, olmaz ya, eskaza bizim evde, yahut Yorgancı Selim'in evinde olsa, iş değişir. Elbette eşyaların ayrı ayrı kabahati yok. Ama burda, hepsi bir arada. Şemsi Paşanın oğlu Tevfik Şemsi Beyin selamlık odasında düşman gibi, alay eder gibi bakıyorlar bana... Bilmem derdimi anlatabildim mi?

— Anlattın...

Açık pencereden içeriye bir arı girdi. Odanın havasında vın vın vınlayarak dönüp dolaştıktan sonra Nuri Ustanın üstüne saldırdı. Usta, arıyı kovmak için ayağa kalktı. Arı, yardıma gelen Gâvur Cemal'in de himmetiyle geldiği yere, bahçeye defedildi.

Usta soluk alıp gülerek :

— Gördün ya, hocam, dedi, şu arı bile, bizim bahçede olsa bana bal yapar, burda sokmak için üstüme saldırdı.

Gâvur Cemal yine yerine oturmuştu. Usta hâlâ ayaktaydı. Gözüne duvara asılmış, büyük, oyma ve yaldız çerçeveli iki fotoğraf ilişti.

— Bunlar kimin resimleri, hocam?

— Sağdaki, şu sivri sakallı, birinci Osmani nişan-ı âlisini taşıyanı, Şemsi Paşa. Bizim Tevfik'in babası. Soldaki pospıyıklı, üstü altı bir fesli, dik kolalı yakalısı ise meşhur adem-i merkeziyetçi

Prens Sabahattin. Aptülmecit'in kızı ve Aptülhamit'in ablası olan Seniha Sultanla, damat Mahmut Paşanın oğlu.

Usta :

— Vay anasını, dedi. Amma sülalesi varmış, hocam. Peki bir de bir şeyci dedin...

— Adem-i merkeziyetçi...

— Ha, evet, adem-i merkeziyetçi... yani... anlamadım.

— Vallahi, usta, bizim Zıpır Tevfik de Prensin tilmizlerindendir, adem-i merkeziyetçidir. Bana da boyuna anlatır durur ama, işin içyüzünü ben de pek anlamış değilim... yalnız bildiğim şu ki...

Hoca sözünü kesti. Odaya, önde Tevfik Şemsi, arkada kahve tepsisiyle uşak girdiler.

Tevfik bağırarak konuşuyor :

— Vay, Cemal, bu ne sürpriz böyle. Beklettim. Affedersin.

Gâvur Cemal uşağın uzattığı tepsiden gümüş zarflı, yeşilimtrak fağfuri kahve fincanını alırken :

— İşte biz böyle apansız baskın yaparız, dedi. Sana en iyi, en yakın dostumu da getirdim : Nuri Usta...

— Ne orijinal dostların vardır, Cemal...

Tevfik Şemsi Bey, Nuri Ustanın elini sıkmak için kolunu uzatırken, usta tepsiden kahveyi almış bulunuyordu.

Usta şaşırdı.

Tevfik Şemsi'nin uzanan kolu böylece bir müddet boşlukta kaldı.

Usta kahveyi masanın üstüne telaşla koydu. Gümüş zarfın daracık, işlemeli kaidesi muvazenesini kaybetti ve fincan devrildi.

— Zararı yok, beyim. Rica ederim. Üstünüze dökülmedi ya. Salih, şu fincanı kaldır.

Uşak fincanı aldı.

Tevfik Şemsi Beyle Nuri Usta el sıkıştılar. Şemsi Paşanın oğlu, ustanın elini bırakmadan yüzüne baktı ve bir nutka başlar gibi :

— Ne kuvvetli, ne "for" bir eliniz var, dedi. Tam yarınki sanayi kahramanının eli. Bilir misiniz ki bütün Anglo-Sakson milyonerleri böyle sizin gibi ustalıktan, işçilikten yetişmiş insanlardır. Biraz kendi aleyhime de olsa, itirafa mecburum ki son asırda İngiliz asaleti bu aşağıdan gelen kuvvetli endividü'lerin karşısında ya boyun eğmiş, ya onların bazılarını lordluk payesi verip kendi içine almış, yahut kendisi onlara uyınuştur. Tebrik ederim sizi,

Nuri Usta. Bize sizin gibi teşebbüs-ü şahsi sahibi, tuttuğunu koparır, yumrukları sağlam elemanlar lazım. Tebrik ederim sizi!..

Ustanın bu lakırdı kalabalığı içinde başı dönmeye başlamıştı. Hele Tevfik Beyin kendisini niçin tebrik ettiğini bir türlü anlamıyordu.

Şemsi Paşanın oğlu, Gâvur Cemal'e döndü :

— Ne iyi ettin de geldin, monşer, dedi. Üç gündür çıldıracak gibiyim. Biz adam olmayız, azizim. Saklamakta mana var mı, devr-i Hamidi'de bile teşebbüs-ü şahsi bu kadar öldürülmüyordu. Şu, Paşa Babamın maden imtiyazı işini bilirsin. Üç gün evvel yine Nafia Nazırını gördüm. Hem, kerata, Paşa Babamın maiyetinde yetişmişti. "Hâla, bilmem ne heyetinin mütalaasını bekliyorum," demesin mi? Düşün, monşer. Biz, haydi bu manda arabası zihniyetine alışkınız diyelim. Fakat ecnebilere karşı rezil, kepaze oluyoruz. Herifler, "Sermaye dökeceğiz," diyorlar, "Topraklarınızı altın yapacağız," diyorlar, bu işe babam gibi, benim gibi memleketin en tanınmış bir ailesine mensup iki insan da tavassut ediyor. Dört aydır uğraşıyoruz ve hiçbir netice yok... Ah, Cemal, ah monşer, ah bilmezsin...

Gâvur Cemal dayanamadı, patladı :

— Nefes al yahu, dedi, soluk al... Bu dünyada maden imtiyazı almaktan daha mühim işler de vardır.

Tevfik Şemsi "raye" pantolonunun dizlerini yukarı doğru çekerek bir koltuğa attı kendini. Ellerini iki yanına vurup, bitkin bir edayla konuşurken, ustanın gözü çizgili pantolonun altından çıkan "fildakos" siyah çoraplara takılı kaldı.

— Oh, Cemal, oh! İşte bizi mahveden bu derviş kafası. Senin gibi entellektüeller dejenere ediyor bu milleti. Maden imtiyazı almaktan, ticaretten, sanayiden daha mühim işler varmış! Ne?

Birdenbire ustaya döndü :

— Beyim, diye haykırdı.

Usta tek gözünü sıska ve aşık kemiği çıkık bacak parçasını saran "fildakos" siyah çoraptan kaldırıp Tevfik'in yüzüne baktı...

— Bana bir şey mi?..

— Evet, beni ancak siz anlayabilirsiniz. Bu Cemal'in kafası "enfekt" Fransız kültürüyle "forme" olduğu için hep mücerredat ile meşbu...

Cemal güldü :

— Vallahi, dedi, seni Nuri Ustanın da pek anlayacağını sanmıyorum. Mamafih konuşun. Kim bilir belki anlaşırsınız.

Tevfik Şemsi yaylanmış gibi ayağa kalktı. Zayıf. Uzun. Dik, kolalı bir yakalık. Boyunbağının üstünde inci bir kravat iğnesi.

Usta bu adamın ne demek istediğini hakikaten anlamak istiyor. Bu da Gâvur Cemal gibi, belki ondan az, fakat herhalde okumuş bir adam. Yalnız, başka kitaplar okumuş. Bu da Gâvur Cemal gibi çok konuşmayı seviyor. Fakat başka şeyler konuşuyor. Sonra, Gâvur Cemal'de konuşmak, fikirler söylemek, kanaatleri konuşarak yıkmak ve yaratmak her şeydir. Bunda konuştuğunu yapmak isteyen bir adam hali de var. Belki biraz zıpır ama, açıkgöz olduğu belli.

Usta kendi kendini de hayrete düşüren bir edayla :

— Buyrun, beyefendi, dedi. Konuşalım.

Tevfik Şemsi bu sefer dudaklarında hafiften alaycı bir gülümsemeyle :

— Hay, hay, dedi, zaten, söylemiştim ya, Cemal'den çok sizin beni anlayacağınıza eminim. Yalnız fikirlerimi "ekspoze" ederken mümkün mertebe "popülarize" etmeye çalışacağım.

Gâvur Cemal atıldı :

— O kadar da "popülarize" etmeye hacet yok. Usta anlar seni. Yalnız şu "enfekt" mütefessih Fransız kültürünün kelimelerini çok sık ve böyle Paris şivesiyle kullanma, yeter.

Tevfik Şemsi sol kaşını kaldırarak Cemal'e baktı :

— Haklısın, dedi, bu sakim itiyattan vazgeçemiyorum bir türlü.

Ustaya döndü :

— Fransızca biliyor musunuz?

— Çok az. Konuşamıyorum ama, bazı ufak tefek şeyleri okuyup sökebiliyorum. Hoca, sağ olsun, çalıştırıyor beni.

— Yazık. Ben sizin yerinizde olsam İngilizceye çalışırdım.

Usta sordu :

— Siz, iyi İngilizce biliyorsunuz demek...

Tevfik Şemsi bozuldu :

— Hayır, dedi, ben maalesef tahsilimi Fransızca yaptım. Galatasaray'dan mezunum. Fakat...

Usta bu sefer daha kuru ve kestirme bir edayla sordu yine :

— İngilizceye çalışıyor musunuz?

Tevfik Şemsi büsbütün bozuldu :

— Daha değil, fakat ilk fırsatta, muhakkak çalışacağım.

Ustanın ilk şaşkınlığı geçmişti artık. Her nedense, karşısındakini düşman gibi görmeye başlamıştı. Dışardaki çamlı bahçe, duvarın arkasından görünen harem ve bu selamlık odası, ustaya bir düşman kalesi gibi geliyordu zaten.

Gâvur Cemal :

— Haydi, dedi, birbirinizi lisan imtihanından geçireceğinize konuşmaya başlasanıza!..

Gâvur Cemal, kendisinin yetiştirmesi olan Nuri Ustanın Tevfik Şemsi'yi sıkıştıracağından emin.

Usta :

— Konuşacak olan ben değilim, hocam, dedi. Beyefendi, lütfen, bana fikirlerini anlatacaklar.

Gâvur Cemal kızdı :

— Beyefendi lütfen sana fikirlerini anlatacaklar da sen de Agop'un kazı gibi dinleyecek misin?

Usta güldü :

— Aklımın ermediği şeyler olursa soracağım elbette...

Tevfik Şemsi tekrar oturdu yerine :

— Tabii, dedi, hatta itiraz bile edebilirsiniz... Çünkü görüyorum ki Cemal'in niyeti, bizi bir "disküsyona", bir münakaşaya tutuşturmak.

Durdu. Hafifçe öksürdü. Kravat iğnesini düzeltti. Sonra ağır, ciddi, başladı :

— Efendim, bendeniz, Prens Sabahattin ekolündenim. Bugün, son hadiselerden sonra, bunu bu kadar açıkça itiraf edecek az insan vardır. Prensin taraftarlarından birçoğu, İttihad ü Terakki'nin terörünü müteakip "rönega" oldular. Kimi İttihad ü Terakki'ye intisap etti, kimi Hürriyet ü İtilaf'a. Pardon, "avan tu", size bir şey sorayım : İttihatçı mısınız, İtilafçı mı?

Bahsin bir politika meselesiyle başlaması, zaten ustanın canını sıkmıştı, "İttihatçı mısınız, İtilafçı mı?" suali işi büsbütün karıştırdı. Yorgancı Selim'le yaptıkları konuşmayı bir şimşek hızıyla hatırladı. Ona o zaman verdiği cevaplar aklına geldi. Sonra birdenbire Ahmet'i düşündü. Ferahladı. Vereceği cevabı buldu. Ve söze başladı :

— Benim Sanayi Mektebi'nde bir arkadaşım vardı. Adı Ah-

met'ti. Eli işe yatkın, şarkı söylemesini sever, ateş gibi delikanlı. Benden bir sene sonra, birincilikle şehadetname alıp mektebi bitirdi. Dul anasının beşibiryerdelerini satıp bir dükkân açtı. Balkan Harbi'nde askere aldılar. Dükkânı kapattı. Balkan Harbi'nden döndüğü vakit dükkânı yanmış ve sağ kolu omuz başından kopmuştu. Şimdi siz, dükkânsız ve kolsuz Ahmet'e sorsanız, deseniz ki : İttihatçı mısın, İtilafçı mı? Ne cevap verir? Harbe İtilafçılar zamanında gitti, harpten İttihatçılar zamanında döndü. Harp sağ kolunu aldı. Yanan dükkânının yerine ne İttihatçılar, ne İtilafçılar, ona dükkân açarlar. Şimdi bizim Ahmet İttihatçı mı olmalı, İtilafçı mı?

Tevfik Şemsi sinirlendi :

— Fakat, monşer, dedi, ben Ahmet'in fikrini değil, sizin hangi fırkaya müntesip olduğunuzu sordum.

Usta tek gözünü Tevfik Şemsi'nin inci kravat iğnesine dikerek cevap verdi :

— Biz Ahmet'le mahalle, mektep ve aynı iş arkadaşıyız. O da esnaf, zanaatkâr, ben de...

Tevfik Şemsi omuz silkerek :

— "Absürt", dedi.

Usta, Gâvur Cemal'in yüzüne baktı. Gâvur Cemal :

— Beyimin ne dediğini anlamadın galiba, usta, diye bir tuhaf güldü. Sen Fransızcayı yalnız kitaptan söküyorsun. Sana düpedüz, "Saçmalama," diyor.

Tevfik Şemsi şaşaladı. İşi şakaya dökmek istedi :

— Ne muzipsin, Cemal! diye çıkıştı.

Usta iyice içerlemişti.

— Vallahi, beyim, dedi, Cemal Hoca muziplik etmiyor, sadece sizin sözünüzü ters, yanlış tercüme ediyor gibi geliyor bana... Yoksa zat-ı âliniz gibi bir paşazade, evine misafir gelen bir insana böyle laf eder mi? Siz bizim fukara mahallemizde bir eve misafir olsanız da işimize gelmeyen bir laf etmek değil ya, anamıza bile sövseniz, kapının eşiğini geçip sokağa çıkmadan önce, ev sahibi size karşı hürmette kusur göstermez.

Ağır ağır ayağa kalktı ve devam etti

— Her ne hal ise... Zaten fazla rahatsız ettim... Müsaadenizle, beyim...

Gâvur Cemal de ayağa kalktı :

— Eh, bana da yol göründü demek.

Tevfik Şemsi kıpkırmızı. Boyuna yutkunuyor. İstikbalin sanayi kahramanı, teşebbüs-ü şahsinin müstakbel elemanı olsa da, şimdilik basit bir esnaf parçasından başka bir şey olmayan bu tek gözlü herif tarafından tahkir edilmiş addediyor kendini. Cemal'e de bir daha selam vermeyecek. Defolsunlar.

Ciddi ve soğuk :

— Güle güle, dedi ve misafirlerini dört adım arkadan, oda kapısına kadar teşyi etti.

Ustayla bahçeye çıkıp sokak kapısına doğru yürürlerken, Cemal :

— İyi ettin, usta, dedi. Ama kabahat bende oldu, demiyorum. Ben de seni buraya getirdiğime iyi ettim.

Usta cevap vermedi. Düşünüyor. İkidir İttihatçılık, İtilafçılık bahsinden Ahmet misaliyle kurtuluyor ama, işte Ali Usta da, esnaf olduğu halde, karısının dükkânı rakipsiz kalsın diye İttihatçı olmuştu. Yorgancı Selim de, şimdilik Ahmet'e yardım etmek için, fakat yarın kendisine de pay çıkar diye İttihatçılara yazılmıştı.

Bunu nasıl izah etmeli?

Ustayla Gâvur Cemal bahçe kapısından çıkarlarken içeri giren iki misafirle karşılaştılar. Bunlardan birisi uzun boylu, genç, kumral bıyıklı ve fesliydi. Ötekisi kısa, şişman, keçi sakallı ve şapkalı.

Yeni misafirleri uşak karşıladı. Selamlığa doğru gittiler.

Gâvur Cemal, Arnavut bahçıvana sordu :

— Kim bunlar?

— Vallahi, efendim, o şişko, şapkalısı Vasilidis derler zengin bir gâvurdur. Paşaefendimizin ortağıymış diye duyduktu. Ötekisi Seyfi Beydir, Göztepe'de köşkleri vardır, efendim. Bizim Küçük Beye gelir gider.

Gâvur Cemal'le Kızıltoprak istasyonuna doğru yürürlerken, usta :

— Hocam, dedi. Ne tuhaf şey, gâvurlarla harp oldu. Dövüşüldü. Kan döküldü. Ama bizim Yorgancı Selim'in arkadaşı Kâmuran tek bacakla harpten dönünce, aç kalmamak için bir gâvur esnafın, terzi Aleko'nun dükkânına sığındı. Gâvur, Müslüman, esnaf esnafı buldu. Burada da Vasilidis Efendi Şemsi Paşayla ortak olmuş. Gâvur Müslüman ekâbir birbiriyle bağdaşmışlar. Ne dersin bu işe,

hocam?

Cemal cevap vermedi.

İstasyonda tarifeye baktılar. Haydarpaşa'ya tren bir saat sonra...

Cemal :

— Arabayla gidelim, dedi. Benim yürüyecek halim yok.

Usta :

— Şimdi İstanbul'a geçip ne yapacağız, hocam, dedi, istersen peynir ekmek filan alalım şurdan. Kırlara bir yere gidelim. Bak, cebinden bir kitabın kafasını çıkardığını görüyorum. Okuruz, daha doğrusu, okur anlatırsın bana... Olmaz mı?

— Olur. Ama yine şurdan bir arabaya binmek lazım. Çiftehavuzlar'a gideriz. Orada deniz kenarına seriliriz.

Bakkaldan ekmek, peynir, kutu sardalyesi ve bir binlik su alındı. Uzun arabaya binildi.

Arabada sarsıla sarsıla giderlerken ustanın gözü önündeki bir hayal de yukarı aşağı, sağa sola inip kalkıyor. Bu, kumral bıyıklı, uzun boylu, fesli bir erkek hayalidir. Arnavut bahçıvan onun için : "Göztepe'de köşkleri vardır, adına Seyfi Bey derler," demişti.

Çiftehavuzlar Gazinosu kalabalık. Geçtiler. Cemil Paşanın alafranga ve tarhları arasında uzun sakallı, koca külahlı, taş cüceler duran bahçesinin biraz ilerisinde arabadan indiler. Yukarı doğru yürüdükten sonra deniz kıyısındaki bir yamacın üstünde kocaman yeşil bir şemsiyeye benzeyen bir ağacın altına oturdular.

Öteden, beriden konuşup, Cemal'in cebinden kafasını çıkaran kitabı, Jan Jak Ruso'nun "İtirafat"ını parça parça okuyarak akşamı ettiler.

Usta, Ruso'dan hoşlanmadı :

— Bu herifte doğru söylerken bile riyakârlık, yalancılık eden bir hal var, hocam, dedi. Sonra amma da kendini beğenmiş ha! Onun şöyle böyle oluşu, kusuru, günahı herkesi alakadar edermiş gibi tutup bunları birer birer yazmış.

Gâvur Cemal, Ruso'yu müdafaa etti. Hukuk-u Beşer Beyannamesi'ni anlattı ustaya. Ustayı bu beyanname de sarmadı :

— Laf, dedi, kimi kandırmak istemiş... Bu palavrayı yutacak enayi bulunur mu bugün?

Araba bulmak için Çiftehavuzlar'a döndükleri vakit piyasa başlamıştı. Renk renk maşlahlı hanımlar, faytonlar, köşk landonla-

rı, şık, çoğu burundan takma altın gözlüklü ve bastonlu beyler yukarı aşağı gidip geliyorlardı. Fenerbahçe dönüşü.

Usta, içi al kadifeli bir faytonda oturan genç bir hanımı Gülizar'a benzetti. Ve şık beylerin arasında o uzun boylu, kumral bıyıklı delikanlıyı arandı.

Vapura Kadıköy'den bindiler. Vapur tıklım tıklım dolu. Makine dairesinin yanında ayakta durdular.

Usta gözünü işleyen makineye dikti.

Piston sağa sola gidip geldikçe soluyor ve piston kolu yorgun bir insan kolu gibi istemeye istemeye krankı çeviriyordu. Çarkçıbaşı yukarda iskemlesinde oturuyor. Cıgara içiyor. Aşağıda yağcı, her bir tarafı ayrı ayrı kımıldanan, titreyen irili ufaklı makine parçaları arasında dolaşmakta.

Vapur Sarayburnu'na gelirken, makine dairesine bitişik kazan dairesinin dar, demir merdiveninden, yüzü gözü kömürden simsiyah, bez pantolonunun dizleri yırtık ve belden yukarısı sıska, çırılçıplak bir ateşçi çıktı. Davlumbazın yanında durdu. Terli göğsünü boğazdan esen rüzgâra verdi.

İyiden iyiye akşam olmuştu. Güneş batmış. Denizde ve havada yalnız kızıltılar var.

Bu kızıltılı alacakaranlık içinde kazan dairesinden çıkan ateşçi, bileklerinin ucunda birdenbire kocamanlaşan ellerinin tersiyle alnını siliyor. Ve böylece yaptığı her hareketten sonra alnı yol yol beyazlanıyor.

Nuri Usta ateşçiye uzun uzun baktı. Sonra, Cemal'i dürttü :

— Şuna bak, hocam, dedi. Yarın öbür gün ben de onun gibi olabilirim. Bundan çok korkuyorum, hocam. Amele olmaktan çok korkuyorum. İşler de iyi gitmiyor hani. Dükkânı bir kapattık mı maliyede memur olacak değiliz ya, elbette amele olacağız. Başkasının hesabına çalışmak kötü şey be hocam. Ben, ne olsa, kendi dükkânımda kimseye minnet etmeden ekmek parası çıkarmaya alışmışım. Amele olmak. Korkuyorum, dedim ya... Senin Hukuk-u Beşer Beyannamesi insanları gündelikçi olmaktan kurtarmamış. Sen söylüyordun geçen gün, Fransız ameleleri Marsilya'da sokaklara dökülmüşler. "Ekmek isteriz!" diye bağırmışlar.

Davlumbazın yanında duran ateşçi denize bakıyor ve kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor.

Gâvur Cemal, ustaya sordu :

— Peki ama, usta, senin baban da amele değil miydi?

— Pek amele sayılmazdı, hocam. O zamanlar Tophane'de kamacı ustası olmak, bir parça amelelikten başka bir şeymiş. Ne bileyim, memurluk, başçavuşluk gibi de bir tarafı varmış. (Düşündü.) Fakat ne de olsa haklısın, hocam. Babam, anhası minhası ameleydi. Ama, anama her zaman : "Bir dükkân açamadık gitti!" dermiş. Onun açamadığını biz açtık. Gel gelelim, kapatacağız diye korkuyorum, hocam. İnsanın istikbalinden emin olmaması yok mu? Asıl kötülük burda. Dünya bir tuhaflaştı. Kimse yarın ne olacağını kestiremiyor.

Vapur iskeleye yanaştı.

Davlumbazın yanında duran ateşçi yolculara yol vermek için davlumbaza daha çok sokuldu. Cuma gezintisinden dönenler itişe kakışa yanından geçtiler.

XIII

ÇOCUK

Gülizar doğurdu.

Sancısı akşamüstü tutmuştu. Fakat söylememişti.

Gece yarısı sancılar dayanılmaz bir hale geldi ve Gülizar tek başına yattığı cumbalı odada ağlamaya başladı.

Oturuyor, kalkıyor. Uzanmak istiyor. Uzanamıyor. Belinin ortasına zaman zaman ağır bir balyoz gibi inen ağrı kasıklarına doğru yayılıyor.

Gitgide sıklaşan sancı öyle bir hale geldi ki, Gülizar, yaralı, genç bir hayvan gibi kıvranarak inlemeye başladı.

Bitişik odada, anası ustayı uyandırdığı vakit Gülizar'ın iniltileri kesik ve ince çığlıklar haline girmişti.

— Nuri, oğlum, Gülizar'ın doğum sancıları tuttu, koş, Ebe Hanımı çağır.

Usta, Ebe Hanıma giderken, anası Gülizar'ın odasına girdi.

Gülizar'ın çığlıkları sokaktan bile duyuluyor.

Usta, Ebe Hanımı arkasından dürtükleyerek merdivenleri çıkarıyor :

— Acaba zamanında yetişebilecek misiniz? Geç kaldık galiba?

diye söyleniyor.

Ebe Hanım, Gülizar'ın odasına girdi.

Usta ters yüzüne merdivenleri dörder dörder inerek tekrar sokağa fırladı. Bu çığlıklarla dolu evin içinde oturamayacağını anlıyor.

Sokak karanlık.

Bekçiye rastladı. Bekçi :

— Yolcun geliyor herhal, Nuri Usta, dedi.

Usta cevap vermedi.

Hızlı hızlı yürüdü. Arkasından bir tuhaf bakan bekçiyi bakkalın kapı tahta kepenkleri önünde bırakarak Medreseli mahalleye saptı.

Uzaktan uzağa bir köpek uludu. Bu ulumaya Medreseli mahallenin köpekleri cevap verdiler. Ulumalar, eski zamanlarda dağdan dağa, ateş yakıp verilen bir tehlike haberi gibi yedi mahalleyi dolaştı.

Bütün İstanbul köpekleri hep bir ağızdan ulumaya başladılar gibi geliyor ustaya.

Medreseli mahalleden, ayak alışkanlığıyla, çarşıya saparken durdu.

Kalbi küt küt vuruyor. Kendi kendine :

— Niye, nerden kaçıyorum? diye mırıldandı.

Birdenbire kendini hudutsuz alçak buldu. Gece yarısı, doğuran bir ananın başında iki ihtiyar kadını bırakıp kaçmak! Ya bir hal olursa, ya eczaneye gitmek lazımsa...

Döndü.

Köpeklerin uluması nasıl birdenbire başlamışsa öyle birdenbire kesilmişti.

Evin kapısı önüne geldiği vakit, bekçiyi eşiğe oturmuş buldu. Bütün pencerelerde ışık var. Ev sessiz. Bekçi ayağa kalktı :

— Yolcun gayrı geldi, Nuri Usta, dedi. Gözün aydın.

Her nedense, usta, bekçinin kafasına bir yumruk indirmek istedi ama, sadece :

— Eyvallah, diye mırıldandı ve eve girdi.

Taşlık, yukarda kapısı açık kalmış bir odadan vuran ışıkla alacakaranlık.

Usta taşlıkta kımıldanmaksızın durdu. Dinlendi. Sonra merdiven tırabzanına hafif hafif vurarak yavaşça seslendi :

— Anne! Anne!

Yukarda bir tıkırdı var. Bir kapı açıldı. Birisi merdivenlerden iniyor. Usta çekildi. Ustanın anası elinde bakır çamaşır leğeni, onun yanından geçip mutfağın bitişiğindeki helaya giderken :

— Doğurdu, dedi.

Usta bakır leğenin içinde kanlı bir şeyler görmüştü.

Anası eli boş döndü :

— Haydi, dedi, yukarı çık, ayıptır. Gülizar'a geçmiş olsun de!..

Usta Gülizar'ın yanına gitmekten utanıyor. Eve döndüğüne pişman.

— Haydi. Ne duruyorsun! Önceden düşüneydin. Madem kabul ettin... Her şeyine katlanacaksın...

Usta anasının yüzüne dargın baktı.

Ana önde, oğul arkada cumbalı odaya girdiler.

Odada iki lamba yanıyordu. Usta bu odayı hiç bu kadar aydınlık görmemişti.

Gülizar'ın yatağını sedirin üstüne koymuşlar.

Genç kadının yüzü bembeyaz. Yorgun. Şakaklarına yapışmış terli siyah saçlarında yemeni bile yok.

Kapının açıldığını duydu. Gözlerini aralayıp ustaya baktı. Kıpkırmızı oldu.

Anası, ustayı dürtüşledi.

Usta Gülizar'ın yatağına yaklaştı.

— Geçmiş olsun, diye fısıldadı.

Ebe Hanım, yer gösterdi ustaya :

— Buyrun, şöyle oturun.

Usta, iskemleye dimdik oturdu. Önüne bakıyor.

Ebe Hanım, çocuğu ustanın kucağına vermemek lazım geldiğini anlıyor.

Susuyorlar. Birdenbire bir kedi yavrusunun miyavlaması gibi bir şey oldu.

Usta sesin geldiği tarafa baktı. Gülizar'ın yanında, Gülizar'ın başı yanında, henüz kızamık çıkarmış gibi kıpkırmızı ve minimini bir çocuk yüzü var. Ağzını küçük bir balık ağzı gibi açıyor ve ince sesler çıkarıyor.

Ebe Hanım, ustanın çocuğa baktığını gördü. Ve, "Ne yapalım, çocuğu verelim mi, bir tuhaf olmaz mı?" der gibi ustanın anasına

döndü.

Ustanın anası, azarlayan bir sesle :

— Ebe Hanım, dedi, çocuğu Nuri'ye versene ayol!

Ebe Hanım şaşaladı biraz. Çocuğu aldı. Ustanın kucağına verirken :

— Güle güle besleyin, oğlum, dedi.

Usta kucağına verilen kundaklı insan yavrusuna baktı. Ne sevgi, ne de nefret duydu.

XIV

MAKİNE VE İNSAN

Ahmet, Çırak Memet'in suratına tokadı indirdi :

— Hayvan, dedi, hâlâ bir kalem bağlamasını öğrenemedin.

Gülizar'ın doğurmasından bir hafta sonraydı. Usta dışarı çıkmıştı. Dükkânda, acele, akşama yetiştirilecek bir işi Ahmet tornaya takmış uğraşıyor. İnce bir iş. En ufak bir dikkatsizlikle berbat edilecek bir torna işi. Çırak da bugün inadına mankafa. Zaten Ahmet, tek koluyla makinenin üzerinde kazandığı ilk kolay zaferin ne kadar gelip geçici olduğunu anlamıştı.

Evveli gün az daha sol elini de kaybediyordu ve dün bir tulumbanın piston kolunu torna ederken çubuğu orta yerinden kırdırıvermişti.

Kahrolasıca tezgâh, ilk yenilişinin acısını çıkarıyor. Tek kollu Ahmet'le alay ediyor adeta.

— Ne duruyorsun! İngiliz anahtarını ver şurdan.

Çırak Memet, bu aksi, boyuna küfreden, tokat atan, sonra kendi yardımıyla bir iş becerince şarkı söylemeye başlayan tek kollu ustadan korkuyor. Sevmiyor onu.

— Haydi be, çabuk ol!

Memet İngiliz anahtarını verdi.

Ahmet, sol eliyle cıvatayı gevşetmek istiyor. Cıvata sıkı, gevşemiyor bir türlü.

Memet korka korka yanaştı :

— Bana verin de usta, dedi. Elini uzattı.

Ahmet, Memet'e baktı. Bacak kadar boyuyla, kendinin

açamadığı cıvatayı açmak isteyen pıç kurusuna baktı. Gözleri büyüdü.

Tir tir titreyerek :

— Defol burdan, defol, diyorum!.. Görünme gözüme!.. diye haykırdı.

Memet uzanan elini, ateşe değmiş gibi çekti ve dükkândan dışarı çıktı.

Ahmet küfrederek, durup durup dinlenerek cıvatayı açmaya çalışıyor. İngiliz anahtarını fırlattı yere. Bir çekiç aldı ve cıvatanın kafasına indirmeye başladı. Çekici de fırlattı. Bütün kuvvetiyle bir tekme attı tezgâha. Can acısıyla :

— Memet! diye bağırdı. Al şişeyi, şuradan git yüz dirhem doldurt.

Ahmet kaç gecedir içiyor.

Makineyi her yendiği ve makineye her yenildiği günün gecesi, dükkânın üstünde, kepekleri kapanmış çarşıyla başbaşa kalınca içiyor. Ya bir zaferin neşesini çıkarmak, ya bir mağlubiyetin acısını unutmak için içiyor. Fakat bu güpegündüz ilk içişi olacak. Geceyi beklemeye tahammülü yok.

Memet rakıyı getirdi. Ahmet çocuğun elinden kaptı şişeyi. Tezgâha ters ters baktı. Sonra tezgâhın üstüne oturarak şişeyi dikti.

Memet korkuyor.

Ahmet arka arkaya dört beş yudumda şişeyi yarıladı.

Başı dönüyor. Şimdiye kadar dönmediği gibi dönüyor başı. İçinde bir şeyler yumuşuyor. Ağlamak geliyor içinden. Tezgâhın üstüne kapanıp hüngür hüngür ağlamak.

Karşısında başı yana eğik duran Memet'e baktı. Çocuğun ipince bir boynu var. Sanki demin yediği tokat onun başını böyle yana eğriltmiş.

Şişeye bir daha sarıldı. Boğazında yutkunmalar. Tezgâhın aynasını okşamaya başladı. Tıpkı haşarı atının başını okşayan bir Arap suvarisi gibi.

Memet'in korkusu yavaş yavaş geçiyor. Şimdi birdenbire sarhoş olup, yüzü yumuşayan bu tek kollu aksi ustaya merakla bakıyor.

Ahmet çırağın kendine baktığını gördü. Bu mavi çocuk gözleri karşısında dehşetli zavallı buldu kendini. Sarhoş ve acıklı bir sesle :

— Bak, oğlum, dedi, iyi bak bana... Ben bakılıp ibret alınacak

bir herifim. Benim gibi olma sakın. Kolun kesilirse kaldır kendini denize at. Fakat kimsenin dükkânında sığıntılık etme. Nuri Ustayı kötülemiyorum. Hayır. Hayır, katiyyen. Nuri erkek çocuktur. Sapına kadar arkadaştır. Ama ben de enayi değilim. Beni ortak aldı. İş çıkarırım diye mi? Yooo! Bana acıdığı için... Ben sığıntıyım onun yanında. Sakat. Bir kalem ayarını beceremeyen bir sığıntı...

Bir yudum daha içti.

Sözlerini korkunç ve karışık bir masal gibi dinleyen Memet'e doğru eğildi :

— Benim de dükkânım vardı, dedi. Bundan daha büyük, daha çok iş çıkarır bir dükkân...

Birdenbire gülmeye başladı :

— Dükkân nerde şimdi? Manda yuttu. Manda nerde? Dağa kaçtı. Dağ ne oldu? Yandı kül oldu.

Memet farkında olmayarak cevap verdi :

— Savruldu...

— Doğru söyledin be çocuk! Külü savruldu... Haydi bir kere daha dikelim. Sıhhatine, oğlum.

Ahmet şişenin sonundakini çekti. Bir müddet sessiz durdu. Sonra, sallandı. Sonra, tutunmak istedi. Sonra, yıldırımla vurulmuş gibi, sapsarı, yıkıldı tezgâhın üstüne. Başı aynaya çarptı. Alnı kanadı.

Memet makineye ve makinenin üstünde yatan tek kollu adama baktı. İki şeye karar verdi : Büyüyünce rakı içmeyecek ve ne olursa olsun kolunu kestirmeyecek.

* * *

Nuri Usta yağlıkçılardan kundak takımı, Uzunçarşı'dan beşik, Mısırçarşısı'ndan bir emzik aldı. Beşikle kundak takımını, küfeciye verip eve gönderdi. Emziği kendi götürecek.

Vakit akşama yakındı ama dükkâna uğramadan eve gitmek istemedi.

Dükkânın kapısında Yorgancı Selim karşıladı onu :

— Nerde kaldın be usta? Ben de bekledim, bekledim, gidiyordum artık.

İçeri girdiler.

Usta, Ahmet'i arandı. Yok. Çırak Memet tezgâhı temizliyor.

Ahmet bir yere gitmiştir, diye düşündü.

— Ne var, ne yok, Selim, bakalım. Seni görmeyeli bir on beş gün oldu...

Selim güldü :

— İşimiz başımızdan aşkın be ustam. Politikacılık bu boru mu?

Usta da güldü :

— Haydi bakalım, dedi, göster kendini!..

— Sahi mi söylüyorsun, usta?

— Niye yalan söyleyeyim! Mademki yazıldın bir kere! İnsan tükürdüğünü yalamaz...

— Aman, usta!

— Biliyorum, Ahmet'e yardım için... Her ne hal ise... Daha ne var, ne yok?..

— Sağlık... Ha, sahi be usta, geçen cuma günü bizim çocuklar seni Kızıltoprak istasyonunda görmüşler...

— Evet, Gâvur Cemal Hocayla onun bildiklerinden bir paşazadenin köşküne gittik. Ama herifle yarım saatten fazla konuşmak nasip olmadı. Sana bir şey söyleyeyim mi, Selim, ben kendi payıma, bizim Evkaf Kâtibi Nuri Beyden yukarısına dayanamayacağımı anlıyorum. O bile domuz ya... Heriflerin her sözü, gülüşleri, kımıldanışları batıyor bana! Ama sen benim gibi düşünmemelisin artık. Yarın öbür gün Talat'la, Enver'le ahbaplık edeceksin...

Selim dargın :

— Deme be usta, diye sızlandı. Topunun canına okumuşum.

Nuri Usta sırf bahsi değiştirmek için sordu :

— Ahmet nerde yahu?

Çırak Memet atıldı :

— Yukarıda, ustam. Uyuyor...

Usta şaşırdı :

— Uyuyor mu? Hastalandı mı yoksa?

Çırak, Yorgancı Selim'e baktı. Yorgancı Selim, bilhassa gayet ehemmiyetsiz bir şey söylüyormuş gibi, çocuğunun yaramazlığını örtbas etmek isteyen bir ana gibi izahat vermeye başladı :

— Hasta filan değil, usta. Biraz başı dönmüş hani. Demin dükkâna gelince şurda tezgâhın üstüne abanmış buldum onu. Yukarı odaya çıkardık.

Usta korkuyla sordu :

— Sarhoş muydu?

Selim telaşlandı :

— Yok canım. Karnı ağrımış da... İyi gelir diye...

Ustanın fena halde canı sıkıldı. Zaten kaç gündür Ahmet'in geceleri içtiğinden şüpheleniyor.

Bütün mahalle, ustanın dehşetli bir sarhoşluk düşmanı olduğunu bilir.

Selim hâlâ konuşuyor :

— Gençlik be ustam. İnsan dertli oldu mu çekiyor kafayı. Dert de bir değil ki... Dert gelirken sabah, akşam, saat, gün tanımıyor ki... Hani iş zamanı içmek yakışık almaz ama... Kim bilir delikanlının aklına ne geldi, niye içlendi yine... Hoş gör, ustam. Geçer...

Usta, Ahmet'in içmesini hoş görüp görmemeyi düşünmüyor.

— Ahmet'i kurtarmak lazım, diye mırıldandı.

Selim ses çıkarmadı. Çırak Memet başını eğdi işinin üstüne. Çarşıda, kapanan kepenklerin sesleri dolaşıyor.

Usta :

— Haydi, gidelim, dedi.

Memet sordu :

— Yemek almaya geleyim mi, usta?

— Dükkânı kapat, gel. Anahtarı Ahmet Ustanın başucuna, sefertaslarıyla beraber, şöyle görebileceği bir yere koyarsın.

Selim'le Nuri Usta, mahallelerine sapıncaya kadar konuşmadılar. Kahvenin önünde ayrılırlarken usta :

— Selim, dedi, anam da hatırlatmadı, ben de unuttum... Şöyle temiz, atlas bir yorgan dik...

— Baş üstüne, usta!

NİNNİ

Kapıyı anası açtı.

Usta anasının elini öptü.

— Öteberi gönderdim. Geldi mi? diye sordu.

— Geldi, oğlum. Yalnız beşiği beğenmedim. Bunlar yeni icat olacak. Eski, rahat, Müslüman beşikleri yok oldu ortadan.

Usta cumbalı odanın kapısını açtığı zaman Gülizar sedirin üstüne oturmuş çocuğa meme veriyordu. Ustanın geldiğini görünce yaptığı ilk hareket sol omuzunu eğerek, bir kanatla örter gibi, memesini gizlemek oldu. Sonra ayağa kalkmak istedi. Memeyi ağzından kaçıran çocuk ağlamaya başladı.

Usta kıpkırmızı :

— Rahatsız ettim, Gülizar Hanım, dedi. Kapıyı örterek çekildi.

Çocuk içerde sustu. Nuri Usta, "Anası memeyi ağzına verdi," diye düşündü ve bir omuz hareketiyle, bir kanatla örtülür gibi gizlenen yumuşak bir beyazlığı görür gibi oldu.

Usta kapıda yoğurtçudan yoğurt alıp mutfağa dönerken Gülizar merdivenlerden aşağı iniyordu. Elinde idare lambası var.

Usta durdu. Gülizar'ın aşağı inmesini bekledi.

Gülizar'ın bugün ayağa kalkacağını biliyordu. Demin onu sedirin üstünde görünce ayağa kalktığını anlamıştı. Her nedense, sabahten beri, Gülizar'ı bugün ayakta göreceğini düşünmüştü.

Gülizar'ın karnı erimiş. Birdenbire zayıflamış sanki. Dal gibi ince bir vücudu var. İdare lambasının ışığı göğsüne düşüyor. Bu dal gibi endamda sütlü göğüsler iri...

Gülizar son basamağı indi. Durdu. Ustanın, elinde yoğurt kâsesi, dalgın dalgın kendine baktığını sezdi. İdare lambasını şaşkınlıkla üfledi. Alt basamağın bir kıyısına koydu.

Usta :

— Uyudu mu? dedi.

— Uyuttum, efendim.

Mutfağa girdiler.

Yemekten sonra ustanın anası, Gülizar'ın getirdiği kahveyi içince :

— Pek yorgunum, erkenden yatacağım, dedi ve geliniyle oğlunu cumbalı odada bırakarak gitti.

Usta, Gülizar'a sordu :

— Sandığınızı getirdiler mi?

— Muhtar dün göndertmiş, efendim.

— Bir eksiğiniz filan yok ya?

— Daha sandığı açıp bakmadım, efendim. Bir de kâat getirdiler. Sandığın senediymiş. Parmak bastım.

Usta birdenbire, istemeksizin, sordu :

— Okuma yazma bilmiyor musunuz?

— Bilmiyorum, efendim. Yalnız Kelam-ı Kadim okuyabiliyorum biraz.

Usta cebinden, kâada sarılmış emziği çıkardı. Gülizar'a uzattı :

— Emzik, dedi. Bilmem hemen lazım olacak mı? Ama ihtiyatlı davranmalı.

Gülizar emziği aldı. Kekeledi :

— Gönderdiğiniz şeylere çok teşekkür ederim, dedi.

Dışarda birdenbire yağmur başlamıştı.

Bu yağmur sesi Gülizar'a Zübeyde Hanımın öldüğü geceyi, Zübeyde Hanımın evini hatırlattı.

Usta :

— Sonbahar, dedi. Artık yağmurların ardı arası kesilmez.

— Öyle, efendim.

Yağmuru dinlediler.

Usta :

— Yağmur neden yağar bilir misiniz? dedi.

Gülizar :

— Cenab-ı Hak yağdırır yağmuru, efendim, dedi, ağaçları, otları yeşillendirsin diye.

— Kim söyledi bunu size?

— Hocanım.

— Kim bu Hocanım?

Gülizar birdenbire cevap vermedi. Hocanımın kim olduğunu söylemek için Göztepe'den söz açmak lazım. Halbuki Gülizar, ustanın yanında Göztepe sözünü etmekten sıkılıyor, utanıyor, çekiniyor.

— Bir bildikti, efendim, dedi. Sofu bir kadın. Beş vakit namazında. Hastalıkları okur.

Usta meseleyi anladı. Hocanımın Göztepe hatıraları arasında olduğunu sezdi ve birdenbire bu kocakarıya karşı hücuma geçmek ihtiyacını duydu :

— Sizin Hocanım sofuymuş, hastalıkları okurmuş ama cahilin biriymiş, dedi. Yağmur eğer otlar ağaçlar yeşillensin diye yağıyorsa, niçin denizlerin üstüne de iniyor? Balıklara tatlı su vermek için mi? Yağmur, şunu yapayım, şuna buna iyilik olsun diye yağmaz,

Gülizar Hanım.

Ve usta, uzun uzadıya, ders veren sert bir mekteb-i iptidai hocası gibi, Gülizar'a yağmurun hangi sebeplerle yağdığını anlattı.

Gülizar, ustanın bu sinirli konuşuşu karşısında sıkıldı. Şaşırdı. Fakat güneşin denizleri, gölleri, nehirleri tencere gibi kaynatmasına, buralardan çıkan buğuların gökte bulut olduktan sonra tekrar su biçimine girip dökülmesine akıl erdiremedi. Hocanımın yağmur tarifine bağlı kaldı. Fakat ustaya da itiraz etmeyi düşünmedi bile. Çünkü doğrudan doğruya, canı lüzümundan çok yakılınadan hiçbir şeye itiraz etmesini bilmiyordu.

Ve usta :

— Nasıl, yağmurun neden yağdığını size anlatabildim mi? diye sorduğu vakit :

— Evet, efendim, dedi. Ustaya birinci zaruri yalanını söylemiş oldu.

Usta yine birdenbire bağı kopan konuşmayı bağlamaya çalışırken beşikte çocuk ağladı.

Gülizar beşiği sallıyor.

Usta beşiğin içinde çocuğu göremiyor. Sesini duyuyor yalnız.

Gülizar beşiği sallarken öne arkaya eğilip kalkıyor :

— Ee, ee, ee, eh!.. diye mırıldanıyor.

Usta :

— Ninni söylesenize, Gülizar Hanım, dedi.

— Annenizi uyandırırım, efendim.

— Annem uyanmaz. Haydi, söyleyin kuzum.

Gülizar utanıyor. Fakat usta, arka arkaya o kadar ısrar etti ki, yavaş, yumuşak ve uykulu, çıplak bir sesle ninni söylemeye başladı :

Uyusun da büyüsün maşallah
Paşa olur inşallah!

Usta birdenbire kıpkırmızı oldu. "Paşa olur inşallah!" sözünü bir tokat gibi yüzünde hissetmişti.

***

Nuri Usta gündüzleri Ahmet'le, geceleri Gülizar'la meşgul. Kahveye çıkmıyor. Gülizar'a heceleye heceleye okuma öğretti. Genç kadınla hâlâ sizli bizli konuşuyorlar ve ustanın anası oğlunun

hâlâ Gülizar'ın odasında yatmamasına kızıyor.

Ahmet, "İçkiyi bırakacağım," diye dört defa söz verdi. Fakat içiyor. Ve usta ne zaman onu sarhoş yakalasa, Ahmet :

— Buramda bir şey oturuyor, diye göğsünü gösteriyor, işte tam şuramda. İçmezsem, şuramda oturan şey beni boğacak sanıyorum. Beni kov, defet, ben bir ahlaksız herifim.

Usta ise ona Terzi Aleko'nun yanında çalışan topal Kâmuran'ı örnek gösteriyordu :

— Bak Ahmet'çiğim, diyordu, Kâmuran yok mu, onun da başından senin gibi bir felaket geçmiş. Ama...

Nuri Ustanın bu cesaret verici sözlerini Ahmet sonuna kadar dinler, Kâmuran'ın azmi, sebatı, katiyyen rakı içmediği hakkında anlatılan hikâyeleri, başı öne eğik, dinler gibi görünür, sonra günden güne kanlanmakta olan gözlerini ustanın yüzüne dikerek sorardı :

— Bitti mi, Nuri'ciğim?

— Bitti.

— İyi ama, Nuri'ciğim, Kâmuran kolsuz değil, topal. Keşkem benim seksen bacağım olsaydı da, seksenini de keselerdi de, sağ kolumu koparmasalardı.

Gülmeye başlar ve her seferinde, yeniden sarhoş sükûtuna gömülmeden önce, şu sözleri tekrarlardı :

— İnsan dediğin nedir, Nuri'ciğim? Kol!.. Kol gitti, insan bitti.

Kolu giden Ahmet günden güne bitiyordu. Mum yandıkça nasıl erir ve eriyişin önüne mumu söndürmeden geçilemezse Nuri Usta da Ahmet'in bu yuvarlanıştan ancak ölümle kurtulabileceğini anlıyordu.

Gün oluyordu ki Ahmet tezgâhın biraz ötesinde saatlerce, uykulu, sarhoş, gözleri tavanın aynasına dikili kımıldamaksızın dururdu. Böyle zamanlarında usta ona baka baka, onu düşüne düşüne şöyle bir neticeye ulaşmıştı :

Ahmet sarhoşsa, Ahmet tembelse, Ahmet yılmışsa kabahat onun değildir. Her koyunun kendi bacağından asılacağını söyledikleri bu dünyada Ahmet'in bir tarafa asılmak için bacağı yok. Her koyun bir çengele asılı dururken o yerde yuvarlanıyor. Ama kim onu bu hale getirdi? Kendisi mi? Hayır! Kim? Ve onu bu hale getiren şimdi nerdedir? Niçin gelip Ahmet'i kurtarmıyor?

Ustanın kafası burada duruyordu. Bu "Kim?"e cevap bulamıyordu. İttihatçılar, İtilafçılar mı? Belki... Ama onlar da suyun üstünde göründükleri için ilk göze batan kuvvettiler. Suyun altında ne vardı? Bu suyun üstünde görünenleri hareket ettiren, birbirleriyle dövüştüren bir şeylerin olması lazım.

Zaten bir aydır göremediği Gâvur Cemal Hocaya bunu sormak, ondan, bu suyun altında ne olduğunu anlatan kitaplar istemek! Fakat zamanlardır Gâvur Cemal birçok sorgularını cevapsız bırakıyor. Ya onun da aklı ermiyor bu işlere, ya biliyor da söylemek istemiyor.

Nuri Usta bir sabah dükkâna canı sıkkın geldi. Gece evde defterlerini yoklamış, kazancının günden güne azaldığını görmüştü. Bu azalmanın sebebini izah edemediği için sıkıntısı iki kattı.

Dükkândan içeri girdiği vakit kendisini karşılayan Çırak Memet'in çığlıkları olmuştu.

Ahmet çırağı dövüyor.

Usta eskiden beri bunu tahmin ediyordu ama ilk defa görüyordu.

Ahmet, Nuri Ustaya baktı. Bir medresenin kurşununu çalarken yakalanmış bir çocuk gibi şaşaladı. Korktu. Çırağın yakasını bıraktı. Başı öne eğik, iki yana sallana sallana dükkânın karanlık bir köşesine çekildi.

Çırak hâlâ ağlıyor.

Nuri :

— Haydi, oğlum, dedi, git şurda çeşmede yüzünü gözünü yıka. Al şu beş kuruşu da. Bugün iş yok zaten. Dolaş, gez, ne bileyim, ne yaparsan yap...

Çırak burnunu çekerek korka korka sordu :

— Yarın geleyim mi, usta!

— Tabii gel! Ananın ellerinden öperim. Haydi çocuğum.

Usta, Ahmet'ten tarafa bakmaksızın işe başladı.

Ertesi sabah dükkâna geldiği vakit kepenkler kapalıydı ve Çırak Memet eşikte oturuyordu.

Usta sordu :

— Niye kepenkleri açıp girmedin? (Yoksa korkuyor musun? demeye dili varmadı.)

— Kepenklerin kol demiri anahtarı bende değil, Ahmet

Ustada. Her sabah o odadan iner açardı. Bu sabah geldiğimde kepenkleri kapalı buldum... Ahmet Ustanın odasına çıktım. Çaldım, çaldım, kapısını açmadı. Ses bile vermedi.

Usta dükkânın arka tarafındaki merdivenleri dörder dörder tırmandı ve oda kapısına vurmaya başladı.

— Ahmet! Ahmet!

Cevap yok.

Usta sapsarı. Kapıyı tekmeliyor.

Kapı açılmadı.

— Ali Ustaya koş! Eğe filan gibi bir şey getir.

Memet bir eğe getirdi.

Usta eğenin tahta sapını çekti aldı ve ortaya çıkan sivri demir ucuyla kilidi zorladı.

Kapı açıldı.

Oda boştu. Yatak bozulmamıştı. Tek küçük pencere kapalıydı. Yatağın yanı başında boş rakı şişesi duruyordu.

Ustayla Memet aşağı indiler. Yorgancı Selim kepenklerin kol demirini kaldırmış, yere bırakıyordu. Ustayı görünce haykırdı :

— Ne oldun böyle be Nuri Usta? Senin Ahmet demin geldi bana. Yüz, göz sapsarı. Hani dokunsan ağlayacak... "Al şu anahtarı," dedi. "Kepenkleri aç. Memet gelmiştir, beklemesin sokakta. Sonra şu mektubu da Nuri Ustaya ver." Sordum, soruşturdum. "Ne var, ne oluyor?" dedim. "Sen nereye gidiyorsun?" dedim. "Ustayla kavga mı ettiniz?" dedim. Tınmadı. Sallana sallana bastı gitti. İşte mektup.

Nuri Usta mektubu aldı. Zarfın üstünde "Nuri Ustaya mahsustur" diye yazılı.

Usta zarfı yırtıp mektubu okumaya başladı.

"Muhterem Nuri Usta,

Bana ettiğiniz bunca iyiliklere karşı küfran-ı nimet ettiğimi affedersiniz. Bendeniz gidiyorum. Şu sıkıntılı günlerinizde zaten başınızda bar idim. Kimselerden şikâyetim yoktur. Beni arayıp sormayınız. Bir daha da sizi rahatsız edecek değilim. Valdenizin ellerinden öper, minnettarlığımı bu vesileyle bir kere daha arzederim.

Mektep arkadaşınız
Ahmet..."

Mektup sol elle yazıldığı için çok güç okunuyordu.

Yorgancı Selim sordu :

— Ne yazıyor be usta?

— Hiç! "Gidiyorum," diyor.

— Peki ama ne diye gidiyormuş be usta?

Usta, Yorgancı Selim'in gözleri içine bakarak dedi ki :

— Sen ona iki altın getirdin, ben onu kendime ortak yaptım. Onun istediği ne senin iki altının, ne de benim ortaklığımdı. O kolunu, dükkânını istiyordu.

Yorgancı Selim başını sallayarak güldü :

— Biz Cenab-ı Hak mıyız ki be usta, onun omuzbaşında yeniden kol bitirelim? Dükkânını da biz yakmadık ya? Kolunu da kesen biz değiliz...

— Kim kesti?

Selim bu apansız sualden şaşkın, ustaya şöyle bir göz attı.

— Ne bileyim, dedi, muharebede kesilmiş işte... Hem yalnız onunki kesilmedi ya, ne aslan gibi delikanlılar şehit oldular. Harp bu be usta, çelik çomak oyunu değil...

— Harp niçin olur?

Selim yine güldü :

— Sorduğun şeye bak be iki gözüm... Gâvurlar dayatırlar, bizimkiler dayatır, bir hırdır çıkar işte... Gâvur-Müslüman kavgası...

Ustanın sustuğunu görünce ısrar etti :

— Öyle değil mi hele, usta?

— Bilmem!

— Bilmem de laf mı be kardeşim. Sen şeytanın saklandığı deliği bilesin de bunu bilmeyesin...

Usta dalgın :

— Vaktiyle bir Kırım Muharebesi olmuş, dedi.

Selim sabırsızlanıyor artık :

— Olmuş, ne olacak?

— Kırım Muharebesi'nde Moskoflarla kavga edilmiş ama, İngilizler, Fransızlar da bizden yana olmuşlar. Yani gâvurların iki devleti Müslüman devletiyle elbirliği edip başka bir gâvur memleketine karşı asker göndermişler. Buna ne dersin? Sonra gâvur gâvurla harbetmiyor mu? Buna ne buyrulur?

Selim omuzlarını silkti :

— Gâvurların işine akıl ermez ki, dedi. Sen hiç Müslümanın Müslümanla harbettiğini duydun mu?

— Çok!

— Nasıl çok?

— Nasılı var mı? Yavuz Sultan Selim, Acemlerle muharebe etmemiş mi?

— Acemler Şii, Kızılbaş be ustam.

— Ya Araplarla yaptığı muharebeler. Onlar da Şii değil ya! Sonra Osmanlıların, Karamanoğulları, İsfendiyaroğulları'yla...

Selim sordu :

— Onlar da kim?

Usta, Selim'e elinden geldiği kadar İsfendiyaroğulları'yla Karamanoğulları'nı anlatmaya çalıştı...

Ustayla Selim'in konuşmalarını kepenkleri açarken dinleyen Çırak Memet, birdenbire söze karıştı :

— Şimdi Ahmet Usta ne olacak?

Birdenbire söze başladığı gibi birdenbire sustu. Sorulmadan söze karıştığı için korktu, utandı.

Usta, Memet'e sevgi ve hayranlıkla baktı.

— Ahmet Ustayı arayacağız, oğlum, dedi. Seni döverdi ama, ne de olsa ustandı. Değil mi?

Ahmet'i günlerce aradılar. Selim meyhane meyhane dolaştı. Bir iki meyhanede kavga etti. Fakat Ahmet'i bulamadılar.

Ahmet'in kayboluşunun ikinci günü Çırak Memet büyük İngiliz anahtarını aradı, bulamadı. Ertesi gün bir de eğenin kaybolmuş olduğu anlaşıldı. Usta ses çıkarmadı. Fakat Çırak Memet'in aklına gelebilecek şüpheleri bilmek ve dükkândan bir İngiliz anahtarıyla bir eğenin çalındığını kimseye söylememesi için :

— Şimdi aklıma geldi, dedi, onları ben eve götürdüydüm.

Bir gece yemekten sonra ustanın anası oğluna dedi ki :

— Çocuk bir aylık oldu, hâlâ adını koymadınız. Ebe Hanım göbeğini keserken Memet dedi. Çocuk göbek adıyla mı kalacak?

Ertesi gece yine Gülizarla yalnız kaldıkları vakit (çünkü ustanın anası her gece akşam yemeğinden sonra hemen odasına çekiliyordu) usta :

— Gülizar Hanım, dedi, çocuğa bir ad koymak lazım. Siz ne

dersiniz?

— Siz bilirsiniz, efendim.

Usta ısrar etmedi. Biraz düşündü. Vaktiyle, çocuk erkek olursa adını Cemal koruz, diye düşünmüştü. Şimdi bunu doğru bulmadı. Aylardır, her geçen gün, alttan alta, inceden inceye, ustanın yüreği ve kafasındaki Gâvur Cemal abidesini parça parça yıkmaktaydı.

— Adını Ömer koyalım. Ne dersiniz?

Çocuğun adı Ömer kondu. Ve ertesi gün usta işe gitmeden Muhtarı buldu.

— Çocuğun adını koyduk, dedi. Şunun muamelesini yapıp kaydettiriver. Benim aklım bu işlere ermez. Masrafı neyse verelim.

Muhtar çocuğun ismini öğrendikten sonra :

— İcabına bakarız, dedi. Ve lakin...

Muhtar "ve lakini" öyle bir edayla söylemişti ki usta anladı. Duraladı. Sonra :

— Ve lakini filan da ne oluyor? Ömer'in babası, merhum Kamacı Ustası Ramiz'in oğlu Nuri Ustadır. Bunu da böylece kaydedersiniz. Anasının adı Gülizar Hanım. Buyur, bir mecidiye de peşin vereyim, dedi.

Usta o gece Ömer'i ilk defa kucağına aldı. Uzun uzun baktı. Ömer'in mini mini bir burnu var. Gözleri çivit mavisi. Halbuki Gülizar'ın gözleri siyah.

Usta, Tevfik Şemsi Beyin köşkünden çıkarken rastladığı kumral delikanlıyı hatırladı. Seyfi Beyin gözlerine dikkat etmemişti. Herhalde mavi olacaktı.

Kundağın içinden Ömer'in kollarını çıkardı. Ömer, küçüğün küçüğü parmaklarını açıp kapıyor.

Usta çocuğu Gülizar'a uzattı.

— Şimdi uyutun bakalım, dedi. Çoktandır ninni söylemiyorsunuz. Bu gece Ömer'e ninni söyleyin. Yalnız... "Paşa olur inşallah!" demeyin kuzum. Ne bileyim, "usta olur", "yorgancı olur", "filozof olur", "adam olur" filan deyin. "Paşa olur" demeyin...

Gülizar bu sözlere şaştı. Şimdiye kadar "Uyusun da büyüsün maşallah, usta olur, yorgancı olur, adam olur inşallah!" diye ninni söylenebileceğini duymamıştı. Hele usta "fe"li, "sin"li, "of"lu bir söz söylemişti ki bunun ne demek olduğunu bile bilmiyor ve

kelimeyi tekrarlayamıyordu. İşin içinden sıyrılmak için ağzına en kolay gelenini tercih etti.

— Peki, efendim, dedi ve Ömer'e ninnisini söyledi :

"Uyusun da büyüsün maşallah.

"Adam olur inşallah!"

XVI

YİNE GÂVUR CEMAL

Bir öğleüstü, iki aylık bir ayrılıktan sonra, Gâvur Cemal, Nuri Ustanın dükkân kapısında peydah oldu.

— Aşk olsun, usta, dedi, öldüm mü, kaldım mı, arayıp sormak yok. Ben gelmesem sittin sene semtime uğramayacaksın.

Usta bir parça utanmış, özür diledi.

— Haklısın, hocam, dedi. Fakat cumaları kahveye bile çıkmıyorum.

Cemal alay etti :

— Eh, ne de olsa yeni evlilik...

— Belki... Ama yalnız o değil. Gülizar'la uğraşıyorum, hocam. Torna ediyorum onu senin anlayacağın. Şimdi çat pat gazete okuyor. Okuduğunu pek anlamıyor ama, merak sarmaya başladı.

— Annenle araları nasıl?

— Fena değil. Eskisi gibi. Anam yüreğiyle benden yana, Gülizar'dan yana, kafasıyla, göreneğiyle bana kızıyor, Gülizar'a kızıyor.

Bu konuşma esnasında ustanın gözüne bir şey çarptı. Gâvur Cemal eskisinden daha derbederleşmiş. Üstü başı eskisinden daha pis ve sakalı eskisinden daha dağınık ve daha uzamış.

— Kahve söyleyeyim mi, hocam?

— Vallahi fena olmaz. Sabahtan beri bir şey yemedim. Bastırır.

— Şurdan bir işkembe söyleyelim öyleyse... Memet, haydi, bir yarım başla bir çorba getir.

Gâvur Cemal sordu :

— İşler nasıl gidiyor?

— Kötü, hocam. Kötü. Anlayamıyorum, ben mi beceriksizim, yoksa ortalık mı kesat? Bak benim komşu Ali Usta işi büyüttü.

Karısının bakkal dükkânı da, rakipten kurtulunca tıkırına girdi. Geçen gün Selim söylüyordu, Ali Usta Türk Ocağına da yazılmış. Bir Ermeni komisyoncu vardır : Artin Efendi. Onunla da anlaşmışlar. Boyuna sipariş yağıyor dükkâna. Yeni iki tezgâh aldı. Dört çırağı var. Kapamacı işi filan ama, benden ucuza çıkarıyor.

Memet yemeği getirdi.

Gâvur Cemal büyük bir iştahayla yedi. Sakalından yağlar aka aka yarım başı bir serçe budu gibi bitirdi.

Usta :

— Sende ne var ne yok, hocam? diye sordu.

— Ben bizim yalıyı sattım.

— Yalıyı sattın mı?

— Evet! Ama hayrını göremedik. Aldığımı borca yatırdım.

— Ee? Şimdi ne yapacaksın?

— Geceleri eşe dosta misafir gidiyorum. Gündüzleri sürtüyorum.

— Kitapların ne oldu?

— Tevfik Şemsi'ye bıraktım. Onun selamlığında kalıyorum ara sıra. Zıpır mıpır ama kötü oğlan değildir.

Usta bozuldu. Gâvur Cemal'in kitaplarını Tevfik Şemsi'ye, o züppe, kendini beğenmiş herife bırakmış olması, hele onun selamlığına sığınması canını sıktı. Zaten yırtılmaya başlamış olan uçurtmasının ipini elinden kaçırmış bir çocuk gibi üzüldü. Son bir gayretle :

— Gel burda kal, hocam, dedi. Yukarda, dükkânın üstünde bir oda var. Kitaplarını da getirirsin.

Cemal bu teklifi kabul etmedi. Bin dereden su getirerek reddetti. İşte o zaman usta, her şeyine rağmen, üstünün başının perişanlığına, açlığına, parasızlığına, ona karşı göstermiş olduğu alaka ve dostluğa rağmen Gâvur Cemal'in, bir buhran anında, kendini Nuri Ustadan çok Şemsi Paşazade Tevfik Beye yakın hissettiğini anladı. Uçurtmanın ipi büsbütün elden gitmişti.

— Sen bilirsin, hocam, dedi. Madem ki orda daha rahatsın...

— Rahatlık meselesi filan değil, ustam. Ne bileyim, bu karışık anımda bir tarafa bağlanmak ihtiyacı. Sana bir kere daha anlatmıştım ya. Dünyada köksüz ve yapayalnız kalmak beni öldürüyor, divaneye döndürüyor. Elimde bir zanaat filan yok ki sizin aranıza katılayım. Maariften hocalık vermezler. Gazetecilik edemem,

hakikaten politikaya aklım ermez. Tevfik Şemsi'ye eski Galatasaraylı arkadaşlar gelip gidiyor. Çocukluğumu hatırlıyorum. Mamafih ne de olsa bir iş bulmak lazım. Bu böyle devam edemez elbette. Bu buhranlı günlerimde eski, çocukluk günlerinin hatıralarından medet ummanın da muvakkat olduğunu anlamıyor değilim. Velhasıl...

Usta bahsi değiştirmek istedi.

— Nasıl olsa bir iş bulursun, hocam, dedi.

Şundan bundan konuştular.

Cemal :

— Eh, seni daha fazla işinden alıkoymayayım, dedi, ayağa kalktı. Ve kapıya doğru yürürken usta biraz sıkılgan bir sesle sordu :

— Paran var mı, hocam? Hani istersen sana bir lira borç verebilirim.

Cemal ses çıkarmadı. Ustanın uzattığı bir lirayı aldı ve gitti.

Usta elinin tersiyle, tıpkı bir gün Kadıköy vapurundaki ateşçinin yaptığı gibi, alnının terini sildi. Yüreğinde bir eziklik duyuyor. Yorgun ve üzüntülü hissediyor kendini. Cemal'le ilk tanıştığı günden bu ana kadar geçen hadiseleri gözünün önünden geçirdi. Cemal'i anlamaya çalıştı. Anlayamadı. İçinde bir dost kaybedişin acısı var. Cenazeden dönmüş gibi bir şey...

Aradan on beş gün geçti. Nuri Usta rıhtımdaki bir vapur acentesine tamir edilmek için bırakılan bir tulumbayı görmeye gitmişti. Pazarlıkta uyuşuldu ve tulumbanın ertesi gün dükkâna getirilmesi kararlaştırıldıktan sonra, usta, acenteden çıktı. Rıhtım boyunca yukarı doğru yürümeye başladı. Uzak denizler aşırı yolcular götüren gemilerin bağlandıkları rıhtım boyunda dolaşmayı sever. Mektepte bile en merak sardığı şey coğrafyaydı.

Gemiler kat kat beyaz güverteleri, sarı, siyah bacaları, kırmızı su kesimleriyle acayip deniz hayvanlarına benziyorlar. Vinçler işliyor. Yan merdivenlerin kafes kafes üst platformlarında genç gemi zabitleri yukarı çıkan yolcuları karşılıyorlar. Hamallar, denkler, balyalar ve üzerlerine çeşit çeşit kâatlar yapıştırılmış bavullar.

Bir rıhtım kahvesinde borusu pencerenin camına dayanmış bir gramofon Rumca bir şarkı söylüyor. Hava açık. Renksiz bir kış

güneşi.

Usta gemilere baka baka ilerlerken birdenbire durdu. Karşıdan Gâvur Cemal geliyor. Üstünde iş tulumu var. Usta şaşırdı. Karşılaştılar.

— Bu ne hal, hocam?

— Seyr-i Sefain'e ateşçi yazıldım.

Ustayla Cemal, penceresinin camına gramofon borusunun dayanmış olduğu kahveye girdiler. İçerisi kalabalık. Duvarlarda boydan boya aynalar var. Kahvenin kalabalığı bu aynaların içinde kat kat, uzaklaşa uzaklaşa, küçüle küçüle kayboluyor. Cıgara dumanı, Rumca, İtalyanca, Türkçe... Tayfalar, gümrük komisyoncuları, güneşliklerinin siyah pırıltıları kırılmış gemici şapkaları, arkaya doğru atılmış fesler. Kahve ocağının üstünde Sultan Reşat'ın ablak suratı ve Kral Yorgi'nin palabıyıkları ve önü kabartma saçlarına taç oturtulmuş bir kraliçe...

Gâvur Cemal kahveleri ısmarladı.

Gramofon bir Adalar Denizi şarkısı söylüyor. Dalgalı, ay ışıklı, mandolini berrak ve sesleri zaman zaman çığlıklaşan bir şarkı. Kahvedekiler gramofonu dinlemiyorlar.

Zaten o da bunu bildiği için kafasını cama dayamış, sanki sesini rıhtımda bağlı gemilere duyurmak istiyor.

Cemal :

— Şaştın, değil mi? dedi. Birdenbire ateşçiliğe heves etmem şaşırttı seni. Sana anlatmaya çalışacağım. Ama ilkönce sen söyle, şu son günlerde benim hakkımda ne düşünüyorsun?

— Söyleyeyim, hocam. Seni ilk tanıdığım günden bugüne kadar neler düşündüğümü apaçık anlatayım sana. Seni ilk tanıdığım zamanlar sana hayrandım. Tıpkı bir çocuk, babasını, sonra mektepteki hocalarından birini nasıl dünyanın en bilgili, en iyi insanı sanırsa ben de seni öyle sanıyordum, hocam. Bana çok şey öğrettin. Ne sordumsa cevabını verdin. Yeryüzünde senin, cevabını veremeyeceğin sual yoktur gibi geliyordu bana. Zaten kötülük de bundan çıktı. Seni kafamda bir lugat kitabı gibi görmekliğim işi bozdu. Çünkü gitgide sorduğum sualleri cevapsız bırakmaya başladın. Benim lugat kitabında bazı sözlerin karşılığı olmadığını anladım. Bunu anlayınca ne oldu biliyor musun? Rüştiyeye geçmiş talebenin, demin de söylediğim gibi, iptidaideyken kafasında büyüttüğü hocasını birdenbire o kadar büyük görmemeye başlama-

sı gibi, ben de senin sandığım kadar dehşetli bir adam olmadığını sezdim. Kızmıyorsun, değil mi, hocam?

— Hayır!... Sonra?

— Sonrası, hele şu yalıyı satıp Tevfik Şemsi'nin selamlığına gitmen beni şaşırttı. Senin belki benim dostum olduğunu, fakat bizden ne kadar uzak bulunduğunu anladım. Ne yalan söyleyeyim, hocam, bende bu "biz" meselesi, bu "bizlik" günden güne kuvvetleşiyor. Ama şimdi de ateşçiliğe başlaman kafamı büsbütün altüst etti. Ben bile, biz bile böyle bir hale düşmekten korkarken. Nasıl şaşmayayım, hocam, Tevfik Şemsi'nin selamlığı, sonra ateşçilik. Seni anlayamıyorum artık. Senin hakkındaki son sözüm bu. Halinden memnun Yorgancı Selim'i, gözü daha daha yukarlarda olan Ali Ustayı, Ahmet'i, anamı, Tevfik Şemsi Beyi anlıyorum, anlar gibi oluyorum, fakat seni artık anlayamıyorum, hocam. Ne düşünüyorsun? Ne yapmak istiyorsun? Bilmiyorum.

Gâvur Cemal gülmeye çalıştı :

— Ben de bilmiyorum, dedi. Kafam hiçbir şeye inanmıyor. Çünkü bugünkü dünyayı akla uygun bulmuyorum. Akli olmayan her şey benim için safsatadır. Fakat, bu da, neticetülnetice, bende bir nazari mülahazadan ileri gidemiyor. İşte bendeki tezatların başlangıcı burada. Elli bin defa söyledim sana. Yalnızım. Tevfik Şemsi'nin selamlığında kök salamayacağımı bildiğim halde bir tecrübe edeyim, dedim. Olmadı. O kadar olmadı ki bütün kâinata karşı protesto olsun diye, niçin senden saklayayım, kendimi hepinizden kuvvetli görmek için, ateşçi oldum. Üç gündür ateşçiyim. Fakat ateşçilerin arasına karışmış değilim, karışamayacağımı da biliyorum.

Gramofonun plağını değiştirmişlerdi. Şimdi oynak bir bahriye çiftetellisi çalıyordu.

Cemal'le usta kahveden çıktılar. Yürüdüler. Cemal tek bacalı bir gemiyi gösterdi :

— İşte, dedi, benim yeni selamlık burası. Yarın Trabzon'a gidiyoruz. Allahaısmarladık.

— Yine görüşelim, hocam.

— Görüşürüz, usta...

XVII

BİR KIŞ GECESİ

Nuri Ustanın anası Beylerbeyi'nde bir eski bildiğe gece yatısına gitmişti. Gülizar'la usta evde ilk defa yalnızdılar.

Gece. Dışarıda lapa lapa kar yağıyor. Ömer dört aylık. Beşikte uyuyor.

Usta, Gülizar'a gazete okutmakta. Gülizar her satırı okuyor, sonra ne anladığını ustaya anlatıyor.

Odanın ortasında tepeleme ateş dolu pirinç mangal. Oda ılık. Usta bahtiyar hissediyor kendini.

Sokaktan bozacı geçti.

Usta sordu Gülizar'a :

— Boza alalım mı?

— Siz bilirsiniz, efendim...

Usta yarı şaka, yarı ciddi çıkıştı :

— Yoo, Gülizar Hanım, artık bu "Siz bilirsiniz"ler çok oldu. Birçok şeyleri benim kadar sizin de bilmeniz lazım. Şimdi söyleyin bakalım : Boza alalım mı?

Gülizar kıpkırmızı :

— Alalım, dedi...

Boza alındı. Usta, Gülizar'ın uzattığı bardağı yudum yudum tüketti.

— Bu herif iyi boza yapar, dedi. Geçen yıl da hep bundan alırdık...

Gülizar'ın aklına birdenbire Göztepe'de, taşlıkta kalfalarla beraber boza içtikleri geldi. Oraya boza güğümlerle gelirdi. Seyfi bozayı sevmezdi. Hatta bir gün Büyük Hanıma : "Bu adi şeyi köşke sokmayın!" diye çıkışmıştı. Koca köşkte Paşaefendiyi bile yıldıran Büyük Hanım, Seyfi Beyin bir dediğini iki etmezdi.

— Ne düşünüyorsunuz?

Elinde boza bardağıyla çok uzaklara giden Gülizar silkindi.

— Hiçbir şey düşünmüyorum, efendim, dedi...

Usta yine yarı ciddi, yarı şaka :

— Gülizar Hanım, dedi, niye benimle efendimli mefendimli konuşuyorsunuz?.. Haydi gelin ben size hanım demiyeyim, siz de bana efendim filan demeyin... senli benli konuşalım, olmaz mı?

Gülizar yine "Siz bilirsiniz, efendim," diyecekti. Fakat tuttu kendini. Büyük bir zorlukla :

— Olur, efendim, dedi.

Sonra yine toparladı kendini :

— Olur, diye tekrar etti.

Nuri tek gözünü Gülizar'a dikmiş, şimdi onun mangalı karıştıran eline bakıyor. Gülizar'ın beyaz ve kalınca bir bileği var. Şam işi altın bir bilezikle sıkılmış bir bilek. Bu bileziği Gülizar yeni takmış. Sandığından çıkarmış olmalı. Usta, Gülizar'ın bu sandığını görmemişti. Ve haftalardır muhtelif vesilelerle bu sandık aklına geldikçe sinirleniyor. Göztepe'den kalan, içinde Göztepe'nin bir parçasını taşıyan böyle bir sandığın varlığı canını sıkıyor ustanın.

— Gülizar, dedi, bu bilezik...

— Anneniz verdi, efendim.

Usta geniş bir nefes aldı. Güldü. Sonra sesine sitem katarak :

— Hani ya sizli bizlilik yoktu, dedi. Söyle bakalım bu bileziği annem mi verdi? Haydi. Evet, annen verdi, de...

Gülizar tekrarladı :

— Evet, annen verdi.

Usta, Gülizar'a yaklaştı. Usta kendini müthiş cüretkâr, uçarı delikanlı ve hudutsuz mesut hissediyor.

— Bakalım şuna, dedi. Anamın böyle bir bileziği olduğunu bilmiyordum. Meğerse ne eski çıkıymış o...

Gülizar'ın bileğini yakaladı. Yumuşaklığına altın bileziğin nakışları gömülen bembeyaz, kalınca, ateşin üstünde iyice ısınmış sıcak bileği avucunda duymak Nuri Ustaya birbiri peşince çıplak bir aşık kemiğini, bir kanatla örtülür gibi bir omuz hareketiyle kapatılan canlı ve esrarlı bir göğsü hatırlattı. Bileği avucunda gitgide daha kuvvetle sıkmaya başladı.

Gülizar bileğini ustanın pençesine hareketsiz teslim etmiş, öylece duruyor. Bir sıcak yaz günü, bir üzüm kütüğünün altında, başka bir erkek de onun bileğini böylece yakalamış, böylece sıkmıştı.

Usta konuşmuyor. Parmakları bileziği bileğin üstünde döndürüyorlar. Avucunda beyaz tüylü bir kuş boynu gibi yatan bir bileği okşamak, onu okşayarak, tıpkı bir kedinin başını kaşır gibi uyutmak istiyor.

Gülizar üzüm kütüğü altındaki erkeği hatırlamıyor artık.

Onun için şimdi yalnız bileğinin üstündeki Nuri Ustanın parmakları vardı. Kalın, sert, tırnakları çok kısa kesilmiş, üzerleri hafif tüylü parmaklar.

Ustanın başı Gülizar'ın başına iyice yaklaşmıştı. Gülizar sık sık nefes alıyor.

Usta birdenbire Gülizar'ın bileğini bıraktı. Yüzünü genç kadının yüzüne daha çok yaklaştırarak keskin ve apansız sordu :

— Sen benim nemsin, Gülizar?

Gülizar, ustaya baktı. Yüzünü ustanın yüzünden uzaklaştırmadı. Gözlerini süratle, sık sık kırpıyor.

Nuri tekrar etti :

— Söylesene! Sen benim nemsin? Söylesene. Ben senin karınım, desene!. Haydi... Sen benim nemsin?

Gülizar ağlayacak gibiydi. Salıncakta kolan vuruyormuş gibi içi çekiliyor.

Usta ısrar etmektedir :

— Haydi, Gülizar, söylesene..

Gülizar gözlerini kapadı. Bayılır gibi, utana utana tekrarladı :

— Ben... senin... karınım...

Gece. Dışarıda lapa lapa kar yağıyor. Ömer beşikte. Dört aylık.

Gülizar, Nuri Ustanın sahici karısı oldu.

Ve ertesi gece Beylerbeyi'nden dönen ustanın anası odasında yalnız yattı.

XVIII

ŞEYH APTURRAHMAN

Ömer altı aylık oldu. Kış bitmek üzere.

Yorgancı Selim, Nuri Usta ve Şeyh Apturrahman, Yorgancı Selim'in dükkânı üstündeki odada kahve içiyorlar.

Ustayı Selim davet etti.

Nuri Ustaya Selim demişti ki :

— Sana aklı engin, ince, derin laf eden, ne dediğini benden çok senin anlayacağın bir şeyh tanıtacağım. On beş gün önce durdu benim dükkânın karşısında. Yüzüme baktı. Elini uzatmadan : "Ver

ki alasın oğlum!" dedi. Bir çeyrek verdim. İki gün sonra yine geldi : "Verdiğini al," dedi. Bizim çeyreği geri verdi. "Otur bir kahvemi iç, baba," dedim. "Benim seni oturtacak yerim, sana ikram edecek kahvem yok ki!" dedi. Ne oturdu, ne kahvemi içti. Üç gün sonra yine geldi ama. "Haydi dükkânı kapat, benimle dünyayı temaşaya gel!" dedi. Dükkânı kapattım. Takıldım peşine. Ahırkapı'nın oralarda surlara kadar yürüdük. "Oturalım," dedi. Oturduk denize karşı. Göğe baktı, denize baktı, surlara baktı, bana baktı. Derin laflar etti. Anlamadım. Dinledim. O anlamadığımı çaktı ama, dinlediğimi gördüğü için kızmadı. İşte o gün bu gündür ahbaplığı ilerlettik. Şu herifi bir anlayan olsa, boşuna çene yormasa, diyordum. Sen aklıma geldin. Senin sözünü ettim ona. "Hele bir görelim," dedi. Haydi, usta, gel seni benim ahbaba tanıtayım...

Nuri Usta, bu acayip şeyhi merak ettiği için bir gece Selim'in odasında buluşmaya karar verilmişti.

Şeyh Apturrahman kısa boylu, dalgın gözlü, düz siyah sakallı. Üstünde cübbeye benzeyen, latayı andıran bir libas var. Ağır ağır, teker teker, Anadolu şivesiyle, fakat sarf ve nahve dikkat ederek konuşuyor.

Usta, saçları kıvırcık, keşküllü bir şeyhle karşılaşacağını sanmıştı. Halbuki Apturrahman'ın ne teberi, ne de başında dilim dilim bölünmüş külahı, takkesi var.

Selim'in kerevet üstündeki yatağına bağdaş kurmuş oturuyor. Rüyasında bir yabancı insan yüzü seyrediyormuş gibi Nuri Ustaya bakarak diyor ki :

— Melamilik, rüfailik, mevlevilik, cümle tarikatın cümlesini nefsimizde cem eyledik. Ne melamiyiz, ne rufaiyiz, ne mevleviyiz, biz cümlesiyiz, biz biziz, oğul. Hakkı bulmak kolay değildir. Hakkı sende, hakkı bende, hakkı gökte, hakkı yerde, hakkı uçan kuşta, sürünen yılanda ara demişler. Ara, oğul. Ara ki bulasın. Ara ki bulmayasın. Zira hak gayrı ne sende, ne bende, ne gökte, ne yerde, ne uçan kuşta, ne sürünen yılanda tecelli etmez oldu. Hak vahdettir. Vahdet adalettir. Adalet kalmamış ki hakkı bulasın...

Gâvur Cemal'in bir ucu anarşiye dayanan, bir ucunda ansiklopedistlerin ve 18. asır Fransız materyalistlerinin akideleri duran kültüründen "feyz alan" Nuri Ustaya Şeyh Apturrahman'ın sözleri karanlık ve içinden çıkılmaz bir dalgalanış gibi geliyordu. Onun ne söylemek istediğini anlamak istiyordu. Sözlerinin son lakırdılarını

karmakarışık bir yumağın ipucu gibi yakaladı :

— Adalet kalmamış diyorsunuz, dedi. Adaletten kastınız?

Apturrahman bu apansız sorgu karşısında önüne baktı. Bir müddet öylece konuşmadan ve kımıldamadan kaldı. Sonra başını kaldırdı :

— Oğul, dedi, sırrımızı han kapısı mı sandın? Her yolcuya açarız da, sorgusuz sualsiz içeri bırakır mıyız, oğul?

Nuri Usta ipin ucuna böylelikle yapışıp çözemeyeceğini anladı. Sabretmek lazım.

Yorgancı Selim güldü :

— Gördün mü, usta? dedi. Benim şeyh, senin Gâvur Cemal'e benziyor mu? Öyle açıl kilit açıl, bülbül gibi her şeyi söyleyiversin. Yağma yok. Sen yine bir şeyler sorabildin. Ben bir haftadır dinliyorum da yine soracak bir şey bile akledemiyorum.

Şeyh ağır ağır, sanki odanın karanlık köşesinde saklı duran birisine söylüyormuş gibi :

— Daldan yemişi ham koparma. Bekle olsun, dedi.

Selim hayretle ustanın yüzüne baktı. Usta bekledi. Apturrahman yine o karanlık köşedeki adamla konuşuyormuş gibi söze başladı :

— Hakkın toprağında bir ağaç yeşermiş. Her dalında bir başka çeşit meyva sallanır. Bu ağaç hangi kulun? Yemişlerini kim devşirecek? Sen mi? Ben mi? Sen devşirir ben bakarsam, ben devşirir sen bakarsan Hakkın emri yerini bulur mu? Cevap ver, oğul!

Nuri Usta kendisine bakmaksızın konuşan Apturrahman'ın bu sorgusunu üstüne alınmadı. Fakat Apturrahman yine aynı karanlık köşeye bakarak tekrar etti :

— Hakkın ağacı senin mi? Benim mi? Cevap ver, oğul!

Selim cevap verdi :

— Kimin bahçesinde bitmişse onun.

Apturrahman ağır ağır Nuri'ye döndü. Bu sefer dalgın kara iki gözünü onun tek gözünün içinde toplayarak sordu :

— Sen ne dersin, oğul?

Usta sakin cevap verdi :

— Sizin söylediğinize göre ağaç hiç kimsenin bahçesinde değil, Hakkın toprağında bitmiş. Öyleyse yemişleri de ne sizin, ne benim, Hakkındır.

— Hak kim? Hak sende bende tecelli etmez mi? Senin bahçen ne? O da Hakkın bahçesi. Benim bahçem kimin? O da Hakkın. Hak bir. Senle benim bir olmamız gerekmez mi?..

Yorgancı Selim büyük bir ciddiyetle itiraz etti :

— Nasıl olur, babacığım. Benimle Nuri Usta, Nuri Ustayla, söz temsili, Manifaturacı Karabet bir olur mu? Bahçelerin hepsi Hakkın bahçesi diye mahalle çocukları aşsın tahta perdeden, dalsın içeri de elâlemin kirazını, şeftalisini cebellezi mi etsin?..

Apturrahman derin bir nefes aldı. Sakalını ağır ağır parmaklarıyla taradı. Belli belirsiz iki yana sallanarak meçhulü azarlar, meçhule sitem eder gibi mırıldandı :

Erişmeyen vahdete
Vahdetteki lezzete
Girerse de cennete
Rabbi göresi değil...

Dışarda yan yana fakat kilitli kepenkleriyle birbirinden uzak, uyuyan dükkânların arasından sopasını vurarak bekçi geçti.

XIX

ALİ USTA

Ustanın o gece kahveye gelişi bir hadise oldu. Kahve halkı ustayı gurbetten dönen bir akraba gibi karşıladılar. Sitemler edildi. Taşlar atıldı. Çay, sigara ikram edildi. Ahval-i âlem hakkında fikri soruldu. Anlattı, dinlediler. Anlattılar, dinledi. Ve böylece Ali Ustayla Evkaf ketebesinden Nuri Beyin kahveye gelişlerine kadar devam etti.

Ali Ustayla Nuri Bey kahvenin kapısından yan yana ve birbirlerine yol vermek oyununu oynayarak girmişlerdi.

Gülizar hadisesinden beri Nuri Ustanın arası Ali Ustayla şekerrenkti. Şöyle bir selamlaşıyorlardı. Nuri Beye gelince, Nuri Usta onunla her karşılaşışında başını çeviriyor.

Ali Ustayla Nuri Bey kahve halkını şöyle bir selamladılar. Altmış altı kâğıdı getirttiler ve oynamaya başladılar.

Nuri Usta, Ali Ustaya bakıyordu. Ali Usta eskiden mest giyerdi. Şimdi ayaklarında siyah kunduralar var. Eskiden basma mintan giyerdi. Şimdi yakalıksız beyaz bir gömlek giymiş. Yeleğinde kalın bir altın köstek, ikide birde, lüzumlu lüzumsuz saatini çıkarıp bakıyor ve saati tekrar cebine koyduktan sonra sarı bıyıklarını çekiştiriyor. Nuri Beyle iyiden iyiye, can ciğer oldukları belli. Ali Usta eskiden yaptığı gibi Nuri Beyi yendikçe onunla alay etmiyor. Konuşması bile değişmiş. Lugatlı söz söylemeye merak sarmış. Yüksek sesle, etraftakilere duyurmak istermiş gibi anlatıyor :

— Emin ol, Nuri Bey kardeşim, ticaret Rumlara, Ermenilere vergi. Herifler anadan işgüzar doğmuşlar. Mamafih bizim Türk milleti de gözünü açmaya mecbur. "Sabr ü sebat, azm ü amel, kişiyi maksadına nail eder." Sebat etmek, azınetmek lazım. Emin ol, Nuri Bey kardeşim, kendimi sena etmek için söylemiyorum. Fakat dün bir tezgâh daha sipariş ettim. Dükkân dar geliyor artık. Şöyle münasip bir yer arıyorum...

Nuri Ustanın yanında oturan ve bu izahata kulak kabartıp bıyık altından gülen Yorgancı Selim olduğu yerden seslendi :

— Mahalleden taşınacağını duyduk, doğru mu be Ali Usta?

Ali Usta, iskambil kâatlarını kararak cevap verdi :

— Öyle bir niyetim var.

Yorgancı Selim yine sordu :

— Ev de mi dar gelmeye başladı yoksa?

Ali Usta iskambil destesini Nuri Beye uzattı :

— Buyrun, kesin, Nuri Bey kardeşim... dedi.

Yorgancı Selim, Nuri Ustayı dürttü :

— Nasıl? diye fısıldadı, cevap verecek yerde Nuri Bey kardeşine kâat kestiriyor.

Usta da aynı fısıltıyla :

— Sana ne!.. dedi. Evi dar gelmiş gelmemiş, ne karışırsın? Hem ikiniz de İttihatçısınız. Birbirinizi tutmanız lazım...

Selim dişleri arasından bir küfür savurdu.

Ali Ustayla Nuri Bey altmış altı partisini bitirdiler. Ve kahvedekileri toptan selamlayarak çıktılar.

Sokağın üstünde donmuş gibi hareketsiz yıldızlı bir gece vardı. Ali Usta göğe baktı :

— Soğuklar kırıldı artık, dedi.

Nuri Bey dalgındı. Ses çıkarmadı. Yürüdüler. Sağ tarafta Ali Ustanın evi göründü. Kafeslerinin arkasında ışık var. Nuri Beyinkiler Ali Ustada misafir bu gece.

Ali Usta kapıyı çalmadan önce Nuri Bey öksürdü ve vakur bir sesle :

— Mirim, dedi, ar yılında değil, kâr yılındayız. Bizim Evkafın bazı tamirat hususunda münakasa ve ihale işleri oluyor. Bu işler bizim daireden çıkar. Mümeyyizin daire müdürü üzerinde nüfuzu vardır. Ben de mümeyyize söz geçiririm. Anlatabildim mi, mirim? Ekseriya kefereye verilen bu gibi işlerin bir Müslüman evladına gördürülmesi ez her cihet muvafık ve münasiptir. Dün bu mülahazamı mümeyyize açtım. "Bir bildiğin varsa elimizden geleni yaparız," dedi. Aklıma sen geldin. Anlatabildim mi, mirim?..

Ali Usta meseleyi anlamıştı. Sevindi. Fakat ağırdan almak istedi. Nuri Beye, mümeyyize, müdüre elden geldiği kadar az bir pay çıkarmak lazım. Kapıyı çalarken, yarım ağızla :

— Olur, Nuri Bey kardeşim, dedi. Görüşelim bu meseleyi. Yarın daireden çıkınca bizim dükkâna teşrif edin... Görüşelim...

Nuri Ustanın başından birçok işler geçirerek bahar geldi. Şeyh Apturrahman'la ihvanlığı ilerletti. Elini ensesinden dolaştırıp kulağını gösteren, düşüncelerini bir kıyısı karanlığa kadar varan gölgelerle örten bu acayip adam ustanın karşısına birçok yeni meseleler çıkarmıştı.

Usta, Şeyh Apturrahman'ın sözlerini kabuğu renkli ve kalın bir yemişe benzetiyordu. Bu kabuğu soyduktan sonra içindeki ete ulaşmak kabildi. Ve bu kabuk içinde bu kadar acayip lezzetli ve serin usareli bir etin varlığını lüzumundan çok gizliyordu. Usta her zaman ona diyordu ki :

— Şeyhim, sen karanlık ve hatta lüzumsuz bir kargaşalıktan başlayıp aydınlık bir meydana ulaşıyorsun. Sende güzel olan vardığın neticedir. Başladığın nokta değil. Dünyada adaletsizlik var, diyorsun. Doğru. Fakat bunu söylemek için, "Rab adalettir, Hakkın en sahih tecellisi adalettedir. Hak bugün tecelli edemiyor, çünkü adalet yok," buyuruyorsun ki bütün bunlar meseleyi karmakarışık etmekten başka bir işe yaramıyor. Sonra, "Neden âdemoğlunun bir kısmı kâşanede, bir kısmı viranede gün geçirsin!" diyorsun. Doğru. Fakat bunu, "Hak birdir ve mademki hak bütün

âdemoğullarında tecelli eder, âdemoğullarının da Hak gibi bir olması gerektir," diye ispata kalkışıyorsun ki meseleyi karıştırıyor. Hakkı, vahdeti, tecelliyi bir yana bırak, dünya işlerini dünya işleriyle halle çalışalım...

Nuri Ustanın itirazlarına Apturrahman cevap vermiyordu. Ustayı sonuna kadar dinliyor ve ertesi günü yine söze Hakkın vahdetinden başlıyordu.

İtirazlarına, mukavemetlerine rağmen Nuri Usta günden güne Apturrahman'ın tesiri altına düştü. Onda tesir altına düşüş derhal pratikte, gündelik hayatta "tecelli" ettiği için yeryüzünde saadetin ve adaletin, âdemoğulları arasındaki vahdet ve müsavatın ancak dünya ihtiyaçlarını asgari dereceye indirmekle mümkün olabileceğine inandı. Ve kendi de farkına varmaksızın giyinip kuşanmasını, üstünü başını ihmal etmeye, nadiren tıraş olmaya, fesini kalıplatmayı aklına getirmemeye, evde yemekleri bir kaba indirtmeye başladı.

Günden güne bozulmaya yüz tutan alışverişi de bu yeni felsefesinin pratikte muzaffer oluşuna yardım ediyordu.

Bir gün, yine aylar süren bir uzaklıktan sonra, hâlâ ateşçilik yapan Gâvur Cemal dükkânına gelmiş ve söz arası ona şöyle bir hikâye anlatmaya başlamıştı :

— Trabzon'dan dönüyorduk. Bir gece evvel sıkı bir lodos yemiştik. Vardiyada, ocağın karşısında, bir yandan sıcak, bir yandan yalpa, içim dışıma çıktı. Ertesi gün sabaha karşı fırtına durdu. Yalnız ölü lodos var. Samsun'a geliyoruz. Şöyle bir güverteye çıkayım da hava alayım dedim. Başa gittim. Dayandım küpeşteye. Deniz, aşağıda, vapurun burnunda köpüklenip ikiye ayrılarak altımızdan kayıyor. Açık denizlerde ölü lodos dalgaları yunus azmanlarına benzer, ustam. Zaman zaman ses çıkararak ve sıçramalar yaparak birbirlerini kovalarlar. Dalgın bakıyordum. Omzuma bir el dokundu. Döndüm. Baktım. Tanıdım herifi. Bir nevsal çıkmıştı. Bütün mebusan-ı kiramın resimleri vardı içinde. Bunun da fotoğrafını orda görmüştüm. Bir görüşte akılda kalacak gibi acayip bir suratı olduğu için unatmamıştım. Yalnız nere mebusu olduğunu hatırlayamadım. Bir de ismi gelmedi aklıma. Muhterem mebus bey sordu :

— Şu karşıki dağlara ne dağları derler?

— Bilmiyorum, mebus beyefendi, dedim.

Kendisinin mebus oluşunu bilişimden pek mahzuz oldu. Bana

karşı alaka gösterdi. Nereli olduğumu sordu. Cevabımı beklemeden : "Çoluğun çocuğun var mı? Köyüne benden selam söyle," dedi. Şeytan dürttü içimden. Şu herifi bir bozayım dedim. Tumturaklı bir eda ile :

— Beyefendi, dedim. Selamınızı tebşir edeceğim, dedim. Yalnız müsaade buyurunuz da mebusumuz olmanız sıfatıyla sizinle biraz hasbıhal edelim.

Herif afalladı. Yüzü gözü kömür içinde, üstü başı perişan, sakallı ateşçinin böyle laflar etmesi şaşırttı muhterem mebusu. Ben durmadan konuştum. Maarif işlerini tenkid ettim. Bilhassa Latin ıstılahları kullandım. Bir yarım saat konferans verdim. Sonra :

— Müsaadenizle, efendim, vardiya değişiyor, deyip hazreti başüstünde bırakarak indim aşağı... Ne dersin, usta? Oyun mükemmel değil mi?..

Usta "oyun"u hiç de mükemmel bulmamıştı. Gâvur Cemal'in bu hareketi lüzumsuz bir gösterişti. Nefsinin alayişe olan ihtiyacının tecellisiydi. Gâvur Cemal'in nefsini geminin ocağında yanan ateş bile yakamamış, onu nefsinin hodbinliğinden kurtaramamıştı.

Bu hadise ustayı Gâvur Cemal'den büsbütün soğutmakla kalmadı, Şeyh Apturrahman'a olan bağını da bir kat arttırdı.

Bir cuma günü, öğleye doğru mahalleyi sıcak ve ağlayan bir haykırış dolaştı. Nuri Usta cumbalı odada beşikteki Ömer'le yalnızdı. Gülizar'la anası mutfaktaydılar. Kafesi kaldırıp baktı. Tenha sokakta kör bir dilenci var. Hangi dilde söylendiği anlaşılmayan, Anadolu yayla türküleriyle mevlidi ve Kuranı birbirine karıştıran bir ahenkle ağlar gibi haykırıyor. Belden yukarısı çıplak. Bir çuval almış sırtına. Yalınayak.

Dilenci, ustanın kapısı önünde durdu. Ustaya öyle geldi ki onun kör gözleri bir kafesin kaldırılıp kendisine bakıldığını sezmiştir.

Ustanın iki çift kundurası vardı. Bir çifti eski, bir çifti yeni. Yenilerini aldı. İki ceketi vardı. Birisi eski, birisi yeni. Yenisini aldı. Ve kapıyı açarak hiçbir şey söylemeden ceketle kundurayı kör dilencinin kucağına koydu. Ve kapıyı tekrar kapayarak merdivene doğru yürürken anasıyla karşılaştı. Anası sordu :

— Ne verdin, Nuri?.

— Hiç... kundurayla ceket...

— Peki ama, oğlum, bir dilim ekmek de versen olurdu. Çift

çift kunduraların, takım takım elbiselerin mi var ki...

— İkişer tane vardı, ana. Birer tanesini verdim. O giyinecek. Ben de çıplak kalacak değilim.

Anası ustaya biraz da şaşkınlıkla baktı. Kaç zamandır oğlunda bir şeylerin değiştiğini farkediyor. Kızdı. Güldü :

— İlahi oğlum, dedi. Senin benim ceket, kundura vermemizle Allahın bu kadar çıplağı giyinip kuşanır mı?

Usta ses çıkarmadı. Yaptığı hareketi birdenbire saçma ve gülünç buldu. Merdivenleri çıkarken durdu :

— Doğru ama, ana, dedi. Ne yapmalı? Bir şeyler yapmak lazım. Dünya berbat. Dünya haksız, ana. Ne yapmalı?

Usta bu "Ne yapmalı?" sualini Apturrahman'a sormuyordu. Çünkü biliyordu ki o da "ne yapmak lazım geldiğini" bilmemektedir. Herkesin tek başına nefsini körletmesi çok sabır isteyen, çok uzun bir yol. Halbuki günden güne sabrı tükeniyordu ustanın. Apturrahman onu tevekküle alıştıramamıştı. Zaman zaman tevekkül denilen karanlık ve durgun suyun içine boylu boyunca uzanıp dinleniyor, fakat sonra, en ufak hadise ile, bu suda boğulacağından korkup fırlıyordu.

Usta bu halde çırpınıp dururken son bir hadise, gerilerde kalmış, unutulmuş sandığı bir tarafının da ortaya çıkmasına sebep olarak hayatı cehennem etti ona :

Bu hadise şöyle oldu :

Bir gün işten erkence dönen usta, evin kapısını aralık buldu. İtti, girdi içeri. Mutfağa baktı. Anası yok. Yukarı çıktı. Cumbalı odada Gülizar arkasını kapıya dönmüş, bir sandığın başına çömelmiş. Sandığın etrafında bohçalar, pılı pırtı.

Gülizar oda kapısının açıldığını duydu ve birdenbire ayağa kalkarak :

— Ay sen misin, dedi. Ödümü kopardın, Nuri.

Gülizar, ustanın anası olmadığı vakitler, ona "Nuri" demekte büyük bir haz duyuyordu.

— Annem nerede, Gülizar? Kapı da aşağıda açık kalmış.

— Annen komşuya gitti, Nuri. O açık bırakmış olacak.

— Sen ne yapıyorsun böyle?

— Sandığını yerleştiriyorum. Kömürlükteydi. Annenle yukarı çıkardık.

Usta bir tuhaf oldu. Bu sandık Göztepe'den gelen sandık

olacaktı. Şöyle bir göz attı sandığa. Teneke kaplı, tahta çıtalı bir sandık. Ön tarafında uzun kuyruğu allı yeşilli bir cennet kuşu resmi var.

Sandığa yaklaştı. Dışarıya çıkarılmış ve açılmış bohçalardan birinde küçük bir torba var. Torbayı aldı. İçinde ot olacak.

— Bu ne, Gülizar?

— Lavanta çiçeği var da içinde. Ama kurumuş, Nuri, kokusu kaçmış.

Göztepe'de toplanmış lavanta çiçekleri. Nuri Usta küçük torbayı sedirin üstüne fırlattı. Fakat bu hareketi öyle hışımla yaptı ki Gülizar'ın gözünden kaçmadı. Ustaya hayretle baktı. Usta yaptığı işi beğenmedi. Af diler, özür diler gibi :

— Sana yardım edeyim, Gülizar, dedi. Ve sandığın başına çömeldi.

Sandık zaten yarı yarıya boşalmıştı. Dipte ayrı ayrı, renk renk kumaş parçalarından yapılmış bir bohça duruyordu. Bohçanın üstünde yüzükoyun yatan bir fotoğraf.

Usta fotoğrafı aldı. Fakat aynı anda Gülizar sarıldı fotoğrafa :

— Bırak Nuri, diye haykırdı. Bırak! Allah aşkına bakma...

Gülizar sapsarıydı. İri iri açılmış gözleri ıslak.

Gülizar'ın telaşı ustaya her şeyi anlattı. Bu Seyfi Beyin resmiydi. Hızla çekti fotoğrafı Gülizar'ın elinden. Çevirdi. Baktı. Üzerinde üç kitap duran ince uzun ayaklı bir masaya dayanmış, kumral bir delikanlı. Başı açık. Arkada sütun sütun derinleşen, tiyatro perdesi gibi bir saray dehlizi var.

Usta resme uzun uzun baktı. Gülizar ayağa kalkmıştı. Usta hâlâ sandığın önünde çömelmiş. Başını aşağıdan yukarıya kaldırarak sordu :

— Bu Seyfi Bey, değil mi? Söylesene! Demek kömürlükte gizlenen sandıkta Seyfi Bey vardı. Söylesene...

Ustanın eli titriyor. Konuştukça kıskanıyor, kıskandıkça Yorgancı Selim'leşiyor, Çırak Hasan'laşıyor.

— Söylesene! Sandığı bunun için yerleştirdin, değil mi?.. Seyfi Bey. Aslan gibi delikanlı. Benim gibi tek gözlü mendebur değil!.. Bunca zamandır yırtmaya kıyamamışsın!

Beşikte Ömer ağlamaya başladı.

Usta birdenbire ayağa kalktı. Ve Gülizar deli gibi beşiğin yanına koşup Ömer'i telaşla çıkardı içinden ve korkunç bir

tehlikeden korumak ister gibi kucağına aldı. Elleriyle çocuğun başını örttü.

Gülizar'ın yaptığı hareketin ne demek olduğunu usta anladı. Bir şey söylemek, "Çocuğu öldüreceğim mi sandın?" diye bağırmak istedi. Gülizar'ın yaptığı hareketi o kadar haksız ve kendini o kadar zavallı buldu ki, birdenbire patlak veren kıskançlığı birdenbire söndü. Kafasına yumruk yemiş gibi sersemledi. Gülizar'ı, kucağında hâlâ ağlayan Ömer'le odanın köşesinde bırakıp sokağa fırladı. O gece eve gelmedi. Ertesi sabah öğleye doğru anası geldi dükkâna. Usta dükkânı açtı açalı bu anasının ilk gelişiydi.

— Oğlum, dedi, Gülizar bana olan biteni anlattı. Şaştım doğrusu...

— Olan biteni olduğu gibi anlatsaydı şaşmazdın, anne. Resim meselesinde belki haksızım. Sonra dün gece düşündüm. Belki Gülizar sandıkta Seyfi Beyin resmi olduğunu unutmuştur bile. Ama ne yapayım, anne, eninde sonunda ben de erkeğim. Kıskandım birdenbire. Zaten kafam allak bullak. Dayanamadım işte... Fakat Ömer'e bir kötülük yapabileceğimi nasıl aklına getirdi?

Ustanın anası hayretle sordu :

— Ömer'e kötülük mü?

Gülizar'ın yaptığı hareketi, usta, anasına anlatmak istedi. Sonra vazgeçti. Anasına ilk defa yalan söyledi :

— Yani onu kıskanmam, kızmam, Ömer'e fenalık değildir elbette...

Ustanın anası oğlunun kendinden bir şeyler gizlediğini anladı. Israr etmedi.

— Her ne hal ise, dedi, bu gece eve gel. Konu komşuya karşı ayıp olur.

Usta o gece eve gitti. Anasının yanında Gülizar'la konuştu. Fakat yalnız kaldıkları vakit ağzı kilitlendi ve tek gözü de Gülizar'ı görmez oldu...

Gülizar'ı, onun Ömer'i kendine karşı korumak istemesini affedemiyordu.

XX

MAHALLE

Ali Usta mahalleden taşındı. Çok geçmeden Evkaf Kâtibi Nuri Bey de gitti. Bakkal, mahallelinin gitgide borçlarını asmaya başladıklarından şikâyetçidir ve kahveci ocağın yanındaki tebeşir çizgilerini silmeksizin çoğaltmakta. Kafeslerin arkasında ışıklar her gece biraz daha erken sönüyor ve mahalle çocukları macuncuyu, kâat helvacısını gitgide daha seyrek durduruyorlar.

Nuri Ustanın mahallesi, sonu birdenbire acılaşıp tükenen bir türküye benziyor. Mahalleli günden güne daha sinirli oluyor. Kadınlar kavga ediyorlar, birbirlerine küsüyorlar, misafirliğe gitmiyorlar. Erkekler ya iki sözde bir küfrediyor, ya dalgın susuyorlar.

Nuri Ustanın mahallesi bir göldür ki içine dökülen suların kaynakları çarşıdadır. Kaynaklar bulandığı ve kurumaya başladığı için sular eskisi gibi akmaz oldu. Göl durgunlaşıyor, kararıyor.

Çarşının tadı kaçtı, mahallenin tadı kaçtı, evlerin tadı kaçtı, insanların tadı kaçtı. Halbuki insanların başları üstünde ışıkları, genç renkleri, henüz bayılmaya başlayan kokuları ile bir bahar havası alabildiğine uzanıp gitmektedir.

Mahallenin açığında gündüzleri ışıltılı maviliğiyle ve geceleri bazen yıldızlı karanlığı ve bazen mehtaplı kımıldanışlarıyla yaşayan deniz, yaz yaklaştıkça harikulade bir yemiş gibi olgunlaşıyor.

Halbuki Nuri Ustanın mahallesi, baharın geldiğinden habersiz, erkekleri her akşam iş olduğu için değil, iş olmadığı için, çarşıdan biraz daha geç dönerek, kadınları, kap kap pişirecek yemek olduğu için değil, idare lambasıyla idare etmek için mutfaktan çıkmayarak ve çocukları hırsız polis oyunlarını güneş battıktan sonralara kadar sürdürerek yaşamaktadır.

Marangoz Rüştü'nün karısı, mahalleden, Vezneciler'e çamaşıra giden ilk kadın oldu. Onun peşinden tahta silmeye, göç kaldırmaya gidenler çoğaldı.

Mahallesinin gözle görülür elle tutulur yuvarlanışını Nuri Usta görüyordu. Ve Apturrahman'a diyordu ki :

— Bizim mahalle, gazı tükenen lamba fitili gibi sönmeye başlıyor, şeyhim.

Sanki bütün ışığını Ali Ustaya verdi. Sanki içinden bir Ali

Ustayı yetiştirip Şehzadebaşı'na göndermek için kurulmuşmuş... İki yüz bu kadar hanelik koca bir mahallenin batışından bir Ali Usta kurtardı yakasını...

Apturrahman dinliyor ve ustaya şöyle cevap veriyordu :

— Ali Ustaya gıpta etme, oğul. O, nefsinin kör kuyusunda bir gün olup boğulacaktır. Gayrendiş olmayanın hanesi viran olur.

Usta bu minval üzere sürüp giden cevabı şöyle kesiyordu :

— İkimiz karşılıklı konuşuyoruz, şeyhim. Senin sözlerinden belki kendinin bile çıkaramadığın neticelere ulaşmak istiyorum. Fakat anhası minhası dünya bildiği gibi, kurulduğu gibi dönüp duruyor. Biz karşısına geçmiş şöyle dönmesin böyle dönmesin diye gevezelik ediyoruz. Lafla peynir gemisi yürür mü, şeyhim?..

Bir gün yine uzun süren bir münakaşadan sonra Apturrahman dedi ki :

— Sen hele bir kulağını kalbine koyup kendi nefsini dinle... Vahdete kendi nefsinde eriş. Ötesi kolaydır...

Usta kulağını kalbine dayayıp kendi nefsini dinlemekle, kendi nefsinde vahdete erişmekle meselenin kolaylaşmayacağını biliyordu. Fakat hakikaten kendi kendini dinlemeyi çok merak ettiği için bir gece büyük ciddiyetle bu işe koyuldu.

Gülizar'la hâlâ dargındı. Genç kadın Ömer'i koynuna almış yer yatağında yatıyor. Usta cumbanın içine serdiği döşekte bağdaş kurup oturmuş. Cıgara cıgara üstüne içiyor. Konsolun üstünde idare lambası yanmakta. Vakit geç. Cumbanın kafesi yukarı sürülmüş. Usta uzaktaki denize, sokağa, mahalleye bakıyor. Ay ışığı var. Deniz yol yol, pırıl pırıl. Ve bütün ışıklarını yakmış, yürüyen bir şehir parçası gibi, denizin üstünden bir vapur geçiyor. Pervanesinin gümbürtüsü derinden duyulmaktadır. Sokakta, ay ışığının altında in cin top oynuyor. Mahallenin ışıkları sönük. Yalnız sol tarafta, bir tek pencere aydınlık.

Nuri Usta denize karşı ve uyuyan mahallesine bakarak kulağını yüreğine dayadı ve nefsini dinlemeye başladı.

Yüreğinde birbirine karışmış, hep birden ve birbirlerini bastırarak konuşmak isteyen sesler konuşuyordu. Bunları teker teker, birbirlerinden ayırarak ve sıraya koyarak dinlemek çok güçtü. Gâvur Cemal'in ağzıyla, anasının diliyle, Gülizar'ın gözüyle, etiyle, ninnisiyle, Ömer'in ağlayışı, Seyfi Beyin kumral bıyıkları ve Şeyh Apturrahman'ın ıstılahlarıyla konuşan, çok defa birbirine

zıt şeyler söyleyen seslerden hangisini ilkönce dinlemeli.

Usta bir an duraladı. Kendi nefsini dinlemeden önce mahalleyi dinledi. Mahallenin havasındaki sesler de tıpkı kendi yüreğindeki sesler gibi birbirine uymadan birbirine geçmeydi. Köpek havlamaları, bir araba tıkırtısı, bitişik mahallelerden birinde çalınan ut, denizden gelen esrarengiz gürültüler, bir bekçi sopası, ağlayan bir çocuk, kalın bir erkek sesi, fısıltılar. Ve bütün bunların nerden geldiği belli değildi. Sokakta kimseler yoktu, fakat sokağın üstündeki hava seslerle dolu.

Mahallenin havasını daha fazla dinlerse kendi de sebebini bilmediği kederinin dayanılmaz bir hal alacağını anladı ve bu sefer kulağını yüreğine dayamadı, tek gözünü yüreğinin içine çevirdi. Yüreğini seyretmek yüreğini dinlemekten daha kolay. Şekiller, sesler kadar birbirine karışmıyor, itişip kakışmıyor.

Yüreğinde birçok kılıklara girmiş bir tek insan var : Kendisi. İşte Cemal Hocanın sakalını takmış Nuri Usta. Çocukluğundan delikanlılığına kadar kaynakları ve esbab-ı mucibelerini araştırmaksızın inandığı birçok şeyler, bağlandığı yığınlarla telakki birbiri peşince yıkılıyor. Her şeyin akıl ve mantık mahkemesine çekilip ordan beraat kazanması lazım. Beraat kazanamayanlar sıra sıra darağaçlarına asılıyorlar. Bu korkunç mahkeme icraatını o kadar ileri götürüyor ki facia komikleşiyor. Kendi kendi ile alay etmeye kadar varan bir hal alıyor. Fakat sonra tekrar iş ciddileşiyor. Ve bu böyle facia ile alay arasında bocalayıp durmakta... Fakat en nihayet bir an geliyor ki Nuri Ustanın çenesindeki Gâvur Cemal'in sakalı düşüyor. Usta kendini, kendi elleriyle yıkılan bir telakkiler ve inanışlar mabedinin harabesinde tek başına görüyor. Ve anlıyor ki bu harabenin üstünde yeni bir yapı yükseltememiştir... Daha doğrusu, yeni bir yapının ancak bazı temel taşlarını atmıştır. İşte o kadar.

Şimdi ustanın karşısında Gülizar vardır. Sessiz, itaatli, güzel ve genç kadın. Onda hâlâ Göztepe var mı? Usta bu kadar güzel, abanoz gibi siyah saçlı ve beyaz tenli kadına tutkundur. Dolu dizgin tutkun. Gülizar'ı yatakta, karanlıkta yarı çıplak, sofra başında yemek yerken görüyor. Şimdi, şurda elini uzatsa onun vücuduna dokunacak. Ve biliyor ki bir aydır ona kafa tutmasına rağmen, Gülizar aralarında hiçbir şey geçmemiş gibi aynı itaatli teslim oluşuyla ne ses çıkaracak, ne mukavemet edecek. Zaten

ustayı için için yiyen kurt bu. Gülizar onu seviyor mu? Bu mahallede bir kadının kocasına âşık olduğunu duymamıştır. Kadın kocasına âşık olsa bile bunu belli edemez.

Gülizar... Ömer... Usta, Ömer'i görüyor. Gülizar'ın yaptığı son harekete kadar Ömer'e karşı bitaraftı. Şimdi hafiften kızıyor ona. Ömer'e fazla bakamıyor. Bu çocuk yüzü, yüreğinde karmakarışık çizgilerle çizilmiştir. Gülizar ve Ömer'i görürken ustanın üst dudağında bir an için Yorgancı Selim'in kara kaytan bıyıkları belirmiş, fakat sonra çabucak kaybolmuştur.

Gülizar'la Ömer uzaklaşıyorlar. Şimdi ustanın sırtında Şeyh Apturrahman'ın cübbeye benzeyen, latayı andıran libası vardır. Vahdet. İnsanların vahdeti. Hakkın toprağı. Hakkın toprağında biten ağaçların yemişi ne senin, ne benim, hepimizindir. Alayişten uzaklaşmak.

Dünya ihtiyaçlarını asgari hadde indirmek... Fakat ustanın sırtındaki cübbeye benzeyen, latayı andıran libas düşüyor. Usta, en büyük korkusunu görüyor. Bir davlumbazın yanında görüyor kendini. Yüzü gözü kömür tozu içinde. Elinde bir üstüpü var. Terini siliyor...

Usta silkindi. Kapının önünde duran bekçi yukarı sesleniyordu :

— Nuri Usta, uykun kaçtı herhal...

— Saat kaç?

— Beş...

XXI

BABA

Ömer hasta.

Usta ömründe ilk defa hasta bir çocuk görüyor ve anlıyor ki bir yaşında hasta bir çocukla mesela hasta bir kedi yavrusu arasında büyük bir benzerlik var. Kedi yavrusu da hastalığının acısını duyar, fakat neresinin ağrıdığını gösteremez, sadece acıyı sesleştirir, miyavlar. Bir yaşında hasta bir çocuk da aynı şeyi yapar.

Ömer durmaksızın ağlıyor. Usta bu yüzü kızaran ve dişsiz küçük ağzını su ister gibi havaya açan insan yavrusuna karşı ilk defa

olarak büyük bir merhamet duydu. Bir an, bu bağıran minimini şey ölebilir, nefes alamaz, bağıramaz, yumuk ellerini ve ayaklarını kımıldatamaz olur diye düşündü. Üzüldü. Hatta korktu. Ömer'in ölmesini usta istemiyor. Ömer ölürse bu cumbalı oda birdenbire boşalacak, kederli, karanlık bir yer olacak gibi geliyor ona. Ve anlıyor ki Ömer'e alışmıştır.

Gülizar'ın gözleri dolu dolu. Hasta çocuğunu kucağına alıyor, yatağına yatırıyor ve yalvararak ustaya bakıyor. Usta o kadar büyük ve akıllı bir insan ki onun gözünde, o isterse, Ömer'in kurtulacağına emin.

Ustanın anası ne telaşlı, ne duygusuz. Sadece vazifesini bir parça da vazifeden başka türlü yapan bir insan hali var onda.

Mahalle kadınlarının tavsiye ettikleri ve anasının tecrübelerine dayanan ilaçlar fayda vermeyince, usta, Medreseli mahalleden Doktor Süleyman Beyi çağırdı. Doktor çocuğu evirip çevirdi, reçete yazdı, ustanın verdiği elli kuruşu almadı ve kapıdan çıkarken ustaya :

— Dikkat etmek lazım, dedi. Çocuk hastalıkları ihmal götürmez. Sonra kuş gibi gidiverir...

Bu "Kuş gibi gidiverir" sözü ustaya çok dokundu. Ömer'in bir kuş gibi ortadan kayboluvermesini düşündükçe kederlendi. Gülizar'la beraber çocuğu bekledi bütün gece.

Kafeslerin dışında serin, genç, terütaze şafak sökerken Gülizar mırıldandı :

— Haydi sen yat, Nuri. Dinlen... İşe gideceksin...

Fitili kısılmış gaz lambasının ışığı kafeslerden giren şafak aydınlığıyla manasını kaybetmişti. Usta kalktı. Lambayı söndürdü.

Öğleüstünün, akşamın, gecenin, şafak vaktinin kendilerine has, birbirine hiç benzemeyen sessizlikleri ve sususları vardır. Öğleüstünün sususu kısa bir yorgunluğun soluk alışıdır. Akşam, kederli susar. Gecenin sessizliğinde karanlığın boşluğu, görmemenin korkusu vardır. Şafak vakti, hele mevsim yaza döndüğü zaman, güzel bir türkünün başlangıcındaki sükût gibi nerdeyse başlayacak seslerle, ışıklarla dolu olarak bekler. Şafak vakitlerinin sessizliği insana güzel işler yapmak, iyilik etmek, toprağa bir tekme atarak yükselmek arzusunu verir.

Şimdi odaya dolan böyle bir şafak ışığı ve sessizliği içinde Nuri Usta hasta Ömer'e karşı içli bir sevgi duyuyor ve uykusuzluktan

süzülmüş yüzüyle kendine bakan Gülizar'ı kucaklamak istiyordu.

— Uykum yok, Gülizar, dedi.

Bunu öyle bir söylemişti ki Gülizar korkulu bir rüyadan uyanır gibi oldu. Ömer'in yanından kalktı. Yanakları al al, önüne bakarak :

— Ateş yakayım da sana kahve pişireyim, Nuri, dedi.

Nuri Usta, Gülizar'ı anladı. Anladı ki Gülizar ona kahve pişirmekle hudutsuz bahtiyar olacaktır.

— Haydi, Gülizar, dedi. Şöyle şekeri bol olsun...

Artık barışmıştılar.

Gülizar mutfağa indi.

Usta, Ömer'le odada yalnızdır. Çocuğa yaklaştı. Başucuna oturdu. Bakıyor. Ömer büyük bir kuş yavrusuna benziyor. Sık sık nefes alırken kanatları hafif hafif açılıp kapanıyor sanki. Terlemiş. Usta iyice eğildi çocuğun üstüne. Yorganını düzeltti.

Gülizar kahve tepsisiyle odaya girdiği vakit ustayı Ömer'e dalgın bakar gördü. Tepsiyi konsolun üstüne koydu ve ayaklarının ucuna basarak ustaya yaklaştı. Oturdu onun yanına. Fısıldar gibi :

— Nuri, dedi...

Usta başını kaldırıp Gülizar'a baktı.

Gülizar, hâlâ Ömer'in yorganı üstünde duran ustanın sağ elini aldı. Öptü. Alnına koydu. Sonra birdenbire hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Usta, Gülizar'ın sırtını okşuyor.

— Ağlama, Gülizar, diyor... geçti... ağlama yavrum... hiçbir tehlike yok...

Ömer iyi oldu. Deniz ısındı. Öğleleri sıcaklar dayanılmaz hale geldi. Kayısı çıktı, karpuz, kavun, üzüm çıktı.

Bir akşam usta eve döndüğü vakit kapıyı Gülizar açtı ona. Kucağında Ömer vardı.

Gülizar bir tuhaf bakıyor. Bir şeyler söylemek, bir şeyler yapmak istediği o kadar belli ki, öyle telaşlı ki, usta sordu :

— Ne var, Gülizar?

— Hiç... Ömer konuşuyor, Nuri.

— Ya?

— Evet...

Karı koca taşlıkta karşılıklı duruyorlar. Gülizar birdenbire

Ömer'i ustaya uzattı.

Çocuk sanki bunu bekliyormuş gibi, talimli küçük bir hayvan yavrusu gibi, teker teker heceledi :

— Ba... ba... Ba... ba...

Usta şaşaladı. Kollarındaki Ömer'i kaldırdı havaya. Onu top gibi atıp tutmak deliliği geliyor içinden. Tek gözü yaşardı.

— Gülizar, diye kekeledi, sen mi öğrettin?..

Gülizar gülümseyerek önüne bakıyor... Müthiş bir marifet göstermiş acemi bir çırağın utangaçlığını ve gururunu duyuyor...

Usta, Ömer'i öptü yanaklarından. Çocuk hâlâ tekrarlıyor :

— Ba... ba... Ba... ba...

Usta büyük bir yükten kurtulur gibi geniş bir nefes aldı :

— Oğlum... Ömer... diye adeta bağırdı...

XXII

BİR SARAY ZİYAFETİNDEN GELEN HABER

Yorgancı Selim'le Nuri Usta, İstanbul'a gelen İngiliz donanmasını görmek için Sarayburnu'na gitmiştiler.

İngiliz gemileri bir gölde yıkanan camızlar gibi Boğaziçi'ne doğru dizilmişlerdi. Kurşuni sert derilerine güneş vurmuş. Pırıl pırıl parlıyorlar.

Yorgancı Selim ortadaki en büyük çelikten deniz hayvanını ustaya gösterdi :

— Şu lenduhayı görüyor musun, ustam? dedi. İşte amirallerinin gemisi oymuş. Ben hani dün de geldim de buraya, bir bahriye çavuşu yanındakilerine anlatırken duydum. Bu meretin topları yirmi kat çeliği zımba gibi deliverirmiş. Ama İngilizin bundan büyük gemileri de varmış, ustam. Hani, Çanakkale Boğazı'ndan dara dar geçerlermiş. Şu üç bacalıya bak. Nasıl süzüm süzüm gelin gibi süzülüyor. Çavuş, "Göz açıp kapayıncaya kadar burdan adaları tutar," diyordu. Bizim Turgut Reis'le Barbaros'u gördün mü hiç? Canım, kahvede resimler asılıdır. Geldi mi gözünün önüne?..

— Geldi.

— Bunların karşısında saman kayığı sayılırlarmış. Hani usta,

bunlar bir İstanbul'u topa tutsalar iki saat içinde hallaç pamuğu edip atıverirler gibi geliyor bana...

Sarayburnu kalabalıktı. Selim'le ustanın konuşmalarına kulak kabartan üç kişilik bir gruptan abani sarıklı bir kehribarcı :

— Korkma, evladım, dedi, evvel Allah bir halt edemezler. Dersaadet bilad-ı mukaddesedendir. Selim-i Salis devrinde de bir İngiliz donanması ve hem de böyle ziyaret maksadıyla değil, şehri topa tutmak emel-i fasidiyle Marmara'ya dühul etmiş ise de, bir top atmadan biiznillahi teala def olup gitmiş idi.

Selim güldü :

— Bunlar, bir gözleri kızarsa, pek öyle def olup gidecek soya benzemezler, babalık, dedi.

Abani sarıklı kehribarcının yanında duranlardan kıranta bir efendi söze karıştı. İçini çekti :

— Abdülaziz devrinde donanmamız yeryüzünde ikinciydi... İngilizler birinci gelirlerdi. Biz ikinci.

Selim'in aksiliği üstünde. Buna da cevap yetiştirdi :

— İkinciymişiz de ne olmuş sanki? Kafdağı'nı mı zaptetmişiz?..

Münakaşa uzadı. Nuri Usta söze karışmadan dinledi ve akşam eve döndüğü vakit anasına ve Gülizar'a İngiliz gemilerini anlattı. "İsterseniz siz de yarın gidip seyredin," dedi. Fakat Gülizar'la ustanın anası ertesi günü gidip İngiliz donanmasını seyredemediler. Çünkü donanma o gece sabaha karşı demir alıp hareket etmişti. Bu apansız hareketin sebebini usta yine Selim'den öğrendi.

Selim'in saray sofracılarından bir ahbabı vardı. Onun anlattığına göre, dün gece Dolmabahçe Sarayı'nda Zat-ı Şahane, İngiliz amirali şerefine bir ziyafet veriyormuş. Ziyafetin tam ortasında, Zeki Beyin kumandasındaki müzika, frenk havaları çalarken birdenbire ferman çıkmış, müzika durmuş. Sofracılar şaşırmış. Sonradan öğrenilmiş ki, Bosna'da Avusturya veliahtiyle karısının vurulduğu haberi gelmiş Zat-ı Şahane'ye. O da bu haber üzerine çalgının tatilini irade eylemiş. İngiliz amiraline meseleyi bildirmişler. Tam o esnada Selim'in ahbabı olan sofracı herifin bardağına şarap koyuyormuş. Gâvurun tüyü yoluk, kart suratı sapsarı olmuş. "Öyleyse ben de durmam giderim, bu iş hayra alamet değildir," demiş... Ve sabaha karşı basıp gitmiş...

Nuri Usta bu habere pek aldırmadı ama gazeteler de yazınca

işin hakikati meydana çıktı.

Hadiseler birbiri peşi sıra yuvarlanıp olgunlaştılar. Avusturya-Macaristan, Rusya, Almanya, İngiltere, Fransa birbirlerine ilan-ı harbetti. Dünyanın dört bucağında toplar patlarken İstanbul sokaklarında, mahalle aralarında da seferberlik davulları gümbürdedi. Arası çok geçmeden Devlet-i Osmaniye de Almanya ve Avusturya-Macaristan'la ittifak ederek harbe girdi.

Bütün bu işler öyle çabuk, usta için öyle apansız olmuştu ki, gazetelerde havadisleri okumaktan, kahvede, çarşıda dedikoduları dinlemekten düşünmeye vakit bulamamıştı.

Yine çarşıda paniği andırır bir günün akşamı eve geldiği vakit, yemekten sonra anası sordu ustaya :

— Halimiz ne olacak, oğlum?

— Herkesin hali ne olursa bizimki de o olacak, ana... Şubeye gittim. Beni gayri müsellaha ayırmışlar. Sıran yakında gelir, dediler. Herhalde fabrikalardan birine verecekler...

— Peki ya dükkân?.

— Kapatacağız... Ne yapalım!..

— İyi ama ne diye harp çıktı, oğlum?

İşte usta bunu hakikaten bilmiyordu. "Ne diye harp çıktı?"

— Bilmiyorum ama, dedi. Çıktı işte...

Bir ay sonra Yorgancı Selim, Nuri Ustayla vedalaşmaya geldi. Kucaklaştılar. "Kafkas cephesine gidiyoruz galiba," dedi. "Hakkını helal et!"

Usta o gece eve, hatta Gülizar'a dargın olduğu zamanlarda bile gelmediği gibi, suratı asık, düşünceli döndü.

Ertesi gece davullar ustayı ve emsalini şubelere çağırdılar.

XXIII

FABRİKA

Nuri Usta, tornasını, tezgâhını, alet ve edevatını sattı. Yalnız bir eğe sakladı kendine. Bunu niçin sakladığını kendi de bilmiyor. Fakat sakladı işte...

Dükkân malzemesinin satışından aldığı para evi altı yedi ay

idare edebilirdi. Zaten harbin de en fazla dört ay süreceğini, Almanların Paris'e gireceklerini söylüyorlardı.

Ustayı Kasımpaşa'da tersane fabrikalarına gönderdiler...

Nefer elbisesiyle ustanın fabrika atölyesine ilk girişi hayatında bir dönüm noktası olduğu için o günü anlatmadan geçemeyeceğiz.

Bir kış başlangıcıydı. Bütün gece yağmur yağmış ve gün ağır bulutlarla dolu bir gök altında başlamıştı. Kasımpaşa'yla ustanın mahallesi arasında en fazla üç çeyrek saatlik mesafe olduğu halde, usta evraklarıyla fabrika müdüriyetine müracaat ederken evinden yıllarca yıl uzakta, dönülmez bir gurbete düşmüş gibiydi.

Atölye, şimdiye kadar eşini görmediği kadar büyük. Sanayi Mektebi'nin de bir atölyesi vardı, ama o bunun yanında hem çok küçük kalırdı, hem de daha ziyade bir dershane hissini verirdi.

Atölyenin üstü camekândı. Fakat içeriye ışığın girmesi için değil, sanki girmemesi için yapılmış bir camekân. Çünkü camlar, tozdan, çamurdan, şeffaflıklarını kaybetmişlerdi. Ancak yer yer kırık ve eksik cam parçalarından ışık sızıyordu içeriye.

Freze, torna tezgâhları, Nuri Ustanın sayısını birdenbire sayamayacağı kadar çok tezgâh atölyenin taşlığı üstüne dizilmiş. Kasnaklar, kayışlar, yeryüzünde kaç türlü hareket varsa hepsi atölyenin içinde hep birden faaliyette. Sonra bu hiç durmayacağa benzeyen hareketlerin ve seslerin arasında aşağı yukarı hep bir çeşit giyinmiş insanlar... İnsanlarla makineleri, kayışları, kasnakları birbirinden ayırdetmek güçlükle kabil oluyor. Sanki insanlar makinelerin parçaları.

Atölyenin ustabaşısı Hüseyin Efendi, rütbesi başçavuştu, Nuri Ustayı imtihan etti. Hüseyin Efendi İmalatlıydı, Nuri Usta Sanayili. Hüseyin Efendi imtihanda amansız oldu. Nuri Usta bir çırağın yapmayacağı acemiliklere düştü. Bir takozu tesviyede güçlük çekti ve torna hesaplarında şaşırdı. Buna rağmen Hüseyin Efendi onu bir tornanın başına geçirdi.

— Burda çalışırsın, dedi.

Nuri Usta işi tezgâha bağladı ve torna çelik yongalar çıkarmaya başladığı vakit ona öyle geldi ki burda yontulan, kabuk kabuk soyulan kendisidir ve bu tornada kendi eliyle kendisini torna ediyor.

Öğle paydosu bir canavar düdüğüyle haykırılırken ustanın içinden ağlamak geldi.

İşçiler avluya çıktılar. Usta evden bir şey getirmemişti. Tayını da çıkmamıştı daha. Ötekilerden uzak, eski bir gemi demirinin üstüne ilişti.

Gök hâlâ ağır ağır kımıldanan ve korkunç, kurşuni hayvanlara benzeyen bulutlarla dolu... Yerde paslı vapur kazanları, kanatları kırık gemi pervaneleri, halkalanmış kalın zincirler. Ve bütün bu bakır, demir, çelik ölüleri arasında küme küme yemek yiyen, konuşan, dolaşan insanlar...

Usta, dükkânını düşünüyor, çarşıyı düşünüyor, yorgancı Selim'i, mahallesini, kahveyi, Apturrahman'ı, Gâvur Cemal'i düşünüyor. Ve öyle sanıyor ki bu avlu, içerdeki atölye bir devler padişahının korkunç sarayıdır ve bu kımıldanan insanlar, devler padişahının azatsız köleleridir.

Tek gözü karşıda yan devrilmiş bir eski kazana ilişti. Kazanın ağzı bir bal peteği gibi göz gözdü. Her gözden içeriye doğru bir boru gidiyor. Usta bu deliklere takıldı. Bakıyor. Sanki oralarda bir şeyler görüyor. Birdenbire deliklerden bir tanesinde, borunun ta dibinden, kazanın karanlığından geliyormuş gibi minimini bir adam peydah oldu. Parmak kadar bir adam. Yüzü gözü kömür tozu içinde, belinden yukarısı çıplak. Elinde bir üstüpü var. Alnının terini siliyor. Ustanın, bir yaz günü Kadıköy vapurunda gördüğü ateşçiye benziyor. Minimini adam ayaklarını delikten dışarı sarkıtarak oturdu. Tam bu sırada, onun yanındaki delikte bir parmak adam daha belirdi. Bunun da yüzü gözü kömür tozu içinde, belden yukarısı çıplak ve üstüpüsüyle bu da terini siliyor ve bu da ötekisinin ikiz kardeşi gibi tıpatıp ona benziyor.

Çok geçmeden kazanın bal peteğini andıran boru delikleri bu birbirine benzeyen parmak adamlarla doldu. Hepsi bacaklarını aşağıya sallandırmışlar bir yandan terlerini siliyorlar, bir yandan acayip bir türkü söylüyorlar. Yalnızca ustanın duyduğu, ama sözlerini anlamadığı, çok kederli bir türkü...

Ustanın yüreği burkuluyor. Dişlerinin arasından ıslık çalarak bu kederli türkünün makamına uyuyor.

Birdenbire omuzuna bir el dokundu. Uykudan apansız uyandırılan bir cephe nöbetçisi gibi sıçrayarak silkindi. Omuzuna dokunan adam :

— Amma dalmışsın, Nuri, diyor. Ne vakit geldin? Seni ta karşıdan tanıdım...

Ustaya bu sözleri söyleyen Sait'tir. İmalatlı Sait Usta. Üç dört yıldır birbirlerini görmemişlerdi.

Usta birdenbire öyle bir sevinç duydu ki, çocuk gibi bağırarak Sait'in boynuna atılmak istedi.

Sait soruyor :

— Öyle nereye bakıyordun?

— Şu karşıki kazana...

— Orda ne var?

— Bilmem... hiç... ne bileyim bu zincirler, kazanlar, pervaneler, demirler karaya vurmuş deniz hayvanları gibi...

Sait gülerek ustanın sözünü kesti :

— Sende teşbih merakı eskiden beri vardır, dedi, ben de yeni geldim buraya. İmalat'tan usta istediler. Sen nerde çalışıyorsun?

— Şurda...

— Ha! Hüseyin'in atölyesinde mi?

— Evet...

— Aksi herifin biridir... Seni benim atölyeye aldırayım...

Usta yalvardı adeta :

— Çok iyi edersin... Ne zaman alabilirsin beni?.. Hemen olur mu?..

Sait güldü :

— Amma ettin... Dökmecilerde çırak ayartmıyoruz. Hem fabrika, hem askerlik. Fakat elbette bir kolayını buluruz...

İşbaşı düdüğü çaldı.

Nuri Usta, "Akşama buluşuruz," deyip uzaklaşan Sait'in arkasından doktorun arkasından bakan bir hasta gibi bakarak atölyeye girdi.

Akşam bir türlü olmadı. Makinelerin ve işçilerin arasında kendini ne onlara, ne ötekilere karışmamış, karışamamış gören usta, her dakika biraz daha kederleniyordu. Ona öyle geliyordu ki bu torna tezgâhı bile kendi dükkânındaki torna tezgâhıyla hiçbir alakası olmayan, başka maddelerden, başka işler görmek için yapılmış bir makinedir.

Paydos düdüğü çaldığı vakit Nuri Usta atölye kapısında kendisini bekleyen Sait'i buldu. Havuzlara doğru yan yana yürüdüler.

Büyük havuzda bir torpido kızağa çekilmişti.

Sait :

— Şuna bak, dedi. Altından suyu çekilince cakasını nasıl kaybetmiş...

Nuri Usta sordu :

— Harp çabuk bitecek mi dersin? Ben dükkânı kapattım. Tezgâhı filan sattım. Hata mı ettim dersin?

— Harp çabuk bitecek diyorlar. Tezgâhı kime sattın?

— Bilmem tanır mısın, bir Ali Usta vardı. Benim eski dükkân komşusu. Son zamanlarda işini büyütmüştü. O aldı.

— Askere gitmedi mi?

— Bedel verdi. Hem gitmez nasıl olsa... İşini uydurmasını bilir.

Yürüdüler. Ayrılırken usta :

— Kuzum Sait, dedi, şu benim işi ihmal etme...

O gece evde ustanın anası, oğluna :

— Başka bir eve taşınalım, Nuri, dedi. Hem ucuz, hem de senin işine yakın olsun.

Usta cevap vermedi. Fakat bütün gece bunu düşündü.

Başka bir eve, başka bir mahalleye taşınmak. Nereye? Kasımpaşa'ya... İşi Kasımpaşa'da. Hem orada daha ucuz ev bulunur.

Gülizar uyuyordu. Birdenbire onu uyandırdı :

— Gülizar, dedi. Anamın teklifine ne dersin? Başka bir mahalleye taşınmak...

— Sen bilirsin, Nuri. Taşınalım.

— Peki ama, Gülizar, bu mahalleyi, mahallemizi bırakırken hiç yüreğin yanmayacak mı?

Gülizar cevap vermedi. Onun için her yer birdi. Nuri'yle ve Ömer'le beraber olduktan sonra. Onun için bütün dünya yalnız Ömer'le Nuri'den ibaretti. Bu dünyanın bir kenarından bakan bir de kaynanasının yüzü var...

Sabahleyin erkenden işe giderken usta, anasına :

— Kasımpaşa'ya gidin de ev bakın bugün, dedi...

Sokağa çıktığı vakit bakkal, dükkânını açıyordu. Durdu, Bakkalla uzun uzadıya şurdan burdan konuştu. Fakat mahalleden taşınacaklarını söylemedi. Medreseli mahalleye saparken Ali Ustanın çırağı Hasan'la karşılaştı. Hasan'ın üstünde asker elbisesi var. Ustayı görünce eğildi, elini öptü.

— Seni görmeye geliyordum, usta, dedi... Gidiyorum... Hakkını helal et...

Durdu. Yutkunarak, kıpkırmızı, sanki çok eski bir kabahatin özrünü diliyormuş gibi :

— Yenge hanımın da ellerinden öperim, dedi. O da hakkını helal etsin...

Beraber yürüdüler. Ayrılırken usta :

— Hasan, dedi, biz de mahalleden taşınıyoruz. Kasımpaşa'ya gidiyoruz... Hani, ne yalan söyleyeyim, bu Kasımpaşa'ya gitmek cepheye gitmek gibi bir şey geliyor bana... Orda fabrikada çalışıyorum. Amele olduk senin anlayacağın... Hani şeytan, git gönüllü yazıl... "Tek gözüme bakmayın, beni de Arabistan'a, Kafkas'a filan bir yere gönderin," de, diyor...

Hasan :

— Etme, ustam, dedi, çoluğun cocuğun var. Gün gelir gene dükkânını açarsın...

Usta güldü :

— Bizden geçti artık o iş, Hasan... Dedim ya... Kasımpaşa'ya gidiyoruz... Bülbülderesi'ne!..

XXIV

KASIMPAŞA'DA İLK GECE

Kasımpaşa'ya taşındılar. Mahalle, bir yokuşun etrafına dizili kararmış tahta evlerin mahallesiydi. Geceleri tersane işçilerinin, Laz kayıkçıların, İstanbullu bahriye çavuşlarının toplandığı bir kahvesi ve bir Yahudi bakkalı var.

Nuri Usta yeni evine ilk geldiği akşam eşikten içeri kederli girdi. Anası ve Gülizar ona yeni evlerini şirin göstermek için ellerinden geleni yaptılar.

İki kadın aralarında konuşmadan, birbirlerine açılmadan gizli bir ittifak aktetmişlerdi sanki. Evin erkeğine üzüntü vermemek, onu, sanki hayatlarında değişen hiçbir şey olmadığına inandırmak istiyorlardı.

Evin ocağı daha yakılmadığı için o gece beyaz peynir, zeytin, ekmek yediler. Anası, oğlunun asık suratına bakıyor ve :

— İşte istediğin oldu, Nuri, diyordu. Bir kaptan fazla yemek ne olacak, bir kat elbise yeter, diye söylenip duruyordun. Allah bizi

ne dosta, ne düşmana muhtaç etmesin de sade zeytin ekmek yiyelim, razıyım...

Nuri Usta, "Bir kaptan fazla yemek ne olacak, bir kat elbise yeter," demişti ve Apturrahman'ın "insanın ihtiyaçlarını asgariye indirmesi, nefsini feda etmesi, yakması" hakkında söylediği sözleri çok kere doğru bulmuş, hatta tatbik bile etmişti, ama şimdi bunlar bir istek değil, bir mecburiyet haline geleceğe benzeyince canı sıkılıyordu.

Yemekten sonra Nuri Usta, Ömer'i dizlerinin üstüne oturttu. Gülizar'la anası yatakları sererken onlara yardım edecek yerde düşündü : Ömer kendi damının altında doğacağına Göztepe'deki köşkün oymalı tavanlarından biri altında doğsaydı, kütükte babası Seyfi Bey diye gösterilseydi boncuk gibi mavi gözleri belki Kasımpaşa'yı hiç görmeyecek, bir amele evinin alacakaranlığında bir gün olsun nefes almayacaktı.

Yataklar yapılır yapılmaz hemen yattılar.

Gece yarısına doğru Gülizar fısıldadı :

— Niye uyumuyorsun, Nuri?

— Sen niye uyumuyorsun, Gülizar?

— Sen uyumayınca ben nasıl uyuyayım... Çok canın sıkılıyor, değil mi?

— Evet...

Gülizar, Nuri'ye büsbütün sokuldu :

— Biliyor musun, Nuri, dedi, Kasımpaşa benim çok hoşuma gitti.

Nuri güldü :

— Kasımpaşa'nın neresi hoşuna gitti?

— Bilmem, her şeyi...

Gülizar bunu Nuri Ustayı teselli etmek için mi söylüyordu, yoksa sahiden Kasımpaşa'dan hoşlanmış mıydı? Usta bu mesele üstünde durmadı, durmak istemedi. Yalnız Gülizar'a karşı sıcak bir minnet duydu ve :

— Gülizar, diye fısıldadı, dikkat ettim, Ömer'in patikleri çok eskimiş, yarın anamla çarşıya gidin de oğlana yeni bir çift patik alın...

XXV

AYLAR VE YILLAR GEÇİYOR

Aylar geçiyor. Teblig-i resmiler, sahte ithalat ve ihracat istatistikleri gibi, düşman ölülerinin sayısını çoğaltıp Orduyi Hümayun'dan ölenlerin sayısını azaltarak her gün, nihai zaferin nerdeyse ufuklardan doğacağını müjdelemektedir. Alman, Avusturya, Osmanlı orduları yenildikçe buna sevk-ül-ceyş icabı ricat denmekte ve İtilaf kuvvetleri ricat ettikçe "düşman kahhari bir hezimete duçar edildi" diye ilan edilmekte.

Kimisi Harbiye Mektebi'nden diploma alındığı gün çekilmiş, kimisi görücüye giden ananın eline verilmiş genç zabit fotoğrafları ve cephede çıplak sırtında gülle taşıyan başçavuş resimleri, mecmuaların "Yaşayan Ölüler" sayfalarında sıra sıra diziliyorlar.

Bir gün Sait böyle bir mecmuayı Nuri Ustaya göstermişti de, usta demişti ki :

— Hıristiyan mezarlığına benziyor bu mecmua. Nasıl orda her mezar taşının üstünde, ölenin resmi varsa, burda da öyle...

Harb-ı Umumi'nin ikinci yılına girilirken vagonlar yalnız cephane, yaralı ve şeker taşımaya başladılar. Cephane cepheye gidiyor, yaralı cepheden geliyor ve şeker, bazen gaz ve bulgurla da karışıp ardiyelere oluk oluk akıyor, ardiyelerden damla damla çıkıyordu.

İstanbul şehri cephede çocukları ölen, yaralanan evlerle, gaz, şeker ve bulgur işi yapan konaklara ve apartmanlara bölünmüştü. Harp uzadıkça ölenler çoğalıyor, ölenler çoğaldıkça yeni yeni vatanperver zenginlerin adları dillerde dolaşıyordu.

Nuri Üstanın Kasımpaşa'daki evi anasının ve Gülizar'ın bütün gayretlerine rağmen "Dama" dedi. Çarşıdaki dükkânın satılmasından alınan para tükendi.

Konsolu bir koltukçuya okuttular. Ananın sandığından son beşibiryerde de çıkartılıp bozduruldu. Ve bir gece Nuri Usta eve geldiği vakit Gülizar'ın bileğinde altın bilezikten boş kalan yeri gördü.

Sıkıntı, üzüntü ve yarının bilinmemesi Nuri Ustanın anasını Gülizar'a büsbütün yaklaştırdı. Kasımpaşa'da herkesin Ömer'i Nuri Ustanın öz çocuğu sanması ve bu mahallede mazilerinin

herkesçe meçhul olması da bu yakınlaşmayı belki kolaylaştırmıştı.

Nuri Usta uzun zamandır Şeyh Apturrahman'ı görmüyor. Ve zaten ona öyle geliyor ki onu görse bile oturup konuşamayacak, sadece :

— Haksızlık, adaletsizlik top ve tüfek namlularının ağzıyla konuşur, şeker sandıklarıyla ve gaz tenekeleriyle nakledilirken senin lakırdı kalabalığından başka bir şey bilmeyen "vahdete erişmek" gevezeliğini dinleyemem artık, diyecek...

Gâvur Cemal'e de harp başladı başlayalı rastlamadı. Acaba başkalarından daha kuvvetli olduğunu herkese ispat etmek için hâlâ ateşçilik mi yapıyor?

Yorgancı Selim'den bir mektup geldi. Mektup eski mahalledeki adrese gönderilmişti ama, Muhtar, fabrikaya kadar getirmişti.

Mektup kısaydı. "Biraderim Nuri Ustaya" diye başlıyor ve "İstanbul'u göresim geldi. Burda sıhhat ve afiyetteyiz, yalnız" dedikten sonra okunamıyordu; çünkü "yalnız"dan itibaren iki satır kurşun kalemle silinmişti. Ve "Valide Hanımın, Yenge Hanımın ellerinden, Ömer'in gözlerinden öperim. Bizi hatırdan çıkarmayın," diye bitiyordu.

Usta bu mektupla kolsuz Ahmet'in vaktiyle dükkândan kaçarken gönderdiği mektup arasında tuhaf bir benzerlik gördü. Ve çoktandır unuttuğu Ahmet'i hatırladı.

Ahmet ne olmuştu, nerelerdeydi acaba? Herhalde askere almamışlardı. Belki de açlıktan ölmüştü...

Harbin ikinci yılı, ustanın evine bir gecenin karanlığında girdi. Artık evde her gece lamba yakmıyorlar. Gaz yok.

Ömer üç yaşında. Bütün rengini gözlerinin mavisinde toplamış, zayıf, sarışın ve yüzü çok kansız bir çocuk.

Bir akşam Nuri Ustaya, Ömer sordu :

— Baba, aşağıda büyük, kocaman kocaman lambalar yakıyorlar. Niyazi'nin evinde de lamba yanıyor, biz niçin lamba yakmıyoruz?

Gülizar, Ömer'i azarlamak istedi :

— Üstüne vazife olmayan işlere karışma, diye çıkıştı. Fakat usta büyük bir ciddiyetle çocuğa cevap verdi :

— Oğlum, aşağıda büyük, kocaman kocaman lambaların yandığı yer Bahriye Nezareti'dir. Niyazi'nin babası Yahudi bakka-

lın dükkânını aldı. Zengin. Biz ne Bahriye Nezareti'yiz, ne bakkal dükkânımız var. Bizim ev, amele evi, Ömer. Anlıyor musun? Senin baban amele... Ameleler evde artık geceleri lamba yakmıyorlar...

Ömer inatçıydı. Babasının sözleri ona hiçbir şeyi anlatmamıştı. Anasına yan yan bakarak, ustaya sordu :

— Niçin, ameleler, evlerinde artık lamba yakmıyorlar, baba? Biz niçin zengin değiliz? Biz, niçin o büyük, kocaman kocaman lambaların yandığı yerde değiliz?

Usta güldü :

— Büyüyünce anlarsın, dedi...

Fakat kendisi de bu niçinlerin niçin olduğunu adamakıllı anlayamıyordu.

Baba ile oğul arasında geçen bu konuşmadan bir hafta sonra artık sabahtan akşama kadar sokakta oynayan Ömer eve ağlayarak geldi. Kulakları kıpkırmızıydı.

Gülizar telaş içinde çocuğu içeri aldı :

— Ne oldu? Niye ağlıyorsun?

Ömer kesik kesik, burnunu çeke çeke anlatıyordu :

— Niyazi'nin babası beni dövdü... Kulaklarımı çekti... Anneciğim, anneciğim... Kulaklarım çok acıyor.

— Niçin dövdü seni? Ne yaptın?

— Bir şey yapmadım, anneciğim... Dövdü beni işte... Bana, "Hırsız piç," dedi...

Gülizar sapsarı, Ömer'e, hırsız demeleri değil, "piç" demeleri ağlatacak gibi oldu onu.

— Peki niçin öyle dedi, ne yaptın?

Ömer'in ne yaptığı anlaşıldı.

Mahallede, Yusuf adında sekiz dokuz yaşlarında bir Laz çocuğu vardı. Kayıkçı Salih'in oğlu. Salih'in evine bir ay önce, "şehit" kâadı gelmişti. Yusuf şehit oğlu olmuş, böyle bir mazhariyete layık görülmüştü ama, hiç de icap eden vekarı, ağırbaşlılığı iktisap edememişti. Yüzü sarıydı, soluktu, renksizdi. Fakat bu renksizlik bir şehit oğlu oluşunun yüksek hüznünden, gizli kederinden değil, sadece iyi gıda alamamaktan, bazı günler aç kalışındandı.

Yusuf mahallenin en yaramaz çocuğu ve mahalle çocuklarının elebaşısıydı. Ömer babasıyla aralarında geçen lamba hikâyesini Yusuf'a da anlattı. Ve onun da fikrini sordu. Yusuf'un da evinde

lamba yanmadığı için, Ömer'in bu hususta ki merakını haklı buldu. Ve o gün mahallede ne kadar lambaya hasret çocuk varsa başına topladı. Bir erkânıharp zekâsıyla şehit babasının harpteki tecrübelerini birdenbire hatifi bir nida ile yüreğinde olgunlaşmış görerek müthiş bir taarruz planı hazırladı.

Plan mucibince Niyazi'nin babası dükkânda yokken, dükkânı Niyazi'ye bırakıp bir yere gittiği sırada içeri hücum edilecek, ani bir baskınla Niyazi kıskıvrak bağlanacak ve bir gaz tenekesi esir alınarak sokağa fırlanacaktı.

Plan tatbik edildi. Çocuklar, kocaman bir buğday tanesini sürükleyen karıncalar gibi gaz tenekesini bakkal dükkânından dışarı çıkardılar. Fakat tam bu sırada karşıdan Niyazi'nin babası göründü. Düşman ordusunun böyle apansız zuhuru üzerine Yusuf, "ricat" emrini verdi. Çocuklar darmadağın kaçıştılar. Yalnız en küçükleri Ömer düşman tarafından ihata edilerek yakalandı.

İşte Ömer'in kulakları böyle bir gazada çekilmiş ve ona piçlik ve hırsızlık bu suretle tevcih olunmuştu.

XVI

SAİT, ALİ USTA, NURİ BEY

Nuri Usta fabrikaya alıştı. Çarşı, dükkânı ve eski mahallesi ona çok eski hatıralar gibi geliyor. Sanki Nuri Usta üç yüz yaşındadır da, bundan iki yüz yıl önce çarşıda dükkân sahibi olmuştur ve bu dükkân, bu çarşı bundan iki yüz sene evvel büyük bir zelzelede toprak altına gömülmüştür.

Nuri Ustanın yeni dostları var. Fakat hepsinin başında Sait geliyor.

Usta farkındadır ki, Sait, ne Yorgancı Selim'e, ne Ali Ustaya, ne Gâvur Cemal'e, ne Şeyh Apturrahman'a benzer.

Sait'in bilgisi Gâvur Cemal'inkinden az. Hatta, Nuri Usta, onun kendisi kadar bile okumamış olduğunu görüyor : Kendisinin bildiği birçok şey var ki Sait bunları bilmiyor. Mesela Sait'in Yunan ilahları hakkında hiçbir fikri yok. Jan Jak Ruso'nun adını bile duymamış.

"Vahdet", "nefsi kör etmek" gibi şeyleri ise sadece gülerek

dinliyor. Bunlardan da bir şey anlamadığı belli. Sait az konuşuyor.

Fakat bu kısa boylu, geniş omuzlu adamda öyle bir hal var ki, Nuri Usta bunu kendi kendine şu sözlerle anlatıyor :

Sait her şeyden önce kendine ve kendi gibilere lazım olan şeyleri çok iyi bilir. Sait amele oluşundan müteessir değildir. Bilakis amele olmayanlara karşı tepeden bakar, onları bir ağacın üstündeki mantarlar gibi görür.

Sait'in tereddütleri ve şüpheleri yoktur. Kafasının içi aydınlıktır. Sait'in kafasında bir yol vardır ki o belki bu yolun yarısındadır, fakat sonuna kadar gideceği muhakkak. Sait de dünyadaki adaletsizlikten şikâyet eder. Fakat ondaki adalet sözü Apturrahman'ın adaletine benzemez. Adalete ulaşılacağına emindir. Fakat bunu nefsin kör edilmesinden beklemez...

Sait'i, Nuri Usta sayıyordu. Fakat bu saygı vaktiyle Gâvur Cemal'e ve Apturrahman'a karşı duyduğu saygıya benzemiyor. Ötekiler kendilerinin üstünlüklerini hissettirirlerdi. Sait'te bu yoktu. Halbuki eğer Sait olmasaydı Nuri Usta ve çoluk çocuk büsbütün aç kalacaklardı. Nuri Ustaya Gâvur Cemal ve Şeyh Apturrahman yalnız laf ve lakırdı vermişlerdi, Sait onun ekmeğine katık da verebiliyordu. Tayınların satış işini tanzim etmişti. Onun atölyesindeki işçilere verilen ve "ayniyat" denilen bulgur, pirinç, fasulye ve bazen gaz ve şekeri... Bunlar "ayniyat" olmalarına rağmen aynen yenseler, kullanılsalar kıt kanaat on beş gün gitmezdi; Sait büyük bakkallara satıyor, gelen parayı işçiler arasında dağıttıktan sonra bir kısmını sandığa yatırıyordu. Sandıkta biriken para hastalık, doğum, ölüm günlerinde herkesin işine yarıyordu. Son zamanlarda bir aralık yevmiye de verilmişti. Sait'in teşvikiyle yevmiyelerden de müşterek para biriktirilmişti...

Günler böyle geçip giderken bir sabah Fabrikalar Müdürü, Nuri Ustayı çağırttı.

Usta, Müdürün odasına girdiği vakit Ali Ustayı orda, ayak ayak üstüne atmış, koltuğa gömülmüş buldu.

Müdür :

— Ali Bey, seninle konuşmak istiyor, dedi.

Nuri Usta eski Ali Ustaya, yeni Ali Beye bakıyordu. Şişmanlamıştı. Sarı bıyıklarını Alman zabitleri gibi kırptırmış. Üstünde ağır, lacivert bir elbise var. Nuri Ustayı güler yüzle karşıladı ve oturduğu yerden :

— Nuri Usta, dedi. Lazım gelen makamat ile görüştüm. Emrini bile çıkarttım. Seni yanıma alıyorum...

Nuri Usta cevap vermedi. Hiçbir şey anlamamıştı. Ali Ustanın yüzüne tuhaf tuhaf baktı. Ötekisi izahat vermek lüzumunu hissetmişti.

— Askerlikte sorgu sual olmaz ama, ben yine sana anlatayım. Evkaf Nezareti ...'ya tramvay hattı döşüyor. Bu işi bize havale etti. Bazı tamirat ve torna işleri için namuslu ve işten anlar bir adama ihtiyacım var. Sen aklıma geldin. Tayınını filan yine alacaksın. Fazladan biraz yevmiye de vereceğim sana... Anlaşıldı mı?

Bir kâat uzattı :

— Al şu adrese yarın sabah sekizde gel... Ben ordayım, haydi.

Nuri Usta itiraz etmek istedi. Onun bu isteğini sezen Fabrikalar Müdürü sert bir sesle :

— Haydi, marş, dedi. Evrakını gel kalemden akşama al.

Usta selam verdi ve çıktı odadan...

Sait meseleyi öğrendiği vakit sadece :

— Ha burası, ha orası, ne olacak... dedi... Cumaları filan buluşuruz...

Halbuki ustanın içi kan ağlıyordu. Sait'e, atölyeye, arkadaşlara alışmıştı. Sait'in işi bu kadar ehemmiyetsiz görüşü ustayı üzdü. O daha duygulu bir alaka bekliyordu.

Nuri Bey Evkaf'ta mühim daire müdürlerinden biri olmuştu. Kâtibiadil huzurunda resmen Ali Beyle ortaktılar, fakat Nezaret nazarında birbirleriyle resmen hiçbir alakaları yoktu.

... tramvay hattının inşası muhtelif kanuni yollarla Ali Beye ihale edilmiş gibiydi.

Ali Bey gerek hattın inşası, gerekse başka işler için Üsküdar'da bir atölye açmıştı. On beş kadar işçi vardı atölyede ve hat boyunda yüzlerce amele çalışıyordu.

Nuri Usta yeni atölyesini çok küçük buldu. Bu ne eski günlerinin dükkânıydı, ne fabrika.

Nuri Usta hafta sonu tayınından başka Ali Beyin verdiği haftalığı alırken kıpkırmızı oldu. Bu, onun doğrudan doğruya bir patrondan aldığı ilk haftalıktı.

XXVII

ÖMER

Ömer dört yaşına girdi. Cılızdı ama sokakta bir kurt yavrusu gibi dövüşmesini biliyordu ve yakası açılmamış küfürleri birbiri peşine dizmekte dehşetli üstat olmuştu.

Babasını her akşam yokuşun altında karşılıyor ve her sabah babasını yokuşun altına kadar götürüyordu.

Yine bir sabah baba oğul, evden çıkarlarken Nuri Usta, oğluna :

— Seni Üsküdar'a götüreyim mi, Ömer? dedi.

Ömer için dünyanın hududu aşağıda Bahriye Nezareti'nin duvarları dibinde bittiği için Üsküdar'a gitmek ona ninesinden dinlediği masallardaki Kafdağı'nın ardına gitmek gibi heyecanlı bir yolculuk geldi ve yukarda yatakları toplayan Gülizar'a seslendi :

— Ana, ben Üsküdar'a gidiyorum.

Kasımpaşa'dan Köprü'ye, Köprü'den Üsküdar'a kadar süren vapur yolculuğu Ömer'i hayran bıraktı. Ve babasının elinden tutarak atölyeye girdiği vakit birdenbire o kadar çok ve inanılmaz şeyler görmüş oldu ki hemen Kasımpaşa'ya, mahalleye dönmek, bütün bunları arkadaşlarına anlatmak istedi.

Ömer, atölyede güler yüzle karşılandı. Bu havası tozlu, aydınlığı bulanık yere bir çocuğun gelişi işçilerin üstünde neşeli bir şarkı tesiri yapmıştı. Hele Tesviyeci Şükrü Baba ile Ömer çabucak dost oldular.

Tesviyeci Şükrü Baba, atölyenin aynı zamanda asker olmayan biricik işçisiydi. Elli yaşındaydı. Kısacık boyluydu. Burnunun üstünde kenarları teneke, kulaktan geçme bir kocakarı gözlüğü vardı. Bu gözlüğün kocaman burnuna binen yerine, acıtmasın diye bez sarılmıştı.

Şükrü Babaya, Ömer, "Gözlüklü Amca" adını taktı. Ve Gözlüklü Amcanın yanında ondan izahat alarak, her önüne gelen şeyi karıştırmak isteyerek atölyedeki tezgâhları dolaştı. Burnunu kıskaçlayan işçilerden birine sunturlu bir küfür savurdu ve Gözlüklü Amcanın verdiği bir tahta takoza çiviler çakarak akşamı etti.

Baba oğul eve döndüler. Nuri Usta yıllardır işten böyle neşeli dönmemişti. Ertesi sabah yine Ömer'i aldı ve artık Ömer'in

atölyeye gitmesi âdet oldu.

Bir gün Gözlüklü Amcayla Ömer üç gündür üzerinde uğraştıkları küçük bir arabanın tekerleklerini takarlarken atölyeye Ali Bey girdi. Ali Bey Almanya'ya yaptığı kısa bir seyahatten dönmüştü. Yanında Nuri Bey vardı.

Atölyeye girdikleri vakit içerde bir sessizlik oldu. Nuri Ustaya doğru yürüdüler. Gözlüklü Amca elinde arabayla ayağa kalktı ve Ömer gelenlere baktı, Gözlüklü Amcanın kolundan çekerek sordu :

— Bunlar da kim, Gözlüklü Amca?

Gözlüklü Amca fısıldadı :

— Patronlar...

— Patronlar ne demek, Gözlüklü Amca?

Gözlüklü Amca cevap vermedi. Çünkü Ali Bey, Nuri Ustayla konuşmuş, onlara doğru geliyordu. Nuri Usta, patronların Şükrü Babayla Ömer'e doğru gittiklerini görünce peşlerine takıldı. Ali Bey sordu :

— Kimin bu çocuk, Şükrü Baba? Senin mi?

Nuri Usta atıldı :

— Benim...

Ali Bey, Nuri Beyin yüzüne baktı. Gülüşür gibi oldular. Nuri Bey :

— Maşallah, topuz gibi delikanlı, dedi. Tıpkı babasına benziyor.

Bu "Tıpkı babasına benziyor" öyle bir edayla söylenmişti ki, Nuri Usta kıpkırmızı oldu. Herifin suratına bir tokat atmamak için kendini zor tuttu.

Ali Bey, Ömer'in başını okşayarak sordu :

— Kaç yaşındasın?..

Ömer ters ters cevap verdi :

— Dört... Sana ne?..

Ali Bey şaştı :

— Demek dört sene geçti ha?.. Ne isim koydun buna, Nuri Usta?

— Oğlumun adı Ömer...

O akşam eve dönerlerken Ömer'in elinde arabası vardı. Babasına dedi ki :

— Baba, bu arabada seni gezdireceğim, annemi gezdireceğim,

ninemi gezdireceğim, Gözlüklü Amcayı gezdireceğim, herkesi gezdireceğim... O iki adamı arabama bindirmem ama...

Bir hafta geçti... Ali Bey, Nuri Ustaya yeni ortaklarının atölyeyi gezeceklerini söyledi. Usta, yeni ortağın kim olduğunu sormadı. Fakat öğleden sonra Ali Bey, Nuri Bey ve yeni ortak atölyeye girdikleri vakit sapsarı oldu. Usta onu görür görmez tanıdı. Bu, bir köşk bahçesinin kapısında ve Gülizar'ın sandığından çıkan fotoğraf kâğıdının üstündeki adamdı. Ali ve Nuri Beylerin yeni ortakları, Seyfi Beydi.

Seyfi Bey biraz şişmanlamıştı. Usta onun sesini ilk defa duyuyordu. Kalın ve kısık bir sesle konuşuyor.

Usta, Gözlüklü Amcanın yanında yere çömelmiş, bir şeyler yapan Ömer'e baktı. Ömer yeni gelenleri görmüş, başını bir kaldırmış, sonra bunların arabasına bindirmek istemediği adamlar olduğunu görünce somurtarak tekrar başını işine eğmişti. Seyfi Beyi belki görmemişti bile...

Nuri Usta patronları atölyede dolaştırdı. Ara sıra göz ucuyla bir Ömer'e, bir Seyfi Beye bakarak izahat verdi. Ömer'in şöyle bir Seyfi Beye benzeyen tarafı vardı. Bu benzeyişin farkına varmak azap oldu ustaya.

Gözlüklü Amcanın yanına geldiler. Ömer ayağa kalktı.

Ali Bey :

— Merhaba, Ömer Usta, dedi.

Ömer somurtkan :

— Merhaba, dedi.

Nuri Bey, Seyfi Beye Ömer'i göstererek :

— Bizim Nuri Ustanın oğlu, dedi. Çekirdekten yetişiyor.

Seyfi Bey çocuğa şöyle bir baktı. Ve alakasız başını çevirdi. Yürüdüler. Çıktılar atölyeden.

Nuri Usta, akşama kadar gitgide çoğalan bir kuruntuyla çıldıracak gibiydi. Nuri Beyle Ali Usta, Ömer'in öz babasının Seyfi Bey olduğunu herhalde bilmezlerdi. Fakat eğer laf olsun diye Gülizar macerasını ona anlatacak olurlarsa... Seyfi Bey, Ömer'i almak isterse... Atölye kapısının her açılışında ustanın yüreği duracak gibi oluyor.

Akşama doğru son kararını verdi. Kütükte Ömer'in babası kendisiydi. Ömer'i kimse ondan alamaz.

Nuri Ustanın telaşı boşuna çıktı. O kendisinden bahsedilmeyecek kadar ehemmiyetsiz bir adam olduğunu hesap etmemişti.

Ömer'le köprüye çıktıkları vakit usta sordu :

— Bugün gelen adamı arabana bindirir misin?

— Hangi adamı, baba?

— Şu, ötekilerle gelen, sarı adamı...

— Bindirmem, baba...

— Niçin?

— Bindirmem işte. Ben sana, Gözlüklü Amcaya, Salih'e, anneme, nineme benzeyenleri arabama bindireceğim... Niyazi'nin babasını da bindiririm arabama...

Usta güldü ve :

— Aferin, dedi. Sen çok akıllı bir çocuksun, seni bu akşam Beyoğlu'na gezmeye götüreceğim...

Ömer yine yeni bir dünya yolculuğu yapacak. Sevindi. Tünele bindiler. Ömer tünelden korkmadı.

Beyoğlu'na çıktılar. Ömer hiç bu kadar kalabalık bir sokak görmemişti. Galatasaray'a kadar geldiler. Ömer :

— Ben buradakileri de arabama bindirmem, baba, dedi...

Bir pastacı dükkânı önünde usta, Ömer'i durdurdu, pastaları gösterdi :

— Şunlara bak, Ömer, dedi.

— Bunlar ne, baba?

— Bunlara, pasta derler.

— Küçük küçük ekmeklere benziyorlar... ama beyaz... Bunlar yenir mi, baba?

Ömer bunların yeneceğini anlamıştı ve "Bunlar yenir mi, baba?" demesi yemek istediği içindi.

Usta :

— Bunlar yenir, dedi. Hem de çok tatlı şeylerdir. Sen daha böyle şeyler yememişsindir. Fakat nafile ağzın sulanmasın, biz pasta yiyemeyiz. Pastaları, senin arabana bindirmek istemediğin adamlar ve onların çocukları yer.

Usta bütün bu sözleri kendi de farkına varmaksızın büyük bir inatla Ömer'e nispet verir gibi söylüyordu. Ancak sözlerinin sonuna geldiği vakit işin farkına vardı. Ve bir an düşündü. Sonra devam etti :

— Sen amele çocuğusun, Ömer... Amele çocukları pasta

yemez... Bunu unutma... e mi!.. Camların arkasında çeşit çeşit pastalar dururken bizim, baba oğul, onlara karşıdan, yutkunarak baktığımızı unutma... unutmayacaksın, değil mi, Ömer?..

Ömer, gözleri pastalarda cevap verdi :

— Peki, unutmam, baba...

Yürüdüler. Tokatlıyan'ın önüne geliyorlardı. Birdenbire usta, otelin kapısından Gâvur Cemal'in çıktığını gördü. Eğer sakalı olmasaydı Cemal'i tanımayacaktı. Cemal de ustayı gördü.

— Vay ustam, nereye böyle?.. Nerelerdesin? Bu delikanlı kim?

— Oğlum...

Gâvur Cemal'in üstünde temiz, oldukça şık bir elbise vardı. ayakkapları pırıl pırıldı ve başında şilik fes.

Gâvur Cemal, Ömer'i sevmek istedi. Çocuk çekindi. Usta güldü :

— Ne o, Ömer, dedi, yoksa bu amca da arabana bindirmek istemediklerinden mi?

Ömer cevap vermedi. Gâvur Cemal :

— Ne arabası? dedi...

— Hiç... Benimle oğlum arasında insanları birbirlerinden ayırt etmek için bir parola...

Usta tepeden tırnağa kadar süzdü Cemal'i :

— Bu ne şıklık, hocam...

Cemal kızardı :

— Eh, biraz temizce giyiniyoruz. Vazife icabı... İaşede çalışıyorum da..

— Ateşçilikten vazgeçtin demek...

— Çoktan... Israr ettiler... Kendimi methetmek gibi olmasın, "Namuslu bir adam lazım," dediler. Vagon işlerinde dalavereler çevriliyormuş... Beni getirdiler bu işin başına... Sen nerelerdesin bakalım? İki yıl kadar önce dükkâna uğramıştım. Kapalı.

— Ben Üsküdar'da Ali Beyin atölyesinde çalışıyorum. Hem askerlik, hem amelelik...

Gâvur Cemal sakalını kaşıdı :

— Ali Bey, Ali Bey, diye dört beş defa tekrarladı. Anladım. Bizde bir işi var. Nuri Beyin ortağı değil mi?..

— Evet... Belki hatırlayacaksın... Eskiden bizim mahallede otururdu. Benim dükkân komşusuydu. Ali Usta... Şimdi Ali Bey...

Gâvur Cemal, Ali Ustayı hatırladı :

— Ya, dedi... Zaten görsem tanırdım...

Beraber yürüdüler ve bir müddet sonra konuşacak lafları kalmadığını görünce ayrıldılar.

O gece usta evde ne Gâvur Cemal'den, ne de Seyfi Beyden bahsetti. Sade Ömer'i Gülizar yatağa yatırırken, usta, çocuğun üstüne eğildi, gözünü onun gözlerine dikerek sordu :

— Beni çok sever misin, Ömer?

— Severim, baba...

— Ne kadar çok seversin, Ömer?

Ömer kollarını açarak :

— Nah, bu kadar çok... Bu kadar çok severim, baba, dedi...

Usta elinin tersiyle tek gözünü silerek mırıldandı :

— Ben de seni, Ömer, dedi... Ben de seni o kadar, o kadar çok severim, oğlum!..

* * *

Ali Bey, Nuri Ustayı kalem odasına çağırtmıştı. Odada yalnız ikisi vardı. Ustaya yer gösterdi :

— Şöyle otur bakalım, Nuri Usta, dedi.

Usta oturdu. Ali Bey bir sigara uzattı, usta :

— Teşekkür ederim, içmem, dedi. Ve bu davetin, bu ikramın sebebini anlamak için telaşsız bekledi.

Ali Bey öksürdü :

— Usta, dedi. Hayat böyle işte... Herkes bir yol tutturmuş gidiyor... Dünyada en kötü şey nankörlük ve eski günleri unutmaktır... Ben çok şükür ne eski günlerimi, ne de eski dostlarımı unuttum... Biliyorsun ya seni düşündüm hemen... Bu kadar yıl bir mahallede oturmuşuz, dükkân komşuluğu yapmışız, değil mi?..

Usta cevap vermedi. Ali Bey devam etti :

— Buradan memnunsun ya?.. Mamafih bizim ortaklarla konuştum. Yevmiyeni artıracağız...

Durdu. Ustanın yüzüne baktı. Bu müjdenin nasıl bir tesir yaptığını anlamak istiyordu. Usta put gibiydi. Ali Bey gene devam etti :

— Annen nasıl?.. Artık iyice ihtiyarlamıştır. Sen hâlâ Kasım-

paşa'da oturuyorsun, değil mi?

— Evet...

— Bu taraflara taşın... Ev kirasını da veririz...

— Yerimden memnunum... Nasıl olsa vapur parası vermiyorum...

— Pason mu var?..

— Pasom üstümde... Nefer elbisesi...

Ali Bey takdirkâr başını salladı :

— Bu mükemmel bak... Demek neferlerden bilet alınmıyor... Aşkolsun, iyi düşünmüşler...

Sustular.

Ali Bey birdenbire :

— Nuri Usta, dedi, senin bir eski ahbap vardı. Gâvur Cemal Hoca derdin hani... Hâlâ onu gördüğün var mı?

— Bir hafta evvel gördüm. Niye sordunuz?

— Şey, şimdi İaşe'de çalışıyor, biliyor musun?

— Evet...

— Âlâ!..

Bu "âlâ" sözü ustayı şaşırttı. Ali Beyin yüzüne baktı. O birdenbire işgüzar bir adamın alışveriş edasıyla :

— Bana bak, Nuri Usta, dedi. Benim İaşe'de bir işim var. Şöyle küçük bir vagon işi senin anlayacağın. Ne yapalım, yalnız tramvay hattı döşemekle geçinilmiyor.

Güldü :

— Eh bizim pasomuz da yok... Vatani vazifesini herkes başka türlü yapar. Bak sen atölyede çalışıyorsun, başkaları cephelerde çarpışıyor, biz de işlerin nizamı, intizamıyla uğraşıyoruz... Şu Cemal'e seninle beraber gitsek de, hoş beni de tanır ama, sen olursan başka, şu vagon işinde aksilik çıkarmasa...

Usta meseleyi anlamıştı. Ters bir sesle :

— Gâvur Cemal'e beraber gitmemizin bir faydası olacağını sanmam, dedi. Eğer vagon işi olacaksa, yani nizamında bir işse yapar, yok değilse, beni değil ya, babasını bile dinlemez herhalde... Ne de olsa namuslu adamdır...

Ali Bey bastı kahkahayı :

— Çocuksun be usta, dedi... Hâlâ toyluktan kurtulamadın... Namusla bu işin ne alakası var!.. Cemal herkese nizami avantasını alıp kolaylık gösteriyor. Bize de dostluk için kolaylık göstersin.

Usta kıpkırmızı oldu.

— Gâvur Cemal belki münasebetsiz bir adamdır ama, dedi, rüşvet almaz... Ne para rüşveti, ne dostluk rüşveti...

Usta yanıldığını bir hafta sonra anladı. Bir hafta sonra atölyeye gelen Ali Bey, ustaya :

— Sen bana yardım etmedin ama, ben işiini gördüm yine, dedi. Cemal bu akşam Büyükada'da, bende...

O hafta sonu ustaya yevmiye vermediler. Yalnız tayınını aldı. Ve Ali Bey ikide bir ustayı terslemeye başladı...

* * *

Bir gün Üsküdar vapuruna binerlerken Ömer babasına sordu :

— Baba, biz niçin vapurun hep burasında oturuyoruz da ötesinde oturmuyoruz? Burası tahta, orası kadife gibi...

— Burası ikinci mevki, oğlum, orası birinci mevki...

— Mevki ne demek, baba...

Usta mevkii anlatmak için epeyce güçlük çekeceğini anladı.

— Yani, dedi, burası ikinci, orası birinci... Ben askerim, ikinci mevkie para vermiyorum. Birinci mevki paralı... Oraya oturmak için çok para lazım... Anladın mı?..

— Anladım, baba... Ben orada oturmak istiyorum...

— Bırakmazlar...

— Neden?

— Nedeni var mı? Sen nasıl arabana herkesi almak istemiyorsan, onlar da birinci mevkie herkesi almak istemezler...

Fakat Ömer birinci mevkie oturmayı aklına koymuştu. Ve ertesi günü babası Gözlüklü Amcayla ikinci mevkide konuşurlarken bir fırsatını buldu sıvıştı. Vapur kalabalıktı. Birinci mevki orta salonun kapısına geldi. İçeriye baktı. Karşıda sarıklı bir adamla gözlüklü bir adamın arasında boş bir yer var. Gözlüklü adamın gözlüğü olması Ömer'e Gözlüklü Amcayı hatırlattı. Onu şirin gösterdi. Sarıklı adamın yanında bir çocuk var. Laz Salih gibi büyük bir çocuk. Ama üstü başı onun gibi değil. Cici elbiseler giyinmiş... Bir şeyler yiyor.

Ömer birinci mevki salondan içeri girdi. İki yanına bakınmadan gitti doğru gözlüklü adamla sarıklı adamın arasına, cici elbiseli

çocuğun yanına oturdu. Çocuk şöyle bir baktı Ömer'e. Gözlüklü adam aldırmadı. Sarıklı adam uyukluyormuş meğer.

Ömer hiç bu kadar yumuşak bir yere oturmamıştı. Sonra, burdakiler hiç de vapurun öte tarafındakilere benzemiyorlardı. Arabasına bindirmek istemediği ne kadar insan varsa hepsi burda toplanmış gibiydi.

Yanındaki cici elbiseli çocuğun ne yediğine baktı. Fındık yiyor. Ömer fındığı çok severdi. Niyazi'nin babası da fındık satar. Laz Salih bir gün Niyazi'yi kandırmıştı da Niyazi, babasının haberi olmaksızın kavanozdan fındık çalıp mahalle çocuklarına ikişer üçer dağıtmıştı. O günden beri Ömer'in en gizli isteklerinden biri de doya doya fındık yemektir.

Mahalle âdeti vechile Ömer çocuğa elini uzattı :

— Bana da ver, dedi...

Bunu dilenir gibi değil, bir hak olarak istemişti. Çünkü mahallede bütün çocukların yediklerinden birbirlerine vermeleri, yediklerini birbirlerinden istemeleri âdetti.

Cici elbiseli çocuk, Ömer'e şöyle bir baktı :

— Niye vereyim, dedi. Arsız sen de...

Yine mahallede bir âdet vardı ki istenilip verilmeyen şey zorla kapılırdı. Ömer fındık paketine bir küçük atmaca gibi atıldı ve çocuğun fındıklarını aldı.

Cici elbiseli çocuk Laz Salih kadardı ama onun gibi kavgacı değildi. Fındık paketinin elinden gittiğini görünce ağlamaya başladı :

— Baba, fındıklarımı çaldı, baba...

Sarıklı adam uykusundan uyandı. Meseleyi anlar anlamaz gözlüklü adama :

— Sizin mahdum, bizimkinin fındıklarını çalmış, diye izahat verip malı istirdat etmek istedi, ama gözlüklü adam, hırsızla hiçbir alakası olmadığını söyleyince şaşırdı ve artık doğrudan doğruya Ömer'e hitabedip fındıkları geri almak istedi. Ömer oralı değildi. Fındık külahını vermiyordu.

Bütün mevki halkı bu çekişmeye alaka gösterdi. Herkes sarıklı adamla cici elbiseli çocuktan yana. Biletçi geldi. Salonda Ömer'in babası arandı. Fakat bu hırsız çocuğun babası bulunamadı. Fındık külahını sımsıkı tutan Ömer'in minimini ellerinden "mal-i mesruk"u alamayacaklarını anladılar. Onu biletçi refakatinde birinci

mevkiden hudut harici etmekle iktifa ettiler.

Ömer ancak dışarı çıkınca babasının nerde olduğunu söyledi. Biletçi meseleyi Nuri Ustaya anlattı. Gözlüklü Amca gülmekten katıldı. Nuri Usta, Ömer'e sordu :

— Niçin yaptın bu işi, Ömer?

Ömer fındıklarından Gözlüklü Amcaya da ikram etti. Cevap vermedi.

XXVIII

YİNE AYLAR GEÇTİ

Bir sarhoş bir sarhoşu öldürdü. Sarhoşların ikisi de hastaneden yeni çıkmış ve ertesi günü tekrar cepheye gönderilecek delikanlılardı. Kavgaya sebep olan bir kadındı. Gazeteler haberi yazdılar. Gece kahvede herkes bundan bahsediyordu. Kimisi ölenden yana çıkıyor, kimisi öldürenden yana. Bütün kahve kadına küfrü basıyor.

Aynı gazetelerde, bu cinayet haberinin sağında solunda, üstünde altında teblig-i resmiler de vardı. Fakat kahve artık bu teblig-i resmilerle alakadar değil. Bir adamın bir adamı öldürmesi, yüz bin insanın yüz bin insanı öldürmesinden daha merak verici olmuş. Yüz binlerin yüz binleri öldürmesi haberlerine o kadar alışılmış ki kahvedekilerin kafasında teblig-i resmilerdeki telefat ve şühedat miktarları sadece mücerret sayılırdı.

Nuri Usta o gece bunun farkına vardı ve etrafta cinayetin münakaşasını yapanlara üzüntüyle baktı.

Cinayet evde de duyulmuştu. Gülizar :

— Acıdım delikanlıya, Nuri, dedi.

Nuri, Gülizara bir tuhaf baktı :

— Peki ama, Gülizar, dedi, şimdiye kadar yüz binlerce insan öldü. Onlar için bir defa olsun böyle bir şey söylemedin...

— Onları tanımıyorum ki...

— Peki bu öleni tanıyor musun?

— Bizim alt baştaki Zehra Hanımın kocası tanırmış. O, Zehra Hanıma anlatmış, Zehra Hanım bize anlattı. Bir anası varmış çocukcağızın, babası geçen yıl tifüsten ölmüş. Harpten evvel kunduracıymış.

Usta, Gülizar'ı haklı buldu. Öteki yüz binler sadece sayıydılar. Toprağa, açlığa, topa, tüfeğe karışmış sayılar... Gülizar, o yüz binlerin vaktiyle ne iş gördüklerini, anaları, babaları olup olmadığını bilmiyordu. Gülizar onları tanımıyordu. Halbuki bu ölen delikanlı Zehra Hanımın kocasının arkadaşıymış, babası tifüsten ölmüş, anası varmış, kunduracıymış. Bir sayı değil, bir insan...

Bu cinayet meselesi Nuri Ustayı bütün hafta zaman zaman düşündürdü. Kendini cephedeki yüz binlere benzetti. Harpten önce bir dükkânı yardı, tek başına bir işin sahibiydi. Nuri Ustaydı. Şimdiyse atölye ve fabrikalardaki yüz binlerin herhangi bir sayısıydı.

O Cuma bu düşüncesini Sait'e açtı. Sait başını salladı :

— Daha adam olamadın, Nuri, dedi.

Ve onu niçin adam olmamış bulduğunu söylemeden bahsi değiştirdi.

Aradan haftalar geçti. Usta bir akşam atölyeden çıkarken Şeyh Apturrahman karşıladı onu. Abdurrahman'ın üstünde tabur imamı üniforması vardı. Haki cübbe, haki sarık. Sakalını sünnet-i şerif üzere kırptırmış.

— Mirim, dedi, sizi bekleye bekleye ayaklarıma kara sular indi. İçeri girmek istemedim. Burda iş tuttuğunu tahkik edinceye dek bir hayli zahmete katlandık. ... Hastanesi'nde imamet vazifesini uhdemize aldık. Nasılsın?

Ustanın yanında duran Ömer'e baktı :

— Mahdum mu?

Apturrahman'ın sarığını Ömer beğenmemişti. Vapurdaki, fındık hikâyesinden beri sarıklı adamları sevmiyor. Hatta mahalle imamının oğluyla bile cumaları oynamıyor.

— Evet, oğlum...

Usta bu üniformalı Apturrahman'ın karşısında tuhaf bir sıkıntı duydu. İskeleye doğru yürüdüler. Usta Apturrahman'ı süzüyor. Hastane imamının oldukça mühim bir göbeği var. Haki sarığıyla kırpık sakalının arasındaki yüzü tombul ve renkli.

Konuşmadan iskeleye vardılar. Vapur daha gelmemişti. Apturrahman apansız söze başladı :

— Mirim, dedi, sana vazifeten geldim.

Durdu gazanın kutsiyetine dair bir hadis, bir ayet, yahut bir beyit okudu. Usta o kadar dalgındı ki Apturrahman'ın ne

okuduğunu anlamadı. Ve ancak hastane imamı :

— Delikanlı keşke rütbe-i şahadeti ihraz edeydi, dediği vakit kendine geldi, sordu :

— Kim? Ne rütbe-i şahadeti?

— Bizim Yorgancı Selim...

— Selim ne olmuş?..

Selim'e olan iş yüz binlere olan işlerdendi. Yaralanmış, Apturrahman'ın imamlık ettiği hastaneye getirmişler. İki bacağını birden diz kapaklarından itibaren kesmişler...

Usta sapsarı oldu. Selim'in yattığı koğuşu öğrendi. Apturrahman :

— Mirim, mutlaka gel, kendisini gör, diyordu. Hep seni arayıp durur.

Usta cevap vermedi. Vapur gelmişti. Apturrahman'la ayrıldılar. O birinci mevkie gitti, usta ve Ömer baş tarafa ikinciye...

Ertesi günü Selim'i gidip görmek için Ali Beyden izin almak kolay olmadı.

Usta iki paket asker cıgarası ve Ömer'le beraber hastane koğuşuna girdiği vakit birdenbire Selim'i göremedi. Koğuş ağız ağıza dolu. Yerlere bile yatak serilmiş. Yaralılar hep birbirlerine benziyorlar. Ustayı, Selim görüp seslendi.

Yatağının başucuna gittiler. Usta hüngür hüngür ağlamamak için zor tuttu kendini. Ömer korktu ilkönce. Sonra alıştı ve daha sonra babasının yüzüne baktı.

Usta :

— Öp amcanın elini, oğlum, dedi.

Ömer, Yorgancı Selim'in battaniye üstünde, hiçbir işe yaramaz eski ve kırık bir alet gibi duran elini öptü. Evden çıkarken anasının öğrettiği cümleyi söyledi :

— Geçmiş olsun, amca...

Nuri Usta battaniyenin altındaki vücuda bakıyor. Bu vücudun yarım ve ayaksız olduğu öyle belli ki...

Selim'in başı tıraşlı. Gözleri çukurda. Kuru çökük yüzünde aşağı doğru sarkan bıyıkları korkunç.

Nuri Usta cıgara paketlerini yatağın üstüne koydu. Selim :

— Eyvallah, usta, dedi. Annen nasıl? Yengem iyidir inşallah...

Usta cevap vermiyor, konuşamıyor. Sesinin hıçkırıklarla kesileceğinden korkuyor.

— Yine insan adammış bizim Şeyh Apturrahman. Değil mi, usta? Ne yaptı etti, seni buldu, haber verdi.

— Konuşma, Selim, yorma kendini...

Selim güldü. Meydana çıkan sapsarı dişlerinin kenarlarında sarkık bıyıkları daha korkunç oldular :

— Atlattık, dedi. Bu sabah sertabip, "Geçmiş olsun," dedi. Bir iki haftaya kadar taburcu olacağız...

Ömer etrafına bakıyor. Birdenbire babasına sokuldu :

— Baba, bak, baba... diye korkuyla mırıldandı.

Usta, kendi de farkına varmaksızın, Ömer'in gösterdiği tarafa baktı. Orda bir yatakta alt çenesi olmayan bir insan başı vardı.

Selim fısıldadı :

— Şevket Çavuş. Sargılarını evvelsi gün çıkardılar. Yarın taburcu. Çene kemiğini şarapnel parçalamış. Ama iyileşti.

O akşam eve döndükleri vakit, Ömer, bütün gece çırpındı durdu. Hep o çenesiz adamı gördü rüyasında. İki defa ağlayarak uyandı ve ertesi sabah ustanın anası, çocuğu böyle yerlere götürdüğü için oğluna çıkıştı.

Usta iki hafta içinde, Ömer'i Gözlüklü Amcaya bırakarak, Selim'i üç defa daha görmeye gitti. Ve her gidişinde sertabibin, "Geçmiş olsun" sözünü biraz erkence söylemiş olduğunu anladı. Çünkü Selim iyileşmiyordu bir türlü. Dördüncü sefer bir cuma günü gitti hastaneye. Daha koğuşa girmeden Apturrahman'la karşılaştılar. Apturrahman, Nuri'yi görür görmez :

— Dur, mirim, dedi. Cenab-ı Hak taksiratını affetsin... Bizimki Rahmet-i Rahmana kavuştu.

Usta, eski Şeyh Apturrahman'ın, şimdiki tombul hastane imamının yüzüne dimdik, küfreder, dövüşmek ister gibi baktı. Ötekisi, gözleri yerde :

— Bir ameliyat daha icabetmiş... Kangren denilen illet-i mahude...

Usta gerisini dinlemedi :

— Apturrahman, dedi, utanmıyor musun?

Bunu öyle yumuşak söylemişti ki, Apturrahman'ın hayreti iki kat oldu.

Usta, iyice, burnunun dibine kadar hastane imamına sokuldu :

— Apturrahman, dedi, sen yalancısın be!.. Hakkın bahçesi,

vahdet, nefs-i emmareyi körletmek... Senin gibi palavracı az gördüm... Selim öldü ha!.. İsabet olmuş... kurtuldu topunuzdan...

Hava güneşliydi. Apturrahman'ın haki cübbesinin geniş kollarında ince sırma şeritler vardı.

Ustaya öyle geldi ki güneşte parıldayan bu iki ince sırma şerit ortalığı birbirine katarak kahkahalarla gülmektedirler.

Usta, ters ters, bir daha baktı Apturrahman'ın yüzüne, ağır ağır döndü, sarhoşmuş gibi sallanarak hastane bahçesinden sokağa çıktı.

Bir tramvay gıcırtısı ustayı kendine getirdi. Etrafına bakındı. Bir manav dükkânının kuru otlarla yapılmış sergisinde karpuzlar ilişti gözüne. Manavı gördü. Beyaz bir sakalı var. Karşısındaki çarşaflı kadına bir karpuzu kesmiş, malından emin, kesmece beğendiriyor. Sokak kalabalık. İnsanlar gidip geliyorlar. Ve yeşil kırmızı tramvay arabaları tıklım tıklım...

* * *

Yürüdü. Yorgancı Selim aklından çıkmıyor. Apturrahman'dan nefret ediyor. Sanki Selim'in ölmesinde bütün kabahat Apturrahman'ınmış gibi geliyor ona... Kabahatları fertlerin, ayrı ayrı insanların üstüne yüklemek, Nuri Usta için bir tesellidir. O da bunun sadece teselliden, yani kendi kendisini aldatmaktan başka bir şey olmadığını biliyor. Fakat işin bundan ötesi Nuri Usta için öyle karanlık, öyle anlaşılmaz bir karışıklık ki, bu teselliye muhtaç kalıyor.

Selim'in ölüm haberini ustanın anası oğlundan öğrenince önüne baktı :

— Allah rahmet eylesin, dedi.

Gülizar'ın gözleri yaşardı. Birdenbire çok eski günlerden sesler geldi kulağına. "Merdivenden tıkır da mıkır çıkarken" türküsünü duyar gibi oldu. Zübeyde Hanıma rehin bırakılan altın saatle kösteği Selim'in kucağına nasıl attığını hatırladı. Ve bu bol bol küfür eden, sık sık sarhoş olan, peşine takılıp söz atan delikanlıya hiçbir zaman kızmamış, darılmamış olduğunu anladı. Yahut Gülizar'a şimdi bu böyle geldi.

Yeni ortak Seyfi Beyin atölyeye ilk ve son gelişinin üstünden

aylar geçmiş, Nuri Usta, Seyfi Beyi büsbütün unutmuştu ki bir sabah Ali Bey ona :

— Bugün Göztepe'ye gideceksin, usta, dedi. Bizim Seyfi'nin bahçesinde, rüzgârla işleyen su tulumbaları var ya, hani şu değirmen fırıldağı gibi şeyler, işte onlardan varmış. Bir yeri bozulmuş. Git bir bak...

Usta :

— Gidemem, demedi. Diyemezdi.

Yanına Ömer'i de aldı. Ömer'i bilhassa yanına aldı ve Haydarpaşa'dan üçüncü mevkie binerek Göztepe'nin yolunu tuttu. Ömer'in başını okşuyor :

— Seni ömründe hiç görmediğin bir bahçeye götüreceğim, Ömer, diyordu. Gideceğiz. Gör, bak. Ne güzel bahçelerde yaşıyorlar.

Bu sözleri birçok defalar tekrarlarken bir taraftan da düşünüyordu :

"Hayatın yarısı tesadüflerin elleriyle işleniyor. Avusturya veliahtına Sırplı gencin kurşunu tesadüfen isabet etmeseydi, harp olmazdı. Harpte tesadüfen Selim'in ayakları dibinde şarapnel patlamasaydı, delikanlı ölmezdi. Tesadüfen harp olmasaydı, tesadüfen Ali Beyle Nuri Bey ahbap olmasalardı, tesadüfen Seyfi Bey onların işine ortak girmeseydi, usta, Ömer'i alıp tesadüfen anasının hizmetçi olması yüzünden onun içinde doğup büyüyemediği bahçeye götüremezdi."

Bu düşünce zincirlenişi ustanın üstünde öyle bir tesir yaptı, hele Seyfi Beyin bahçesine, Ömer'le beraber gitmekte olmaları o kadar şaşılacak bir tesadüf kudreti gibi göründü ki, Göztepe'de trenden indikleri vakit, usta, çözülmez bir düğümü çözüverdiğini sandı. İstasyonun merdivenlerinden yukarı çıkarlarken, ilk yaptığı tren yolculuğunun zevki içinde etrafına gülerek bakınan Ömer'e, büyük bir ciddiyetle, sanki koskocaman bir adamla konuşuyormuş gibi :

— Ömer, dedi. Talih denilen şey tesadüf. Tesadüf her şey. Ve biz tesadüflerin oyuncağıyız... Hayatın tesadüfleri romanların tesadüflerinden daha mantıksız. Fakat bu mantıksızlıklar hayatın mantığını yapıyor...

Ömer hiçbir şey anlayamadı. Babasının yüzüne şaşkın şaşkın baktı :

— Peki, baba, dedi.

Seyfi Beyin köşkünü bulmakta güçlük çekmediler. Ustayla Ömer'i bahçıvan tulumbanın yanına götürdü. Rüzgârla işleyen su tulumbası bahçenin arka tarafında, enginarlıklarla bağın arasındaydı. O gün köşkte çamaşır yıkanmış olmalıydı ki, başlarını şöyle yalancıktan örtmüş kadınlar, ağaçların arasına gerilmiş iplere yatak çarşafları, donlar, gömlekler, masa örtüleri seriyorlardı. Kendini zorlamasına rağmen, usta, bu bahçe içinde, bu çamaşır asan kadınlar arasında Gülizar'ın gölgesini göremedi ve anladı ki Gülizar buralara bir daha geri dönmemek üzere Kasımpaşalı olmuştur.

Nuri Usta tulumbayla uğraşırken, Ömer çamaşır asan kadınların yanına gitti. Onlar Ömer'i güler yüzle karşıladılar. Ömer hepsine "teyze" ismini verdi. Fakat yarım saat sonra üç hizmetçiyi birbirinden ayırmak için birisine, en yaşlısına "şişman teyze," ötekisine, orta yaşlısına "hanım teyze" ve en gencine "güzel teyze" adını taktı. Şişman teyze sertti, öteki teyzelere ikide bir çıkışıyordu. Hanım teyze alaycıydı ve güzel teyze çamaşır asarken mırıl mırıl bir türkü fısıldıyordu.

Ömer onlara yardım etti. Sepetlerinin kenarlarına yapışarak ipten ipe taşınmalarında kendini gösterdi. Güzel teyze Ömer'e bir salkım üzüm getirdi. Ve Ömer ilk defa üzüm yedi.

Teyzelerle ahbaplıkları tam kıvamını bulmuştu ki, Ömer'den üç dört yaş büyük bir kız çocuğu geldi yanlarına. Teyzeler bu kız çocuğuna büyük bir hanımmış gibi saygı gösterdiler. Kız şişman teyzeye dadı diyordu. Ömer'in kim olduğunu sordu. Tulumbayı yapmaya gelen ustanın oğlu olduğunu öğrenince :

— Dur, dedi, benim de bir bebeğim var, adı Miloviç, kolu kırıldı, sana getireyim de, sen de onu yap.

Ömer kolu kırılan bebeği gözden geçirdi. Hayret etti. Mahallede Ayşe'nin de bebeği vardı ama, bezdendi, böyle burnu, ağzı gözleri yoktu.

Ömer bebeği elinde evirip çevirirken kız sinirlendi :

— Haydi, dedi, yapsana... Sana para veririm...

Ömer kaşlarını çattı :

— Bunu ben yapamam, dedi, ama istersen Gözlüklü Amca'm var benim, ona götüreyim, o kolunu takar.

Kız bebeği Ömer'in elinden çekip aldı :

— İstemem, dedi, Miloviç köşkten dışarı çıkmaz...

— Sen bilirsin...

Sustular. Ömer kızı tepeden tırnağa kadar süzdü. Sordu :

— Senin adın ne?

— Leyla...

— Benimki de Ömer... Haydi gel, çizgi oynayalım...

Ömer kızın cevabını almadan yere kocaman, çarpık bir mustatil çizdi. Sonra bunu, oda oda böldü. Bir taş aldı, Leyla'ya da bir taş verdi :

— Haydi, dedi... Ve kendisi hemen sekerek oynamaya başladı.

Leyla küçük bir kuş gibi seken Ömer'e hayretle bakıyordu. Sıra ona gelince, Ömer :

— Haydi, dedi...

Leyla, somurtkan, cevap verdi :

— Ben, bunu oynamasını bilmiyorum...

— Ben sana öğretirim...

— İstemem...

Ömer kızdı :

— Vay enayi vay, dedi, çizgi oynamasını bilmiyor... öğreteyim diyorum, istemiyor... yuuuu be!..

Leyla kıpkırmızı oldu :

— Terbiyesiz, arsız, utanmaz, diye haykırdı...

Ömer şöyle bir baktı Leyla'ya, sonra yerden taşı kaptığı gibi horozlandı :

— İnerim ha!..

Ömer'in taşı inmesine vakit kalmadı, çünkü şişman teyze yetişti, Ömer'e bir tokat attı ve imdat kuvvetinin yetiştiğini gören Leyla feryadı bastı. Tepine tepine ağlamaya başladı.

Küçük Hanımın kerimesi olan Leyla'yı teskin etmek için bütün teyzeler başına üşüştüler. Ona Ömer'in pis çocuk olduğunu söylediler ve ikide bir Ömer'in üstüne yürüdüler...

Ömer oralı değildi. Yediği tokadın yeri hâlâ sarı yanağının üstündeydi. Dimdik duruyordu. Elinden taşı bırakmamış, sol eline de bir taş almıştı.

Güzel teyze Ömer'e :

— Haydi gel Leyla Hanımın elini öp; seni affetsin, dedi...

Ömer affedilmenin ne olduğunu bilmiyor ve Leyla'nın elini neden dolayı öpmek lazım geldiğini anlamıyordu.

Güzel teyze Ömer'i bileğinden yakaladı ve onu Leyla'ya doğru sürüklemeye başladı :

— Haydi, diyorum sana... Haydi...

Ömer silkindi, minimini kafasıyla güzel teyzenin yumuşak yuvarlak karnına bir kafa attı. Genç kadın neye uğradığını şaşırdı, Ömer'i bıraktı, işte o zaman Ömer :

— Baba, baba... diye bağırarak ustanın olduğu yere doğru doludizgin koşmaya başladı.

Baba oğul Seyfi Beyin bahçesinde birbirlerine kavuştukları zaman usta sordu :

— Ne oldu, Ömer?

— Beni kovalıyorlar, baba.

— Kim kovalıyor?

— Güzel teyze...

Halbuki güzel teyze Ömer'in peşini bırakmıştı, yalnız uzaktan sesleniyordu :

— Haylaz, arsız seni... Bu tarafa geleyim deme bir daha... Kulaklarını koparırım vallahi...

Ömer babasının bacakları arasına sokulmuş, bütün teyzelere ve Leyla'ya dilini çıkarıyordu.

Usta sordu :

— Ne yaptın, Ömer, neye kızdırdın teyzeleri?

Ömer aşağıdan yukarıya babasına bakarak :

— Ben teyzeleri kızdırmadım, baba.

— Yalan söyleme...

— Yalan söylemiyorum, baba... Ben teyzelere bir şey yapmadım... Bir kız var orada... Leyla... Sana çizgi oynamasını öğreteyim, dedim... İstemem, dedi. Ben de. Yuuu enayi, dedim...

Biraz sonra baba oğul teyzelerin yanından geçip giderlerken şişman teyze, sert bir sesle Nuri Ustaya :

— Bir dahasına çocuğunu getirme dedi... Yaptığı işi Küçük Hanım, Seyfi Bey duyarsa kıyametleri koparırlar...

Usta cevap vermedi ve tesadüfün acayip kudretine bir kere daha iman etti. Ve bir kere daha sandı ki tesadüf her şeydir...

O gece Ömer anasına başından geçen işleri anlattı. Gülizar, ustaya sordu :

— Nerede oldu bu işler?..

Usta çok tabii cevap verdi :

— Göztepe'de, Seyfi Beyin köşkünde...

Oda karanlıktı. Usta Gülizar'ın yüzünü göremedi. Uzunluğunda, kısalığında değil, fakat çeşidinde başkalık olan bir sessizlik. Gülizar'ın sesi pürüzsüz, tertemiz duyuldu :

— Ben seni acar bir çocuk bilirdim, Ömer, ne diye taşı atmadın kafalarına?..

Ömer mahcup sızlandı :

— Atacaktım ama... Güzel teyze kollarımdan tuttu...

— Ona da yapıştıraydın taşı...

Ömer birdenbire cevap vermedi. Düşündü. Sonra meseleyi halletti :

— Bir daha oraya gidelim de bak nasıl hepsini taşlarım...

Babasına sokuldu :

— Baba, dedi, bir daha oraya giderken Laz Salih'i de alalım... Şerif'i de alalım... Olmaz mı?.. Kızın bebeğini de alır Ayşe'ye getiririz... Olmaz mı?

Ömer'e, meseleyi ninesine anlatmamasını tembih ettiler. Ve o gece Gülizar zayıflayan vücudu birdenbire toplanmış, ısınmış, hiçbir zaman olmadığı gibi genç ve ihtiraslı bir istekle ustaya sokuldu... Nuri'ye ilk defa :

— Oğlumun, Ömer'imin babası, kocam, dedi...

Ömer ertesi gün, atölyede, Göztepe'de olan işleri, köşkü ve bahçeyi, yediği üzümü, Gözlüklü Amcaya anlattığı vakit, ihtiyar, gözlüklerini alnının üstüne kaldırıp çocuğun gözleri içine bakarak sordu :

— Öyle bir bahçede, öyle bir köşkte oturmak, öyle üzümleri yemek ister miydin?

Ömer başını salladı :

— İstemem...

— Halt etme, doğru söyle... Göztepe'deki köşk senin Kasımpaşa'daki evinden, bahçe, bu mendebur atölyeden iyidir ya... Ne diye istemem diyorsun... Koca koca odalarda yatmak, sabahtan akşama kadar bahçede oynamak, salkım salkım üzüm yemek kötü şey mi be?

Ömer büyük bir ciddiyetle cevap verdi :

— İyi şey...

— E, öyleyse...

— İstemem işte...

— Niçin?

— Orada babam yok, anam yok, sen yoksun, ninem yok, Laz Salih yok...

— E, biz de orada olsak...

— Siz de olsanız isterim... Ama onlar olmasın...

Gözlüklü Amca kahkahayla güldü :

— Bak hele, dedi, hem heriflerin köşküne bizi götürmeye kalkıyor, hem de ev sahiplerini kapı dışarı edecek...

O gün izinli olan ve Nuri Ustayı görmeye gelen Sait uzaktan söze karıştı :

— Ne şaştın? Delikanlının hakkı var... Hem Seyfi Bey, hem teyzeler, hem Leyla Hanım, hem Ömer, hem sen, hem Laz Salih köşke nasıl sığışırsınız? Hem onları, hem sizi almaz orası...

Gözlüklü Amca gözlüğünü tekrar burnunun üstüne oturttu ve söylendi :

— Gene başladın, değil mi, Sait? Haydi Seyfi Beyi çekiştir bakalım...

Sait güldü, ağır ağır yaklaştı Gözlüklü Amcaya, omuzuna vurdu :

— Benim kanım sizinki gibi uyuşuk değil...

Gözlüklü Amca tekrar gözlüğünü alnının üstüne koydu ve cevabını Sait'e değil, Ömer'in yüzüne bakarak, Ömer'e verdi :

— Bizim kanımız uyuşukmuş Ömer, ha... Onu da görürüz elbet...

Sait mırıldandı :

— Ne zannettin, görürsünüz...

Ömer, Gözlüklü Amcayla Sait Amcanın konuşmalarına dikkat ediyordu. Bir şey anlamıyordu ama ters ters söylenmelerinden kavga edeceklerini sandı ve hemen Gözlüklü Amcanın yanında yer aldı. Fakat amcalar kavga etmediler...

Sait bir asker cıgarası uzattı Gözlüklü Amcaya :

— Al bakalım, dedi...

Gözlüklü Amca cıgarayı aldı. Kibriti Sait yaktı. Ve Gözlüklü Amcanın cıgarasını tutuşturdu. Sonra amcayı şöyle yana iterek :

— Sen biraz dinlen, dedi. Ver şu eğeyi bana...

Gözlüklü Amca cıgarasını içerken Sait tezgâhın başına geçti ve onun yarıda bıraktığı işi tamamladı...

Ömer şaşakalmıştı. Gözlüklü Amca çocuğun hayretini gördü,

tezgâhta çalışan Sait'i gösterdi ona :

— Ömer, oğlum, dedi, bak bunu unutma... Sen de büyüyünce böyle yap... Anladın mı? Ha... Sen de böyle yap...

Ömer yemin eder gibi :

— Peki, yaparım, Gözlüklü Amca, dedi...

XIX

BİR MÜSAMERE

Hilal-i Ahmer parkta büyük bir müsamere tertip etmişti, Ali, Nuri ve Seyfi Beyinkiler de heyet-i tertibiyedendiler. İşte bu yüzden, Nuri Ustaya parkın tenviratıyla meşgul olması emredilmişti. Usta elektrikten anlamazdı. Fakat emir, emirdi. Bereket versin aynı emri alan ve işten anlayan işçiler de gelmişlerdi de Nuri Ustaya etrafa bakmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı.

Bir tarafta ince saz, bir tarafta askeri bando ve yukarda Muzika-yi Hümayun çalıyordu.

Türk hanımları çarşaflıydılar. Çoğunun uzun tül peçeleri açıktı ve uçları kıvrılarak omuzlarına düşüyordu. Alman ve Avusturyalı kadınlar, kocalarına "Bey" denilen büyük Rum ailelerine mensup madamlar, fesli, şapkalı erkekler ve zabitler...

Nuri Usta, bu kalabalığa dışardan bakıyordu. Sıkılıyordu. Yanından geçerlerken geri çekiliyor, onlara değerse üstü başı bulaşacak sanıyordu.

Bir aralık Ali Beyle Gâvur Cemal'i görür gibi oldu. Bir şeyler konuşarak ağaçlıklı bir yokuşta kayboldular.

Nuri Ustadan başka herkes eğleniyordu. Hatta elektrikçiler bile. Büfelerden birinde bulaşıkları yıkayan bir neferle içlerinden biri ahbap çıkmış, el altından boyuna limonata içip pasta yiyorlardı. Nuri Ustaya da ikram ettiler. İstemedi. Yalnız bir aralık Ömer'e bir pasta götürmeyi kurdu, sonra vazgeçti.

Birbirine karışan muzika, saz, kadın kahkahaları, sarhoş erkek sesleri arasında gece oldu. Elektrikler yandı. Usta, artık gidebileceğini düşündü ve yalnız ay ışığıyla aydınlanan patikalardan birinde büyük kapıya doğru yürürken aşağıdan doğru gelen Gâvur Cemal'le karşılaştı. Kenara çekildi. Cemal'le konuşmak istemiyor.

Fakat hoca onu tanıdı :

— Dur, diye haykırdı, kaçma...

Sallana sallana ustaya yaklaştı. Usta, Gâvur Cemal'in sarhoş olduğunu anladı.

— Kaçtığım filan yok, dedi. İşim bitti, gidiyorum. Yarın sabah erken kalkmak lazım.

Gâvur Cemal, elini şöyle bir havada dolaştırıp :

— Adam sen de, diye haykırdı yine, yarın sabahı düşünme... sana izin alırım... gitmezsin... haydi yürü, gel...

Nuri Ustanın koluna giren Cemal, onu yukarı doğru sürüklemek istiyordu. Fakat Cemal'in kolunu, sanki kırılacak ince camdan bir şeymiş gibi büyük bir itinayla kendi kolundan çıkaran usta :

— Ne yapıyorsunuz? dedi... Bir neferle kol kola kendinizi nasıl teşhir edersiniz?

Gâvur Cemal sallandı, geğirdi :

— Kinayeli laf etmekten hâlâ vazgeçmemişsin be usta, dedi. Ama bana kinaye filan yızgelir, haydi yürü...

Usta olduğu yerde duruyor, tek gözünü yere dikmiş :

— Kinayeli laf filan ettiğim yok, Cemal Bey, diyordu. Emin olun.

Cemal hızla ustanın kolunu çekti. Kendisi yere yıkılırken ustayı da toprağın üstüne çökertti :

— Ustam, dedi, bana Cemal Bey diyorsun... Beni ağlatacaksın be... Yapma bana bunu, ustam... Fitil gibi sarhoşum... acı bana... mahvolmuş herifin biriyim ben...

— İşinizden mi çıkardılar?

Usta bunu öyle bir soruş sormuştu ki, Cemal sarhoş olmasaydı, böğründen bıçaklanmış bir boğa gibi haykırırdı. Fakat şimdi sadece gururla bağırdı :

— Kimin haddine? Beni kim işten çıkarabilir? Topunun ipi elimde... Kılıma dokunsunlar hele, hepsinin ipliğini pazara çıkarırım...

Usta birdenbire sordu :

— Harp ne vakit bitecek?

Gâvur Cemal yine burnunun üstünden sinek kovar gibi bir hareket yaptı :

— Ne bileyim ben!.. Biz bitiyoruz, biz bitince harp da bitecek elbet... Geç şimdi bunu... Karnın aç mı? Gel sana bir yemek

yedireyim...

Cemal ayağa kalkmak için davrandı. Usta şimdi bu sarhoştan öyle iğreniyordu ki kendisi daha evvel ayağa kalktı ve onun ayağa kalkması için yardım etmedi. Elini uzatmadı. Yine karşılıklı ayaktaydılar. Cemal, ustanın üstüne doğru eğiliyor, usta geri çekiliyordu.

— Haydi, gel yemek yiyelim... yukarda... içeriz de istersen... Ali Bey hergelesinin işlerini yürütüyorum... Yevmiyeni artırıyor mu domuz? Hele artırmasın da bak... Haydi...

Cemal birdenbire sustu. Nuri Usta kaybolmuştu. Sanki yer yarılmış yere girmiş, ay ışığına karışarak aya çıkmıştı :

— Nuri! diye seslendi... Nuri! diye bağırdı...

Cevap yok... Ustanın böyle birdenbire kayboluverişine öyle kızdı ki :

— İt! diye homurdandı... Nankör kerata!..

Yukarda Muzika-yi Hümayun Karmen operasının en beylik parçasını çalıyordu. Gâvur Cemal kendini dehşetli bedbaht buldu. Ay ışığı, ağaçlıklar, Karmen... Fakat derdini dökeceği, meşhur sakalının çenesinde kıvır kıvır dal budak salmasına sebep olan kadını uzaktan göstereceği bir tek arkadaşı yok. Halbuki ustayı gördüğü vakit nasıl sevinmişti. Ona en büyük sırrını faş etmek, ona şimdi yukarda, kocasının yanıbaşında yemek yiyen Güzide'yi göstermek istemişti. Ama Nuri Usta denilen öküz, kafasında iki satırlık bilgi namına ne varsa hepsini kendinden öğrenen nankör, onu en müşkül zamanında bir başına bırakıp sıvışmıştı işte...

Cemal yine çöktü yere. Başını elleri arasına aldı. Sızdı.

Nuri Usta sesleri, ışıkları ve Cemal'i arkada bırakarak parkın kapısından çıkarken birdenbire irkildi. Tam büyük kapının dışında duvara dayanmış bir adam duruyordu. Dikkat edince bunun bir nefer olduğunu anladı. Daha dikkat edince karşısında Yorgancı Selim'in durduğunu sandı. Boyu, gözleri, bıyıkları, tıpkı Yorgancı Selim... Duvara dayanmış, içerden, uzaklardan gelen sesleri dinliyor, birbirine karışan muzika, kadın, erkek ve ince saz seslerini...

Usta, "Acaba Selim'in kardeşi var mıydı?" diye düşündü. Selim'in kardeşi yoktu. Eğer Selim'in yarım vücudunu battaniyenin altında görmemiş, eğer Selim'in öldüğünü çok iyi bilmemiş olsaydı, parkın kapısında duran adamın Selim olduğundan şüphesi kalmayacaktı.

Yüreği burkuldu. Neferé yaklaştı, iyice sokuldu ona... O, kendisine birisinin yaklaştığını görünce ilkönce irkildi, kabahat yaparken yakalanmış gibi bocaladı. Fakat sonra yaklaşan adamın da kendisi gibi nefer olduğunu görünce toparlandı, eski halini aldı.

Nuri Usta :

— Merhaba, hemşeri, dedi, selam verdi.

Ötekisi selam aldı fakat cevap vermedi.

Usta :

— Ne yapıyorsun burda? diye sordu.

Ötekisi omuz silkti, yine cevap vermedi.

Usta güldü :

— Ağzın, dilin yok mu, hemşeri, dedi, konuşsana...

Yorgancı Selim'e benzeyen adam, parkın dış kapısına dayanmış içerdeki sesleri dinleyen adam ağzını açtı ve Nuri Usta tek bir diş pırıltısı olmayan karanlık bir delik gördü. Bu delikten boğazlanan bir hayvan yavrusunun hırıltısına benzeyen sesler çıktı. Delik kapandı. Yorgancı Selim'e benzeyen adam eliyle kapanan ağzını göstererek güldü.

Nuri Usta utancından kıpkırmızı oldu. Hâlâ karşısında sıkılgan gülümseyen dilsize ne söylemek lazım geldiğini bilemedi. İki üç defa söze başladı, fakat her seferinde birdenbire sustu. En nihayet :

— Affedersin, hemşeri, dedi ve başka bir söz daha söylemeden yürüdü.

Ertesi gün atölyede Gözlüklü Amca, Nuri Ustaya şaka ederek sordu :

— Eh, dün gece iyi eğlendin mi? Yediklerin içtiklerin senin olsun, gördüklerini anlat bakalım.

Usta, kuru, cevap verdi :

— Parkın içinde bir sarhoş serseriyle karşılaştım ve parkın kapısında dili kopmuş bir adam gördüm. Benim Yorgancı Selim'e benzeyen bir nefer... Bütün gece uyumadım dersem, inan...

XXX

MUHAREBE BİTTİ

Muharebe bitti. Mütareke haberini, usta, ne sevinç, ne de kederle karşıladı. İtilaf devletlerinin zırhlıları İstanbul'a girdikleri gün Ali Bey de atölyeye bitkin ve perişan girdi. Sapsarıydı, işçiler patrona baktılar. Patron boğuk bir sesle :

— Çocuklar, dedi, bugünden itibaren, Ali, Nuri ve Seyfi Beyler şirketi dağılmıştır. Atölyeyi de kapatıyoruz. Düşman İstanbul'a girdi. Rezil olduk. Bu kadar kan boşuna aktı. Bu kadar mahrumiyetlere, açlığa, sefalete boşu boşuna katlandık...

Birdenbire işçilerden biri yüksek sesle güldü. Ali Bey gülenden tarafa döndü. Ters ters baktı :

— Ne gülüyorsun? dedi... Sende zerrece hamiyet yok mu be?

Gülen, bu sefer, uzun bir kahkaha attı. Sonra Ali Beye doğru ağır ağır yaklaştı :

— Ali Bey, dedi, benim kardeşim Kafkas'ta kakırdadı. Ben de buraya gelmeden önce üç yıl cephede idim. İki yara aldım. Sen ne yaptın? Kimin kimsen öldü mü? Evde şeker, yağ, gaz eksik oldu mu? Bir de karşımıza geçmişsin açlığa, sefalete katlanarak, kan akıttık filan diye tıraş ediyorsun? Haydi, çek arabanı!.. Bas!.. Papellerini doldur bavula, git Avrupa'lara keyfine bak! Haydi!.. Hâlâ duruyor!..

Ali Bey, üstüne doğru yürüyenin karşısında ağır ağır geriledi. İmdat ister gibi etrafına bakındı. Fakat atölyedekiler oldukları yerde duruyorlar, kımıldamıyorlardı. Yüzü büsbütün buruştu. Döndü, hızlı hızlı atölyenin kapısına doğru yürüdü. Tam kapıdan çıkarken durdu. Ve bir lahza içinde :

— Nankörler, hepinizin canını kurtardım. Besledim hepinizi... Ekmek tuz hakkı bilmez hainler... diye haykırdı ve kaçtı...

Ali Bey gittikten sonra atölyenin sessizliği Gözlüklü Amcanın sesiyle bozuldu. Gözlüklü Amca, Ali Beyin üstüne yürüyen işçiye :

— Doğru etmedin, dedi, herif vedalaşmaya gelmişti...

Gözlüklü Amcanın bu sözleri atölyede büyük bir münakaşanın çıkmasına sebep oldu. Bazıları Gözlüklü Amcaya hak verdiler, bazıları Ali Beyin üstüne yürüyenden yana çıktılar.

Kimisi :

— Heriflerden belki ikramiye koparırdık. Şimdi işleyen yevmiyeleri de vermezler, dedi.

Kimisi :

— İkramiyeleri de, yevmiyeleri de kendilerinin olsun, diye bağırdı.

Nuri Usta bu bol bol küfürle karışık uzayıp giden münakaşaya karışmıyordu. Gürültünün çıkması üzerine kendine sokulan Ömer'in yüzünü okşayarak tezgâhın başında tek gözünü kapamış, sanki ayakta uyuyor gibi duruyordu.

Birdenbire bütün seslerin üstünde Ali Beye çıkışan işçinin sesi yükseldi :

— İşi amma karıştırdınız ha!.. Ali Beyi terslediğim iyi oldu. Fakat ne diye işleyen yevmiyelerimizi almayacakmışız... Öyle değil mi, Nuri Usta?

Nuri Usta silkindi, tek gözünü açtı :

— Evet, dedi, yevmiye ile çalışanlar, işleyen yevmiyelerini almalı... Gâvura darılıp oruç yenmez... Ben gider meseleyi hallederim... Hepinizin namına konuşmak için bana salahiyet veriyor musunuz?

Atölyede kalın sesler uğuldadı :

— Veriyoruz.

Sonra bir tek ince çocuk sesi, Ömer'in sesi tekrar etti :

— Veriyoruz...

Atölyedekiler gülüşerek Ömer'in etrafını aldılar :

— Yaşşa, delikanlı. Sen de bizdensin demek?

Ömer büyük bir ciddiyetle cevap verdi :

— Evet!..

Nuri Usta, Ali Beyin odasına girmeden önce kapının önünde duraladı. İçerden sesler geliyordu. Ali Beyin, Nuri Beyin, Seyfi Beyin sesleri. Bir şeyler konuşuyorlardı, sık sık lira, para, kâr, harp, İttihatçılar, Enver, Talat, Almanlar, İsviçre, banka kelimeleri geçiyordu.

Nuri Usta, kapıyı tıkırdattı. İçerden Ali Beyin sesi geldi :

— Gir...

Odada Seyfi Bey bir koltuğa gömülmüştü, Ali Bey masanın başındaydı, Nuri Bey ayakta.

Üçü de Nuri Ustayı tepeden tırnağa kadar süzdüler. Nuri Bey

sordu :

— Ne istiyorsun?

Nuri Usta sakin cevap verdi :

— Yevmiyeci arkadaşların işi için konuşmaya geldim...

Seyfi Bey, Ali Beyin yüzüne baktı. Ali Bey :

— Biz yevmiye alanlara merhameten bunu veriyorduk, dedi. Yoksa hepsi burda vazife-i askeriyelerini yapıyorlardı. Bugünkü muamelenizden sonra hâlâ gelip yevmiye filan diye konuşmaya sıkılmıyor musun? Hem senin alacak yevmiyen filan yok...

— Biliyorum. Kendim için gelmedim.

Nuri Bey başını iki yana sallayarak Seyfi Beye :

— Düşman İstanbul'a girmiş, vatan kan ağlıyor, bunlar yevmiye peşinde... dedi ve daha başka şeyler de söyleyecekti ama Nuri Usta, Nuri Beyin yüzüne öyle bir baktı ki, hazret sustu. Usta ona yaklaştı :

— Beyefendi, dedi, bir Yorgancı Selim vardı, hatırlıyor musunuz? Zat-ı âlinizi bir gece eşek sudan gelinceye kadar pataklamak üzereydi de, ben mani olduydum... Şimdi anlıyorum ki ben onun bu hayırlı işine mani olmakla...

Seyfi Bey hiçbir şey anlamadı. Nuri Beye baktı. Nuri Bey sapsarıydı. Ali Bey haykırdı :

— Seni karşımıza aldık efendi efendi konuşuyoruz... Ama sen bu dilden anlamazsın... Esnaf ağzına alışmışsın... Haydi, bas burdan... Durma... Kır boynunu...

Usta gülümsedi :

— Demin, seni atölyeden aynı sözlerle defettik diye, şimdi sen de beni burdan aynı sözlerle atlatmak mı istiyorsun? Nafile... hesabı görmeden adım atmam... kâtipten defterleri getirt... say paraları...

Babası patronların odasına gittikten sonra atölyede hâlâ devam eden münakaşayla Ömer bir müddet hiçbir şey anlamadan alakadar oldu. Sonra canı sıkıldı. Kimse farkına varmadan atölyeden çıktı.

Avluya geçti ve içinde iki kâtibin harıl harıl kocaman defterleri karıştırdıkları kalem odasının açık kapısından başını sokup onlara dilini çıkararak iltifat ettikten sonra karşıdaki kapının önünde durdu. Dinledi. Kâtiplerden biri, Ömer'in patronların kapısı önünde durduğunu görünce seslendi :

— Ne o, Ömer, babana yardıma mı geldin?

Ömer babasına yardıma gelmemişti ama bu suale :

— Ha, diye cevap verdi... Sonra babasının kendisine "Ha" diye cevap vermeyi yasak ettiğini birdenbire hatırladı. Evet, dedi... evet... yardıma...

Kapının arkasından babasının sesi geliyordu. Bir gün Ömer anasına küfür etmişti de babası onu koca sesiyle azarlamıştı. İşte şimdi de içerde babası o koca sesiyle konuşuyordu. Ömer korktu ilkönce, kaçmak istedi. Fakat sonra birdenbire babasının sesinden daha kocaman seslerin bağrıştıklarını duydu. Durdu. Kâtibin, "Babana yardıma mı geldin?" dediğini hatırladı. Ve bir akşam aşağı mahallede çocukların Laz Salih'i nasıl yalnız yakalayıp dövdükleri aklına geldi. Babası da içerde yalnızdı. Kâtibe seslendi :

— İçerde babama ne yapıyorlar? Dövüyorlar mı?

Kâtip alaycı cevap verdi :

— Ne sandın? Dövüyorlar ya!.. İnsan hiç...

Ömer gerisini dinlemedi. Bütün bir aşağı mahalle çocukları peşine takılmışmış gibi koşarak merdivenleri indi, iki defa tekerlendi. Kalktı, avluyu bağıra bağıra geçti ve atölyeye :

— Babama dayak atıyorlar, feryadıyla girdi.

Gözlüklü Amca ve atölyedekiler şaşırdılar. Hepsi zaten öyle heyecanlıydılar ki hakikaten Nuri Ustanın başına bir iş geldiğini sandılar. Gözlüklü Amca kumandayı verdi :

— Haydi, yürüyün!.

Atölyedekiler dışarı fırladılar.

Ömer hem bağırıyor, hem onlara yetişmek için alabildiğine koşuyordu.

Kâtipler şaşırdılar. Defterlerini kapatıp odalarında bir köşeye büzüldüler. Merdivenlerden çıkıp koridorda yürüyen gürültüyü beyler ve Nuri Usta da duymuştu. Yaptıkları münakaşayı, hakikaten nerdeyse kavgaya dönecek olan çekişmeyi birdenbire kestiler. Seyfi Bey :

— Ne oluyor? dedi... Yoksa İngilizler atölyeyi işgal mi ediyorlar?

Ali Bey bir kanepenin arkasına geçti. Nuri Bey öksürdü ve içeri girecek olan işgal kuvvetleri zabitini nasıl bir yumuşatıcı, hoşamedi nutkuyla karşılamak lazım geldiğini tasarlamaya çalıştı.

Nuri Usta kapıya doğru yürürken kapı açıldı ve Gözlüklü

Amca önde, bütün millet içeri doldu. Ömer kalabalığın bacakları arasından bir ormanda yürür gibi geçerek babasının yanına sokuldu.

İçerde döven dövülen yoktu... Şaşkınlık karşılıklı oldu. Hem odadakiler, hem içeri girenler duraladılar.

Seyfi Bey şimdiye kadar atölyeye yalnız bir defa gelmişti. Müdüriyet odasından aşağı inmezdi ve kalabalıkla teması yoktu. Fakat bu sefer söze ilk o başladı. Karanfilleri sulamayı unutup kurutan bahçıvanını azarlar gibi Gözlüklü Amcaya çıkıştı :

— Ne var? Ne oluyor? Ne istiyorsunuz?

Gözlüklü Amca cevap veremedi. Kekeledi :

— Hiç, beyim, dedi. Sanki...

Seyfi Bey bu kekeleme karşısında sesini bir tokat gibi kullandı :

— Ahıra mı giriyorsunuz? Bu ne hal!..

Gözlüklü Amcayı arkadan dürttüler. İhtiyar, başından aşağı bir kova soğuk su yemiş gibi silkindi. Gözlüğünü alnının üstüne çıkardı. Geriye döndü. Arkasında duranlara :

— Ahıra mı giriyoruz?.. Ha!.. dedi... Bu ne hal!.. Ha!.. Vay anasını herif bizi hayvan yaptı!.. Ha!.. Hayvan yaptı!..

Tekrar Seyfi Beye döndü. Gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirdi. Artık kekelemiyordu. Bütün kanı burnunun tepesinde toplanmıştı :

— Hakkımızı almaya geldik, diye haykırdı.

Sesi titriyordu. Arkadaşları Gözlüklü Amcayı hiç bu halde görmemiştiler. Demin atölyede Ali Beyin üstüne yürüyen işçi :

— Yaşa, amca!.. Dayan... diye bağırdı ve kalabalığın arasından sıyrılıp Gözlüklü Amcanın yanına geldi...

Seyfi Bey karşısındakilerin karanfilleri kurutan bahçıvana pek benzemediklerini anladı.

Nuri Bey yardım ister gibi :

— Nuri Usta!.. dedi.

Nuri Usta :

— Ne istiyorsun? diye sordu. Benimle değil, onlarla konuşun...

Ali Bey masaya bir yumruk attı, haykırdı :

— Bana bakın! Ben kuru gürültüye pabuç bırakmam... Ben ne paşazadeyim, ne Evkaf kâtipliğinden gelmeyim... Bana adıyla

sanıyla Çarşıkapılı Ali Usta derler... Anlaşıldı mı?..

Gözlüklü Amcanın yanında duran güldü :

— Ne yapalım... Kim olursan ol... Demin atölyede ağzının payını aldın benden... Yine kaşınıyor musun?.. Sökül... Haydi, söyle, yevmiyeleri versinler...

Arkadan bir ses duyuldu :

— İkramiye de isteriz...

Gözlüklü Amca dayanamadı, güldü :

— Haydi, beyim, işi uzatma, hakkımızı alalım da gidelim... Yoksa millet birer kat da elbise isteyecek...

Nuri Bey, Seyfi Beyin kulağına bir şeyler fısıldadı. Seyfi Bey iki üç adım ilerledi. Bayram sabahları halayıkların tebriklerini kabul ederken kullandığı sesle :

— Peki, peki, dedi.

Nuri Bey gülmeye çalıştı :

— Kimsenin hakkını yiyecek değiliz...

Ali Beyi arkadaşlarının takındıkları vaziyet şaşırttı. Hayretle onların yüzüne baktı. Nuri Bey göz kırptı. Ve bu hareketini örtbas etmek için karşısındaki kalabalığa lüzumundan fazla yüksek bir sesle ve kelimeleri birbiri ardınca yuvarlayarak :

— Telaşınız boşuna, diye izahat verdi, dedim ya, kimsenin hakkını yemek istemeyiz... Derhal emir vereceğim... Yevmiye defterleri tetkik edilecek... Akşama paralarınızı alırsınız... İkramiyeyi de düşüneceğiz... Değil mi, Seyfi Bey?..

Bütün bu gürültüler arasında Ömer'in gözüne yazı masasının yanındaki rafta duran bir kutu ilişmişti. Raf alçaktı. Kutunun kapağı açıktı. Ve Ömer kutuda şeker olduğunu görmüştü. Yavaş yavaş ilerlemiş, şeker kutusunu raftan alayım derken, onu yere düşürmüştü. Şekerler yazı masasının altına dağılmışlardı. İşte bundan dolayı Nuri Usta ve arkadaşları aldıkları teminat üzerine çıktıkları vakit, Ömer'in masanın altında şeker yemekle meşgul olduğunu farkedemediler. Ömer de şekerlere karşı öyle bir zaaf duymuştu ki, odada patronlardan başka kimsenin kalmadığını farketmemişti. Patronlar da masanın altını göremeyecek kadar telaşlıydılar.

Gürültü avluyu geçip atölyede kaybolunca Nuri Bey oda kapısını açıp kaleme seslendi :

— Biriniz şurda, benim kapının önünde durun. Gelip giden

olursa hemen haber verin.

Kâtiplerden birisi kapının önünde nöbete geçti. Bu sırada Seyfi Bey meseleyi Ali Beye anlatmıştı. Herifleri savdıktan sonra Muhafızlığa telefon etmeyi düşünmüşlerdi.

Nuri Bey odanın kapısını kapayıp ortaklarının yanına gelince :

— Haydi, dedi, derhal telefon edelim...

Ali Bey :

— Muhafız, Seyfi Beyin ahbabıdır. O telefon etsin... dedi.

Nuri Bey söyleniyordu.

— Şimdi anlarlar keratalar... Hepsini tevkif ettireceğim... Hele o Nuri Usta yok mu? Yılanın başı o...

Odadaki seslerin azalması ve arabasına bindirmek istemediği adamların konuştukları şeyler Ömer'i kendine getirdi. Masanın yan tarafından yavaşça dışarı çıktı. Beyler telefon başındaydılar. Arkaları Ömer'e dönüktü. Ömer hem korkuyor, hem de bu adamların fena bir şey yapmak istediklerini seziyordu. Hele, "Nuri Usta yok mu? Yılanın başı o..." sözünden babasına bir kötülük yapılacağını iyice anlıyordu.

Seyfi Bey telefonu açtı.

Ömer'in telefon başına eğilmiş olan bu üç insan sırtından duyduğu korku dayanılmaz bir hal aldı. Ömer, telefonun ne olduğunu bilmiyordu. Seyfi Beyin yanındakilerle değil de, görünmeyen birisiyle konuşması Ömer'i çıldırtacak kadar korkuttu. Ve avazı çıktığı kadar :

— Baba! Baba! diye bağırarak ağlamaya başladı.

Telefondakiler çabucak geriye döndüler. Ali Bey öyle hırslandı ki kapıya doğru kaçmakta olan Ömer'i yarı yolda yakaladı. Pataklaya pataklaya masaya doğru sürükledi. İkide bir :

— Piç!.. Orospunun yavrusu, diye küfür ediyordu.

Seyfi Bey telefonu kapatmıştı. Şimdi Nuri Beyin de iştirak ettiği tedib hareketine bigâne kalamadı. Bir tokat da o aşk etti Ömer'e.

Üç insan bir insanı hep beraber dövmeye kalkarsa, hele dövenler yaşını başını almış üç insan ve dövülen bir çocuk olursa, dövülenin dövenlerin elinden sıyrılması kolay olur.

Ömer de bu kolaylıktan istifade etti ve üç kocaman erkeğin ellerinden sıyrıldı. Son tokatı atan Seyfi Beydi. Ömer yalnız onun açık kurşuni pantolonunu ve ceketinin eteklerini görüyor. Ağlamı-

yor artık. Küçücük vücudunun bütün kuvveti dişlerinde... Bir şeyler yapmak istiyor. Bir an içinde kurşuni pantolonun üstüne atıldı ve minimini sivri dişlerini ince kumaşa, kumaşın altındaki sert ete geçirdi. Isırdı. Isırdı.

Seyfi Bey haykırdı. Ömer'in dişlerini Seyfi Beyin bacağından zorla ayırdılar. Ve bu azgın köpek yavrusunu, bu ana avrat söven mahalle çocuğunu yaka paça kapı dışarı ettiler.

Ömer'in başından bu macera geçtiği vakit delikanlı altı yaşına girmişti.

XXXI

MÜTAREKE

Mütareke'nin ilanından dört ay sonra, Ömer'den başlayarak bütün Nuri Usta ailesine :

— Mütareke ne demektir? diye sorulsa şu cevap alınırdı :

— Mütareke asker tayınının da kesilmesi demektir.

Nuri Usta terhis tezkeresini aldıktan sonra iş aramaya başladı. Cephelerden, esaretten dönen yığınlarla insan İstanbul'da iş arıyordu.

İş aramanın ne demek olduğunu bilmeyenlere, bu cehennem gezintisini ne kadar anlatmaya çalışsam, anlamazlar. İş aramanın ne demek olduğunu bilenlere ise bunu anlatmaya lüzum yok.

Hiç aç kalmamış bir insana :

— Açlık nedir? diye sorunuz...

Hemen size bunu anlatmaya çalışır. Tarifler yapar, tasavvurlar yapar.

Aç kalan insana :

— Açlık nedir? diye sorarsanız :

— Bilmem, der. Açlık şeydir... Açlık anlatılmaz ki... Açlık açlıktır işte...

Hatta belki bunu da söylemez. Sadece cevap vermeden yüzünüze bakar.

Nuri Usta ailesi harp senelerinde açtılar. Daha doğrusu aç olduklarını sanıyorlardı. Nuri Usta zaman zaman kafasında açlığın tarifini yapıyor ve Gülizar'a, üzüntülü bir sesle açlıktan bahse-

diyordu.

Nuri Usta ailesi, Mütareke'nin ilk üç ayında sahiden aç kaldılar. Ve evde hiç kimse açlıktan söz açmadı.

İşsizin yirmi dört saati, sabah, öğle, ikindi, akşam, gece, gece yarısı diye birinden ötekine hissedilmeden geçilen altı parçaya bölünmez. İşsizin yirmi dört saati birbirinden bıçakla ayrılmış üç ayrı dünyadır. Sabah : Evden çıkarken, hava yağmurlu, kapalı, karlı da olsa işsiz için aydınlık bir dünya vardır... Akşam : Evin kapısından girerken dışarda güneş, renkler, ışıklar, şarkılar içinde rahat ve bahtiyar batsa da, işsizin bu ikinci dünyası karanlıktır, rüzgârlıdır, yağmurludur. Ve gece : İşsizin bu üçüncü dünyası, içinde tek söz konuşulmayan bir dilsizler memleketidir.

Gâvur Cemal, eski yıllarda, bir gün Nuri Ustaya demişti ki :

— Bir Amerikalı yazıcının romanını okudum. Herif güzel bir söz etmiş, diyor ki : "İki türlü hapislik vardır. Birincisinde insan içerde, hapishanede olur, fakat dünyanın nimetleri dışarda, hür ve serbest... İkincisinde, insan dışarda, hür ve serbesttir, fakat dünyanın nimetleri içerdedir, hapistedir... Ve bu iki hapislikten ikincisi birincisinden kötüdür."

Gâvur Cemal bunu "güzel bir söz" diye söylemişti. Nuri Usta, bunu mühim bir söz diye dinlemişti. Fakat şimdi fırınlarda, bakkal dükkânlarında, mağazalarda, manavlarda hapsedilmiş dünya nimetleriyle kendi arasındaki camdan, kepenkten ve bazen sadece iki adımlık bir mesafeden yapılmış aşılmaz hapishane duvarlarını gördükçe bu sözün mühimlikten başka bir sıfatı da olduğunu anlıyor.

Atölyedeki arkadaşlar darmadağın olmuşlardı. Sait ortalarda görünmüyordu. Sade bir gün Köprü üstünde Gözlüklü Amcaya rastlamıştı. Amca gözlüğünü alnının üstüne çıkarmış ve daha Nuri Usta ağzını açmadan :

— İş arıyorsun, değil mi? demişti... Ben de öyle... Sen yine gençsin, dayanırsın... Bizim küreklerden birisi çoktan işe yaramıyor... Tek kürekle denizi aşıp aşamayacağımızı Allah bilir... Haydi güle güle... Ömer'ime selam söyle...

Gözlüğünü tekrar burnunun üstüne indirip uzaklaşan Gözlüklü Amcanın arkasından Nuri Usta durup bakmıştı. Gözlüklü Amca öyle zayıflamıştı ki... Gülizar da zayıflamıştı, anası da, Ömer de... Evde ayna olmadığı için usta bir gün kendisini iş aramak için

gittiği bir hanın alt katındaki tozlu bir ayna içinde görmüştü. Sapsarı yüzünde tek gözüyle gülünç olacak kadar, durulup merakla bakılacak kadar acayipti...

Aşağı mahallede bir bahriye binbaşısı vardı. Gülizar oraya çamaşıra gidiyordu. On beş günde bir yetmiş beş kuruş alıyordu... Sonra Perapalas'ın arka taraflarında zengin bir Rum ailesi de haftada bir çamaşır yıkatıyordu. Gülizar burdan da ellişerden ayda iki kâğıt alıyordu. Ve aylardır Nuri Usta ailesi Gülizar'ın üç buçuk lirasıyla geçinmekteydi. Yalnız ekmek ve ara sıra mevsimin en ucuz sebzesini yiyorlardı. Bazen, iki gün, arka arkaya hiçbir şey yemiyorlardı. Ev kirasını dört aydır vermemişlerdi. Ve ev sahibi, ihtiyar bir kocakarı her gün kapının önünde kıyametler koparıyordu.

Nuri Usta Gülizar'ın çamaşırdan ilk getirdiği paradan Köprü'yü geçmek için kırk para aldığı gün ağlayacak gibi olmuştu. Sonra alıştı. Hatta bir gece, şaka bile etti :

— Ne yapalım, Gülizar, para ile değil, sıra ile, besle bakalım bizi...

Evdeki en büyük değişiklik ustanın anasında oldu. Usta iş bulmaktan ümidini kestikçe o kuvvetleniyordu. Ömer'e masallar anlatıyor. Gülizar'a artık "gelin" diyordu.

Bir akşam kapının eşiğinde karısı ve anası ustayı karşıladılar. Gülizar :

— Nuri, dedi (artık kaynanasının yanında da kocasına, Nuri, diyordu), Ömer kayıp... Bakmadığımız yer kalmadı. Aşağı mahalleyi, her tarafı dolaştık. Yok. Sabahleyin senden sonra sokağa çıktı... Başımıza...

"Başımıza bir de bu mu gelecekti!" demek isterken sustu. Ağlamaya başladı.

Ustanın anası oğlunun yüzüne baktı. Oğlunun yüzüne ilk defa çaresiz, yılgın, imdat isteyerek bakıyordu.

Ustanın aklına ilk geçen şey "Ömer'i çaldılar" oldu. Sonra, Ömer'in denize düştüğünü sandı. Sonra, "Belki açlığa dayanamadı, oğlan kaçtı," diye düşündü. Daha sonra... O günlerde İstanbul'da rivayetler dolaşıyordu. Senegalli zenci askerler kerhaneleri basıp kadınları öldürüyor ve etlerini yiyorlarmış. Usta şimdi, bir an, buna inandı. Ve Ömer'i bir kasatura ile parçalanırken görür gibi oldu.

— Siz içeri girin, dedi. Ben bir gidip karakola filan haber vereyim. Mahallede çocuklara sordunuz mu?

Ustanın anası :

— Sormaz olur muyuz? dedi. Sabahleyin görmüşler, bir daha görmemişler... Laz Salih de yokmuş... Onun anacığı da iki gözü iki çeşme...

Aşağıda karakolda ustayı dinleyen komiserin suratı asıktı. İki gece evvel kendi mıntıkasında iki İtalyan bahriyelisini vurmuşlardı. Kuva-yı İtilafiye zabıtası ortalığı kasıp kavuruyordu. Yapılan tahkikatta, bahriyelileri öldürenlerin Laz oldukları anlaşılmıştı. Çünkü ölülerden birisinin kaburgasına saplanan bir Laz bıçağı geri çekilmemiş, öylece yaranın üstünde bırakılmıştı.

Karakol, semtin kahvelerinden, iskelelerinden toparlanan sandalcılar, terhis edildikleri halde Karadeniz'e gidemeyen Donanmayı Hümayun efradı, fırıncılar ve sabıkalılarla doluydu. Komiser Efendi için Kasımpaşa'da sakin bütün Lazlar şüpheliydi. İşte bundan dolayı Nuri Usta :

— Yalnız bizim oğlan değil, Laz Salih de, dediği vakit komiser birdenbire meseleyle alakadar oldu.

— Laz Salih mi?.. Kaç gündür kayıp?.. Ne iş görür?..

Nuri Ustanın İtalyan bahriyelileri meselesinden haberi yoktu. Komiserin telaşlanarak sorduğu suallerden şaşırdı :

— Anlattım ya, dedi, bu sabah o da benim oğlanla beraber mahallede görülmüş. Sonra bir daha ikisini de kimse görmemiş.

Komiser sinirlendi :

— Ne iş yapıyor bu Laz Salih?

— Hiçbir iş yapmaz... Çocuk...

— Çocuk mu?..

— Evet dokuz on yaşında bir şey...

Komiser mükemmel bir küfür savurdu :

— Alay mı ediyorsun be? diye haykırdı... Haydi kafamı kızdırma... Şimdi çoluk çocukla uğraşacak vaktim yok...

Usta hiç ses çıkarmadı. Karakoldan çıktı. Ne yapacağını bilmiyor. Ortalık iyice kararmıştı. Sokaklar tenha, kayık iskelesine doğru yürüdü. Karaya çekilmiş sandallar alacakaranlığın içinde hayvan leşleri gibi duruyorlar. Deniz kokuyor. İskelenin yanında teneke ve tahtadan yapılmış bir kahve var. İki penceresinin arkasında sarı ve dumanlı bir aydınlık. Kımıldanan insanlar.

Usta kapıdan içeri baktı. Karadeniz konuşuyordu içeride.

Usta iskelenin üstüne çıktı. Su karanlık ve yağlıydı. Karşı sahile baktı. "Ömer! Ömer!" diye bağırmak istedi. Döndü. Nereye gideceğini, ne yapacağını yine bilmiyordu. Birdenbire, "Belki Ömer eve gelmiştir," diye düşündü. Ömer'in eve gelmiş olmasını o kadar istiyordu ki Ömer'in eve geldiğine inandı. Ve koşarcasına Bahriye Nezareti meydanını geçti, mahallenin yokuşuna sardı.

Yokuş iyice karanlık. Tek bir fener yok. Dönemeci döndü. Otuz, kırk adım ileride iki çocuk gölgesi var ve Ömer'in sesi. Usta bağırdı :

— Ömer... Ömer...

Öndeki çocuklar durdular. Küçüğü geri döndü ve koşarak, haykıra haykıra bir şeyler söyleyerek ustanın üstüne doğru geldi.

Usta, oğlunu, Ömer'i kucakladı. Ömer babasının kollarında çırpınıyor. Ve sevinçle haykırıyor. Bu esnada Laz Salih de yanlarına geldi. Usta oğlunu yere bıraktı. İçinden kahkahalarla gülmek geliyor. Kendini zor tutarak, koca sesiyle :

— Nerdeydin? dedi. Nerde kaldın bu vakte kadar? Hele bir daha...

Ömer babasının koca sesinden korkmuyor. Öne arkaya sallanarak ustanın karşısında duruyor. Usta ancak o zaman Ömer'in sağ elinde bir şey tuttuğunu farketti :

— O elindeki ne, Ömer?

Ömer müthiş bir ağırbaşlılıkla cevap verdi :

— Ekmek!..

Sonra Laz Salih'e döndü :

— Ver zeytinden de be, dedi.

Laz Salih'in elinde kâatta zeytin var. Karanlıkta yere, taşın üstüne oturdu. Ömer de çömeldi ve oturdu. Külahı kaldırımın üstüne bıraktılar. Salih :

— Bir sana, bir bana, bir sana, bir bana... diye teker teker sayarak külâhtaki zeytinleri ikiye böldü ve kâadı ortasından koparıp yine iki külâh yaparak birisini Ömer'e verdi.

Usta bütün bu işlere nefesi tutulmuş, kanı donmuş bakıyordu.

Ömer'le Salih ayağa kalktılar.

Salih :

— Eyvallah, dedi...

Ömer :

— Sabah gene gidelim, dedi...

Salih :

— Olur, dedi... Yürüdü...

Ömer babasına döndü... Bir şey söyleyecekti. Usta birdenbire bağırdı :

— Nerden buldun bunları?.. Nerden çıktı bunlar?..

Ömer bu sefer korktu :

— Vallahi çalmadım, baba, billahi çalmadım.

— Sana çaldın diyen var mı? Nerden buldun, diyorum...

— Bulmadım, aldım, baba.. Parasıylan.. Salih'le paketleri taşıdık. Köprüde, baba... Salih'in bir arkadaşı var, öteki mahalleden... O götürdü bizi... On beş kuruş kazandım, baba...

Nuri Usta yıkılmamak için güç tuttu kendini.

Ömer'in hâlâ kendine doğru uzattığı ekmeği aldı. Çocukken yere düşürdüğü ekmek dilimlerini çarpılmak korkusuyla nasıl öper alnına koyarsa, bu sefer çarpılmamak için değil, hıçkıra hıçkıra ağlamamak için öptü alnına koydu.

— Teşekkür ederim, oğlum, dedi. Altı yaşında bana ekmek yedirdiğini ömrüm oldukça unutmayacağım... Fakat yarın Salih'le gitme... O da gitmesin... Oynayın... Ben ikiniz için de ikinizin kazandığı para kadar para kazanabilirim...

Ve ertesi günü Nuri Usta Balıkpazarı'nda hamallık yapmaya gitti. Nasıl olup da bunu daha önce akıl edemediğine şaşmıyordu. Çünkü Ömer'le Salih'in verdikleri cesaret değil, gösterdikleri yol olmasaydı, hamallık diye de bir iş olduğunu belki açlıktan ölse, akıl edemezdi.

Bütün güçlüğü taşınacak ilk yükü bulmakta çekti. Bir hayli zaman, "Hanımefendi, beyefendi götürelim," diyemedi. Sadece utanıyordu. Hele rakipleri arasında yalnız kendi kadar, kendinden yaşlı insanların değil, ak sakallı büyük babaların ve Salih'le Ömer boyunda çocukların da bulunması ilkönceleri onu şaşırttı. Küçüklerin ve ihtiyarların taşıyamayacakları kadar ağır yükler aradı. Küfesi de yoktu. Bu da işi ayrıca zorlaştırdı.

Bir yağcı dükkânının kapısında dikilmiş dururken içeriden şişman bir efendi :

— Hişt, hamal, şu tenekeyi Boğaziçi iskelesine kaça götürürsün demeseydi, ikide bir ovusturduğu tek gözünü yükleri yüklenip giden bahtiyar meslektaşlarına hasretle dikerek akşamı edecekti.

Şişman efendiye :

— Ne verirsen ver, beyim, dedi. Ve tenekeyi telaşla, başkaları üstüne atılıp kapacaklarmış gibi, Ömer'i kucaklar gibi kucakladı.

Şişman efendi on kuruş verdi. Usta hem Ömer, hem Salih için çalışıyordu artık... Akşam kırk kuruşla döndü. Ve kendi kapısını çalmadan önce Salih'in kapısını çalarak kırk kuruşun yirmisini çocuğun eline verdi...

Usta hamallığın yalnız Balıkpazarı'nda değil, daha birçok yerde yapılabileceğini öğrenmiş, bir küfe sahibi olmuş ve artık bu meslekte karar kılacağına aklı yatmıştı ki bir gece çamaşırdan dönen Gülizar :

— Nuri, dedi, binbaşı beyin haremine senin işsiz olduğunu söyledimdi. O da binbaşı beye söylemiş. Binbaşı beyin Haliç Şirketinde bir bildiği varmış. İstersen seni oraya yerleştirecek...

Usta cevap vermedi. Bir hafta sonra Haliç vapurlarından birine elli kuruş yevmiyeyle ateşçi oldu.

O gece evde bayram yaptılar. Usta çok eski yıllarda bir akşam Gâvur Cemal'le Kadıköy vapurunda rastladıkları ateşçiyi ve sonra harbin ilk yılı Tersane Fabrikası'na ilk girdiği gün bir öğle paydosunda, karaya çıkarılmış eski gemi kazanının deliklerine oturup garip bir türkü söyleyen minimini, parmak boyunda ateşçileri çoktan unutmuştu. Ve şimdi ateşçi olması ona bunları hatırlatmadı bile.

XXXII

SAİT'İN ARKADAŞI

Usta çoktandır okumuyor, düşünmüyor. Sadece ot gibi, hayvan gibi yaşıyor. Kömür atmak, kömür karıştırmak, terlemek, terini soğutmak, yemek, uyumak, nefes almak ve ara sıra, gitgide uzayan fasılalarla, Gülizar'ın artık iyice sıskalaşan dişiliğini duymak.

Etrafındakilere karşı sevgisi, alakası da her gün biraz daha düzleşiyor, girintisi, çıkıntısı, derinliği, karanlığı ve aydınlığı olmayan tek bir çizgi biçimine giriyordu.

En kuvvetle duyduğu iki şey vardı : Yorgunluk ve uyumak

ihtiyacı.

Öyle yoruluyor ve öyle uyumak istiyordu ki halinden memnun olup olmadığını bile düşünmüyordu. Artık onun için hak ve haksızlık, doğru ve yanlış, iyi ve kötü dünya yoktu.

Istırabın, yorgunluğun, yarı açlık, yarı tokluğun bir çizgisi var ki, bu nesneler o çizginin altına düşünce insanları birleştiren bir bağ olmaktan çıkıyorlar.

O çizginin altında insan, ne isyan etmeyi düşünebilir, ne kendine benzeyen yığınlarla insan olduğunu görebilir. Sadece, uçsuz bucaksız, bir damla otu olmayan bir çöle düşmüş, bir orman hayvanı gibi, sallanan bacaklarıyla tek başına, bir boyuna dolanır durur.

Nuri Usta da çöle düşmüş bir orman hayvanı gibiydi. Ve bu çöl onu hiç değişmeyen, hep birbirine benzeyen manzaraları, susuzluğa alıştıran susuzluğu, yalnızlığı ve yorgunluktan başka bir şey olan yorgunluğuyla yok etmek üzereydi ki Eyüp'ten son seferi yaparlarken Sait'e rastladı. Daha doğrusu, Eyüp'ten vapura binen Sait ocak dairesine seslenip onu yukarı çağırdı.

Nuri Usta, Sait'in :

— Bugün senin eve geldim, anan Haliç vapurlarında çalıştığını söyledi. Amma adamsın, Nuri, hangi vapurda, kaç numaralısında çalıştığını bile eve söylememişsin. Seni buluncaya kadar akla karayı seçtim, diye arka arkaya sıraladığı cümleleri tek gözünde bir tek ışık yanmadan dinledi. Sonra, dümdüz, ne karanlık, ne aydınlık, ne meraklı, ne meraksız, sadece dümdüz bir sesle :

— Ne istiyorsun? dedi...

Sait afalladı. Nuri Ustayı hiç bu halde görmemişti :

— Hasta mısın? dedi.

Ötekisi hep aynı sesle konuşuyordu :

— Hayır...

— Çok mu yoruldun? Nen var yahu?..

— Hiçbir şeyim yok...

Ve Nuri Usta elini selam verir gibi iki üç defa ağır ağır başına götürdü. Döndü, ocak dairesine indi.

Sait olduğu yerde donakalmıştı.

Düşündü. Kararını verdi. Kasımpaşa'da çıktı ve ustanın mahallesine sapan yokuşun ağzında dikildi. Bekledi.

Dördüncü cıgarayı yere atmıştı ki usta göründü karşıdan. Sağ elinde bir çıkın var. Vücudunun sağ tarafı bu çıkının ağırlığıyla eğilmiş gibi. Sallana sallana yürüyor. Sait onu önledi.

Usta durdu :

— Ha!.. Sen misin? Ne var?..

Sanki demin vapurda Sait'i görmemişti.

Sait güldü :

— Bu ne dalgınlık... Seninle konuşacaklarım var... Ver şu çıkını bana...

Usta çıkını Sait'e verdi. Yürüdüler.

Usta evinin kapısını çalarken Sait'e :

— Buyur, dedi.

Sait çıkını ustaya uzattı :

— Sen yemeğini ye, dedi... Ben aşağıda iskelenin yanındaki kahvede beklerim seni... Mutlaka gel...

— Olur...

Nuri tek gözünü, dalgın, fincanın içine dikmiş ağır ağır kahveyi içerken Sait sordu :

— Benimle alay mı ediyorsun?..

Nuri bu suale hiç şaşmadan cevap verdi :

— Hayır...

— Bak, hayır derken bile numara yapıyorsun gibi geliyor bana...

— Hayır... Numara yapmıyorum...

Sait, Nuri Ustanın yüzüne iyice baktı bu sefer. Tam lambanın altında oturuyordular. Işık ustanın yüzüne yukardan düşüyordu. Yalnız bir gözü değil, iki gözü de körmüş gibi görünüyor. Burnunun gölgesi çenesine düşmüş, uzun bir çizgi var çenesinin üstünde... Elmacık kemiklerinin üstü aydınlık, altı karanlık, öyle ki ustanın avurtlarında korkunç iki çukur var. Konuşurken yüzünde tek bir çizgi kımıldanmıyor ve tek gölge yerini değiştirmiyor.

— Ne yevmiye alıyorsun burda, Nuri?

— Ayda on kâat geçiyor elime... Bazen on beş...

— Kaç saat çalışıyorsun?

— Bilmem... Sabahtan akşama kadar...

— İşinden memnun musun?

Usta cevap vermedi.

Sait iskemlesini ustanın iskemlesine yaklaştırdı :

— Bana bak, Nuri, dedi. Sana bir iş buldum. Bir lira yevmiye... Sonra en fazla dokuz saat, bilemedin on saat... Çalışır mısın?

Usta yine cevap vermedi.

— Söylesene...

— Çalışırım...

Sait güldü :

— Nerde? diye sormuyorsun... Merak etmiyor musun?..

— Etmiyorum... Çalışırım...

— Yalnız buraya biraz uzak... Tramvay deposunda, tamirhanede... Senin elinden tesviyecilik de gelir, değil mi?..

Usta deminden beri uyuyormuş da birdenbire şimdi uyanmış gibi silkindi. Yüzünde gölgeler ilk defa yerlerini değiştirdiler. Sesi canlandı, adeta sevinçle :

— Gelir, dedi... Hem iyi tesviyeci sayılırım... Tornadan anlarım... Tesviye, torna... İyi tesviyeciyim... Torna hesaplarını mektepte benden iyi çıkaran yoktu... Ama tesviyeci de sayılırım...

* * *

Usta dokuz saat çalışıyordu, bir lira yevmiye alıyordu. Atölyenin üstü camdı. Oldukça aydınlıktı. Ve ustanın üstünde çalıştığı bir tezgâh vardı.

Elleri daha ilk gününden acemilik çekmediler. Kafası birçok şeyleri unutmuş, düşünemez olmuştu ama elleri hafızalarını kaybetmemişlerdi. Ve elleri hafızalarını kaybetmedikleri için tezgâhta yalnız çelik, bakır, pirinç parçalarının çapaklarını, pürüzlerini, karanlıklarını değil, ustanın kafasını da tesviye etmeye, ışıldatmaya başladılar. Ustanın elleri, bir atölyede, başka tezgâhların yanındaki bir tezgâh başında ustayı yeniden yarattılar.

Yeni işinin ayında çoktandır unuttuğu bir ihtiyacı yeniden duydu. Sabahleyin işe giderken bir gazete alıp okudu. Ve Anadolu'da yer yer kalkınmalar olduğunu ilk defa öğrendi. Daha önceler de kulağına böyle haberler çalınmıştı. Fakat bu haberler rüyada işitilen sözler gibiydi. Şimdi ilk defa Anadolu hareketine karşı alaka duyuyordu. Bu mesele hakkında Sait'le konuşmaya

karar verdi.

Sonra, gene gazete okuduğu sabahın gecesi evde Ömer'e :

— Oğlum, dedi, artık koca herif oldun. Seni bir mektebe yazdıralım.

Ertesi günü cuma idi. Sait'le buluştular. Anadolu'da olan işleri görüştüler. Usta ilk defa olarak Sait'in ağzından "Emperyalizm, Milli Kurtuluş Hareketi" sözlerini işitti.

Sait Anadolu Hareketine taraftardı. Usta, Sait'in sözlerini pek kavrayamadı, fakat :

"Dünya Emperyalizminin temellerini sarsan Milli Kurtuluş Hareketi amele sınıfının yaptığı kavgaya yardım eder." cümlesini ezberledi.

Bu cümlenin içindeki "emperyalizm", "amele sınıfının yaptığı kavga" gibi şeylerin ne olduğunu sordu. Bunları anlayamıyordu. Ne eski günlerde Gâvur Cemal Hocayla, ne de Şeyh Apturrahman ile böyle şeyler konuşmamışlardı.

Sait :

— Nuri, dedi, sen eskiden biraz Fransızca bilirdin. Hâlâ kitap okuyup anlayabilir misin?

— Bir deneyeyim.

— Öyleyse sana bu işleri anlatan Fransızca kitaplar bulurum. Anlamadığın yerler olursa seni bir bildikle tanıştıracağım, ona sorarsın.

Ertesi cuma Sait vadettiği kitapları getirdi. Bunlar küçük otuzar, otuz ikişer sayfalık şeylerdi. Usta o gece lügatını açtı ve sabaha kadar okudu. Okumakta çok güçlük çekiyor, Fransızcayı iyice unutmuş. Fakat içinde anlamak ihtiyacı öyle müthiş bir susuzluk halinde ki bir haftada kitaplardan birinin on beş sayfasını, kör bir balta bir çam ormanında ağaç keser gibi kan ter içinde kalarak devirdi.

Haftaya yine buluştukları vakit Sait sordu :

— Nasıl, okudun mu?

— Okudum ama... Ne yalan söyleyeyim, kelimeleri değil, kelimelerin ne demek istediklerini pek anlayamadım. Hani beni birisiyle tanıştıracaktın? Bu işi yap da bana anlatsın.

Sait güldü :

— Olur, dedi, yalnız sabret işte biraz. On beş gün sonra tanıştırırım seni.

Sustu ve birdenbire sordu :

— Korkak mısın?

Nuri Ustayı bu apansız, acayip sual şaşırttı.

— Ne diye sordun?

— Hiç, sen cevap ver... Çocuk değilsin ya... İnsan kendini bilir, korkak mısın?

Usta düşündü, sonra yavaşça, adeta fısıldar gibi cevap verdi :

— Hayır...

— "Hayır" çok yumuşak çıktı ama...

Usta güldü :

— Korkak olmadığıma eminim de ondan... Biraz şüphem olsaydı bağırarak "Hayır" derdim.

XXXIII

STOYAN

Ömer elifbayı söktü. Gülizar sevinç içinde... Ustanın anası, Ömer'e Amme Cüzü'nü başlatmak için tertibat alıyor.

Usta Tophane'ye taşındı. Sait buldu evi. Ömer, Laz Salih'ten ayrılırken ağladı. Son günlerde Laz Salih mektebe başlayan Ömer'le alay ediyordu. Fakat Ömer, Laz Salih'e kızgın değildi.

Tophane'ye taşındıklarının haftasında Nuri Ustaya Sait :

— Sana o söylediğim arkadaşı getireceğim bu gece, dedi. Şöyle bir odada oturur, konuşuruz.

Ve gece mahalle kahvesi yükünü aldıktan, el ayak çekildikten sonra Sait yanında bir adamla ustanın kapısını çaldı.

Odaya girdiler. Sait yere, döşeme tahtasına, misafir tek iskemlenin üstüne oturmadan önce tanışma merasimi yapıldı. Sait misafiri Nuri Ustaya göstererek :

— Stoyan, dedi.

Sonra Stoyan'a ustayı göstererek :

— Nuri, dedi.

Nuri'yle Stoyan birbirlerinin elini sıktılar.

Stoyan Bulgardı. Uzun boyluydu. Patatese benzeyen bir yüzü vardı. Kır saçlı idi. Parmakları kalın ve küt. Sol ayağı sağ ayağından kısa. Topallıyor... Rumeli şivesiyle temiz Türkçe konuşuyor.

Lambanın yarı aydınlığı ile gölgelenen yüzünde elmacık kemikleri fırlak, ne renk olduğu anlaşılmayan gözlerini Nuri Ustanın yüzünde gezdirerek soruyor :

— Bir Hilmi var... Amelelere Cemiyet yapmış... Nasıl buluyorsun onu?

Usta bu Hilmi'nin adını son günlerde boyuna işitiyordu. Tramvay işçileri arasında onun Cemiyetine girenlerin bulunduğunu biliyordu. Kuva-yı İtilafiye zabıtasıyla alakası olduğunu da işitmişti.

— Hilmi'nin iyi, bize hayrı dokunacak bir adam olduğunu sanmıyorum, dedi.

— Neden?

— Buradaki emperyalizm ajanları ile münasebeti varmış.

Usta, artık "emperyalizm", "ajan" gibi kelimeleri büyük bir kolaylıkla ve sık sık kullanmaktadır.

Stoyan :

— Doğru, dedi... Fakat işçileri bu herifin elinden kurtarmak lazım, değil mi?

— Öyle...

Sait lafa karışmadan Nuri ile Stoyan'ın konuşmalarını dinliyordu.

Kapı sessizce açıldı, bir kedi gibi Ömer içeri girdi. Elinde bir tepsi var... Tepside üç fincan kahve. Sait ayağa kalktı. Ömer'in elinden tepsiyi alırken :

— Sen işi büyütmüşsün, Nuri, dedi. Çocuk... kahveler, filan... dehşet...

Stoyan, Ömer'i çağırdı.

— Gel bakalım komitacı, dedi.

Ömer, Stoyan'a baktı... Tepeden tırnağa kadar süzdü onu. Sonra ağır ağır yaklaştı...

Stoyan, Ömer'i dizlerinin üstüne oturttu. Sordu.

— Kaç yaşındasın?

— Yedi.

— Mektebe gidiyor musun?

Ömer, canı sıkkın, cevap verdi :

— Gidiyorum...

— Padişahın adı ne?..

Ömer babasının yüzüne baktı. Padişah diye bir şeyler

duymuştu. Ninesinin masallarında peri padişahı, devler padişahı vardı. Fakat bunların adlarını bilmiyordu. Babası imdadına yetişmeyince, Ömer işin içinden tek başına çıkmaya karar verdi :

— Hangi padişahın? dedi. Devler padişahının adı mı? Onun adı yok. Devler padişahı işte...

Stoyan kalın bir kahkaha attı :

— Sen, güzel konuşuyorsun, komitacı... Padişahların hepsi devler padişahıdır. Ben senden sizin padişahın adını sordum ama...

Ömer şaşırdı :

— Bilmiyorum, dedi...

Sonra yine babasına döndü :

— Baba, dedi, bizim padişah var mı?

Cevabı Sait verdi :

— İstanbul'da bir padişah var, Ömer. Bize, "Bu herif sizin padişahınızdır," diyorlar... Fakat yok, anladın mı? Biz padişah madişah tanımıyoruz.

Ömer İstanbul'da da bir padişah olduğunu öğrenince ismini merak etti :

— Bizim padişahımız olmasın... İsmi var, değil mi?

— Var.

— Ne?

— Vahdettin...

Ömer katıla katıla güldü.

Stoyan sordu :

— Niye gülüyorsun bre komitacı?

Ömer hâlâ gülüyordu :

— Bizim bekçinin adı Vahdettin, dedi. İstanbul'daki padişah o mu?..

Sait, elinden geldiği kadar sadeleştirerek, Bekçi Vahdettin ile Padişah Vahdettin arasındaki ayrılığı ve benzerliği Ömer'e anlattı.

Ömer bir mahalle bekçisiyle bir padişah arasındaki ayrılığın ve benzerliğin üstünde kafa patlatırken Stoyan, Nuri Ustaya yazılı tarihin, sınıfların kavgası temeli üzerinde inkişaf ettiğini anlatmaya çalıştı. Sık sık diyalektik kelimesini kullanıyordu. Usta için bu kelime de yabancıydı.

Sait diyalektiği ustaya misallerle anlatmak istedi. Uzun uzadıya konuştular.

Ömer, Stoyan'ın dizlerinden yere inmiş, başını Bulgarın

bacaklarına dayamış, uyumuştu.

Nuri Usta :

— Ömer senden hoşlandı, Stoyan, dedi.

Stoyan mağrur cevap verdi :

— Ben çocukları çok severim, çocuklar da beni çok severler.

* * *

İstanbul'u işgal edenlerden her birinin bu şehirde bankaları, kumpanyaları, imtiyazları, kiliseleri ve mektepleri vardı.

Zabitleri, Beyoğlu barlarında beyaz Rus kadınlarını hep beraber kucaklayıp, kol kola hep beraber sarhoşluk ederek Düvel-i İtilafiye'nin tesanüdünü ispata çalışırken, sermayeleri alttan alta birbirinin kuyusunu kazmaktaydı.

Otellerin kapısında birbirlerinin kolundan çıkan İtilaf orduları erkânı, yukarıda, odalarında kendilerini bekleyen yerli, melez Müslüman, Hıristiyan, Türk, Rum, Arnavut ajanlara bol para ve sıkı emirler vermekteydiler.

İşte Hilmi meşhur bir otelde bu çeşit emirler alanlardan biriydi. İngiliz sermayesi hesabına Fransız sermayesini hırpalamak işini uhdesine almıştı.

Fransız şirketlerindeki işçileri, İngiliz polisinin müsaadesiyle, teşkilatlandırıp Fransız sermayesini rahatsız edecekti. Böylelikle İstanbullu işçi iki emperyalist sermayenin çarpışmasına alet olacaktı.

Nuri Usta, Stoyan ve Sait bunu biliyordular. Bunu bilen daha başkaları da vardı.

Nuri Usta derhal harekete geçti. Tramvay depolarında Hilmi'ye karşı cephe aldı. Ustanın ileri sürdüğü şiar : İster Fransız, ister İngiliz, ister Alman, ister Japon, ister şu, ister bu bayrağı taşısın, emperyalizme ve kapitale karşı mücadeleydi.

Hilmi kendisine karşı cephe alındığını anlamakta gecikmedi. İngiliz polisi meseleden haberdar edildi. İngiliz polisi İstanbul Hükümeti polisine emir verdi. Ve bütün bir mekanizma ustaya ve arkadaşlarına karşı harekete geçti. Ayrı bayraklar taşıyan şirketlerin arasındaki rekabet bir müddet bir tarafa bırakıldı. Tramvay depolarına, arabalardaki biletçilerin, vatmanların ve bilhassa kontrolların içine, muhtelif polis kuvvetlerine mensup adamlar sokul-

du. Usta her sabah işe peşinde bir gölge taşıyarak gitti. Tamirhanede üstüne düşen başka bir gölge vardı. Ve her akşam işten bir gölgeyi sürükleyerek eve döndü.

İşte böyle günlerden bir gün ustayı yolda Kolsuz Ahmet karşılamıştı. Bu çok eski günlerin arkadaşına rastlamaktan usta öyle bir sevinç duydu ki Kolsuz Ahmet'i o gece evine çağırdı :

— Bol bol konuşuruz, dedi.

Bol bol konuşmak için Kolsuz Ahmet o gece eve geldiği vakit Stoyan'la Sait de odadaydılar.

Ahmet oldukça temiz giyinmişti.

Hayatını anlattı :

Ustanın dükkânından kaçtıktan sonra aylarca aç kalmış, dilenmiş, hatta iftiraya uğrayıp yankesicilik cürmüyle hapsedilmiş. Harpte hapisten çıkmış. Tevkifhane Müdürünün yanına uşak girmiş. Beş on para biriktirmiş, bir tütüncü dükkânı açmış... Fakat geçen hafta onu da satmış. Şimdi işsizmiş. Münasip bir iş arıyormuş.

Ahmet'in hikâyesini Nuri Usta heyecanla, Sait yere bakarak ve Stoyan, kendisini iskemlesinden düşürmek isteyen Ömer'le itişip kakışarak dinlediler.

Hikâye biter bitmez Sait sordu :

— Dükkânı niçin sattın?..

Ahmet, "Sanki bu da sorulur mu?" gibi Sait'in yüzüne baktı :

— Niçin olacak, dedi. Alışveriş etmenin mümkünü var mı? Kalpaklı polis gelir beleşten tütün ister, şapkalı polis gelir : "Dükkân temiz değil, elden vermezsen, ceza yazarım," der, para alır. Zaten sermayemiz ne ki!.. Onu da kediye yüklemeden dükkânı satalım da onlar bizden, biz de onlardan kurtulalım, dedik...

Nuri Usta, Kolsuz Ahmet'in memnuniyetsizliğinden hemen istifade etmek istedi :

— Haklısın, Ahmet, dedi... Rezalet... Ama Ferit Paşanın, Lord Gürzon'un polisine kızacağına, Ferit Paşalarla Gürzon'ları başımıza bela eden rejime kız...

— Rejim, yani...

Ve Nuri Usta rejimin ne demek olduğunu Kolsuz Ahmet'e anlatmaya uğraştı.

Kolsuz Ahmet ikide bir Nuri Ustanın sözünü keserek, tek kolunu havada sallayıp ona hak veriyordu. Öyle bir an geldi,

Kolsuz Ahmet öyle coştu, öyle bağırmaya başladı ki, Stoyan :

— Yavaş, dedi... Yavaş konuş biraz...

Kolsuz Ahmet'le Stoyan ilk defa göz göze geldiler. Bakıştılar... Ve bir saat sonra üç gün içinde buluşmak üzere Nuri Usta, Kolsuz Ahmet'i evin kapısından selametlerken, Ahmet :

— Bu gâvurdan hoşlanmadım, dedi. Ne diye böyle herifleri içinize alırsınız?

Usta donakaldı :

— Nasıl içimize?.. Anlamadım...

Ahmet :

— Hani, dedi, şey... Evine böyle herifleri ne diye sokarsın?.. Ters anlama belki iyi adamdır. Hem iyi adam olduğu belli. Ama işte ne de olsa gâvur... Gâvurdan hayır gelir mi insana?..

* * *

Gülizar helecan içindeydi. Ömründe ilk defa bu gece Nuri'den başka iki erkekle beraber yemek yiyecek.

Ustanın anası bu işe kolay kolay razı olmamıştı.

Oğlu ona :

— Bu gece Sait'le Stoyan yemeğe gelecekler... Sen de, Gülizar da bizimle beraber yemek yiyeceksiniz, dediği vakit ustanın yüzüne ters ters bakmış :

— Bu da nesi? demişti. Hadi ben anaları sayılırım, başımı örter çıkarım yanlarına... Ama genç karını...

Usta hemen cevabı yapıştırmıştı :

— Gülizar da onların kardeşi sayılır, ana...

— Herkes karısını kardeşi sayılır diye erkeklerin arasına kapıp koyuveriyor mu?

Nuri gülmüştü :

— Her vakit herkese uyulmaz, ana...

Ana cevap vermemiş. Mutfağa giderken homurdanmıştı yalnız :

— Sen bilirsin... Karı senin... Söz gelirse sana gelir...

Sofrada Ömer, Stoyan'ın yanına oturdu. Gülizar, ustayla Sait'in arasındaydı. Ustanın anası Ömer'in yanında...

Sait konuşmadan, iki yanına bakmaksızın yemek yiyor. Kadınla erkek arasında tam müsavat prensibini aklıyla kabul ettiği

halde, bu, bir yabancı kadınla, bir arkadaş karısıyla ilk yan yana oturuşu olduğu için sıkılıyor. Düşünüyor : "Sabri adında bir tütün ustası vardır. Beş vakit namazında bir adam. Fakat tütün depolarında çalışan kadınların arasındadır. Eğer şimdi o burada olsa, her halde böyle sıkılmazdı."

Ustanın anası odaya girdiği vakit, Sait gibi, Stoyan da kocakarının elini öpüp alnına koymuştu. Bulgarın bu hareketi ustanın anası üstünde öyle müthiş bir tesir yaptı ki şimdi sofrada yalnız ikisi konuşuyorlar. Stoyan, ustanın babasını soruyor. Neden öldüğünü merak ediyor.

Yemekten sonra Sait yavaş yavaş açıldı. Cebinden bir kitap çıkardı. Gülizar'a uzattı :

— Bunu size getirdim, yenge, dedi. "Ana" isminde bir roman. Geceleri okursunuz...

Nuri Usta atıldı :

— Sahi, dedi, Gülizar, "Ana"yı anama oku da bakalım hoşlanacak mı?

Ustanın anası kitap filan dinleyecek halde olmadığını söyledi. Fakat işe Stoyan da karıştı :

— Niçin, anacığım, dedi... Sen hepimizden gençsin... Sağlamsın...

Ustanın anası kendisine "anacığım" diyen Bulgar gâvuruna şefkatle baktı.

— Peki, dedi, gelinim okusun, dinlerim...

Ömer de dinlemeye talip oldu.

— Ben de dinleyeyim, Stoyan Amca, olmaz mı? Olmaz mı, Stoyan Amca?..

Ömer "Stoyan Amca" sözünü öyle kolaylıkla, öyle sevinçle sözlüyordu ki ustanın anası koca gâvura büsbütün ısındı.

Hele koca gâvur kalın sesiyle Balkan türküleri, Rumeli havaları söylemeye başlayınca ustanın anası Gülizar'ın odada, yabancı erkekler arasında olduğunu bile unuttu. Çünkü ustanın babası da Rumeliliydi ve rahmetli, gençliğinde, bazı geceler böyle türküler söylerdi.

Koca gâvur türkülerini bitirdiği vakit ustanın anası ağlıyordu.

Sait sordu :

— Ne ağlıyorsun, teyze?

— Eski günler geldi aklıma, oğlum...

Nuri küçük bir çocuk gibi sokuldu anasına :

— Eski günler geçti, ana, dedi. Sen yeni günleri düşün... Güzel günler göreceğiz daha...

Ustanın anası içini çekti :

— Memlekete gâvur girdi, artık güzel günleri...

Sözünü bitiremedi. "Memlekete gâvur girdi" diye Stoyan'ın yanında söze başladığından utandı.

Sait, Stoyan'ın yüzüne gülerek baktı, sonra ustanın anasına :

— Aldırma söyle, teyze, dedi. Stoyan gâvur değildir...

Ustanın anası hayretle sordu :

— Nasıl... Müslüman mı?

Stoyan :

— Ne gâvurum, ne Müslüman, anacığım, dedi. Memlekete giren gâvurlara ben de senin kadar kızıyorum... Hani elimde olsa hemen şimdi topunu boğarım.. Ama gâvurun da gâvuru olduğu gibi Müslümanın da gâvuru olur, değil mi, anacığım?.

Ustanın anası Stoyan'ın, "Ne gâvurum, ne Müslüman," demesinden bir şey anlamadı ama son sözlerine hak verdi.

Daha bir hayli zaman şundan bundan konuşarak geç vakte kadar oturdular. Misafir gittikten sonra usta, anasına sordu :

— Nasıl, ana?

Anası başını iki yana sallayarak :

— Sait de, öteki de terbiyeli çocuklar, dedi. İkisine de kanım ısındı... Ama mahallede bu yaptığımız iş duyulursa...

Ustayla yalnız kaldıkları vakit Gülizar ezilip büzülerek :

— Nuri, dedi, sana bir şey soracağım...

— Sor bakalım...

— Ben anlamıyor değilim... Siz bir şeyler yapıyorsunuz... Bazı geceler odada konuşurken kapıdan dinliyorum sizi... Bir şey anlamıyorum... Ama bir şeyler yapmak istiyorsunuz gibi geliyor bana...

Usta, Gülizar'ın gözleri içine baktı :

— Evet, dedi...

— Ne yapıyorsunuz?..

Gülizar bunu öyle belli bir korkuyla sormuştu ki usta :

— Korkma, Gülizar, dedi, kötü bir iş yapmıyoruz. Hırsız kumpanyası filan kurmadık. Bilakis hırsızlara karşı...

— Polis mi yazıldınız?

Usta kahkahalarla güldü, Gülizar gücendi :

— Ne gülüyorsun?

Usta gülmesini zor zaptetti :

— Hayır, Gülizar, dedi. Polis yazılmadık... Nasıl anlatayım sana... Ha, Sait sana bir kitap verdi ya... İşte onu oku... Evet, onu oku bir kere, sonra konuşuruz...

* * *

"Ana" romanı her gece okunuyordu. Kitabın Türkçesi çok lügatlı. Ustanın anası ve Gülizar birçok kelimeyi anlamıyor, ustaya soruyorlar. Fakat bütün bu karışık Arapça ve Acemce kelimelerin arasından ışıldayarak akan bir su var ki onu görüyor, sesini duyuyorlar. Romandaki insanlarla ahbap olunmuştur. Zaman zaman Gülizar'a öyle geliyor ki oda kapısı açılacak ve içeri onlardan biri girecektir. Ustanın anası en çok "Ana"yla meşgul. Bu gâvur kokonasını kendine yakın buluyor. Gülizar, kahramanlardan bazen birisini, bazen ötekini Nuri'ye benzetmektedir.

Evde "Ana" romanının yaptığı inkilaplardan birisi de şu oldu :

Eskiden ustanın anası da, Gülizar da Sivastopol'dan, Kırım'dan, Odesa'dan kaçıp gelen Ruslara acıyordular. Ustanın anası sokakta, nişanlarının ışıltısına gömülerek dilenen çatal sakallı Moskof paşalarını gördükçe :

— Düşmez kalkmaz bir Allah, vah vah, ne hale girmiş koca Moskof vezir vüzerası, diyordu.

Şimdi artık onlara acımıyor :

— Oh olsun, diyor, sürüm sürüm sürünsünler, Moskof milletine çektirdiklerinin ahı çıkıyor işte...

Bir sabah usta, evden çıkarken, Gülizar'a :

— Bu akşam, saat 7'de beni Kadıköy vapur iskelesinde bekle, dedi. Yalnız dikkat et, beni görünce yanıma gelme... Beni uzaktan gör. Gördüğünü de belli etme... Anladın mı?.. Sonra peşim sıra şöyle kırk elli adımdan yürü, yolda yanıma gelme... Anladın mı?.. Peçeni sıkı sıkıya ört... Hiç açma... Anladın mı? Ben bir cigara yakınca sen döner, tramvaya binersin... Eve gelirsin... Anladın mı?..

Gülizar hem anladı, hem anlamadı. Sadece :

— Peki, diye cevap verdi, dediklerini elifi elifine yaparım.

Ve gerçekten de Nuri'nin dediklerini elifi elifine yaptı. Niçin böyle yaptığını düşünmemeye çalışarak, kocasını ta Beyazıt'a kadar takip etti.

Nuri Beyazıt'ta bir tütüncü dükkânının önünde durdu. Cıgara aldı. Yüz adım kadar yürüdü. Sonra döndü. Bir cıgara yaktı...

İki saat sonra usta eve geldiği vakit Gülizar'ı, çoktan dönmüş, mutfakta bulaşıkları yıkar buldu.

Gülizar sordu :

— Karnın aç mı?.

— Hayır... Yukarı odaya gel...

Odada buluştukları vakit, ilk söze başlayan usta oldu :

— Bir dükkândan cıgara aldım. Dikkat ettin mi?

— Evet...

— Oraya bir daha gitsen bulabilir misin?

— Bulurum...

— Âlâ...

Gülizar meraktan çatlıyordu. Fakat hiçbir şey sormamak lazım geldiğini seziyor.

O gece yine "Ana" romanı okunurken Gülizar kendini de romandaki kadın kahramanlardan birisine benzetti.

Usta ertesi akşam Gülizar'a, şimdiye kadar onun duymadığı bir sesle :

— Yarın öğleüstü o tütüncüye gidersin, dedi. Peçeni açma... Yalnız dikkat et, dükkânın önünde başka müşteri olmasın. Anladın mı?

— Anladım...

— Âlâ... Tütüncüye dersin ki! "Sizde Hasan Beyin emanetleri varmış, onları almaya geldim"... Anladın mı?.. O sana bohça gibi bir şey verecek, onu alırsın, dönersin, vapura binersin... Kadıköy'de inersin... Fenerbahçe'ye gidersin... Dur bakalım... Kaç vapuruyla? Ha, üç buçukta Köprü'den kalkan vapurla... Fenerbahçe'ye arabayla git... Tam fenerin orda bir salıncak vardır. Onun dibinde otur. Ömer'i beraber al... Anam da gelsin sizinle... Evden zeytinyağlı dolma filan yapın... Ben anama söyledim... Ama Ömer'le anam tütüncüye gelmesin... Vapurda beklesinler seni... Anladın mı?

— Anladım...

— Hani, Fenerbahçe'ye gezmeye gitmiş olacaksınız... Sonra bizim Stoyan oralara gelecek... Sizin yanınızdan geçecek... Gidip bir yere oturacak... O oturunca, Ömer'in eline tütüncüden aldığın bohçayı ver, şöyle nazar-ı dikkati celbettirmeden Stoyan'a gönder... Ha, sonra ben bu gece eve gelmeyeceğim... Anlaşıldı mı?

Gülizar, biraz yavaşça :

— Anlaşıldı, dedi.

Usta işin pek anlaşılmadığını sezdi :

— Tekrar et bakalım, dedi, ne yapacaksın?

Gülizar tekrar etti. Bir iki yeri usta, yeni baştan anlattı...

Gülizar'la, ustanın arasında geçen bu konuşmadan iki üç gün sonra Kuva-yi İtilafiye zabıtası Fenerbahçe civarıyla Pendik arasında kamp kuran müstemleke askerlerinin çadırları yakınına atılan ve bunları "İstanbul'u işgale değil, kendi memleketlerini işgal eden emperyalist devletlere karşı harekete çağıran" beyannameler dolayısıyla harekete geçmişti.

Beyannameler müstemleke askerlerinin kendi yerli dillerinde ve İngilizce, Fransızca yazılmıştı.

XXXIV

YİNE KOLSUZ AHMET

Kapının çalınması, ustayı şaşırttı. Çünkü vakit geçti ve kapıyı çalan ne Sait, ne Stoyan olabilirdi. Bir hafta, beyanname işinin arkası alınıncaya kadar birbirlerini görmemeye karar vermişlerdi.

Odada anası, Gülizar ve usta oturmuşlardı, "Ana" romanının ikinci cildini okuyorlardı. Ömer minderde uyuyor.

Kapı bir daha çalındı.

Usta, kadınlara :

— Siz, Ömer'i alıp içeri odaya gidin, ben kapıya bakarım, dedi...

Gelen Kolsuz Ahmet'ti. İlk geldiği geceden beri bir daha görünmeyen, üç gün sonra gelirim dediği halde gelmeyen Kolsuz Ahmet.

Usta, Kolsuz Ahmet'i odaya alıp karşılıklı oturdukları vakit, onun sarhoş olduğunu sezdi.

Kolsuz Ahmet sarhoştu. Fakat sarhoşluğunu belli etmemeye çalışıyor.

— Gelemedim, diyor, affedersin, usta... İşim çıktı.

— İş buldun demek?..

— Daha bulmadım ama, arıyorum da... İş aramak, işte olmaktan çok vaktini alıyor insanın...

Usta cevap vermiyor. Susuyorlar.

Ahmet bir aralık ayağa kalkıyor :

— Birdenbire üşüdüm, usta, diyor ve pencereleri kapatıyor.

Yine susuyorlar. Fakat usta, on dakika içinde Ahmet'in sıcaktan bunalmasına, sonra üşümesine şaşıyor. "Sarhoş" diye düşünüyor.

Susuyorlar. Söze ilk başlayan Ahmet oluyor :

— Arkadaşlar yok galiba bu gece?

— Hangi arkadaşlar?

— Şu adı neydi unuttum. Bulgarla... Adı neydi?..

Duruyor. Usta cevap vermemiştir. Devam ediyor :

— Hani, canım, şu senin Bulgar arkadaş... tuh Allah belasını versin, adı gelmiyor aklıma bir türlü... Ötekisi Sait'ti, değil mi?..

— Evet...

— Sait nerde çalışır be usta?

Usta yalan söylüyor. Yalan söylemek, her nedense Kolsuz Ahmet'ten Sait'in nerde çalıştığını gizlemek lüzumunu duymuştur :

— Hiçbir yerde çalışmıyor. Şimdi o da boşta...

— Eskiden nerde çalışırdı?

Odaya girerken usta lambayı yere koymuştu. Sonra orda unutmuştu. Ahmet'in gölgesi büyük bir örümcek gibi duvarda kımıldanmaktadır. Ustanın gözüne bu koca örümcek ilişiyor. Ve tek gözünü, kendi de farkına varmaksızın kırparak, Ahmet'e :

— Niye sordun? diyor. Sait'in eskiden nerde çalıştığını ne diye öğrenmek istiyorsun?

Ahmet gülüyor :

— Hiç, diyor, merak bu ya!.. Yoksa ne diye soracağım!.. Merak bu ya!..

Yine susuyorlar.

Nuri Usta, Ahmet'i göz hapsine aldı. Dikkat ediyor, eski günlerin, çocuk, delikanlı, daha sonra hastanede, daha sonra dük-

kândaki Ahmet'i ile şimdi karşısında duran adam arasında öyle büyük bir fark var ki...

Çocuk Ahmet neşeliydi, taşı en uzağa atandı, gururluydu. Delikanlı Ahmet neşeliydi, mahallede komşu kızlarının gözlerini kafeslerin arkasına toplardı, gururluydu. Dükkândaki Ahmet neşesini kaybetmişti, sarhoştu, fakat gururu vardı. Daha doğrusu bütün eski Ahmet'lerdeki şey gurur değildi pek, bir acayip izzetinefis fazlasıydı. Şimdiki Ahmet'in neşesi yok, daha doğrusu zorla neşeli gözükmeye çalışıyor. Fakat işin asıl tuhafı şimdiki Ahmet'te o gururla izzetinefis fazlası arasındaki şeyden bir gölgenin bile kalmamış olması.

Şimdiki Ahmet sırıtıyor, yılışıyor. Gözlerinden sanki yapışkan sulu bir şey fışkırıyor... Usta bu gözlerle karşılaştıkça yüzünde, ellerinde yapışkan, sulu bir şeylerin dolaştığını duyuyor gibi...

Kovalanan geyik nasıl her kımıldanan dalın arkasında bir kaplan gözünden işkillenirse, kovalanan adam da öyledir.

Ve Nuri Usta artık kovalanan adamlardan biridir.

Kovalanan adamda şüphe bir prensip haline gelir.

Nuri Usta, birdenbire, deminden beri Ahmet'ten şüphelenmekte olduğunu idrak etti.

Sebep?

Yok!

Daha doğrusu sebepler teker teker o kadar küçük, o kadar ehemmiyetsiz ki, her biri başlı başına sebep değil. Hepsi bir araya gelince de gözle görülür, elle tutulur olmuyorlar. Fakat şüphenin havasını yaratıyorlar...

Ahmet sordu :

— Niye öyle daldın, ustacığım?..

Usta silkindi :

— Hayır, dedi, daldığım filan yok... Seni dinliyorum... Anlat bakalım... Ha... İş arıyorsun, değil mi?

— Evet...

Usta kelimelerin üstüne basmamaya çalışarak, alelade bir şey soruyormuş gibi :

— Nerelere başvurdun? dedi.

Ahmet birdenbire cevap veremedi.

Usta tekrar sordu :

— Malum ya, her işi de yapamazsın... Nerelerde iş aradın?

— Şey... Birçok yerlerde...

— Mesela?..

— Mesela... Şey... Şirket-i Hayriye'de...

— Şirket-i Hayriye'de mi? Ne iş aradın orada?

— Bekçilik, kapıcılık filan...

— Ha, demek vapurlarda, atölyelerde filan değil de, dairede... Öyle mi?

Ahmet'in yüzü güldü :

— Evet, dedi... Sen de söyledin ya... Tek kolla fabrikalarda, atölyelerde filan iş vermezler... Dairelerde iş aradım... Seyr-i Sefain'e de başvurdum... Sonra...

Artık sayıyordu... Birçok daire isimleri birbiri peşine Nuri Ustanın önünden geçtiler... Ahmet nihayet :

— Hâlâ iş bulamadık ama, dedi, sustu ve sonra yavaşça ilave etti :

— Şu senin Sait'in, sonra neydi onun adı, şu Bulgarın bildikleri bir yerde bana iş bulunmaz mı acaba? Belki sen bugünlerde görmezsin onları, hiç olmazsa şu Bulgarın adresini versen de bana, ona da gidip bir başvursam... Olmaz mı?

— Olur.

Nuri Usta, "Olur," dedi ve Ahmet'in yüzüne baktı. Ve öyle sandı ki, Ahmet sevincinden haykırmamak için kendini zor tutmuştur...

Nuri Usta :

— Olur, diye tekrar etti. Fakat sen, "Gâvurdan insana hayır gelmez," diyordun... Hatta onu evime sokmamı bile doğru bulmuyordun... Ne çabuk fikrini değiştirdin...

Ahmet bir şeyler söylemeye, itiraz etmeye hazırlanırken, usta ayağa kalktı, geldi, onun karşısına dikildi :

— Ahmet, dedi... Mektep arkadaşıyız, mahalle arkadaşıyız, ikimiz de vaktiyle esnaflık ettik... Övünmek için söylemiyorum, elimden geldiği kadar sana dostluk etmeye de çalıştım vaktiyle... Fakat, sebebini sorma bana, artık seninle ahbaplık etmek istemiyorum... Belki aldanıyorum... Belki şimdi sana bunları söyleyerek enayilik ediyorum ama, şüpheleniyorum senden... Hem de bu gece. Demin birdenbire şüphelendim senden...

Ahmet kıpkırmızı, yerinden fırladı :

— Benden şüpheleniyorsun ha! diye bağırdı... Benden... Be-

nim gibi bir işçiden... Bir arkadaştan...

— Bağırma, Ahmet... Öyle bağırıyorsun ki, daha çok şüpheleniyorum... Anladın mı? Şimdi daha çok şüpheleniyorum senden... Söyle bakayım... Demin pencereyi niçin açtın?..

Ahmet kekeledi :

— Hava almak için...

— Sonra niçin kapadın?

— Üşüdüm...

— Yalan söylüyorsun, Ahmet... Yalan söylüyorsun... Aşağıda, dışarda, sokakta birileri vardı : Onlara işaret verdin, değil mi?

Ahmet yine avaz avaz bağırdı :

— Hayır... Vallah, billah, kimseye işaret vermedim!.. Ne diye işaret vereyim!..

Nuri Usta, bir an düşündü, sonra kendi kendine konuşur gibi söylendi :

— Sait'le, o ismini unuttuğun Bulgarın burda olup olmadıklarını, burda bir şeyler yapıp yapmadığımızı anlamaya gelmiştin... Boş bir baskın yapıp bizi ürkütmektense, seni kulanmak, emin olduktan sonra içeri dalmak daha akıllıca olurdu... İçerde kimseyi görmeyince...

Usta sustu.

Ahmet sapsarı.

Usta :

— Defol, dedi... Seni ne hale getirdiklerini bir düşünebilsen... Bir kolun kesildi, dilencilik ettirildin, yankesiciliğe düştün, uşak oldun ve bunların hepsi, açlık, seni bu hale getirmek için kullanıldı. Defol... Bir daha da ayak basma buraya...

Kolsuz Ahmet'in, acayip bir örümceğe benzeyen gölgesi duvardan kayboldu. Aşağıda sokak kapısı açılıp kapandı.

Usta hâlâ odada, olduğu yerde dimdik duruyordu.

Kapı yavaşça aralandı. İçeri Gülizar girdi.

— Ne oldu, Nuri?

Nuri Usta silkindi...

— Allah belasını versin, dedi... Allah belasını versin şu Cemal Hocanın... Hâlâ onun tesiri altındayım... Hâlâ güzel, cakalı laf, işten önce geliyor bende... Herifin hafiye olduğunu hem anla, hem sonra bunu herife söyle... Üstüne üstlük bir sürü de ukalaca lakırdı et... Benim adam olacağım yok...

Gülizar hiçbir şey anlamıyor. Fakat sormuyor da...

— Bu bizim Ahmet yok mu, Gülizar, buz gibi hafiye... Dilenciliği, hapse girdiği, belki uşaklığı da doğru, fakat sonra dükkân açıp sattığı yalan...

Gülizar korktu :

— Ahmet hafiye mi?

— Evet...

— Emin misin?..

— Evet...

— Peki, ne yapacaksın şimdi ona?..

— Bilmem... Eşekliğimiz yüzünden kaçırdık elden...

Sabah erkenden, deniz kıyısında Ömer, Stoyan Amcayı buldu. Babasından aldığı talimatı harfi harfine yerine getirip etrafına iyice baktıktan ve yeni doğan güneş aydınlığının tenhalığında hiç kimsenin olmadığını gördükten sonra Stoyan Amcaya yanaştı. Bütün güçlük yanaşana kadardı. Ondan sonra, sekiz yaşında başı açık bir çocukla şapkalı bir adam deniz kenarından caddeye doğru çıkabilirlerdi.

Stoyan'la Ömer yürüdüler.

Ömer konuşuyor :

— Babam gelemedi. Peşimi bırakmıyorlar, diyor. Senin de adresini öğrenmek istiyorlarmış, Stoyan Amca... Hani bir Ahmet varmış, Kolsuz Ahmet. O da hafiyeymiş... Ben sinemaya gittim, Stoyan Amca... Sen hiç sinemaya gittin mi?

— Gittim, ne olacak?

— Orda da bir hafiye var... Hırsızları kovalıyor... Babama da söyledim. Ahmet öyle hafiye değil, dedi. Ahmet çok fena hafiyeymiş... Hırsızları değil, bizi kovalıyormuş... Biz hafiyeden filan korkmayız, değil mi, Stoyan Amca?..

Bulgar güldü :

— Korkmayız, koca komitacı, dedi. Korkmayız. Ama dikkatli olmak lazım... Sen, geçenlerde Fenerbahçe'ye geldiğini, bana bohçaları getirdiğini, bugün buraya geleceğini kimseye söylemiyorsun, değil mi?

Ömer durdu. Stoyan'ın yüzüne sert sert baktı :

— Hayır... Babam diyor ki, insanın kafasını kesseler bile ağzından lakırdı çıkmamalı... Bugün nereye gittiğimi annem bile

sorsa söylemem...

Caddeye çıktılar. Bir küçük sütçü dükkânına girdiler. Ateşten henüz indirilmiş tencerenin ağzından beyaz süt kokusu tül gibi dumanlara karışarak dükkânın içine yayılıyor. Camlı bir dolapta yuvarlak francalalar, ay biçiminde çörekler var. Mermer tezgâhta yoğurt kâseleri. Kalın bardaklar.

Ömer önüne konan sıcak süt bardağına ay biçiminde bir çöreğin ucunu batırıp ömründe ilk defa sütün — çünkü anasının memesinden emdiği sütün tadını hatırlamıyordu — tadını tadarken, dükkâncıyla Stoyan Amca bir şeyler konuştular. Sonra amca bir kâse yoğurt alarak geldi, Ömer'in yanına oturdu. Sordu :

— Sütün şekersiz mi, Ömer? Daha şeker ister misin?

— İsterim, amca...

Ömer'in bardağına iki şeker daha koydular.

Konuşmadan şapırtılar içinde Ömer sütünü, Stoyan Amca yoğurdunu bitirdi. Kalktılar. Dükkân sahibi amcaya bir tomar kâat verdi. Amca kâatları Ömer'e uzattı :

— Bunları elinde sıkı sıkı tut, Ömer, dedi. Sait Amcaya götüreceksin... Sait Amcayı vapur iskelesinde bulursun... Benim gelemediğimi söylersin... Ona verirsin bu kâatları.

— Peki...

Stoyan Amca düşündü. Sonra birdenbire sordu :

— Ya, yolda seni çevirirler de elindekileri almak isterlerse...

— Vermem...

Stoyan Amca güldü :

— Nasıl vermezsin bre komitacı!.. Bir karış boyun var... Zorla alırlar...

Ömer boynunu büktü.

Stoyan Amca :

— Hayır, dedi, isterlerse verirsin... Ama, bunları sana kim verdi derlerse...

— Kimse vermedi, yolda buldum, derim...

— Bravo, bre... Yolda buldum, uçurtma yapmak için aldım, dersin... Ama ya alıp götürürlerse, döverlerse...

— Ben de onları döverim...

— Eh... Hani döversin de... Baban kim, anan kim? derlerse...

— Söylemem...

— Söylemem olur mu?

Ömer yine boynunu büktü.

Yine Stoyan Amca yardım etti :

— At bir isim, Hasan, de... Hem kim senden şüphelenecek... Ne yapalım! Bunların Sait Amcaya bugün verilmesi lazım... Haydi, komitacı, göreyim seni...

Ömer merakla sordu :

— Bu kâatlar ne olacak?

Stoyan Amca boş bulundu. Büyük bir ciddiyetle izahat verdi :

— Duvarlara yapıştırılacak... Yarın yapıştırılması lazım... Sabahleyin erkenden... Kimse görmeden... Onları zirto da zirto yapacağız yine...

Stoyan Amca bu "zirto da zirto"yu öyle sevinçli, öyle iştahlı söylemişti ki Ömer kâatları Sait Amcaya vermeden önce üç tanesini sakladı. Kendisinin de bu zirto da zirto işinde payı olmasını istiyor.

Gece üç küçük kâadı yastığının altına koydu ve gözleri kapanıncaya kadar, bunları, nasıl, nereye asmak lazım geldiğini düşündü.

Nasıl asılacağını buldu. Nereye asılacağını bulamadı. Sabaha bıraktı.

Sabahleyin Gülizar, Ömer'in yine dünkü gibi çok erken mektebe gitmiş olmasına kızdı biraz. Mutfakta unun durduğu kesekâadının yere indirilmiş olduğunu gördü. Bir tabakta da un ezilmişti.

— Yine uçurtması için unları ziyan zebil etmiş, diye söylendi...

Ömer bir cebine hamur tutkalını koymuştu, bir cebinde o üç kâat vardı.

Hamur cebinin içine bulaştığı için eli ne zaman oraya gitse yüzü buruşuyordu.

Ömer etrafına bakına bakına yürüyor. Vakit daha öyle erken ki mahalle boyunca yalnız bir kömür arabasına, bir polise ve bir simitçiye rastladı.

Caddeye çıktı. Bomboş tramvay raylarından başka kimseler yok.

Ömer ıslık çalarak yürüyor. Sinemada gördüğü bir adamı

taklit ediyor. Peşini hafiyeler kovalarken sinemadaki adam da ıslık çalarak, sanki kovalanan kendisi değilmiş gibi iki yana bakınarak yürüyordu.

Ömer karakolun önüne geldi. Pencerelerden birisinde hâlâ lamba yanıyor. Söndürmeyi unutmuşlar. Nöbetçi dolaşıyor kapıda...

Ömer karşı kaldırıma geçip nöbetçiye baktı. Nöbetçi yorgun. Ömer'in kendisine baktığını görmüyor bile...

Ömer kaldırımın üstüne oturdu.

Nöbetçiyi içerden çağırdılar. Gitti.

Ömer olduğu yerden kalktı. Yine ıslık çalarak karakola yaklaştı. Uçurtma yapıştırmakta büyük ustalıkları olan elleriyle kâatlardan birisine hamur tutkalını sürdü. Ve ayaklarının ucunda kalkarak, kâadı, karakolun kapısındaki sütunlardan birinin üstüne yapıştırdı.

Ağır ağır ve daima ıslık çalarak merdivenleri indi. Arkasına baktı. Sütunda kâadı gördü. İçine korku düştü birdenbire. Hızlı hızlı yürüdü. Sonra alabildiğine ve arkasına bir daha dönüp bakmaksızın koşmaya başladı. Köşeyi sapıp yokuşa geldiği vakit durdu. Dükkânlar birbiri peşine açılıyor. Çıraklar dükkânların önünü sulayıp süpürüyorlar.

Ömer yine ıslık çalarak yokuşu tırmandı. Cebinde yapıştırılacak iki kâat daha var. Birisini bir dükkânın henüz açılmamış kepengine yapıştırdı. Ötekisini sakladı. Aklına birdenbire bir fikir gelmişti. Islık çalmayı bırakarak yukardan dolaşıp mahalleye indi.

Bekçi, kulübesinin kapısını kilitlemiş, içerde uyuyor. Horultusu dışardan duyulmaktadır. Ömer, İstanbul'un padişahı dediği mahalle bekçisi Vahdettin'in kapısına son kâadı yapıştırdı.

O gece Nuri Usta, Ömer'i bilhassa yanına alarak mahalle kahvesine çıktı. Kahvede görünmek icap ediyor.

Ömer lokumunu yerken, tavla gürültüsü, iskambil isimleri arasında kesik kesik cümleler ilişiyor ustanın kulağına. Karşısında oturan Bakkal Nazifi Efendi de, ustayı alakadar eden ve gitgide şaşırtan bu dedikodular hakkında mufassal malumat vermeye başladı :

— Efendim, rivayete nazaran şehrin muhtelif semtlerine kâatlar dağıtılmış. Hatta karakol duvarına bile asmışlar... Bizim bekçi

bile kapısında bir tane bulmuş...

Nuri Usta sordu :

— Bizim bekçi mi? Anlamadım...

— Evet, bizim bekçinin kulübesi kapısına da yapıştırmışlar...

Usta afalladı.

Karakola beyanname asılmış olmasına şöyle böyle aklı eriyordu ama kendi mahallelerinde, bekçinin kulübesi kapısına kim yapıştırmıştı bunu? Ne Sait, ne kendisi, ne Stoyan böyle bir iş yapmamışlardı, yapmazlardı. Ötekilere de böyle bir direktif verilmemişti. Planda kendi mahalleleri yoktu.

Bakkal Nazifi Efendinin sözlerine Ömer de kulak kabartmıştı. Lokumunun yarısı ağzında, yarısı dışarıda, az daha boğulacaktı.

Usta sordu :

— Peki, Nazifi Efendi, bu işi kimin yaptığı, yani şeyi, bekçi kulübesinin kapısına bunu kimin yapıştırdığı anlaşılmış mı?

— Hayır...

Ömer lokumunu yuttu. Sırıttı...

Baba oğul kahveden çıkıp eve gelirlerken usta hâlâ düşünceliydi. Bu münasebetsizliği yapanın kim olduğunu kestirmek istiyor.

Ömer göz ucuyla, aşağıdan yukarıya doğru, babasına bakıyor. "Söyleyeyim mi, söylemeyeyim mi? Kızar mı, kızmaz mı?" diye düşünüyor...

Nihayet dayanamadı. Tam evlerinin kapısı önüne geldikleri vakit babasının eteğini çekti... Usta durdu, Ömer'e baktı :

— Ne var? Ne istiyorsun?

Ömer sırıtıyor :

— Şey, baba... Sana bir şey söyleyeyim mi?

— Söyle...

— Söylersem... Kızmaz mısın?..

— Ne bileyim, söyle de...

— Yok, kızmam de... Ben de söyleyeyim.

— Peki kızmam... Söyle...

— Şey... Bekçinin kulübesi yok mu?

— Var, ne olacak?

— Oraya bir kâat yapıştırmışlar ya...

— E...

— İşte onu ben yapıştırdım...

Usta hayatında hiç bu kadar şaşırdığını bilmiyor.

— Sen mi yapıştırdın?

— Evet, baba, Karakola da ben yapıştırdım... Sonra bir de dükkâna yapıştırdım...

Usta kahkahalarla güldü. Ömer'i kucakladı. Havaya kaldırdı :

— Oğlum, dedi... Sen benim oğlumsun!..

Ömer babasının boynuna sarılmış, babasını hayatında ilk defa öpüyor :

— Baba... Bizim evin kapısına da yapıştıracaktım ama...

Usta dehşetle Ömer'i kollarından bıraktı. Oğlan adeta düştü yere.

— Ne, bizim evin kapısına da mı? İşte o zaman halt ederdin...

Ömer münasebetsiz bir söz yüzünden tahtından atılmış bir kral gibi pişman.

Usta büyük bir ciddiyetle :

— Bana bak, Ömer, dedi... Marifetli bir delikanlı olduğun anlaşıldı. Fakat bir daha sefere böyle işleri beraber yapalım... Olmaz mı?..

Ömer kaşlarını çattı. Deminki pişmanlığı yoktu artık. Mağrur cevap verdi...

— Olur, Nuri Usta...

XXXV

YİNE GÖZLÜKLÜ AMCA

Hilmi'nin nüfuzu iyiden iyiye kırılmıştı. Ve usta yakında kendisine atölyeden yol verileceğini anlıyor.

Mürettipler grevi de işleri kolaylaştırdı. Ustanın bütün işçi birliklerinde arkadaşları, dostları var. Meclis-i idare intihaplarında kavga etmek usulleri ustanın canını sıkıyor ama, "Ne yapalım," diyor, "mademki bu da lazım."

"Ana" romanı bitti. Kaç gündür Gülizar :

— Tütün depolarında çalışmak istiyorum. Orada o kadar çok kadın işçi var ki... diye tutturdu.

Ustanın anası "Ana" romanındaki ana kadar her işte cesur değil. Daha doğrusu, onun haçına, putuna da kızmasını, haçını, putunu da yıkmak istemesini hazmedemiyor...

Bir akşam Ömer eve ağlayarak geldi. Kapıdan içeri girer girmez anasının eteğine yapıştı :

— Çabuk çarşafını giy, ana... Çabuk... Haydi... diye bar bar bağırmaya başladı.

Gülizar şaşırdı. "Ne oluyorsun Ömer? Ne var?" diye sormaya çalıştı. Bu esnada ustanın anası da aşağı inmişti. Ömer onun da üstüne atıldı :

— Haydi, nine, sen de gel... Giyin... Haydi... Sonra Gözlüklü Amcayı bulamayacağız. Gider belki. Haydi... Anne... Nine...

Nine de Ömer'in ne demek istediğini anlamadı. Ve çocuk öyle bir helecan içindeydi ki dediğini yapmaktan başka çare yoktu...

Ustanın anası, Gülizar'a :

— Sen giyin de git bari... dedi...

Gülizar çarçabuk çarşaflandı ve eline yapışan Ömer'in peşine takılarak sokağa fırladı...

Çocuk hiçbir şey söylemiyor, koşuyor ve Gülizar'ı koşturmaya çalışıyordu. Lambalar yanmaya başlarken büyük caddeye çıktılar.

Ömer birdenbire anasını köşede bıraktı ve artık alabildiğine koşarak, "tramvayın altında kalıp ezilecek" diye anasının yüreğini ağzına getirerek karşı tarafa geçti. Gözden kayboldu.

Gülizar olduğu yerde, havagazıyla aydınlanmış bir berber dükkânının köşesinde durup bekliyor. Gelip geçenler bakıyorlar ona. Ömer'den hâlâ haber yok... Ömer'e bir şey oldu diye merak etmiyor. Çünkü nasıl olsa oğlan bütün gün sokakta...

Nihayet Ömer geldi.

Dudakları titriyor, burnunu çeke çeke konuşuyor :

— Yok, anne... Gitmiş... O kadar da, "Bekle," dedim. Ama beklemeyeceğini anladıydım...

Ana oğul dönüyorlar. Ömer bitkin. Anlatıyor :

— Mektep paydos olunca, çocuklar, "Balık tutalım," dediler. Naci'nin oltası varmış. Külüstür bir olta ama... İşe yaramaz. Naci attı denize oltayı, biz başında bekleştik... Bir tek izmarit bile tutamadı... Hem öyle yeme balık vurur mu?.. "Ben gidiyorum," dedim... Bıraktım enayileri orda, caddeye çıktım... Manavın

köşesinde bir de kimi göreyim, anne? Gözlüklü Amca... Manavın yanına dikilmiş duruyor. Yanına koştum. "Amca," dedim, "Gözlüklü Amca, merhaba!" Beni tanımadı, anne... Gözlüklü Amca kör olmuş. Dilenci gibi, anne. Potinleri yırtık. Bir elinde teneke bir kutu var, anne... "Benim, Gözlüklü Amca," dedim, "ben, Ömer..." Öteki elindeki değneğini uzattı. Değneğini tuttum :

— Bize gidelim, Gözlüklü Amca, dedim...

— Gelmem, dedi... Değneğini çekti elimden.

Yalvardım, yakardım.

Gözlüklü Amca ağlamaya başladı. Ben de ağladım... Sonra, "Belki," dedim, "sen gelirsen, onu çağırırsan razı olur." Ama işte kaçmış... Yok... Gözlüklü Amca...

Ömer gene ağlıyor...

Ömer evde bütün gece içini çeke çeke ağladı.

Nuri Usta.

— Ben onu bulurum, sana getiririm... Merak etme, dedikçe :

— Gelmez... Kimse onu bulamaz... Gözlüklü Amca dilenci olmuş. Kör olmuş, baba... diyerek hıçkırıklar içinde uyudu.

Ve Ömer'in dediği çıktı. Usta sahiden de aradı Gözlüklü Amcayı. Bulamadı. Ve bir hafta süren bu boş araştırmanın sonunda Gözlüklü Amcayı bulacak yerde Gâvur Cemal Hocayı buldu.

Birbirlerine ikinci mevki bir tramvay arabasında rastladılar. Gâvur Cemal'in sakalı gene darmadağınık, fesi gene kalıpsız, ceketinin yakası yağlı, pantolonu ütüsüz ve kunduraları boyasızdı.

Usta bütün bunları bir an içinde gördü ve bir anda anladı ki Gâvur Cemal içinde dönüp dolaştığı çemberin gene alt tarafına düşmüştür.

Eğer Cemal de ustayı görüp büyük bir sevinçle, tramvayın kalabalığını ikiye yarıp onun üstüne gelmeseydi, usta ilk durakta, hiç ses çıkarmadan inecekti.

Nuri Ustanın ellerine sarılan Cemal lakırdıları arkası arkasına diziyor :

— Seni gördüğüme amma sevindim... Nerelerdesin... Ne âlemdesin?

— Tramvayda çalışıyorum.

— Biletçi misin?

— Hayır, depoda, atölyedeyim...

Cemal'in zoru ile ilk durakta indiler. Gene Cemal'in zoru ile bir meyhaneye girdiler. Usta bir kadeh içti. Cemal içtikçe açıldı :

— Bu rakı gibi şey yok be usta... Suni bir dünyada yaşıyoruz. Suni heyecana, suni neşeye, suni kedere ihtiyaç var.

Rakı mühim şey... Beşeriyetin en büyük keşfi iki tanedir : Birisi yatak, birisi rakı imbiği... Birisi uyku makinesi, yani unutmak denen şeyi istihsal ediyor. Ötekisi bu işin yardımcısı...

Usta Gâvur Cemal'e tam bir bitaraflıkla bakıyor. Sadece, ara sıra, "Nerden çattım bu gevezeye," diye düşünüyor...

Cemal bahsi değiştirdi :

— Biz gene eski mesleğe döndük... Bir mektepte Fransızca hocasıyım. Anadolu'ya geçeyim, diyorum... Çok enteresan orası...

Cemal bir kadeh daha içti. Daldı. Sonra adeta silkinerek :

— Sen içmiyorsun ama, dedi. İç Allah aşkına. Hâlâ dargın mıyız? Yoksa... Geniş ol, usta... Geçen gün senin Nuri'yi gördüm, gene Ali ile beraberlermiş. Cıgara kâadı işi yapıyorlarmış... Enteresan herifler... Kâatların kapağına bir ay yıldız koymuşlar... Sürüyorlar Anadolu'ya... "Kuva-yi Milliye" kâadı diye alan alanaymış... Halbuki ortaklarından birisi de şu meşhur Hıristo...

Usta meşhur Hıristo'yu tanımıyordu. Nuri ile Ali'yi ise, Cemal'i unuttuğu kadar unutmuştu. Ve suni kedere, suni sevince ihtiyacı olmadığından Cemal'in elinden kurtulmak için fırsat aramaktaydı. Bu fırsat kendiliğinden geldi.

Meyhanenin gramofonunda çalınan bir marş yüzünden kavga çıktı. Marseyezi bağıran gramofona İngiliz bahriye çavuşları kendi marşlarını söyletmek istediler. Gramofonun başında duran Fransızlar buna razı olmayınca Kuva-yi İtilafiye birbirine girdi.

Nuri Usta Gâvur Cemal'e :

— Haydi, gidelim, dedi.

Dışarı çıktılar. Ve usta, Cemal Hocanın "Görüşelim yahu"larını, "Olur, olur"larla savuşturarak ondan ayrıldı. Yolda, eve gelene kadar, memleketlerinden denizlerce uzak bir şehrin meyhanesinde bir marş yüzünden birbirlerine giren üniforma giymiş Fransız balıkçılarıyla İngiliz balıkçılarını düşündü.

XXXVI

YİNE KAPI ÇALINDI

Sabaha karşı çalınan kapıyı Gülizar açmaya gitti. Usta çok yorgun ve geç gelmişti eve... Gülizar, ustayı uyandırmak istemedi. Bazı sabahlar böyle erkenden kapı çalınır ve birisi ustaya haber bırakıp giderdi.

Fakat bu sefer Gülizar kapıyı açtığı vakit karşısında birisini değil, bir kalabalığı gördü. Bekçi, muhtar, iki polis ve üç sivil...

Sivillerle polisler içeri daldılar. Bekçi kapıda kaldı. Muhtar :

— Başını ört, hanım, dedi.

Usta bu sabahçı misafirleri merdiven başında karşıladı. Evin içi birdenbire öyle gürültülü olmuştu ki ustanın anası, koynunda yatan Ömer'i de uyandırarak odalarından çıktılar.

Sivillerden birisi, kısa boylu, kesik kara bıyıklı ve yüzü toprak testilerin renginde bir adam, ustaya :

— Taharriyat yapacağız, dedi.

Usta güldü :

— Buyrun...

Yarım saat içinde evin içi altüst olmuştu. Mukavemeti ustanın anası gösterdi. Sandığını karıştırmak isteyen kısa boylu, kırpık bıyıklı adamın karşısına dikildi :

— Elâlemin sandıklarını karıştırmaya utanmıyor musun? dedi. Hele elini sür de göreyim...

Muhtar, ustanın anasına "emre karşı gelinmeyeceğini" anlatmak istedi. Fakat o dinlemiyordu :

— Koskoca İstanbul inim inim inliyor. Siz kadınların sandıklarını karıştırıyorsunuz. Yalnız sokaklarda gâvur askerleriyle devriye gezmesini bilirsiniz... Allah sizi de, size emir verenleri de kahretsin, diye bar bar bağırıyordu.

Ancak ustanın müdahalesiyle sandık açıldı ve taharri edildi.

Evin içinde olup bitenlere Ömer uykulu gözlerini ovuşturarak bakıyor.

Hep aklında o bir defa gittiği sinema var. Orda da hafiyeler böyle bir evi basmışlardı. Yalnız ötekiler tabanca sıkmışlardı hafiyelerin üstüne... İki taraftan da ölenler olmuştu.

Ömer şimdi de tabancalar patlayacak sanıyor. Ama kim atacak

tabancayı. Babası hiç oralı değil. Sanki evin içinde hiçbir şey olmuyormuş gibi odanın bir köşesine dikilmiş, gülerek yapılan işlere bakıyor.

Bir aralık Ömer'in gözleri anasına ilişti. Gülizar sapsarı. Elleri titriyor. En çok telaş eden o, evin içinde.

Ömer yine sinemayı hatırlıyor. Orda baskına uğrayanlardan birisi pencereden atlayıp arkadaşlarını imdada çağırmaya gitmişti.

Ömer yavaş yavaş pencereye sokuluyor. Pencere kapalı. Kafesi de var. Hem aşağı atlamak olmaz. Bacakları kırılır... Halbuki gidip Stoyan Amcayı, Sait Amcayı imdada çağırmak lazım... Ama onları nerde bulmalı...

Birdenbire Ömer'in aklına sütçü geldi. Kararını verdi...

Kimsenin nazar-ı dikkatini çekmeden merdivenleri indi. Sokak kapısı açık. Fakat kapının önünde İstanbul padişahı Bekçi Vahdettin duruyor. Ne yapmalı?

Ömer mutfağa koştu. Bir tabak aldı. Ayaklarının ucuna basa basa tekrar sokak kapısının arkasına geldi ve kolunun bütün kuvvetiyle tabağı mümkün olduğu kadar uzağa attı.

Tabak karşıda, sokakta, taşların üstüne çarpıp kırılınca İstanbul padişahı Bekçi Vahdettin irkildi, "Ne oluyor?" diye o tarafa doğru baktı. Hatta bir iki adım da attı. Ömer bu fırsatı kaçırmadı. Yavaşça sıyrıldı dışarıya...

Sütçü dükkânına giren Ömer'in sütçüden ilk sorduğu şey :

— Stoyan Amca nerde? oldu. Sonra :

— Çabuk, Stoyan Amcayı, bul, getir, diye emir verdi...

Ömer kalın bir bardak içinde yine beyaz francalasını sıcak süte batırırken dükkân sahibi Stoyan Amcayı bulmaya gitti. Ve bardakta süt bitmişti ki Stoyan Amca Ömer'in karşısına dikildi :

— Ne var, komitacı?.. dedi... Böyle şabah sabah hayrola?..

Ömer meseleyi anlattı amcaya. Fakat ne tuhaf şey, Stoyan Amca hemen tabancasına sarılıp dörtnala oraya gideceğine Ömer'in yanına oturuyor :

— Nasıl olsa, diyor, bu işi bekliyorduk. Baban telaş etti mi?..

Ömer bu hale güceniyor adeta, küskün :

— Hayır, diyor, babam gülüyordu. Hatta annem bile aldırış etmedi.

Ömer bile bile yalan söylüyordu. Çünkü anasının nasıl telaşlandığını görmüştü.

Stoyan Amca :

— Şimdi senin hemen oraya gitmen olmaz... Ama gitmesen de evden merak ederler. Ne yapalım?..

İmdat kuvvetinden ümidi kesen Ömer :

— Ben yine giderim, diyor, ne olacak... Sokağa çıktım, derim. Hem belki hafiyeler gitmişlerdir... Ben buraya imdat için geldiydim...

Stoyan Amca, Ömer'e böyle şeylerde yapılacak en kuvvetli imdadın etrafı telaşa vermemekte olduğunu anlatmaya çalıştı. Ve akşam yine burda buluşmak üzere sözleşip ayrıldılar...

Ömer eve geldiği vakit, hafiyelerin babasını da alıp gitmiş olduklarını öğrendi. Anası ağlıyordu. Ninesi bir köşeye oturmuş, başına çatkı çatmış, altüst edilen sandığına ara sıra kızgın kızgın bakarak somurtuyordu.

Ömer de bir iskemleye ilişti...

Bir aralık anasının ağlaması öyle çoğaldı ki, ninesi :

— Kızım, dedi, ne oluyorsun?.. Asmaya götürmediler ya... Gelir elbette... Senin kocansa, benim de oğlum... Böyle işler karıştıracaktı da başına bela gelmeyecek miydi sanıyordun? Haydi çarşaflan, Müdüriyet'e gidelim...

Müdüriyet'in kapısındaki nöbetçiye ustanın anası sordu :

— Bu sabah buraya Nuri Usta diye birisini getirdiler, onu görmek istiyoruz.

Nöbetçi eliyle içeriyi gösterdi.

Gülizar, Ömer, ustanın anası içeri girdiler. Yerler tahtaydı. Koridorlardan koridorlara geçiliyor. Ve koridorların hepsi karanlık, hepsi cıgara dumanıyla dolu. Telaşlı telaşlı insanlar gidip geliyorlar. Fakat sanki hepsinin ayaklarında lastik kundura varmış ve hepsi müthiş bir boğaz hastalığına tutulmuş gibi, adımları gürültü çıkarmıyor, boğuk fısıltılarla konuşuyorlar. Ustanın anası koltuğunda bir dosyayla duvarların dibinden bir gölge gibi geçen bir adamı çevirdi. Sordu. Adam eliyle meçhul ve anlaşılmaz bir işaret çizdi havada. Yürüdü.

Koridorları ve bu gölge adamları geçip aydınlık bir merdiven başına geldiler. Bir resmi polis duruyordu merdiven başında. Ustanın anası ona da sordu. Ve üst katta bir kapıyı sağlık alınca Ömer'i ve Gülizar'ı aşağıda bırakarak merdivenleri çıktı.

Sağlık verilen kapının önünde bir adam duruyor. Ustanın anasını dinledi. Sonra :

— Sen bekle burda, dedi. Odaya girdi. Çok geçmeden çıktı :

— Nuri'yi bugün göremezsin, dedi.

Ustanın anası elinden geldiği kadar sesini yumuşatmaya çalışarak sordu :

— Peki ne günü gelelim?..

— Bilmem...

— Peki, ne kadar kalacak burda?

— Bilmem...

— Bari yatak yorgan getirelim... Olmaz mı?

— Olur, kapıdan bırakın.

Ustanın anası karşısındaki adamı süzdü. Ve tuhaf bir sesle :

— Affedersin, oğlum, dedi. Sen evli misin?..

Nöbetçi şaşırdı birdenbire. Fakat cevap verdi :

— Evet...

— Çocuğun var mı?

— Var...

— Kaç yaşında?

— Sekiz... Niye sordun, hanım teyze?

— Benim Nuri'min de bir çocuğu var. O da dokuzuna girdi girecek...

Sustu. Sonra yine aynı sesle sordu :

— Nuri'yi niçin getirdiler buraya? Adam mı öldürdü? Hırsızlık mı etti? Niye aşağıda onun oğlunu gözleri dolu dolu bekletiyorlar?

Karşısındaki adam hemen cevap vermedi. Yutkundu. Sonra yüzünü buruşturdu :

— Boyundan büyük işler karıştırmış, dedi. Çoluk çocuğuyla oturup ekmek parasını düşüneceğine... Devlete karşı gelenin encamı budur, hanım...

Ustanın anası güldü.

— Niye güldün?..

— Seni birisine benzettim de...

— Kime?

— Tanımazsın... Çok benziyorsun ama, tanımazsın... Sana benzeyen adam bir kitaptaydı...

Nöbetçi, ustanın anasına ters ters baktı :

— Haydi, dedi, çok konuştuk...

Ustanın anası merdivenlerden indi. Gülizar, gözleri yerlerinden fırlayacakmış gibi, ihtiyar kadının üstüne atıldı adeta :

— Ne olmuş, anne?

— Hemen gidip yatak getirelim oğlana.

— Göstermiyorlar mı?

— Hayır...

Ömer kapıdan çıkıncaya kadar dönüp dönüp arkasına baktı. Ve akşam Stoyan Amcayla buluştukları vakit olanı biteni, bütün gördüklerini anlattı ona...

Stoyan Amcanın yanında Sait de vardı. Ömer'le, üzülmemeleri için eve haber gönderdiler... "Yakında bırakırlar," dediler ve Sait Amca Ömer'e beş lira verdi :

— Daha lazım olursa, gel benden, yahut Stoyan Amcadan al, dedi...

Nuri Usta üç gün sonra geldi eve... Nasıl gülerek çıkmışsa, öyle gülerek döndü. Yalnız biraz topallıyordu ve sağ kaşının üstünde taze bir yara vardı.

Bu beklenilmeyen dönüşü ustanın anası üst üste, durup dinlenmeksizin okuduğu surelere verdi. Usta bu hususta anasıyla aynı fikirde değildi :

— Darılma ama, anacığım, dedi, evde bir şeyler bulmadıkları ve tabanlarımın altı sopaya, gözlerim uykusuzluğa dayanıklı olduğu için yakayı sıyırdım.

Ömer babasını bir köşeye çekip Stoyan ve Sait Amcaları nasıl bulduğunu, onların nasıl para verdiklerini büyük bir sır söyler gibi anlattı :

— Parayı Sait Amcamdan aldığımı ne nineme, ne de anama söyledim, dedi. Onlar sordular. Ben, "Yolda buldum," dedim...

— İnandılar mı?

— Bilmem... Herkes kendi işini bilecek değil mi, baba?.. Başka şeye karışmayacak...

O gece Gülizar kocasına yeni baştan âşık olmuş gibiydi...

XXXVI

BİR KONUŞMA

— Ne dersen de, tesadüf büyük kuvvet...

Yağmur ince ince yağıyor. Nuri Usta, Stoyan, Sait Büyükdere'ye giden yolda yürüyorlar. Çamur. Sait ıslık çalıyor. Yağmurlu havaları güneşli havalardan çok sevmektedir. Çünkü ona göre güneş, ay, yağmur, dağ, deniz, ateş, bütün tabiat ve bütün tabiat unsurları "işi" kolaylaştırdıkları vakit güzel ve faydalıdırlar, "işi" zorlaştırdıkları vakit zararlı ve çirkin... güneşli havalarda yollar kalabalıktır, "onlar" dolaşırlar ortada ve insanın peşini bırakmazlar. Halbuki yağmurda takip edilmez insan... Herkes canını pazarda bulmamış. Ve otuz lira maaştan yağmurda ıslanacak kadar fedakârlık beklemek doğru değildir.

Yağmurlu havalarda daha kolay buluşulur, daha rahat yürünür, daha emin konuşulur.

Usta tekrar etti :

— Ne dersen de, Stoyan, tesadüf büyük kuvvet, mesela benim hayatımda tesadüflerin öyle rolü oldu ki!..

Stoyan cevap vermeye hazırlanırken Sait ıslığını kesti ve söze karıştı :

— Tesadüf sözünden ne anlıyorsun?

— Tesadüf sözünden sen ne anlıyorsan, ben de onu anlıyorum...

— Yani...

— Yani, şey, umulmadık, beklenilmedik bir hadisenin birdenbire meydana çıkışı ve keyfine göre ortalığı altüst edişi... Mesela...

— Mesela şimdi şu ağaçların dallarından birisi tesadüfen kopsa, tesadüfen kafama düşse, tesadüfen gözümü çıkarsa ben de tesadüfen senin gibi tek gözlü olurum, değil mi?..

— Evet...

— Hayır...

— Nasıl hayır?..

— Tesadüf nedir biliyor musun?.. Tesadüf sebeplerini önceden bilmediğimiz şeyin meydana gelişidir. Sebeplerini önceden bildiğimiz şey meydana gelirse ona tesadüf demiyoruz... Mesela ben şu kafama düşecek dalın mukavemet kuvvetini önceden bilsem,

esen rüzgâra karşı ne kadar dayanacağı malumum olsa ve bilsem ki rüzgârın tesiriyle o dal şu dakikada düşecektir, başıma çarpacaktır ve başıma çarpınca şöyle bir aksülamelle sıçrayıp bir ucu gözüme girecektir, o zaman gözümün çıkması benim için bir tesadüf olmazdı. Değil mi?..

Münakaşa uzadı. Sait kâinatta ve kâinatın bir parçası olan cemiyette sebep ve netice zincirlenişi temeline dayanan bir kanuniyetin varlığını, her sebebin aynı zamanda bir netice, her neticenin bir sebep olduğunu izah etmeye çalıştı. Ve Büyükdere karşıdan göründüğü vakit yağmur dinmiş ve şöyle bir karara ulaşılmıştı :

"Nuri Usta okumayı son günlerde ihmal etmiştir, daha büyük bir vakit ve ehemmiyetle okuması lazımdır."

Tramvay grevinin sonunda kumpanyanın Nuri Ustayı sekiz arkadaşıyla beraber işten çıkarması Gülizar'ın tütün depolarında çalışmasına vesile oldu.

Usta bir mensucat fabrikasında iş bulduktan sonra da Gülizar yerinde kaldı.

Gülizar başdöndürücü bir süratle değişiyor. Sert, açık ve kestirme bir konuşması var şimdi. Bütün hareketlerinde bir istiklal havası esiyor. Hatta bir gece ustayla uzun uzadıya bir münakaşaya girişti. Okuyor. Nihayet bir gün :

— Nuri, dedi, ben de sizinle beraber çalışmak istiyorum. Ama öyle sizin ne yaptığınızı bilmeden yardımcı gibi değil. Sizin gibi, beni de içinize alınız...

Gülizar'ın bu isteğini usta, arkadaşlarına söyledi ve Gülizar'ın isteği oldu.

Ömer dokuzunu bitirip on yaşına girdiği sıralarda ninesi hastalandı. Yatağa düştü. Bir hafta Gülizar işe gitmedi. Ömer, mektepten çıkar çıkmaz doğru eve geldi, ninesinin yanında oturdu. Nuri Usta doktor getirdi. Ve doktor hastanın odasından çıkıp merdiven başında vizite parasını alırken ustaya :

— Ne de olsa ümit kesilmez ama, dedi. Her şeye hazır olmalısınız...

Annesi ağırlaştığı vakit Nuri Usta, Gülizar ve Ömer onun yanındaydılar... Usta elleriyle yüzünü örtmüş, Ömer ninesinin ayakucunda büzülmüş oturuyor ve Gülizar ayakta, sapsarı.

Sabaha karşı ustanın anası doğrulmak istedi. Gülizar hastanın arkasına yastıkları koydu ve usta, anasının yanına geldi.

Hasta su istedi. Verdiler.

Dışarda şafak söküyordu. Ustanın anası bir çocuk gibi gülümsüyor. Bekçi sopasıyla polis düdükleri doğan güneşle beraber son akislerini sokakta dolaştırıp kayboldular.

Ustanın anası :

— Nuri, dedi. Emanetini sahibine vereceğim... Senden de, Gülizar'dan da, Ömer'ciğimden de hoşnudum, Allah da sizden hoşnut olsun...

Yumuşak ve pürüzsüz bir sesle konuşuyor :

— Bazı şeylere, oğlum, aklım ermiyor. Sizin gibi gençken açmadılar gözümü. Hani o romanda benim gibi bir kadın var. Onun kadar faydalı, açık fikirli olamadım. Sait'e, Stoyan'a selam söyle... Benim her inandığıma siz inanmıyorsunuz ama, ben sizin birçok şeylerinize inanıyorum.

Sustu. Hastalığından beri kınasını koyamadığı saçlarının üstünde mor oyalı kırmızı bir yemeni var. Damarları çıkmış kuru elleriyle yemenisini düzeltti. Sonra :

— Ömer'i avukat yapın, dedi...

Kollarını uzattı iki yanına. Gözlerini kapadı. Mor oyalı kırmızı yemenisi altında yüzü sapsarıydı. Alnı terliyor...

Cenaze oldukça kalabalıktı. Stoyan yine fes giyinişti o gün ve Sait'le beraber tabutu taşıdı. Usta hüngür hüngür ağlıyordu.

Ninesinin bir daha gelmeyeceğine en güç alışan Ömer oldu.

Ölümden bir ay sonra bir gece usta :

— Ömer, dedi, seni avukat yapacağız.

— Ben senin gibi tornacı olacağım, avukat olmam, baba...

— Ama ninen öyle istedi... Ömer'i avukat yapın, dedi.

Ömer boynunu büktü :

— Peki, baba, dedi. Madem ninem istemiş... Avukat olurum...

Ömer'in ninesine karşı yapacağı bundan büyük fedakârlık olmazdı.

Stoyan, Ömer'in avukat yapılacağını öğrendiği vakit :

— O da lazım, dedi. Ama ananın aklına nerden gelmiş bu?..

Usta :

— Galiba, diye izahat verdi, bir gün Gülizar'a "bizimkinin"

mesleğini sormuş. Gülizar da "Avukat mektebinden çıkmışmış diye duydum," demiş... Anamın onu ne kadar sevdiğini bilirdin... Hep, "Ömer'im büyüyünce onun gibi akıllı, onun gibi iyi adam olacak," derdi. Anlaşılan sebep bu...

İKİNCİ KISIM

I

BABA

Seneler geçti. Sait iki defa içeri girdi, çıktı. Usta üç ay yattı ve Bulgaristan'a giden Stoyan'ı orda belkemiğini kırarak öldürdüler.

Gülizar'ın ciğerlerine yapışan tütün tozları geceleri sabaha kadar uyutmuyor onu, ustanın şakaklarına kır düştü ve Ömer 16 yaşında bir lise talebesidir.

Sene 1928

Nuri Usta mühim bir karara geldi. Onu böyle bir karara getiren hadise çok basit.

Ömer'in okuduğu lisenin Fransızca hocalığına Gâvur Cemal tayin edilmişti.

Gâvur Cemal gene sola dönmüştü. Daha doğrusu sola döndüğüne kanaat getirmişti. Ve bu dönüşün tezahürü, mektepte sınıfa girer girmez bütün talebeleri teker teker kaldırıp analarının, babalarının kim ve neci olduklarını öğrenmek suretiyle ortaya çıkıyordu. Fakir aile çocuklarının isimlerini defterine yazıyor ve onlarla alakadar olarak, imtihanlarda onlara bol numara vererek dehşetli bir inkılapçılık yaptığına kendi kendini inandırıyordu.

İşte yeni tayin olunduğu lisede de bu prensibini büyük bir taasupla tatbik ederken Ömer :

— Ben Nuri Ustanın oğluyum, demişti.

Ömer bunu öyle azametle, yanında oturan muteber tüccarlardan Hüsnü Beyzadelerin iki çocuğunu öyle tepeden süzerek söylemişti ki Cemal kürsüden inip Ömer'i alnından öpmemek için kendini zor zapt etmişti.

Cemal teneffüste Ömer'i çağırttı ve evlerinin adresini aldı :

— Sen beni hatırlamazsın, delikanlı, dedi. Ama ben senin babanın çok eski dostuyum. Seni şu kadarcıkken bilirim. Elime doğdun...

Ömer o gece babasına Fransızca hocaları Cemal Beyden

bahsetti. Usta müsamahalı gülümsedi :

— Antika bir küçük burjuva münevveridir sizin hoca, dedi. Ama doğru, eski dostumdur. Çok faydasını, bir hayli de zararını gördüydüm.

Ertesi akşam antika küçük burjuva münevveri, ustanın kapısını çaldı.

Nuri Usta, Gâvur Cemal Hocayı güler yüzle karşıladı. Uzun uzun dünya işlerinden konuştular. Gâvur Cemal bazı meselelerde kendini Nuri Ustadan daha "sol" buldu. Ve bunu söylediği vakit usta :

— Senin solluğun bir ucundan sağla birleşiyor. Zaten sizin gibi küçük burjuva münevverlerinin felaketi budur, dedi. Sözde en sol oldukları vakit pratikte en sağa yanaşmıştırlar... Ama tabii kendileri de böyle bir hokkabazlığa kurban gittiklerini farketmeyerek...

Gâvur Cemal'in :

— Münevverleri böyle beğenmiyorsun da... diye başladığı sözü usta yarıda kesti :

— Her münevveri değil, dedi. Ben topyekûn münevver düşmanı değilim... Böyle bir düşmanlık da bir küçük burjuva solluğu olur. Bak benim oğlan da avukat olacak, münevver olacak, ama bize faydalı münevver...

Böylelikle bahis Ömer'e intikal etti ve Gâvur Cemal sordu :

— Ömer'e meseleyi açtın mı?..

— Hangi meseleyi?..

— Yani asıl babasının Seyfi Bey olduğunu...

Usta yüreğine apansız bıçak yemiş gibi sarsıldı. Bunu hiç düşünmemişti. Ömer'e bunu söylemeyi aklından bile geçirmemişti.

Gâvur Cemal güldü :

— Yoksa korktun mu? dedi. Hani babasının Seyfi Bey olduğunu öğrenirse sizden vazgeçer, size artık faydası dokunmaz mı sanıyorsun?

— Hayır... Sadece... Fakat Ömer'den bunu gizlemek ne faydalı, ne faydasız... Söylesem de olur, söylemesem de...

— Öyleyse, söyle... Herhalde daha dürüst hareket etmiş olursun... Malum ya Seyfi Bey dünyanın zengini... İki dokuma fabrikası var... Bankada meclis-i idare azası... Belki oğlanı da evlat diye kabul eder... Çocuğu burda sıkıntı içinde yaşatmaya hakkın var mı? On altı yaşında koskoca herif... Kendi hayatını kendi tayin

edebilir.

Gâvur Cemal bütün bu sözleri birdenbire içinde kabaran gizli bir gayızla söylüyordu. Ustanın kendisini "küçük burjuva münevveri" diye aşağılık görmesinin acısını çıkarıyor...

İşte basit bir vesile ile ortaya çıkan, ustayı mühim bir karara getiren hadise budur.

Gâvur Cemal gittikten sonra usta o akşam işten geç vakit dönen Gülizar'a bir şey söylemedi.

Akşam yemeğinde, mahalle spor kulübünün kaptanı olan Ömer babasına yakında yapacakları bir maçın tafsilatını anlatırken usta onu sanki ilk defa görüyormuş gibi gözden geçiriyor.

Ömer ise... Uzun boylu olacağı belli... Kumral, mavi gözlü. Anasından çok ötekine benzeyecek. Usta yıllardır ilk defa ötekinin yüzünü hatırlamaya çalıştı... Evet, Ömer'in yüzü şimdiden ötekine benziyordu.

Ömer maçta mutlaka kazanacaklarını söylüyor ve :

— Bizim kulüpte hep aslan gibi delikanlılar var. Formalarımız cakalı değil, sonra ne de olsa baklava börekle büyümediğimiz için ilk bakışta biraz sıskaca duruyoruz ama... Öteki kulübünküler hep muhallebi çocukları. Şişko şişko şeyler... Hepsinin bir çeşit futbol ayakkabıları var... Ama yürek yok heriflerde... Göreceksin onları nasıl yeneceğiz, baba... Hem...

Usta birdenbire Ömer'in sözünü kesti :

— Ömer, dedi. Sana bir şey söyleyeceğim, mühim bir şey... Bilirsin ya, mukaddemeden hoşlanmam, daha doğrusu beceremem bu marifeti... Halbuki bu sefer mukaddeme lazım gelecek...

Gülizar hayretle ustanın yüzüne bakıyor.

Usta, Gülizar'ın hayret ettiğinin farkındadır. Fakat bilhassa ondan tarafa bakmayarak sözüne devam etmekte :

— Sen Ömer... Şey, yani... Ben ananın ikinci kocasıyım...

Gülizar kıpkırmızı oldu. Ömer güldü :

— Biliyorum, baba, dedi.

Bu sefer ter dökmekten kurtulup şaşırmak sırası ustaya gelmişti. Döndü Gülizar'ın yüzüne baktı. Gülizar'ın başı öne eğik... Ömer hâlâ gülüyor :

— Biliyorum, baba... Sen benim anamın ikinci kocasısın... Daha doğrusu, anama senden evvel oynadıkları oyunu biliyorum... Ama isabet olmuş... "Bazen felaketin de olurmuş hayırlısı"...

Tevfik Fikret'i seviyorum, baba.

Usta o kadar şaşaladı ki kekelemeye başladı :

— Şey, öyleyse... Benim...

— Senin benim babam olduğunu biliyorum... Diyeceksin ki asıl baban ötekisidir... Ben üvey babanım...

Ömer sustu. Sonra hep aynı gülüşle :

— Anamın bir kocası var. Sen. Ötekisiyle ne alakam var? Ne alakamız var? Doğru değil mi, baba?.

Usta artık kendini toparlamıştı. Gülizar'da çok büyük bir iş yapmış bir insan hali var...

Usta sordu :

— Bütün bunları nerden, nasıl, kimden öğrendin?

— Bütün bunları çok eskiden biliyorum, baba... On yaşımdan beri... Bir gün Stoyan Amcaya eski günleri anlatıyordun... Beni uyumuş sanıyordunuz... Sonra anneme sordum... Ama bir kere... Altı sene evvel. Anlattı. Senden başka bir babam olacağına inanmadım. Hâlâ da inanmıyorum... İnanmam da...

— Peki ama, şimdi onun ne iş yaptığını, nerede olduğunu biliyor musun?

— Hayır... Bana ne?.. Seni bu mesele, onun nerede, ne iş yaptığı alakadar ediyor mu?..

— Hayır...

— Öyleyse beni ne diye etsin!..

Halbuki Ömer yalan söylüyordu. İki sene evvel bir gazetede Seyfi Beyin resmini görmüştü. Bu, Seyfi Beyin "o" olabileceğini birdenbire düşünmüş, resmi anasına göstermişti. O günden beri ara sıra gazetelerdeki ilanlarda onun fabrikalarının ismine rastlıyor ve ayıp bir şey okuyormuş gibi kızarıyordu. Alakası bu kadarcıktı... Yoksa bir an olsun "ötekinin" yanında olmayı istememiş, bunu düşünmemişti bile... Hatta ona öyle geliyordu ki birisi gelip : "Sen artık Nuri Ustanın oğlu değilsin, haydi bakalım ötekinin evine git!" dese, kendisini denize atar, gitmezdi... Ötekini sevmiyordu. Anasını ve kendisini bıraktığı için değil, Nuri Usta, Stoyan, Sait olmadığı için...

Ömer'in kafasında dünyanın en mükemmel adamı Nuri Ustaydı. Ustayı anasından bile çok seviyordu. Hatta demin ustanın sözünü birdenbire gülerek kesip her şeyi bildiğini söylediği vakit gülüşü bir korkuyu gizliyordu : Ustanın onu tecrübe etmeye

lüzum görmesinin korkusunu...

Yemekten kalkarken usta :

— Mesele yok öyleyse, dedi... Ve gülerek ilave etti :

— Sen bu işte beni fersah fersah geçmişsin... Her şeyde de böyle geç...

Yemekten sonra Tevfik Fikret hakkında konuştular. Ömer, Fikret'i niçin sevdiğini anlattı :

— Tevfik Fikret'ten sonraki şairler daha temiz Türkçeyle yazmışlar ama, baba, hep kadından, kızdan bahsediyorlar. Bizim arkadaşlar arasında böyle şiirleri seven çok. Hani ben de Fikret'in bazı kelimelerini ancak lügatı açıp anlıyorum... Fakat ne güzel şeyler yazmış... "Balıkçılar" fena mı, baba? Hele bir şiiri geçti elime : "Tarih-i Kadim". Sen okudun mu onu? Bize yakın bir adam bu...

Usta, Fikret hakkındaki fikirlerini söyledi ve o gece ilk defa Ömer'in mektep kitaplarından başka daha neler okuduğunu merak etti. Ve Türkçede Ömer'in okumasını istediği ne kadar az kitap olduğunu bir kere daha anladı.

— Cemal'e söyleyeyim de, dedi, sana evde de gelip Fransızca dersi versin...

Ve iki gün sonra Gâvur Cemal Hocayla buluştukları vakit, bu meseleye dair konuştular. Usta :

— Yalnız Fransızca dersi vereceksin ama, diyordu. Öteki fikirlerin senin olsun... Kontrol edeceğim...

II

ÖMER'İN ROMANI

Yalnız kadın, kız şiirleri yazan şairler hakkındaki fikirlerini Ömer on sekiz yaşında değiştirdi. Daha doğrusu, bu, tam bir fikir değiştirmesi değil. Ömer kendi kendisine bile yüksek sesle itiraf etmeksizin, o şairleri eskisi gibi manasız bulmuyor. Hatta birisinin kitabını bir arkadaştan aldı. İki gecedir okuyor. Fena bir iş yaptığını sanarak, görecekler diye utanarak okuyor. Fakat okuyor.

Mahallenin en üst başındaki evde oturan Adliye mütekaitlerinden Şerafettin Beyin kızı sebep oldu buna...

Şerafettin Beyler mahalleye yeni taşımdılar. Ömer de Süheyla'yı bir aydır görüyor. Süheyla her sabah erkenden, Kız Koleji'ne gitmek için, Ömer'in durduğu tramvay durağının karşısındaki durakta tramvay bekliyor.

Bazı sabahlar biri önde, biri arkada mahalleden caddeye çıkıyorlar. Bazen Ömer pencerede Süheyla'nın geçmesini bekliyor ve hemen arkasından sokağa fırlıyor. Ve bazen karşılıklı tramvay duraklarında, ikisi yapayalnız, dakikalarca, aksi taraflara gidecek olan tramvaylarını bekliyorlar.

Ömer'in tramvayı daha önce gelirse, Ömer binmiyor. Fakat bir defa olsun Süheyla bu nezaketi göstermedi. Kendi tramvayı gelir gelmez hemen sıçrayıp atlıyor basamağına ve karşıda Ömer'i tek başına bırakıyor, camdan olsun bakmayarak gidiyor.

Süheyla da Ömer'in yaşında. Kesik saçları kumral. Gözleri çok iri, kestane renginde. Spor ayakkapları giyiyor ve kocaman bir çantası var.

Ömer bu küçük burjuva kızına kızmaktadır. Kendini beğenmişin biri. Burnu havada. Kim bilir kafası nasıl karmakarışık, karanlık şeylerle doludur. Balodan, sinemadan başka bir şey düşünmez herhalde. Eğer babası tekaüt edilmeseydi ve mahallenin en güzel evi kendilerinin olmasaydı buraya taşınmazlardı.

Ömer bu küçük burjuva kızını eline geçirse bir kaşık suda boğacak. Ve böyle bir hanımefendinin peşine takıldığı için kendini dehşetli alçak buluyor. Kendisi gibi bütün hayatını büyük işlere vermek isteyen bir delikanlının böyle bir çift spor iskarpini kovalaması kepazelik.

Bir sabah mahalleden yine biri önde, ötekisi arkada caddeye çıktılar. Ömer hızlı hızlı yürüyerek ve Süheyla'yı geçerek kendi durağının altına gitti ve karşıdaki durağa baktı. Demin yanından geçtiği Süheyla orda yok. Telaşlandı. Sağa sola bakındı ve birdenbire Süheyla'yı yanında gördü. Dimdik duruyor. Aralarında direk var. "Bugün mektebe gitmiyor, İstanbul'a inecek anlaşılan," diye düşündü. Sonra bir direğin bir yanında kendisinin, öte yanında onun bulunuşu Ömer'in bütün kanını başına çıkarttı. Şimdi tramvay gelecek, ikisi aynı vagona binecek, belki de yan yana oturacaklardı.

Tramvay geldi. Fakat ne aynı vagona bindiler, ne yan yana oturdular.

Çünkü gelen tramvay iki vagonluydu : Biri önde, biri arkada, biri kırmızı, biri yeşil, biri birinci mevki, biri ikinci mevki...

Ömer yeşile, arkadakine, ikinciye bindi.

Süheyla kırmızıya, öndekine, birinciye atladı.

Ömer eskiden beri birinci mevkiin kırmızı, ikinci mevkiin yeşil boyalı olmasına kızardı. Bu sefer yalnız boyalardaki münasebetsizliğe ve tersliğe değil, birinci mevkie binen bir kıza tutulmuş olduğu için, kendi kendine de bir kere daha kızdı.

Süheyla Karaköy'de indi.

Ömer mektebe gitmeyi astı, o da atladı tramvaydan.

Süheyla iki adım attı atmadı, döndü, arkasına baktı. Ömer'i gördü herhalde. Başını hızla çevirdi. Koşarcasına yürümeye başladı.

Ömer durdu, uzun uzun baktı onun arkasından. Sonra okkalı bir küfür savurdu. Küçük hanımın cilvesine içerlemişti.

Süheyla köşe başında kaybolunca, Ömer :

— Akılsız başın cezasını ayak çeker, dedi kendi kendine. Şimdi yürü bakalım, Ömer sersemi... Tramvay parasını verip yarı yolda inmenin cezasını çek...

Ve Köprü'yü geçip ta mektebe kadar yayan yürüdü.

Ömer'in mektepte iki arkadaşı vardı. İsmet ve Hayri. İsmet bir mürettibin oğluydu, Hayri Anadoluluydu. Mektepte ücretsiz leyliydi. İsmet ve Hayri'den başka talebelerle Ömer ya kavga etmiş darılmıştı, yahut hiç ahbaplık etmemişti.

Mektebin dışında kulüp arkadaşlarından başka kendinden iki yaş büyük ve şoför muavini olan Kerim'le ve dört beş genç tütüncüyle dosttu.

Süheyla'nın yaptığı ve Ömer'in çok biçimsiz bulduğu son münasebetsizlik delikanlıya o kadar dokundu ki ertesi gün her vakitkinden erken çıktı evden ve mektepte meseleyi biraz utana sıkıla İsmet'le Hayri'ye açtı.

Hayri macerayı merakla ve zaman zaman gülerek dinledi. İsmet'te talebesinin dersini dinleyen bir hoca hali var. Ve Ömer :

— Utanıyorum kendi kendimden, ben bu hale düşecek delikanlı mıydım? diye sözünü bitirdiği vakit Hayri, Ömer'e acıdı.

İsmet :

— Toyluk ediyorsun, Ömer, dedi. Seni bu kadar enayi

sanmazdım.

Kız küçük burjuva imiş de, sen işçi oğluymuşsun da... Ne yapalım, ben de paşazade değilim ya, ben de mürettip çocuğuyum, fakat mümeyyizin kızına buz gibi tutuldum... Babamız işçi diye âşık olurken sevgilimizin nüfus tezkeresini mi soracağız... Kızın soyundan sopundan sana ne...

Hayri de İsmet'e hak verdi :

— İsmet doğru söylüyor... Kızın da sende gönlü varsa, babasını kim dinler... Kaçırırız...

Ömer :

— Durun çocuklar, diye bağırdı... Kızla görüşen, kızı almak isteyen kim? Nerdeyse, "Yarın Belediyeye gidelim," diyeceksiniz...

Hayri oralı değil :

— Babasından iste... Nişanlanırsınız... Kız bekler seni...

İsmet de itiraz etti bu sefer :

— Amma yapıyorsun ha... Evlenmeyi, nişanlanmayı bırak bir tarafa... Ömer kızı görmüş, sevmiş...

— İyi ya...

— İnsan ilk sevdiği kızla hemen evlenir mi?.. Ben şimdiye kadar dört kız sevdim... Dördüyle de evlenseydim...

Anadolulu Hayri'yle İstanbullu İsmet bu meselede anlaşamadılar. Ve onlar münakaşa ederlerken Ömer işi oluruna bırakmaktan başka yapılacak bir iş olmadığına karar verdi :

— Çocuklar, dedi. Bırakalım meseleyi inkişafına... Ben kalbimi susturmasını da bilirim...

Fakat Ömer kalbini susturamadı.

Bir cuma akşamı Beyoğlu sinemalarından birinin galerisinden inip sokağa çıkarken olduğu yerde birdenbire başından alçı dökmüşler gibi kakıldı kaldı. Yanında İsmet vardı. İsmet'in kolunu çekti. O da durdu ve cin gibi etrafına bakınmaya başladı. Çok geçmeden meseleyi anladı. Sınıf arkadaşlarından Hüsnü Beyzadelerin büyük oğlu yanında iki genç kızla sinemanın kapısındaki resimlere bakıyorlardı. Kızlardan birisi bir çürük elmanın yarısı gibi Hüsnü Beyzadeye benziyor... Herhalde kızkardeşi... Ötekisi Ömer'in anlattığı Süheyla olacak...

Ömer, Hüsnü Beyzadeyle konuşmazdı. Fakat İsmet'in arası herkesle iyi olduğu gibi onunla da iyiydi.

İsmet derhal kararını verdi. Ömer'in kolundan tuttuğu gibi, adeta sürükleyerek ötekilerin yanına götürdü ve Hüsnü Beyzadenin omuzuna vurarak :

— Merhaba, yahu, dedi... Galiba sinemaya gireceksiniz... Biz de şimdi çıkıyoruz içeriden... Güzel film... Ama senin hoşuna gider mi bilmem... Dekoru mekoru zengin değil... Şarkısı markısı da yok... Fakir fukara arasında geçiyor...

Sonra çürük bir elmanın yarısı gibi Hüsnü Beyzadeye benzeyen genç kıza dönerek :

— Bizim Reşat'ın hemşiresisiniz galiba, dedi...

Çürük elmanın yarısı sırıttı :

— Evet, dedi...

Çürük elmanın öbür yarısı bir parça afallamıştı. İsmet, hemşire hanımın elini sıkarken, o artık milleti birbirine tanıştırmak lazım geldiğine hükmetti.

— Hemşirem Macide, mektep arkadaşlarımdan Ömer, İsmet...

Ömer, kıpkırmızı, Macide'nin elini sıktı.

— Hemşiremin mektep arkadaşlarından Süheyla Hanım... Ömer... İsmet...

Ömer, Süheyla'nın elini sıktığı vakit deminki alçı kalıp birdenbire eridi.

Süheyla :

— Ömer Beyle aynı mahallede oturuyoruz galiba, dedi.

Ömer başını eğdi. Konuşamıyor... Süheyla'nın kalın, kırmızı dudaklarında alaycı bir gülüş var.

Çürük elmanın Macide isimli yarısı, İsmet'le alakadar :

— Demek film zengin değil...

— Hayır... Küçük Hanım... Hani biz gördük, beğendik ama, sizi enterese etmez...

İsmet ara sıra yarı alay yarı ciddi Fransızca kelimeler kullanırdı. Gâvur Cemal Hocanın gözdelerinden olduğu için Fransızcaya karşı hem tuhaf bir istihzası, hem garip bir saygısı vardı.

Süheyla :

— Vakit geç oldu, dedi. Zaten sinemaya girecek değildik...

Bu suretle Ömer zengin dekorlu filmlerin Süheyla'yı alakadar edip etmediklerini anlayamadı.

İsmet atıldı hemen :

— Eh öyle ise sizi Tünel'e kadar götürelim... Haydi yürüyelim, dedi... Ve Reşat'la Macide'nin aralarına girip yürüttü onları. Süheyla'yla Ömer arkada kaldılar... Ve yan yana, konuşmaksızın öndekileri takip ettiler...

Tünel'e geldikleri vakit, İsmet koşmuş markaları almıştı.

— Ömer, dedi, Süheyla Hanım sana teslim...

Sonra Süheyla ötekilerle vedalaşırken, İsmet :

— Gözünü aç, Ömer oğlum, dedi... Al şu markaları... Şaşırma, ikisi de birincidir... Tramvayda da birinciye bin... Ben çürük elmaları ekerim. Havadis beklerim yarına...

Ömer'le Süheyla Tünel'in karanlığını yine konuşmadan geçtiler... Tramvay durağında çok beklemediler. Yine kırmızılı yeşilli iki araba geldi.

Ömer birinciye doğru yürürken Süheyla :

— Hayır, dedi, ötekine binelim...

Ömer bilet paralarını vermek istedi. Süheyla :

— Hayır, dedi. Ben kendi biletimi kendim alırım...

Tramvay kalabalıktı. Arka sahanlıkta ayakta duruyorlardı. Dönemeçlerde, duraklarda durup kalkılırken birbirlerinin üstüne düşüyorlar... Ömer her seferinde özür dilemek için bir şeyler mırıldanıyor ve Süheyla gülümsüyor.

Fındıklı'ya geldikleri vakit Süheyla :

— Siz galiba konuşmayı sevmiyorsunuz, dedi. Arkadaşınız İsmet Beyin aksine...

Ömer artık bir şeyler söylemek lazım geldiğini anlıyor... Kızın bu sözleri üzerine de Agop'un kazı gibi, dilini yutmuş gibi durursa...

— Konuşmayı severim, Süheyla Hanım, dedi... Fakat herkesle değil...

— Ya? Demek onun için benimle konuşmuyorsunuz...

Ömer ters bir laf ettiğinin farkına vardı. Bu küçük burjuva hanım efendisinden çekeceği var... Ömer ne demek istedi. O ne anladı.

— Sizin için demedim, Süheyla Hanım... Umumiyetle herkesle konuşmaktan hoşlanınam demek istiyorum.

Süheyla ısrar ediyor :

— Ben de bu umumiyetin içindeyim herhalde, değil mi?

Ömer kararını verdi. Dobra dobra konuşacak. İsterse kızsın,

darılsın...

— Sizin hakkınızda hiçbir fikrim yok daha... Bu umumiyetin içinde misiniz, dışında mısınız? Bilmiyorum... Fakat içtimai vaziyetinize nazaran...

Süheyla :

— Yani, dedi, beni içtimai vaziyetime nazaran nasıl buluyorsunuz?

Ömer artık açılmış, büyük bir ciddiyetle konuşuyor :

— Halis küçük burjuva...

Süheyla şaşırdı :

— Anlamadım...

— Bir bürokrat ailesinin kızı...

Süheyla bir bürokrat ailesinin kızı olmanın Ömer için neyi ifade ettiğini merak ediyor.

— Ne tuhaf konuşuyorsunuz... Bir bürokrat ailesinin kızı olmak iyi mi, fena mı sizin için?.. Böyle bir kızla konuşur musunuz? Konuşmaz mısınız?

Ömer dişlerinin arasından :

— Görüyorsunuz ya, konuşuyorum, dedi...

Süheyla bu cevabın başındaki "maalesef"i sezdi :

— Ama konuştuğunuza pek memnun değilsiniz... Sizi daha fazla rahatsız etmeyeyim, dedi ve daha kendi duraklarına gelmeden Dolmabahçe'de tramvaydan indi...

Ertesi gün mektepte Ömer meseleyi İsmet'le Hayri'ye anlattığı vakit Hayri ses çıkarmadı. İsmet :

— Senin adam olacağın yok, dedi. Böyle kitap sayfası gibi kafanla hayatta hiçbir iş beceremezsin... Bunun bu kadarına düpedüz züppelik derler. Softalık derler...

Ömer kendini müdafaa etti :

— Kafamın anlaşamayacağı bir kıza yüreğim tutulmuş diye kafamı kurban mı edeyim, dedi.

Bu söze İsmet'in verdiği cevap şuydu :

— Kafanın anlaşamayacağını nerden tahmin ettin? Ne "borne" adamsın be... Sen kafana güvenemiyorsun... Eğer güvenseydin, "Süheyla ile anlaşırım," diye düşünürdün... Başka bir düşünce ile hareket eden başka bir istikamet almış az insan mı var?.. Süheyla niçin bunlardan birisi olamaz...

Münakaşa hiçbir netice vermeden üç gün sıra ile uzayıp gitti. Üç gün Ömer, Süheyla'yı görmedi. Fakat dördüncü gün karşılıklı tramvay duraklarında gene karşılaştılar. Süheyla selam verdi. Ömer kızardı. Selamı iade etti.

III

ROMEO JÜLYET

Ömer, Şekspir'i okuyor.

Bu işe Sait sebep oldu. Sait, Nuri Ustaya dedi ki :

— Elime bizim sakallının hayatına dair küçük bir kitap geçti. Meğerse Şekspir ismindeki İngiliz muharririnin tiyatrolarını çok severmiş. Hatta kızlarına küçük yaşta Şekspir'den parçalar ezberletmiş... Ömer'in edebiyata merakı var diyorsun, Fransızcası da kuvvetlendi herhalde... Şekspir'i okutsana...

Ömer, Şekspir'i okuyor.

Abdullah Cevdet'in tercümeleriyle Fransızca tercümeleri karşılaştırıyor. Bazen Abdullah Cevdet'inkileri anlıyor, bazen Fransızcaları.

"Hamlet"ten en çok hoşuna giden, prensin, kafatasını eline alıp nutuk söylemesi değil, tiyatrocularla konuşması oldu.

"Hamlet"ten ve "Otello"dan sonra "Romeo Jülyet"i okumaya başladı. Birinci perdedeydi ki Süheyla'yla barıştılar... Daha doğrusu, darılan Süheyla olduğu gibi, barışan da Süheyla oldu. Barışan Süheyla oldu ama vesileyi hazırlayan Ömer'di. Şöyle ki :

Öğleden sonra mektep yoktu. Ömer tramvaydan Beşiktaş'ta inecek yerde, Bebek'te indi.

Saat bir buçuk. Sıcak. Deniz durgun. Bebek gazinolarından birinde erkenden çalmaya başlayan bir orkestra var. Sıcak havanın içinde keman, piyano, flüt sesleri, kızgın bir tavaya atılmış yağ gibi dağılıp eriyorlar. Tramvay durağında taksiler bekliyor. Sokak ve meydan tenha. Ömer ceketini çıkardı. Gazino duvarının dışına oturdu. Burası serin biraz... Kocaman, koyu yeşil bir ağacın gölgesi düşüyor Ömer'in üstüne...

Ömer "Romeo Jülyet'ini açtı. Bir sayfa okudu. Sonra kitabı kapadı. Beklemeye başladı. Cebinde elli kuruş var. Ara sıra gelip

geçen kayıkçılara ve beyaz fanila pantolonlu delikanlılara bakarak mühim meseleler düşünmek istiyor. Fakat imkânı yok. Kafasında yalnız "beklemek" denen şey.

Birdenbire karşı köşeden Süheyla'nın geldiğini gördü. Yanında iki kız ve bir erkek arkadaşı var. Süheyla'nın yanındaki erkek "Otello"dan bir iki cümleyi hatırlattı Ömer'e...

Süheyla ve arkadaşları Kolej'den geliyorlardı. Tramvay durağına doğru yürüyorlar. Ömer ayağa kalktı. "Ne diye buraya geldim... Amma iradesiz herifim!" diye kızdı kendi kendine...

Süheyla, Ömer'i gördü.

Tramvay kalkmak üzere...

Süheyla arkadaşlarını tramvaya bindirdi.

Onlar gittiler...

Süheyla gülerek Ömer'e doğru yaklaştı :

— Siz buralarda, dedi. Bir işiniz mi var? Birisini mi bekliyorsunuz yoksa?

Ömer, Süheyla'nın elini sıkarken onun iri kestane renkli gözlerinin içine bakarak sert cevap verdi :

— Evet, birini bekliyordum... Sizi bekliyordum...

Süheyla sözde şaşırdı :

— Beni mi?

— Sizi... Niçin şaştınız?..

Süheyla birçok şeyler söylemek istedi. Fakat vazgeçti. Sadece :

— Eh, öylese, şimdi ne yapacağız? dedi...

Ömer, Bebek'e gelip Süheyla'yı beklemeye karar vermeden önce bu Küçük Hanıma karşı nasıl bir vaziyet almak, onunla nasıl konuşmak icap ettiğini tasarlamıştı. Her şeyden önce şaşırmamak, sıkılmamak lazım.

— Elli kuruşum var, Süheyla Hanım... Hava güzel... Sandala binelim...

Süheyla düşündü :

— Peki, dedi... Güneş banyosu yapmış oluruz. Benim de bir liram var... Şuradan üzüm filan da alalım...

Sandala bindiler... Ömer küreklere oturdu. Açıldılar... Denizin üstü daha sıcak... Güneş suya vuruyor, sonra mavi ve sarı bir pırıltı halinde Ömer'in gözlerine doluyor. Süheyla'nın saçları ışıl ışıl... Üstünde ince bir gömlek var. Ömer'in güneşten kamaşan gözleri bu gömleğe takıldıkça delikanlı başını çeviriyor.

Süheyla :

— "Romeo Jülyet"i okuyorsunuz galiba, dedi.

— Evet... Siz de okudunuz mu?

— Okudum, aslını, İngilizcesini...

— Ben daha bitiremedim... Birinci perdedeyim...

Boğazdan inen bir gaz vapuru yarısı suyun üstüne çıkan kocaman pervanesiyle denizin ve havanın durgunluğunu, muntazam fasılalarla çalan bir davul gibi, inletmeye başladı.

Vapur Ömer'le Süheyla'nın o kadar yakınlarından geçti ki çocukların sandalları bir dağın dibinde kalmış gibi oldu.

Vapurun arka tarafında güvertede bir gemici küpeşteye dayanmış aşağıya, denize bakıyordu.

Süheyla, Ömer'e sordu :

— Şu vapurun içinde olmak ister misiniz?

Ömer düşünmeden cevap verdi :

— Hayır.

— Yolculuk etmesini sevmez misiniz?.. Uzak denizlerde, dillerini, âdetlerini bilmediğiniz insanlar arasına gitmek... Sergüzeşt, macera... Heyecan...

Ömer kürekleri bıraktı. Gaz vapuru, küpeştesindeki gemicisiyle beraber uzaklaşmıştı. Yalnız derinden derine, sanki denizin dibinden geliyormuş gibi pervanesinin gümbürtüsü işitiliyor.

— Yolculuk etmesini isterdim, Süheyla Hanım... Gitmek, görmek istediğim bir iki memleket var. Fakat bir gaz gemisinin güvertesinde sergüzeşt ve macera aramayı anlamam... Heyecan duymak hiçbir zaman gaye olmadı benim için... Heyecan duymadım, demiyorum... Çok defa heyecandan daha sertini, keskinini de duydum... Korktuğumu bile biliyorum... Fakat bütün bunları ben aramadım, yolumun üstündeydiler ve onları geçtim sadece...

Süheyla, Ömer'e hayretle bakıyor. Yüzünün çizgileri, acayip utangaçlığı, sessiz inadı o kadar hoşuna giden bu çocuğun şimdi böyle serbest, kendinden emin konuşması bir parça şaşırtıyor Süheyla'yı :

— Dehşetli hesabi bir ahlakınız var, Ömer Bey, diyor.

— Hesabi sözünden ne kasdettiğinizi bilmiyorum. Bu, eğer insanın her attığı adımda kendi şahsi menfaatlerini hesap etmesi ise. Hayır... Ben hesabi değilim... Ama insan bir büyük kavga içinde, o kavga hesabına hesabi olmalıdır, realist olmalıdır manası varsa

sözünüzde... Evet... Hesabiyim...

Artık dönüyorlardı. Süheyla birdenbire iğneli ve hınçlı bir sesle sordu :

— Beni bugün beklemenizde de o bilmediğim büyük kavganın bir hesabı mı vardı?..

Ömer bir an bozuldu. Şaşaladı. Fakat kendini hemen toparladı :

— Hem evet, hem hayır... Sizinle görmek istediğim bir hesap vardı ki beni alakadar ettiği için, dolayısıyla...

Süheyla güldü.

Ömer :

— Gülmeyin, dedi. Sizinle konuşmam, bir neticeye ulaşınam lazımdı. Konuşalım mı?..

— Buyrun... Zaten konuşmuyor muyuz?..

— Konuşuyoruz ama, konuşmak istediğim şeyleri konuşmuyoruz.

Ömer bir aralık bırakıp tekrar çekmeye başladığı küreklere kuvvetle asıldıktan sonra tekrar onları bıraktı. Kendi de farkına varmaksızın Nuri Ustanın sesini taklit ederek :

— Ben mukaddeme yapmaktan hoşlanmam, dedi. Zaten yapmak istesem de beceremem...

Süheyla gene güldü :

— Ama... Yapıyorsunuz ya işte...

Ömer bu itirazı duymamış gibi devam etti :

— Sizi seviyorum...

Bu "Sizi seviyorum" cümlesini, "Sandal muvazenesini kaybediyor, azıcık sola oturunuz," der gibi söylemişti.

Süheyla şaşırdı. İnce uzun boylu Ömer'in yanında ondan bir iki yaş küçük göründüğü halde ondan bir yaş büyüktü. 19 yaşında idi. Ve şimdiye kadar üç dört defa ona, "Sizi, seni seviyorum," demişlerdi. Bazıları bunu yarı şakaya dökerek, bazıları sesini titreterek, bazıları büyük bir ciddiyetle söylemişti. Fakat hiçbirisi bunu bu kadar havadan sudan söylememişti.

Süheyla cevap vermedi. Şaşkınlığını belli edecek hiçbir hareket yapmadı.

Ömer devam etti :

— Mesele sizin için belki basit, fakat benim için o kadar basit değil.

Ve Ömer meselenin kendisi için neden o kadar basit olmadığını, Süheyla'nın pek anlayamadığı ıstılahlar kullanarak, fikirler söyleyerek izah etmeye çalıştı. İsmet'in itirazlarına sebep olan düşüncelerini tekrarladı. Ve en nihayet sözünü şöyle bitirdi :

— Bana uyup uymayacağınızı ancak sizinle konuşup arkadaşlık etmekle anlayacağım... Benim size gelmeme imkân yok, siz bana gelirseniz mesele kalmaz... Cevap vermenizi istemiyorum. Cevap ancak zamanla belli olacak...

* * *

Akşamüstü eve geldiği vakit Ömer'de çok rüzgâr ve çok güneşle başı dönmüş gibi bir hal vardı. Bir yığın manzara, bir yığın söz, ince bir gömlek, bembeyaz bir sıra diş, kestane renginde gözler, sıkılan bir elin yumuşak sıcaklığı, bütün bunlar Ömer'in kafasında renklerinden, hacimlerinden, temaslarından bir zerre kaybetmeksizin karmakarışıktılar.

Sandaldan çıktıktan sonra Arnavutköy'e kadar yayan yürümüşler, sırtlara tırmanmışlar ve kocaman bir ağacın altında, birdenbire esmeye başlayan rüzgâra göğüslerini vermişlerdi. Aşağı inerken Ömer yardım etmek için Süheyla'nın elini tutmuştu.

Tramvayda yan yana oturmuşlardı. Mahallelerine girerken Süheyla esrarlı bir sesle :

— Ben önden gideyim. Siz bekleyin biraz, bizi beraber görmesinler, demişti.

18 yıllık hayatında bir yığın gizli ve tehlikeli iş yapan Ömer'i, sır taşımanın ağır tadını bilen delikanlıyı Süheyla'nın bu teklifi şimdiye kadar eşine rastlamadığı bir heyecana düşürmüştü.

O gece yemekte Sait Amca vardı.

Ömer sofrada konuşulanları bir bulut arkasından duyuyor gibiydi.

Sofradan kalkılırken Sait Amca :

— Ne tuhaf şey, Nuri, dedi. Bu akşam sana gelirken kime rastladım dersin? Beş sene önce beni mahkûm eden mahkeme reisine... O beni tanımadı tabii... Zaten önümde gidiyordu. Ben onu sırtından tanıdım. Belki yüzünden görseydim tanımazdım. Fakat sırtı öyle aklımda kalmış ki... Hükmü tebliğ ettikten sonra

mahkeme salonundan çıkan adamın sırtını unutamamışım anlaşılan. Yürüdüm hızla yanından geçtim... Beş senede amma da ihtiyarlamış... Sonra dikkat ettim sırtından başka her şeyi değişmiş... Yüzü basbayağı senin benim yüzüm gibi, yemek yiyen, uyku uyuyan bir insan yüzü... Halbuki mahkemede öyle hayattan uzak olmaya çalışan mücerret bir yüz takınmıştı ki... Sizin mahallenin üst başındaki koca evde oturuyor... Tekaüde çıkarıldığını duymuştum zaten...

Ömer'in kulağına sesleri yumuşak ve bulanık veren bulut birdenbire dağıldı.

Sait Amca, Süheyla'nın babasından bahsediyordu. Demek Süheyla'nın babası İstanbul'un işgali yıllarında Sait Amcayı mahkûm eden hâkimdi... Belki Stoyan Amcanın hudut harici edilmesine de o karar vermişti. Stoyan Amcanın kırılan belkemiğine inen sopada onun parmaklarının izi vardı.

Manzaralar, rüzgâr, güneş, beyaz dişler, ince gömlek, elin teması hepsi hepsi birdenbire dağılıverdiler.

Ömer üç odalı evlerinde kendisine verilen odaya girdiği vakit, büyük bir kabahat işlemiş olduğuna emindi. Kabahatin büyük bir kısmını İsmet'in üstüne yüklemek istedi. Fakat haksızlık edeceğini anladı. "Ne de olsa mektep muhitinde bozulan İsmet'le konuşacak yerde, bu işi tütüncü ahbaplardan birine açsaydım beni bu belaya sokmazlardı," diye düşündü.

Lambayı yaktı. Yatağının üstünde bütün bir günün denizi, güneşi ve Süheyla'nın elleriyle olgunlaşmış bir yemiş gibi duran "Romeo Jülyet" kitabı vardı.

Ömer kitaba baktı. Kendini Romeo'ya ve Süheyla'yı Jülyet'e benzetti. Hatta, Ömer'e göre, kendisiyle Süheyla arasındaki duvar Romeo ile Jülyet'i ayıran duvardan daha aşılmazdı.

* * *

Bir hafta birbirlerini görmediler. Daha doğrusu Ömer, Süheyla'yı görmemek için bütün tedbirleri aldı. Bahsi açmak isteyen İsmet'le kavga etti. En beylik tabirle, "kalbini susturmak için" elinden geleni yaptı. Fakat kalbinin ağzını bağlayıp onu zorla sustururken canı öyle sıkılıyordu ki anası günden güne suratı asılan oğlunu bir akşam sorguya çekti :

— Ömer, dedi, sende bir şey var. Babandan, benden, hepimizden bir şeyler gizliyorsun... Bu doğru değil...

Bunu doğru bulmayan Ömer, anasına meseleyi anlattı. Kendini yerden yere çalarak, zaafına küfrederek, Nuri Ustanın oğlu olmaya layık olmadığını söyleyerek büyük derdini döktü ve :

— Merak etme, ana, dedi, geçti artık... Böyle işler vızgelir bize...

Gülizar "Romeo Jülyet"i okumamıştı. Hatta böyle bir kitabın varlığını bile bilmiyordu :

— İkide bir, bir kitabın ismini söylüyorsun, nedir bunun mevzuu? diye sordu.

Ve Ömer kitabın mevzuunu anlattığı vakit Gülizar çıkıştı oğluna :

— Biraz zamansız, başka işin yokmuş gibi, daha çocuk sayılırken sevdalanmışsın. Bu kötü... Sana yakıştıramadım... Fakat mademki olan olmuş bir kere, işi büsbütün karmakarışık etme... O kızdan sana, bize hayır gelir mi, gelmez mi, bilmem ama, böyle eski zaman masallarını çıkarma ortaya... Kızla anlaşabilirsen ne âlâ... Babasından sana ne?.. Hem kız senin kimin oğlu olduğunu biliyor mu?

— Hayır... Ben söylemedim... O da sormadı...

— Kimin oğlu olduğunu da söyle... Sonra açılmaya falan da kalkma... Okusun ilkönce... Kim bilir, belki faydalı bile olur...

O gece Gülizar işi Nuri Ustaya açtı. Nuri Usta :

— Bizim oğlanın taassubu hoşuma gidiyor, dedi. Çocukça tarafları var elbet ama, doğru tarafları da yok değil... Onun yaşı heyecan ve coşkunluk yaşı olduğu kadar taassup yaşıdır da... İşi akışına bırakmalı... Bırakmalı, bocalasın, çırpınsın, bu tarafları da pişmeye başlasın... Bizim dikkat edeceğimiz şey onun yuvarlanmamasıdır... Yuvarlanacağını hissedersek yakasından tutarız...

* * *

Süheyla, Ömer'i yakaladı.

Ömer, İsmet'ten ayrılmış Sirkeci'de tramvay bekliyordu. Süheyla birdenbire çıktı karşısına :

— Sizi beklemek sırası bu sefer de bana geldi, dedi. Siz beni Bebek'te beklediniz, ben sizi Sirkeci'de...

Ömer'in ilk duyduğu şey büyük bir telaş ve sıcak bir sevinç oldu.

Süheyla, Ömer'i Eminönü'ne doğru yürütürken boyuna konuşuyor :

— Hani bana kitap getirmeyi vaat etmiştiniz... Hani benimle birçok mühim şeyler konuşacaktınız. Hani arkadaş olacaktık... Bütün bunlar güneşli ve rüzgârlı bir günün boş vaatları mıydı? Bana darıldınız mı?

Köprü'yü geçtiler. Karaköy'de bir pastacının üst katına çıktılar. "Yukarıda salonumuz vardır" ismini taşıyan bu dört beş masalı yerde onlardan başka iki çift daha vardı. Birbirlerinin burnuna sokulmuş, kâinattan gizlemek istedikleri bir şeyleri konuşan iki çift.

Çiftlerden birisinin erkeği kasketliydi, traşı biraz uzamış. Karşısındaki kadının başında siyah bir örtü var ve parmakları tendürdiyota batmış gibi boyalı.

Ömer, "Bu genç kadın bir dokuma fabrikasının işçisi olacak," diye düşündü. Ve gene bir lahzada, "Bana böylesi lazımdı," fikri aklından geçti.

Öteki çiftin erkeği çok şişman bir adam. Çok da şık giyinmiş. Kadına gelince ince, tüy gibi bir şey... Dudaklarında boya ve uzun ellerinde manikür.

Süheyla, Ömer'i dürttü :

— Patronla daktilosu, dedi. Patronu daktilosuna Tokatlıyan'da randevu verecek değil ya, burada buluşmuşlar işte...

Buraya Ömer'i sokan Süheyla idi.

Ömer, Süheyla'ya sordu :

— Buraya ilk gelişiniz mi?

— Niye sordunuz?..

— Merak ettim...

— Sizden başka birisiyle de böyle yerlere geldim mi diye merak ediyorsunuz, değil mi?

— Evet...

— Daha doğrusu hayatımda flörtlerim olup olmadığını anlamak istiyorsunuz...

— Evet...

— Öyleyse oldu... Üç tane... Fakat hiçbiriyle böyle yerlere gelmedim...

Ömer, "Öyleyse niçin benimle geldiniz?" diye sormak istedi, sormadı. Fakat bu sorulmayan suale Süheyla cevap verdi :

— Bana "ilan-ı aşk" edenlerden birisi bizim Erkek Koleji'ndendi. Bizim mektepte bir âdet vardır. Mesela Erkek Koleji'nin 5. sınıfı ile Kız Koleji'nin 5. sınıf talebeleri "sınıf kardeşi" olurlar. Ara sıra birbirlerini çaya filan çağırırlar. Onunla bu çaylarda buluşurduk. İkincisi, arkadaşlarımdan birisinin kardeşiydi. Bir İzmirli fabrikatörün oğlu... Üçüncüsü...

Ömer, Süheyla'nın sözünü bir parça sert kesti :

— Anlaşıldı, dedi, kimisi sınıf kardeşiniz, kimisi arkadaş kardeşiniz, yani hepsi sizin muhitinizdendi. Muhitinizin delikanlılarıydı. Onlarla böyle pastahanelerde buluşmaya lüzum yoktu... Ama ben sizin muhitinizin çocuğu değilim... Görüyorsunuz ya, aramızda nasıl aşılmaz karlı dağlar var. Hatta, kim bilir, belki sizin bana gösterdiğiniz alaka da Amerikanvari bir küçük hanım alakası. Başka muhitten bir erkeği tanımak merakı... Bir film görmüştüm. Zaten hayatımda iki filmin tesiri olacakmış... Birisini gördüğüm vakit çocuktum. Bir hırsız polis filmi... Ama bana hayatımın en güzel işini yaptırmıştı. İkincisini göreli bir sene kadar oluyor. Bir milyonerin kızı büyük bir transatlantiğin ateşçisine tutuluyor. Daha doğrusu milyoner hanım tıpkı baklava börek yemekten muvakkaten bıkan bir obur gibi zeytinin de tadını merak ediyor...

Süheyla, gözleri dolu dolu, Ömer'in yüzüne baktı :

— Ömer, dedi. Çok kötü insansın...

— İçinizden geçenleri yüzünüze vuruyorum diye mi?

Süheyla ayağa kalktı.

Ömer birdenbire yakaladı onu bileğinden :

— Otur, dedi...

Süheyla oturdu. Öteki iki masadakiler başlarını çevirip baktılar. Şişman efendi, ince tüy gibi kıza bir şeyler söyledi, gülüştüler.

Siyah başörtülü kadın kasketliye :

— O da senin gibi hoyrat, diye fısıldadı.

Ömer dişlerinin arasından, tane tane konuşuyor :

— Belki bana böyle bir merakla gelmiyorsun... Belki mübalağa ediyorum. Şu, bu, ne olursa olsun... Otur, gidemezsin... Ben düşündüklerimi söyleyeceğim ve sen dinleyeceksin...

Süheyla sevincini zor gizleyebilen bir sesle sordu :

— Zorla mı?

— İcap ederse zorla...

— Peki, sonra ne olacak?

— Anlaşacağız, yahut anlaşmayacağız... Sana evvelce de söyledim ya... Anlaşırsak da mesele yok, anlaşmazsak da... Ya yan yana kalırız, ya ayrılırız...

— Bütün bunları biliyorum...

— Bilmediğin bir şey daha var... Ben Nuri Ustanın oğluyum... Senin baban...

— Nuri Ustanın oğlu olduğunu da biliyorum...

— Ya?

— Evet... Ayrı muhitlerden olduğumuzu da biliyorum...

Ömer gözlerini kısarak :

— Ama bilmediğin bir şey var, dedi... Üstüne üstlük senin baban benim bir arkadaşımı, yani Sait Amcayı mahkûm eden adamdır.

Süheyla omuz silkti :

— Olur a, dedi... Mahkeme reisiyken vazifesini yapmış...

Ömer güldü. Ve "vazife" mefhumu etrafında düşündüklerini bir şimendifer tekerleği hızıyla anlattı.

Süheyla için, her sefer olduğu gibi, bu sefer de Ömer'in fikirleri pek anlaşılmaz, şimdiye kadar alışmadığı ve okuduğu kitaplar arasında rastlamadığı şeylerdi. Ve zaten Süheyla, Ömer'in bütün ısrarına ve inadına rağmen, münasebetlerinde bu tür düşüncelere ehemmiyet vermiyordu. Belki Ömer haklıydı, belki Ömer'e karşı duyduğu alakanın sebebi onun ötekilere benzememesiydi. Fakat Süheyla bu benzememezliğin Ömer'in kafasından geldiğini anlamıyordu.

Şişman efendiyle ince kız kalktılar. Gittiler.

Ömer geniş bir nefes aldı :

— Şimdi daha rahatız, dedi. Bu şişman herif canımı sıkıyordu.

Süheyla sordu :

— Ya ötekiler?..

— Onlar bizden...

— Tanıdık mı?..

— Hem evet, hem hayır...

— Anlamadım...

— Yani kadının da, erkeğin de ismini bilmem... Bugün ilk defa görüyorum onları. Fakat erkeği de, kadını da tanırım... Onları her

gün görüyorum...

Süheyla güldü :

— Avukat olacağınız belli... En mantıksız lafları büyük bir imanla söylüyorsunuz...

Ömer :

— Maalesef avukat olacağım ama, dedi, şimdi mantıksız laflar ettiğimi sanmıyorum.

Ve Ömer niçin mantıksız laf etmediğini anlattı.

Böylelikle bir saat konuştular. Daha doğrusu Ömer, Süheyla'nın dinlemek istediği şeylerden başka her şeyden konuştu.

Ömer'in hem tanıdığı, hem tanımadığı kasketliyle siyah başörtülü de gittiler.

Bu sefer Süheyla bilhassa belli ederek geniş bir nefes aldı :

— Şimdi daha rahatız, dedi. Sizi sorguya çekmek sırası bana geldi artık. Söyleyin bakalım, küçük bey...

— Bana küçük bey demeyin...

— Sade bey mi diyeyim?

— Hayır sade Ömer deyin... Hem sizli bizli konuşmayı da bir tarafa bırakalım. Komik oluyor.

— Peki... Söyle bakalım, Ömer... Kaç komşu kızına âşık oldun şimdiye kadar?

Ömer kızardı.

— Şimdiye kadar hiçbir komşu kızına âşık olmadım.

— Sahi mi?

— Niye yalan söyleyeyim?

— Hiç yalan söylemez misin?

— Şahsi münasebetlerimde, hayır... Yalan söylemem.. Fakat bazı işlerde yalan söylemek icap ederse söylerim...

Dışarda tramvay çanları, otomobil kornaları, insan gürültüleri arasında yavaş yavaş hava kararıyor.

Süheyla'nın yüzü alacakaranlık.

Ömer, dışardan gelen gürültülere, içerdeki boş masaların ve iskemlelerin kalabalığına rağmen, kendini Süheyla'yla ıssız bir adadaymış gibi yalnız hissediyor. Tuhaf bir yalnızlık bu. Ne sandaldaki, ne Arnavutköy sırtlarındaki yalnızlığa benziyor. Alacakaranlık bir odanın fısıltılı, alttan alta, ete, sinire, kana işleyen gıcıklayıcı bir yalnızlığı.

Süheyla'nın sağ eli masanın mermeri üstünde, ışıldayan su bardağının yanında duruyor.

Ömer'in sol eli çenesinde... Ve gözleri Süheyla'nın masadaki eline takılı. Süheyla'nın masadaki eli kımıldadı.

Ömer'in eli çenesinden ağır ağır ayrıldı ve Süheyla'nın elinin yanına indi.

Ömer bu hareketi gizli bir iş yapar gibi, kendi kendinden de saklayarak yaptı.

Şimdi masanın üstünde iki el yan yana duruyor.

Ömer başını kaldırdı. Süheyla'yla göz göze geldiler.

Ömer'in eli Süheyla'nın eline dokundu. Ve Ömer birdenbire tuttu Süheyla'nın elini. Bütün kuvvetiyle sıktı.

— Canımı acıtıyorsun, Ömer...

Ömer silkindi :

— Haydi kalkalım...

Ve Süheyla'nın elini hâlâ sımsıkı tutarak genç kızı ayağa kaldırdı. Merdivenleri öylece indiler. Süheyla'nın elini bırakmadan Ömer pasta paralarını verdi. Sokağa çıktılar.

* * *

— Dans etmiyorsunuz demek?..

— Hayır...

Ömer müthiş sıkılıyor. Bütün bu delikanlılar, genç kızlar sokaktayken resim gibi. Fakat konuşmaya, gülmeye başladıkları vakit dehşetli iç sıkıyorlar.

Ömer'i buraya Süheyla getirdi. Zorla, ısrarla.

— Mademki benim arkadaşlarımı, muhitimi öğrenmek istiyorsun. Daha doğrusu mademki beni adam etmek için muhitimi bilmen lazım... Haydi, işte gidelim... Gör...

Süheyla'nın muhiti esasen nazari olarak Ömer'in kızdığı muhitti. Fakat şimdi pratikte bu muhit Ömer'in asabını bozuyor.

Hüsnü Beyzadelerin oğlu bile burada mekteptekinden başka türlü.

Odada on, on iki kişi kadar var. Sinema dekoruna benzeyen masalar, iskemleler.

Ömer konuşulanlara dikkat ediyor.

Şişman bir kız spordan bahsetmekte. Bütün rekor kırıcı

Avrupa ve Amerikan kadın sporcularının isimlerini biliyor ve bunları öyle bir söyleyişi var ki...

Gramofonda bir dans havası çalıyorlar. Ömer'den başka hepsi dansa kalktı.

Süheyla'yla dans eden delikanlı yirmi dört yaşlarında var. Kıza öyle sokuluyor ki Ömer'in kan tepesine çıkıyor. Süheyla da bunun farkında. Ara sıra delikanlının omuzu üstünden Ömer'e bakıp gülümsüyor.

Dans bitince Süheyla, Ömer'in yanına geldi. Ömer boğuk bir sesle :

— Gidelim burdan, dedi. Öğrendim yeter... Bir daha da böyle yerlere zor ayak atarsın...

Süheyla hep aynı gülümseyişle :

— Ayıp olur, Ömer, diyor... Biraz daha oturalım... Şimdi çay içeceğiz...

Ömer çay içmek denilen şeyin bu kadar belalı olabileceğini düşünmemişti. Pastaları, bisküvileri nereye koyacağını şaşırdı. Herkes kendisiyle alay ediyormuş gibi geliyor ona...

Demin Süheyla'yla dans eden ve genç kıza lüzumundan fazla sokulup Ömer'in kanını tepesine sıçratan delikanlı şimdi dünyadan uzak, kırılmış bir sesle konuşuyor :

— Hayat bir aynanın içine düşen rüya gibi. Dün ... Beydeydim. Üstat altmış yaşında. Ve altmış senenin hesabını, neticesini ne derin bir cümleyle anlattı. Dedi ki : "Uğraştık, didindik, yazdık, söyledik, neler için mücadele etmedik. Fakat şimdi anlıyorum ki hepsi boşmuş. Hayat arzularımızın dışında akıp gidiyor. Biz boşuna yoruluyoruz!"

Etraftakiler, bilhassa sporcu isimleri mütehassısı şişman kız bu sözleri alakalı olmaya çalışarak dinliyor. Fakat bahis biraz daha uzarsa içlerinin sıkılacağı belli.

Süheyla, Ömer'in yanında oturuyordu. Bilhassa yüksek sesle sordu :

— Sen ne dersin bu fikre, Ömer?

Ömer :

— ... Beyin fikirlerini çok beylik buluyorum, dedi.

... Beyin fikirlerini nakleden genç muharrir, bir gözünü sinirli sinirli kırparak Ömer'e baktı.

Ömer :

— Evet, dedi. Bizim sınıfta Şadi isminde bir delikanlı vardı. Boyuna döner durur. Sınıfta iki sene kalmadan imtihan verdiği olmamıştır. On dokuz yirmi yaşlarında bir şey... Ama o da ... Beyin fikrinde. Yani demek istiyorum ki bu sözleri söylemek için altmış yıllık bir hayata ihtiyaç yok.

Gözleri ışıl ışıl, Süheyla, Ömer'e bakıyor.

Sinirli genç muharrir cıgarasının külünü üfleyerek, cahilin cehlini yüzüne vurmaya mecbur olmuş bir âlim edasıyla :

— İyi ama, küçük bey, dedi, bu sözleriniz mektep arkadaşınızın çok şayan-ı dikkat bir zekâya sahip olduğundan başka bir şeyi ispat etmez...

Ömer hafifçe öne doğru eğildi :

— Hayır, dedi, bu bir zekâ meselesi değil. Bu çeşit tefelsüflerin kaynağı vardır. Ve ekseriya buna muayyen muhitlerin genç delikanlılarıyla, ihtiyarlarında rastlanır. "Hayat bir aynadaki hayallerdir. Ne yapsak boş..." falan filan gibi şeyler mağlupların lafıdır. İmtihanı geçemeyen ukala liseliyle, yenilmiş politikacının lafları. Ama ne tuhaftır ki bu lafları böyle ederler de, sonra gene yaşarlar, para kazanmak, şöhret sahibi olmak için bin bir dolap çevirirler.

Süheyla, Ömer'le övünmeye başladığının ilk defa farkına vardı. Ömer konuştukça Süheyla'nın heyecandan yüzü kızarıyordu.

Bahis uzadı. Genç muharrir en nihayet Ömer'e :

— Kafanız suyun üstünde delikanlı, dedi. Derinliğe inmek için daha çok ağırlaşması lazım...

Ömer güldü :

— Öyle olsun, dedi. Boyalı, yaldızlı söylense de tahkir daima tahkirdir. Ama sizin beni tahkire kalkışınanız da gayet tabii. Bahsi kapatmış oldunuz. Ya suratınıza bir tokat aşk etmem lazım, yahut gülmem. Şimdilik gülmeyi tercih ediyorum.

Gramofona yeni plak konmuştu.

Ömer ayağa kalktı :

— Ben gidiyorum, Süheyla, dedi. Ev sahiplerine Allahaısmarladığı sen söylersin...

Süheyla, Ömer'i bırakmadı. Beraber çıktılar.

O gece Ömer hadiseyi anasına anlattı. Anası Nuri Ustaya söyledi. Nuri Usta :

— Bir defa da benim başıma böyle bir iş gelmişti, dedi. Çok

eskiden. Gâvur Cemal Hocayla Kızıltoprak'ta bir köşke gitmiştik. Seyfi Beyi de orda görmüştüm ilkönce... Bu herifler böyledir zaten, en okumuşları, sıkıştılar mı tahkire kalkarlar. Ama kabahat bizde, ne diye heriflerin inine gideriz? Memnun oldum, Ömer de ağzının payını aldı.

Üç aydır senli benliydiler. Süheyla, Ömer'in verdiği bütün kitapları okuyor, münakaşa bile etmeden Ömer'in bütün fikirlerini kabul ediyordu. Ömer onu tütüncü delikanlılarla ahbap etmişti. Hatta bir tütüncü kızla çok iyi arkadaş olmuştular. Haftada iki defa Zehra'yla— tütüncü kızın ismi Zehra'ydı — buluşuyor, Ömer'in verdiği kitapları beraber okuyordular. Süheyla'nın bilgisi Zehra'dan çoktu. Süheyla kitapları daha çabuk anlıyordu. Fakat Zehra her okuduğu satıra derhal hayattan bir misal buluyordu. Kitaplar Süheyla için henüz sadece "enteresan kitaplar", fakat Zehra için, hayat...

Zehra'nın Cevat isminde bir sevgilisi var. Cevat bir dokuma fabrikasında çalışıyor. Yirmi dört, yirmi beş yaşlarında.

Bir gün Cevat teklif etti :

— Çocuklar, dedi, şöyle hep beraber bir cuma bir gezinti yapalım. Sarıyer'e, sulara gidelim.

Teklif kabul edildi ve ertesi cuma erkenden, Ömer, Süheyla, Zehra, Cevat, Sarıyer iskelesinden Çırçır suyuna doğru yürümeye başladılar.

Hava serindi. Gökte iri iri bulutlar var. Gece yağmur yağdığı için nemli toprak mis gibi kokuyor.

Zehra'yla Cevat önde gidiyorlar.

Cevat kolunu Zehra'nın beline dolamış. Süheyla'nın o zamana kadar duymadığı, güzel ve ışıklı günlerden bahseden bir şarkı söylüyorlar. Zehra'nın sesi kalın. Eğer kendi kendinden utanmasa ve Ömer'e söyleyip onu kızdıracağını bilmese Süheyla, Zehra'nın sesini bilmem hangi meşhur yıldızın sesine benzetecek.

Ömer sordu :

— Nasıl bu türküyü beğendin mi, Süheyla?

— Çok. Lakırdılarını yaz da ver bana. Olmaz mı?

— Olur.

Önde Cevat, Zehra'ya daha çok sokulmuştu. Kolu genç kızın belini daha kuvvetle sıkıyor. Havanın serinliğine rağmen ceketini

çıkarmış ve gömleğinin yenlerini sıvamış olduğu için dirseğinden aşağı kalın bileğine kadar tüylü kolunda damarlar çıkmış.

Süheyla önde gidenlere baktı :

— Nasıl birbirlerini seviyorlar, Ömer, dedi. Bak Cevat nasıl yakalamış Zehra'yı.

— Ne sade, ne düpedüz, değil mi?

Süheyla başını salladı. Şimdi daha ağır yürüyorlar, önde gidenlerle araları gitgide açılıyor. Ömer elini Süheyla'nın omuzuna koydu. Biraz da böyle yürüdüler. Konuşmuyorlar. Ömer'in eli Süheyla'nın omuzundan beline indi ve genç kızı bütün kuvvetiyle yakalayıp çekti kendine. Süheyla durdu. Ömer'in kolu içinde döndü. Yüz yüze geldiler. Süheyla, Ömer'den biraz daha kısa boylu. Bakışıyorlar.

Ömer birdenbire güldü :

— Hay Allah belasını versin, dedi. Sinemalardaki gibi oluyor. Seni öpeyim, dedim. Düpedüz, basbayağı öpeyim dedim. Hay aksi...

Süheyla eliyle Ömer'in ağzını kapattı. Sonra tıpkı sinemalarda birinci plana alınan pozlarda olduğu gibi ayaklarının ucuna kalktı. Elini Ömer'in ağzından çekti. Dudakları Ömer'in dudaklarıyla karşı karşıya kaldılar.

Ömer gözlerini kapadı ve çok yüksek bir kayadan denize atlıyormuş gibi Süheyla'nın dudaklarına atıldı.

Başları birbirinden ayrıldığı vakit, artık sinemalardaki birinci planları düşünmüyordu. Süheyla'nın gözlerine baktı. Sonra bir daha öptü genç kızı. Bir daha, bir daha... Sonra büyük kavgadan muzaffer çıkmış gibi, kafası dimdik durdu. Süheyla'nın belini bıraktı. Onun sağ elini sol eline aldı ve parmaklarını parmaklarına geçirdi.

Öndekiler durmuş onlara bakıyorlar. Cevat seslendi :

— Hele şükür aradaki buzlar çözüldü demek...

Ömer cevap verdi :

— Biraz uzun sürdü ama, çözüldü... Eh ne de olsa bu işin içine bile numara sokuyoruz. Kahrolası, yarı münevverlik var serde.

Öndekiler arkadakileri bekledi. Dördü de kol kola girdiler. Bir erkek, bir kız, bir erkek, bir kız... Süheyla :

— Şu demin söylediğiniz türküyü bana da öğretin, dedi.

Zehra türküyü satır satır Süheyla'ya öğretti.

Ömer :

— Ben yardım edemiyorum, dedi, karga gibi bir sesim var.

Cevat güldü :

— İyi ama karga gibi sesinle demin yolda Süheyla'nın kulağına bülbül gibi şakıdın...

Süheyla şarkıyı yarıda keserek itiraz etti :

— Hayır, çocuğun günahına girmeyin... Şimdiye kadar, yalnız bir defa, o da bundan üç ay önce, konuştuğumuzun ikinci seferi mi ne, bana, "Sizi seviyorum," dedi. O kadar.

Zehra :

— O sana yine bir defa olsun, "Seni seviyorum," demiş, dedi. Cevat bana bunu da söylemedi ya... Tanıştığımızın haftası bir gece yarısı işten dönerken...

Cevat, Zehra'nın sözünü kesti :

— Ben nazariyeci değilim, malum ya nazariyeyle...

Ömer derhal bahse girişti :

— Şakayı bırak, Cevat, fakat senin bu nazariye düşmanlığın, bu şeylerde değil, işte de nazariyeye ehemmiyet vermemekliğin çok kötü. Boyuna bunu söyleyip durursun : "Biz nazariyeden anlamayız." Hata ediyorsun, Cevat. Nazariye hayattan, pratikten, kavgadan ayrı olduğu zaman palavradır. Fakat nazariyesi olmayan kavga da mağlup olur. Nazariye hayata, pratiğe girdiği vakit kuvvettir. Hasta, hastalığını bilir ama, onu tedavi eden doktordur. Sen hasta olarak yalnız ıstırap çekersin. Bu ıstıraba kızarsın. Fakat bu ıstırabı geçirmek için aynı zamanda doktor da olmaya mecbursun... Kitapsız kavga, kavgasız kitap olmaz...

Zehra, Ömer'e hak verdi. Süheyla bahse karışmadı. Zaten o böyle konuşmalara karışmak hakkını daha göremiyordu kendinde. Süheyla'ya öyle geliyordu ki bir şey söyleyecek olsa ona : "Dur bakalım, sen daha kim oluyorsun?" diyecekler...

Ömer de kaç zamandır Süheyla'daki bu halet-i ruhiyenin farkında. Bu sefer bu yarayı deşmek için fırsatın geldiğine hükmetti :

— Sen ne dersin, Süheyla? dedi. Haklı değil miyim? Hani sana bir hafta evvel verdiğim kitapta ne yazıyordu?

Süheyla isteksiz cevap verdi :

— Evet, öyle... Şey...

— Şeyi ne? Senin bu meselede fikrin yok mu?

— Var!

— Ne?

Süheyla, Cevat'ın yüzüne baktı. Cevat çıkıştı adeta :

— Söylesene... Yüzüme ne bakıyorsun?.. Sana bir hafta evvel verdiği kitapta ne yazıyormuş?

— Aşağı yukarı şimdi Ömer'in söyledikleri...

Cevat bu sefer yumuşak bir sesle :

— Öyleyse deminden beri ne kekeleyip duruyorsun be kızım... İnsan düşündüğünü dangadak söyler...

Çırçır'a gelmiştiler. Kahvede kimseler yok.

Cevat'la Ömer iki masa taşıyıp getirdiler. Sonra iskemle buldular. Onları da yerleştirdiler. Zehra'yla Süheyla paketleri açtılar. Gazete kâatları masaların üstüne yayıldı. Peynir, ekmek, kutu balığı, karpuz masalara yerleştirildi. Süheyla bir parça kızararak :

— Ben evde kendi elimle kek yaptım, dedi.

Ömer :

— Malum, ev kadınısın, diye takıldı. Sizin mektepte kızlara yalnız okumak, yazmak, tenis oynamak değil, böyle pasta filan yapmak gibi, dehşetli mühim, hayati ehemmiyeti haiz ev işleri de öğretirler.

Vakit daha çok erkendi. Fakat Cevat :

— Haydi, dedi. Şu işi bir an önce temizleyelim.

Zehra ihtiyatlı kızdır. Peynirden, ekmekten ve kekten bir miktar-ı münasip akşama sakladı.

Cevat, Ömer'e takıldı :

— Süheyla'yla alay ettin ama, hepimizden çok, kek midir, nedir, ondan yiyen sen oldun. Hani nazariye ile pratiğin birliği.

Orda bir çeşme vardı. Avuçlarını dayayıp kana kana içtiler.

Süheyla dağlara çıkmayı teklif etti.

Tepelere tırmandılar. Orada en yüksek tepede kayalar vardı. Yorulmuşlardı. Oturdular.

Cevat, Zehra'nın dizine yattı.

Süheyla, Ömer'e baktı :

— Sen de yoruldun mu, Ömer?

Ömer gülerek cevap verdi :

— Evet!.. Şöyle biraz çekil bakalım.

Süheyla kımıldandı. Ömer'e yer açtılar. Ömer de Süheyla'nın

dizine yattı.

Aşağıda fundalıklar, yollar, dere ve ta uzaklarda Boğaziçi denizinden bir parça.

Sabahki karanlık, ağır bulutlar aydınlanmıştılar.

Cevat "Çarşambayı Sel Aldı" türküsünü söyledi. Türkü bittiği zaman, Ömer :

— Halk havalarına bayılıyorum, dedi. Tabiattan, sevdadan bahsederken bile yaşadığı, ezildiği dünyadan nasıl şikâyeti var köylünün.

Zehra da alaturka şarkıları çok sevdiğini söyledi.

Ömer :

— Alaturka ile halk havalarını birbirine karıştırma, dedi. Hele piyasa şarkıları dinlenir şey değil. Alaturka denilen şey kozmopolit... Halk havası yerli... Kozmopolitlik başka, yerlicilik başka... Beynelmilelci yerliyi, milliyi inkâr etmez. Yerli ve millilerin yekûnu beynelmilel olur. Ama kozmopolit yamalı bohça gibidir.

Aşağı indikleri vakit kahvede yine kimseler yoktu. Karınları acıkmıştı. Zehra'nın "ihtiyat"ını yediler.

Cevat :

— Haydi çocuklar, dedi. Dönelim.

Tam merdivenlerden inip yola çıkarlarken arkalarından bir adam bağırdı :

— Hey, nereye gidiyorsunuz?

Ömer döndü cevap verdi :

— Müsaade ederseniz evimize...

— Peki ya paralar?

Cevat söze karıştı :

— Ne parası...

Kahveden seslenen adam aşağıya indi :

— Ne parası olacak, diye böbürlendi. Yediniz, içtiniz, babanızın evi mi burası?

Cevat kasketini kaşlarının üstüne çekerek adamın burnuna sokuldu :

— Babamızın evi değil, dedi. Ama sana ne oluyor?

— Ben buranın sahibiyim... İskemle, masa, su parası.

Ömer :

— Peki ama, babalık, diye itiraz etti, iskemleleri, masaları biz kıyıda köşede bulduk, yüklendik getirdik. Su gürül gürül kendi

kendine akıyordu içtik... Sen ne ortalarda gözüktün, ne de yardım ettin bize...

Kahvenin sahibi bar bar bağırıyor :

— Fazla laf istemez... Dört iskemle, iki masa parası yirmişer kuruştan 160... Su parası da kırk kuruş... İki lirayı sökülün bakalım...

Zehra kavga çıkacağını anlamış gülerek bakıyordu.

Süheyla sıkılıyor. Ömer'in kulağına fısıldadı :

— Bende iki lira var, verelim de kapatsın ağzını.

Ömer, Süheyla'yı dinlemedi bile, kahve sahibine yirmi beş kuruş uzattı :

— Al bunu, dedi, fazla söylenme, bas... Dört iskemleyle iki masanın ve akan suyun inhisar hakkı Amerika'da bile bundan fazla etmez...

Kahve sahibi parayı almak istemiyor. Küfrediyor :

— Kolunuza karı takıp gezmesini bilirsiniz. İnsanın cebinde para olmazsa boyundan büyük işe yeltenmez...

Ömer, Cevat'a fırsat bırakmadan atıldı ve herifin ağzının ortası budur diye, elinin tersiyle bir tokat indi.

Kahve sahibi hem çok zengindi, hem çok bıçkın. Servetini biraz da bıçağının ucuyla kazanmıştı. Şimdi böyle tıraşı henüz gelmiş bir delikanlıdan tokat yemek kanını tepesine sıçrattı. Eli siyah yeleğinin altından görünen kuşağına gitti. Cevat, Ömer'e seslendi :

— Yüklen, Ömer...

Ve bu sefer Ömer'den evvel kendisi yüklendi herifin üstüne... İki delikanlı yere yuvarlanan adamın hakkından kolayca geldiler.

Süheyla, Zehra'nın koluna sarılmış, korkuyla değil, acayip bir utangaçlıkla dövüşü seyretti.

Ömer üstünü başını silkerek yerden kalktı. Ve biraz uzağa yuvarlanan yirmi beş kuruşu alarak, yerde upuzun yatana :

— Şimdi bunu da vermeyeceğim sana, dedi.

Kızları alarak yürüdüler. Vapur iskelesine geldikleri vakit Cevat :

— İyi ettin, dedi. Hakkettiydi kerata...

Ömer cevap vermedi. Düşünceliydi. Vapurda dönerlerken hiç konuşmadı. Süheyla'dan mahallelerinin ağzında ayrılırken :

— İcap etti de yaptık. Yoksa bu hareketin büyük bir marifet

olduğunu sanma, dedi.

Sarıyer gezintisinden bir hafta sonra Süheyla, Zehra'yla buluştuğu vakit genç kızın halinde bir tuhaflık sezdi. Bir iki sayfa okudular. Zehra dalgın. Süheyla kitabı kapadı. Zehra farkında bile değil. Nihayet Süheyla dayanamadı, sordu :

— Nen var, Zehra, canın sıkkın gibi?..

Zehra :

— Hiç, dedi. Şöyle daldım biraz...

Sonra bir parça sinirli :

— Duymadın mı, dedi. Cevat'ı içeri aldılar...

Süheyla şaşırdı. Ve birdenbire dilinin ucuna gelen suali soruverdi :

— Neden? Geçen günkü kavga için mi?

Zehra yarı sitemli, yarı alaycı ve acı :

— Hayır, dedi. Daha büyükçe bir dövüş yüzünden...

Süheyla kıpkırmızı oldu. Bir müddet sustular. Bu sefer Zehra sordu :

— Ömer sana bir şey söylemedi mi?

— Hayır... Zaten onu üç gündür görmüyorum. Bu akşam buluşacaktık... Acaba...

Her nedense, "Acaba onu da almışlar mı?" diyemedi. Bir hakikatin yanında bir ihtimalle telaşlanmak ayıp bir şey olur gibi geldi ona...

Zehra da, "acaba"nın sonunu getirtmedi Süheyla'ya.

Akşam Süheyla, Ömer'i bekledi. Her sefer en fazla beş dakika geciken ve ekseriya daha evvel gelen Ömer'i bir saat bekledi. Yok. Ortalık kararmıştı, yok.

Mahalleye döndü. Ömer'in evlerinin önünden geçerken pencerelere baktı. Yalnız üst katta ışık var.

Gece, sofrada babası, misafirleri Süleyman Beye vaktiyle geçen karışık bir cinayet davasının tafsilatını anlatıyordu :

— Bütün meselenin inceliği madde tayinindeydi, diyordu. Sağ aza 116'dan, sol aza 117'den dediler. Benim kanaatime göre cürüm ne 116'ya, ne 117'ye uyuyordu, depedüz 120'likti. Müddeiumumi ise 118'den işlemişti.

Süleyman Bey bir taraftan tabağına tepeleme doldurduğu pilavı kaşıklıyor, bir taraftan da maddelerin sayısını aklında tutmaya çalışıyordu. Nihayet işler öyle karıştı ki pilavını rahat

yiyebilmek için sordu :

— Peki hangi maddeyi tutturdunuz?

Mütekait mahkeme reisi kısaca cevap verdi :

— Astık.

Mütekait mahkeme reisi bu sözü öyle bir edayla söylemişti ki Süheyla'nın gözü önüne birdenbire bir ipte sallanan Ömer geldi :

— Baba, diye haykırdı.

Babası gözlüklerinin altından Süheyla'ya baktı :

— Ne var, kızım?

Süheyla, "Ömer'in cürmü kaçıncı maddeye uyar?" diye soracaktı. Fakat her nedense bunu babasına sormak Ömer'in ve Cevat'ın dostluklarını suiistimal etmek gibi geldi ona ve :

— Hiç, dedi. Hangi maddeden astınız? diye soracaktım...

Babası büyük bir ciddiyetle cevap verdi :

— Taammüden katil...

Ömer ertesi akşam da gözükmedi. Süheyla, Zehra'ya gitti. Fakat o da bir şey bilmiyordu.

Daha ertesi sabah ve akşam da Ömer gözükmeyince Süheyla kararını verdi. Ömer'in kapısını çaldı. Kapıyı Gülizar açtı. Süheyla'yı uzaktan tanıyordu. Bir sabah pencerenin altından geçerken Ömer onu göstermişti anasına.

— Buyur, kızım... Gir içeri...

Süheyla sapsarı. Taşlığa girdi. Gülizar'ın elini öptü. Kekeleyerek :

— Teyze, dedi. Siz Ömer'in anasısınız, değil mi?

— Evet, kızım.

Gülizar'ın halinde göze batar bir telaş yoktu. Süheyla bunun farkına vardı ve hemen sevindi.

— Buyur yukarı çıkalım, kızım...

— Zahmet etmeyin, teyze, bir şey soracaktım...

Gülizar gülmeye çalışarak :

— İyi ya, kızım, dedi, soracağını yukarda sorarsın...

Yukarı çıktılar. Süheyla etrafına bakınıyor. Kendi eviyle Ömer'in evini mukayese ediyor. Eyüp'te bir ihtiyar dadısı vardı. Ömer'in evi onun evi gibi, tahtalar temiz, ama halı yok. Camlar silinmiş, ama perde yok. Yalnız kâat istorlar var.

Söze başlayan Gülizar oldu.

— Ömer'i sormaya geldin, değil mi, kızım? dedi.

Süheyla önüne bakarak cevap verdi :

— Evet, teyze, merak ettim de...

— Merak etme... İki üç gün sonra gelir.

Süheyla'nın gözleri dolu dolu oldu. Gülizar sevgiyle Süheyla'ya baktı. Üç gündür o da dehşetli üzülüyordu. Nuri Ustanın da çok üzüldüğünü biliyordu. Fakat ikisi de karşı karşıya geldikleri vakit üzüntülerini birbirlerine belli etmiyorlar, bunu belli etmek istemiyorlardı. Halbuki Süheyla şimdi dokunsan ağlayacak gibi. Gülizar'ın böyle "dokunsan ağlayacağını" belli eden bir insana öyle ihtiyacı var ki...

— Yarın Ömer'i görmeye gideceğim... Senin geldiğini söylerim...

— Ben de gelebilir miyim, teyze?..

— Hayır, kızım... Hem doğru olmaz...

Süheyla, Gülizar'a bakıyor. Onun evi Eyüp'teki dadısının evine benziyor, ama kendisi hiç benzemiyor ona... Gülizar, Süheyla'nın anasına da benzemiyor. Konuşuşunda, duruşunda belki Zehra'ya benzeyen bir tarafı var.

— Ömer benden bahsetti mi size?

— Etti kızım...

Süheyla, Ömer'in anasına kendisinden nasıl bahsettiğini anlamak merakına düştü. Kurnazlığa başvurdu :

— Beni pek beğenmez ama o...

— Niye beğenmesin?..

— Bilmem, "Hâlâ küçük burjuvalıktan kurtulamadın, nafile, senin adam olacağın yok," deyip duruyor.

— Sen bakma ona, kızım. Niye adam olamayacakmışsın... İnsan istedikten, yerine düştükten sonra... Hem benim oğlan yeni yeni okuyor... Mektep de bozdu biraz onu... Bir parça ukala, değil mi?

Süheyla güldü.

Gülizar, Süheyla'yı yavaş yavaş, hissettirmeksizin sorguya çekti. Neler okuduğunu, neler düşündüğünü anlamak istiyor. Kızı beğeniyor. Güzel buluyor. Akıllı buluyor. Fakat "Daha çok ham," diye düşünüyor.

Ömer bir hafta sonra geldi. Babasıyla uzun uzun konuştular. Sait Amca da oradaydı. İkisi de Ömer'e bir hayli çıkıştılar. Sait :

— Malum ya, oğlum, dedi, hareket eden adam hata eder. Hata etmeyen de yalnız budalalardır. İş hatayı anlamak ve bir daha tekrarlamamaktadır.

Gülizar o gece Ömer'in şerefine telkadayıfı pişirdi. Ertesi sabah Ömer'le Süheyla buluştular. Süheyla sokak ortasında Ömer'in boynuna atılmamak için kendini güç tuttu. Arkası arkasına sorduğu şeylere Ömer kısaca :

— Canım geç şimdi bunları, dedi. Gün gelir anlatırım... Sende ne var ne yok bakalım?

— Cevat nasıl?..

— İyi. Dün akşam burda ayrıldık... Zehra ne âlemde?..

IV

AYRILIK

Bermutat günler geçti!

Bermutat bir akşam Ömer, Süheyla'yı gördüğü vakit genç kızın yüzü sapsarıydı.

— Ömer, dedi. Biz İzmir'e gidiyoruz.

— İzmir'e mi gidiyorsunuz? Ne münasebet?..

— Babam orada bir ecnebi şirketinin hukuk müşavirliğini alıyor. Buradaki evi satıyorlar. Ben de oradaki koleji bitireceğim artık.

Beşiktaş'tan Kabataş'a doğru yürümeye başladılar. Ömer uzun uzun düşündü. Sonra birdenbire sordu :

— Sen gitmesen olmaz mı?

— Nasıl olur?

— Burda akraban filan yok mu? Onların yanında kalamaz mısın? Babana, "Buradaki koleji bitirmem daha doğru," desen...

— Beni burada bırakmazlar, Ömer...

Ömer omuz silkti :

— Eh, öyleyse, ne yapalım, dedi, güle güle!..

Süheyla çekti Ömer'in kolundan :

— Bana ne kızıyorsun?..

— Yoo, sana kızdığım filan yok... Gideceksin... Ne yapalım!..

Ömer'in sesi acı. Aksiliği üstünde...

Süheyla cevap vermedi. Kabataş'a geldiler. İskeleye çıktılar. Dört beş çocuk oltayla balık tutuyor. Ömer onlara baktı. Kendi çocukluğunu hatırladı.

Süheyla sokuldu Ömer'e :

— İzmir ne kadar yer ki, dedi, sana muntazaman mektup yazarım. Sen de cevap verirsin... Hem orda bildiklerin filan varsa... Sonra ben iki üç ayda bir İstanbul'a gelebilirim... Eyüp'te dadımda kalırım. Bilsen nasıl üzülüyorum. Ama güveniyorum kendime... Bir sene sonra mektep bitiyor...

— Ee, mektep bitince...

— İstanbul'a gelip bir iş arayacağım kendime...

Ömer sevincini belli etmemeye çalışarak :

— Sen ne iş görebilirsin ki?..

— Çok... Mesela mekteplerde İngilizce hocalığı bulurum... Hiçbir şey yapamasam daktiloluk edebilirim ya...

Ömer, "Şimdi gitmesen de daktiloluk etsen," demek istedi. Fakat demedi.

Ortalık iyiden iyiye kararmıştı. Döndüler. Tenha bir köşeyi geçerken Süheyla, Ömer'in boynuna sarılıp onu öptü...

Bermutat günler geçti.

Bermutat Süheyla İzmir'den mektup gönderdi. Ömer cevap verdi.

Bermutat aylar geçti.

Bermutat İzmir'den gelen mektupların arası seyrekleşti.

Bermutat Ömer, Süheyla'ya atıp tuttu. Gülizar, kızı müdafaa etmeye çalıştı.

Ve bir gün Ömer Darülfünun Hukuk Fakültesi'ne kaydedilip eve döndüğü vakit anası ona bir mektup verdi. Mektup İzmir'dendi. Fakat Süheyla'dan değil. Mektubu üç ay evvel İzmir'e iş için giden Cevat göndermişti. İçinde bir İzmir gazetesinden kesilmiş küçük bir nişan haberi vardı :

"Adliye mütekaitlerinden ve ... Şirketi'nin hukuk müşaviri ... Beyin kerimesi Süheyla Hanımla İzmirli mühendislerden Ziya Beyin nişan merasimi dün ... otelde icra edilmiştir..."

ÜÇÜNCÜ KISIM

I

1931

— Sen Şarlo'ya benziyorsun, Hüseyin. Yalnız bıyıkların eksik. Sen Selim, tıpkı bizim Hukuk-u Düvel hocası... bir sakal tak. Sesini de kalınlaştır biraz... Gir içeri, ders ver...

— Ya ben kime benziyorum?

— Sen mi? Prens dö Gal'e...

— Ömer de milyoner Seyfi Beye benziyor. Dikkat edin çocuklar, ne kadar benziyor ama... Dün ... mecmuası herifle bir mülakat yapmış... "Nasıl Zengin Olunur?" diye sormuş... Kapağa da bir resmini koymuş...

Ömer başını, okuduğu gazeteden kaldırmadı... Sinirlendi...

Beyazıt kahvelerinden birindeydiler : Selim, Hüseyin, İsmet, Niyazi, Ömer. Fakülte arkadaşları.

İsmet cebinden ... mecmuasını çıkardı. Mecmuanın kapağını Ömer'in yüzüne yaklaştırdı :

— Bakın hele, dedi, Seyfi Beyin küçüğü, değil mi?.. Hani Ömer'in babası olsa bu kadar benzemez...

Ömer gazeteyi masanın üstüne koydu ve yüzüne yaklaştırılan mecmuayı hışımla itti :

— İşiniz mi yok be? diye çıkıştı.

Fakat iki saat sonra eve dönerken köşedeki tütüncüden ... mecmuasının son sayısını aldı. Kapağındaki resme baktı. Hakikaten Seyfi Beye öyle benziyordu ki...

Mecmuayı yırttı. Eve her nedense canı biraz sıkkın girdi. Senelerdir unuttuğu bir adamı tekrar hatırlamak ve ona bu kadar benzemek... Bu adamla hiçbir alakası yok. Kendi dünyasına düşman bir dünyanın adamına yüzünün bu kadar benzemesi canını sıkıyorsa da...

Ömer 21 yaşında. Fakültenin son sınıfını bitiriyor. İki ay kaldı. Sonra staj... Sonra avukat olacak...

Gece Nuri Usta eve gülerek geldi. Sofrada :

— Sait Amcadan mektup var, Ömer, dedi. Oldukça rahatmış. Öyle yerlerde ne kadar rahat edilebilirse... İngilizce öğreniyorum diyor. Gördün mü adamı?.. Kırkından sonra saz çalmaya kalkmış ama... Öğrenir, bilirim... İki yıl sonra karşımızda bülbül gibi İngilizce okur, görürsün...

Gülizar sordu :

— Gönderdiğimiz yün kazağı almış mı?

— Almış...

— Hırıltı zırıltı yokmuş ya?..

— Pek açık yazmıyor ama... Var gibi... Ve yaparsın, bir sürü kanlı canlı adam köklerinden koparılıp, hayatla bağları kesilip dört duvar arasına tıkılınca, ara sıra birbirlerini didiklerler... Taşmayan fazla enerji, işsizlik, dedikodunun temelidir...

Sofradan sonra da hep Sait Amcadan konuştular. Bir aralık çok eski günlere gidildi. Stoyan Amca anıldı. Ömer :

— Yüzü hâlâ dipdiri, bütün çizgileri, girinti çıkıntılarıyla gözümün önünde, baba, dedi. Ne güzel bir yüzü vardı, değil mi?

Gülizar güldü :

— Eh, biraz mübalağa ediyorsun... Stoyan aslan gibi erkekti, ama pek de ahım şahım, yakışıklı delikanlı değildi.

Ömer itiraz etti :

— Tam bir erkek suratı vardı. Ona benzemeyi öyle isterim ki!

Nuri Usta alay etti :

— Ne o, galiba, Darülfünunlu küçük hanımlar seni beğenmiyorlar...

— Alay etme, baba...

Gülizar karıştı söze :

— O çeşit hanımlardan ağzı yandı bizim oğlanın. Ama haksızsın, Ömer... Süheyla iyi kızdı. Olabileceğini oldu. Bize bir kötülüğü dokunmadı.

— Süheyla'yı düşünen kim şimdi, ana!.. Çocukluk...

Nuri Usta bahsi değiştirdi :

— Biliyor musunuz kimi gördüm bugün? Bizim Gâvur Cemal'i... Adamakıllı göçmüş artık... ...'de belediye çavuşluğu yapıyormuş.

Gülizar :

— Çağıraydın bari, Nuri, dedi.

Ömer :

— Sahi, baba, diye sordu, çağırmadın mı?

— Çağırmaz olur muyum? Yarın akşam gelecek.

Ve ertesi akşam Gâvur Cemal Hoca geldi. Gülizar'ı değişmemiş ve Ömer'i çok büyümüş buldu. Ve bütün bunları söyledikten sonra sordu :

— Beni nasıl buluyorsunuz?

Nuri Usta cevap verdi :

— Eskisi gibi, ama çok eskisi gibi... Sakalını boyuyor musun ne? Bir tek beyaz tel yok. Seni ilk tanıdığım yıllarda nasılsan öylesin... Ama bana öyle geliyor ki, yalnız kalıbın kıyafetin değil, kafanın içi de dönüp dolaşıp gene başladığı yere gelmiş...

— Bunu da nerden anladın?

— Bunu anlamak için falcılığa lüzum yok be hocam. Köhne bir yalının bir yatağında kitaplarınla yapayalnızdın. Ateşçi oldun... Gene yapayalnız... İaşe'de mühim adam oldun... Gene yalnız... Mektep hocası oldun... Gene öyle... Şimdi de öyle değil mi sanki?..

Cemal göğüs geçirdi :

— Evet, dedi. Ama okumuyorum artık... Hiç okumuyorum. Kitapla alakamı kestim...

— Zaten ne vakit, sahiden alakadardın ki!..

— Doğru. Ben etrafıma perişan sakalımdan, girintisi, çıkıntısı bol, cilalı, parlak sözlerden bir duvar çevirmişim... Bu duvardan bir taşı oynatıp sahici dünyanın ışığını bir kere olsun göremedim. Bu duvar mezarım benim... Onun içinde yaşadım... Onun içinde geberip gideceğim. Ah, anasını sattığımın, ben adam olabilirdim halbuki...

Gâvur Cemal Hoca birdenbire durdu. Sonra Ömer'e döndü :

— Ama, delikanlı, dedi, ben bu duvarımı senin Darülfünunlu âlimlerin palavrasına değişmem gene de... Üç çeşit münevver var : Birisi senin olacağın gibi, birisi benim gibi, birisi de senin hocalar gibi... Senin olacağın gibisi tam ve kusursuzu. Benim gibiler zavallı, fakat namussuz değil, ötekiler...

Gülizar yemeğe çağırdı. Bahis bitti.

II

TESADÜF

Hava dehşetli sıcaktı. Ömer son imtihanını vermiş, eve dönüyor. İmtihanı iyi verdiğine emin. Neşeli... Gâvur Cemal Hocanın bildiği bir avukat varmış : Kâmran Bey... Onun yanında staj görecek.

Köprü'yü geçerken ceketini çıkardı. Kadıköy iskelesine indi. Orada gazete, kitap ve mecmua satan kulübeden bir Fransız mecmuası aldı. Ve hemen oracıkta sayfalarını karıştırırken :

— Bu babamın parasıyla aldığım son mecmua, diye düşündü. Gelecek hafta Kâmran Beyden haftalık aldık mı!..

Ömer, Kâmran Beyden ne kadar haftalık alacağını bilmiyordu. Fakat senelerdir karar verdiği bir şey vardı. Kazandığı ilk parayla anasına kundura ve babasına bir kasket alacak.

Ömer mecmuaya göz atarken bir kadın sesi :

— Müsaade eder misiniz, efendim? dedi.

Ömer ürpererek çekildi ve kulübeden bir şeyler satın almak için "müsaade" isteyen kadına baktı.

Bu Süheyla'ydı.

Daha doğrusu, bu ses Süheyla'nın sesiydi. Bu çok şişman kadında eski Süheyla'nın yalnız gözleri kalmış. Eğer sesi ve Ömer'in gözleriyle karşılaşır karşılaşmaz birdenbire şaşıran gözleri olmasaydı, delikanlı Süheyla'yı tanıyamayacaktı. Yanaklar şiş, yüzünde bol boya var. Havanın sıcaklığına rağmen elbisenin üstüne bol bir şeyler giymiş. Bu bol kumaşın altından karnı çıkmış. Süheyla gebe.

Ömer ne yapmak lazım geldiğini kestiremedi. Selam vermeli mi, vermemeli mi, konuşmalı mı, konuşmamalı mı?..

Kulübedeki gazeteci, Süheyla'ya bir mecmua uzattı :

— Buyrun, hanımefendi. Sizin için saklamıştım...

Ömer, Süheyla'ya uzatılan mecmuaya bir göz attı. Bir İngiliz moda mecmuası.

Süheyla, mecmuayı, adeta ayıp bir iş yapıyormuş gibi elinin içinde evirip çevirdi, saklamak, kaybetmek istedi. O kadar telaşlı ki, mecmua yere düştü.

Ömer bu gebe kadının yere eğilmesinden önce mecmuayı aldı

yerden ve Süheyla'ya uzattı.

— Teşekkür ederim, Ömer Bey...

— Bir şey değil, Süheyla Hanım...

— Darülfünunu bitirdiniz mi?

— Bugün son imtihanı verdim...

Sustular.

Ömer, Süheyla'ya acıyarak bakıyor.

Aklına — galiba Maksim Gorki'nin — bir hikâye geliyor. Yıldızlar ve şarkılar arasında dal gibi ince, neşeli bir kıza tutulan bir delikanlı var ki bu kız için çıldırmaktadır. Onunla evlenmeyi hayatının en büyük saadeti olarak görüyor. Fakat yıldızlar ve şarkılar söndükten sonra birbirlerini uzun yıllar göremiyorlar. Bir gün delikanlı, galiba Volga nehrinde işleyen vapurlardan birisinin güvertesinde, o eski sesler ve ışıklarla dolu gecenin sevgilisine rastlıyor. Eski sevgili obur, şişko, dümdüz, hayatından memnun bir kadıncağız olmuştur.

Ömer bir şelale hızı ve gürültüsüyle aklından geçen hikâyenin burasına geldiği vakit, "Acaba Süheyla da hayatından memnun mu?" diye merak etti. Sordu :

— İstanbul'da mı oturuyorsunuz?

— Evet... Şişli'de... Burda, Seyfi Beyin kumaş fabrikasında müdür de...

Süheyla "kocam" dememişti. "Kocam burda, Seyfi Beyin kumaş fabrikasında müdür," diyememişti. Hatta bundan bahsettiğine bile pişman olmuştu. Fakat Ömer bunun farkında bile değil... O, "kocam" kelimesinin eksikliğine değil, "Seyfi Beyin kumaş fabrikasında müdür" sözlerine takıldı.

— Ya?.. dedi...

Sonra, alakasız olmaya çalışarak sordu :

— Seyfi Beyin ailesiyle görüşüyor musunuz?..

— Evet... kızıyla ahbabım... On yedi, on sekiz yaşlarında yetişmiş bir kızı var...

Gene sustular.

Ömer :

— Müsaadenizle, dedi ve Süheyla'nın elini sıkmadan uzaklaşırken, o, mırıldandı :

— Annenizin ellerinden öperim...

Fakat Ömer'in annesi Süheyla'nın bu selamını haber almadı. Ömer annesine bu tesadüften bahsetmedi. Süheyla'dan bahsederse Seyfi Beyden de bahsedecekti. Son aylarda ikide bir önüne çıkan bu ismin lafını etmek istemiyor.

* * *

Kâmran Bey haftada beş kâat veriyor Ömer'e. Ayda yirmi lira.

Ömer ilk haftalığı alıp anasına kunduraları ve babasına kasketi getirdiği vakit, Nuri Usta :

— Eh, dedi, sen dört yaşındayken de eve ekmek getirmiştin. Hatırladın mı?..

— Hatırladım, baba...

— Ben, o geceyi, o yokuşu, hiç unutmadım. Sen de unutma...

— Unutmam, baba.

Ömer, Nuri Ustaya, her vesileyle "Baba" diyor. Bu adama "Baba" demek hakkını hayatının en güzel haklarından biri gibi görüyor.

O gece yemekten sonra, Ömer'in itirazlarına rağmen, eve yardım etmemesi, kazandığı parayı biriktirmesi ve bununla bir iki sene sonra bir yazıhane açması kararlaştırıldı.

Ömer'in patronu Kâmran Bey, piyasanın zengin, büyük ticaret ve cinayet davalarında kendini göstermiş avukatlarından değildi. Fakat meşhurdu. Masondu. Şiire merakı vardı. Ve eğer mesela Fransa'da mahkemeye çıksa jürinin gözlerinden yaş getirecek kadar güzel ve dokunaklı konuşmasını bilirdi. Derbederdi. Her vakit, Ömer'e :

— Ben artistim, derdi. Avukatlık bir nevi artistliktir.

Fakat adliye bu artist avukatı çok defa lüzumundan fazla geveze, hudut harici söz eder, nobran buluyordu. Karı koca, boşanma, nafaka davalarında yed-i tulâ sahibi olan Kâmran Bey bütün heyecan ve samimiyetiyle boylu boyunca gözükebilmek için fırsat arıyordu. Bu fırsatı ona, Ömer buldu.

Ömer'in bir muharrir arkadaşı vardı. Memleket edebiyatında oldukça tanınmış bir genç. Bir kitap için mahkemeye verilmişti.

Ömer, Kâmran Beyden bu davayı almasını rica etti :

— Yalnız, üstadım, dedi, bizimkinin parası yok.

Kâmran Bey genç muharririn eserlerini okumuştu. Onu beğeniyordu. Kendi geniş ve çok eski tarihlerin masonluğuna benzeyen bir şeyler buluyordu onda.

— Para filan istemem, dedi. Sade bana vekâlet-i umumiyesini versin. Bundan sonra ne kadar davası olursa hepsini ben üstüme alacağım...

Muharrirle Kâmran Beyi birbirlerine tanıştıran Ömer bu tanışmadan iki tarafın da memnun kaldıklarını gördü.

Dava günü salon kalabalıktı. Ömer dinleyicilerin arasında. Kâmran Bey, bermutat, celse açıldıktan sonra, cübbesi uçarak, kan ter içinde salona girebildi. Müvekkilinin elini sıktı. Darmadağın çantasından evrakını çıkardı. Sonra başını kaldırarak heyet-i hâkimeye baktı.

İddianameden sonra söz alan Kâmran Beye dört beş defa "sadet harici"ne çıktığı ihtar edildi ama o bugün bu ihtarları pek dinleyecek halde değil.

Ömer avukatı arkadan görüyor. Cübbesinin geniş, uzun yenli sağ kolu havaya kalkıp indikçe sesi de yükselip alçalıyor.

Ömer bir gün kendisinin de böyle ortaya çıkıp konuşacağını düşünüyor ve : "Hiçbir zaman bizim Kâmran Hoca kadar tumturaklı konuşmasını beceremeyeceğim," diye geçiriyor aklından.

Fakat Kâmran Hocanın tumturaklı nutku fayda vermedi. Karara çekilen heyet-i hâkime, genç zabıt kâtbinin maznuna karşı gösterdiği güler yüze rağmen tekrar mevkiini işgal ettiği vakit hüküm genç muharririn aleyhine çıktı.

Salondan dışarı çıkarlarken Kâmran Bey, genç muharrire :

— Sen böyle şeylere aldırmazsın, diyordu. Gene de aldırma... Temyiz edeceğim... Mesele senin mahkûm olup olmamanda değil, mesele kitabın beraat etmesinde... Ben senin değil, kitabın vekiliyim... Onu kurtaracağım...

Ömer günden güne Kâmran Beye daha ziyade ısınıyordu.

Bu da Gâvur Cemal Hoca gibi çok konuşuyordu, ama sözlerini tabanca kurşunu gibi kullanıyordu. Yılgın değildi. Hayatı seviyordu. İçkiyi, cıgarayı, kadınları seviyordu. Yaşamayı güzel buluyordu. Fakat daha güzel yaşamanın kabil olduğunu söylüyordu. Davalarıyla hayatın içindeydi. Kendisini yalnız hissetmiyordu. Bilakis bir tarafından kalabalığa sımsıkı bağlıydı.

Ömer birinci ayın sonunda Kâmran Bey hakkında hükmünü verdi :

— Cana yakın, çok defa dost, dürüst ve palavrasız manasıyla radikal bir küçük burjuva münevveri...

Hatta radikal değil, Jakoben. Sanki bir saat önce Fransız İnkılab-ı Kebiri'nin içinden çıkıp gelmişti. Sanki bir saat önce Robespiyer'den Danton'un başını istemişti.

Ömer bu kararını, belki de biraz acele ve coşkunlukla verdikten sonra Kâmran Beye bir lakap taktı ve üstadın ismi arkadaşların arasında : "1789 Kâmran Bey" oldu. Sonra yavaş yavaş "bin yedi yüz" ile "bey" de kalktı. Ondan bahsederken sadece "89 Kâmran" der oldular.

89 Kâmran'ın içerlediği şey metres hayatı yaşadıktan sonra evlenip ayrılan karı kocaların nafaka davalarıydı.

Ömer hiç unutmuyordu. Bir gün akşama doğru, yazıhanenin tıklım tıklım dolu olduğu bir saatte, içeri çok şık bir hanım girmişti. Otuz yaşlarında kadar. Kürk manto giymiş ve yüzü çok boyalı.

Ömer tecrübelerine güvenerek biliyordu ki kürk manto giyen hanımlar nafaka davaları için avukat tutmaya geldikleri vakit çok sabırsızdırlar, sıra beklemek istemezler. Hele yazıhane böyle dolu olduğu zamanlarda, hele yazıhanedeki kalabalığın içinde eski çarşaflı ihtiyar kadınlar ve bıyıklarını kemiren gözleri dalgın, üstleri eski püskü erkekler ekseriyeti teşkil edince...

Ömer, hanıma yer gösterdi :

— Buyrun, dedi, haber vereyim... Sizi bekliyor muydu?

Hanım gösterilen yere oturmadı, çıkıştı :

— Hayır, dedi, beni beklemiyordu tabii... Benim geleceğimi nereden bilsin?..

Ömer içeri odaya girerek 89'a meseleyi anlattı.

Ömer'in arkadaşı genç muharrirle bir edebiyat münakaşasına girişmiş olan 89 :

— Söyle, gelsin, dedi. Ötekiler biraz daha beklesinler, biraz daha kızsınlar... Belki adam olurlar...

Kürk mantolu hanım Kâmran Beyin uzattığı bir cıgarayı içerken meseleyi anlattı :

— Ben ... Mağazası'nda satış memuresiydim. Hani ihtiyaçtan değil, hayata alışayım diye... Zevcimle orada tanıştık. Kendisi

doktordur. Ayıp değil ya, o da genç, ben de genç, seviştik.

89, sadede çabuk gelmek için :

— Anlaşılıyor, dedi, sonra evlendiniz...

Kadın biraz sıkılarak :

— Hayır, diye devam etti. Doktor tuhaf bir adamdır. Hâlâ öğrenemedim ya, mason mudur, nedir! "Nikâh filan yapıp ne olacak," diyordu. Bir roman varmış, saç tuvaleti gibi bir ismi var : "Alagarson"... Okudunuz mu?..

Kâmran güldü :

— Okudum, dedi. "Alagarson" değil, "La Garson"...

— Evet... Doktor onu okur okur bana anlatırdı. Deli kızın biri... Ben de onun gibi olmalıymışım... Evlenmek saçmaymış... Kendi hayatımı kendim kazanmalıymışım... İkimiz iki erkek arkadaş gibi de yaşamasını bilmeliymişiz... Daha neler de neler...

Kâmran Bey gene dayanamadı :

— Sadede gelelim, dedi, sadede...

Kadın anlamadı :

— Ne dediniz? Ha... Ne diyordum. Biz bu minval üzere ara sıra onun evinde buluşarak yaşayıp gidiyorduk ki annem, babam haber aldı işi... Bizim komşulardan bir Tıbbiyeli vardır. Doktorun da talebesiymiş... Doktor imtihanda döndürmüş onu... Bir gün beni doktorun yanında, Beyoğlu'nda görmüş, gelmiş hemen yetiştirmiş... Annem ağlar, babam üstüme yürür. Konu komşu, "Neriman metres olmuş!" diye dedikodu ederler... Hani o hale geldim ki sokakta adım atamaz oldum... Nihayet bir akşam doktora dayandım. "Ben Alagarson olamam," dedim... "Ya beni nikâh et, al, ya bir daha görüşmeyelim..." Eh doktor ihtiyarca... Ben çocuk sayılacak kadar genç... İhtiyar kurt eline düşen kuzuyu kaçırmak ister mi?

Kâmran Bey büyük bir ciddiyetle bu sualin cevabını verdi :

— İstemez...

Kürk mantolu hanım şöyle bir süzüldü, gülümsedi. Kâmran Bey bir cıgara daha uzattı.

Kurdun eline düşen kuzu devam etti :

— Lafı uzatmayalım, nikâha kandırdım... Geldi babamdan istedi beni... Annemin elini öptü... Bomonti'de bir apartman tuttuk. Annem belediye nikâhından başka imam nikâhı da istiyordu. Aksi kadın. Ne yaparsınız... Doktoru buna da razı ettim.

Evlendik.

— Allah afiyet versin...

— Allah afiyet vermedi ama...

— Ya?.. Neden?

— Neden olacak? Apartmana geçer geçmez artık mağazayı bıraktım. Evli barklı, nikâhlı bir kadının hayata alışmak için de olsa mağazalarda çalışması doğru mu? Ne diye evlenir kadın kısmı?.. Erkek evin ekmeğini getirecek, kadın evde oturup hizmetçiye, ahçıya kumanda edecek, değil mi?..

Kâmran Bey bu sefer sualin cevabını vermedi. Sadece :

— Devam buyrunuz, hanımefendi, dedi.

— Neyse lafı uzatmayalım, doktor da ses çıkarmadı. Eh o da nikâhlı karısının tezgâhtarlık etmesini istemez tabii... Yeni ahbaplarımız oldu. Benim kabul günüm pazartesiydi. Neden mi pazartesi diyeceksiniz? Pazar günü doktorla gezeriz, olmaz... Cumartesi Yahudilerin günü... Cuma gününü ben istemedim. O kadar da eski kafalı değilim... Salı uğursuzdur. Ayın ilk çarşambasıyla son çarşambası hamama bile gidilmez. Perşembeyi her nedense sevmem... Ne kaldı? Pazartesi. Değil mi?

— Evet...

— Evet ama, başıma gelenler işte bu yüzden geldi. Pazartesileri doktor hastahanede nöbetçi kalır. Halbuki benim kabul günlerime sade kadınlar gelmiyor elbette. Erkek kardeşlerini, kuzenlerini filan da getiriyorlar. Doktor, o bana Alagarson ol diyen adam, nikâhtan sonra birdenbire kıpkızıl kıskanç çıkmasın mı! Böyle ben evde yokken burda erkek filan istemem diye tutturdu. Ben : "Bu kadar geri, softa gibi bir adamla evleneceğime Allah canımı alaydı," dedim... Sizin anlayacağınız...

— Kavga ettiniz...

— Evet... Ama nasıl... Büfede ne kadar tabak çatal varsa kafama attı...

— Peki siz ne yaptınız, hanımefendi?

— Elbette armut devşirmedim, ben de divandaki yastıkları fırlattım suratına...

— Kaza filan olmadı ya...

— Hayır...

— Eh, sonra...

— Sonrası... Başımı örttüğüm gibi... Şey... Şapkamı giydiğim

gibi anamın evine kaçtım... Şimdi boşanmak istiyorum... Nafaka istiyorum... Sizi tavsiye ettiler.

Hanım sustu. Ömer derin bir nefes aldı. Genç muharrir, Kâmran Beyin yüzüne bakıyor...

Hazret alt dudağıyla oynayarak karşısında oturan kadını süzüyor. Kadın omuzlarını oynatıp :

— Fiyat meselesi kolay, dedi.

— Anlaşırız, hanımefendi... Yarın teşrif edin... Davayı açalım...

Kadın çıktıktan sonra Ömer :

— Ne tuhaf hikâye, değil mi, üstadım, dedi.

Kâmran Bey güldü :

— Kadın güzelce, dedi. Ama olur iş değil... Alagarson işine bayıldım... Hem doktora, hem hanıma... Herif Alagarson, ama nikâhı kıyılınca iş değişmiş. Sonra kadın da, erkek de ayrı ayrı çalışır, birbirlerini beslemezlerken, nikâh yok diye metres hayatı yaşar oluyorlar. Kadın işini bırakıp erkeğin eline bakınca, ara yerde nikâh var diye namus kurtuluyor...

Ömer bu vesileden istifade etti. Sordu :

— Ailenin, şahsi mülkiyetin ve devletin menşeleri diye bir kitap var, üstadım... Okudunuz mu?..

— Hayır...

— Tavsiye ederim, okuyun...

Kâmran Bey güldü :

— Ne o? Bize de mi propagandaya başladın?..

III

AYSEL HANIM, AY HANIM VE ÖMER'İN İLK SARHOŞLUĞU

Ömer'e ilk rakıyı 89 Kâmran içirdi.

Bir akşam, geç vakit yazıhaneden çıkarlarken merdivenlerde iki genç kadına rastladılar. Kâmran Bey kollarını iki yana geniş geniş açarak kadınları karşıladı. Merdiven başında uzun bir hasret nutkundan sonra hanımları Ömer'e takdim etti :

— Benim meslektaşlardan Aygül Hanım... Ankara Hukukun-

dan mezundur. Baronun en yaman, sözü sureti gibi şirin perisi... Bu sarı saçlı melike ise kardeşidir. Kendisine Aysel derlerse de, ben "sel"ini kaldırdım, Ay Hanım derim. Hem böylelikle onun huzurunda duyduğum hayreti "Ay!" demekle izhar ederim. Hem de, "Mahitaba bakmam yâr gelir hatırıma!" mısraını tersine çevirerek, "Yâre baktıkça mahitap gelir hatırıma!" demiş olurum... Vezin biraz uymaz ama zararı yok...

Ankara'dan gelir gelmez Kâmran Beyin ziyaretine gelen Aysel ve Aygül hanımların şerefine üstat o gece bir ziyafet çekti. Ömer'i de zorla çağırdı :

— Bu iki güzellik dünyası arasında beni şaşkına dönmekten kurtarırsın... Ay Hanımla meşgul olursun. Ben de bizim meslektaşla mesleğe dair müdavele-i efkâr ederiz, dedi.

Yarısı bahçe, yarısı kapalı, çalgılı bir birahaneye gittiler.

Ay hanımlara bira ısmarlandı.

Kâmran Bey :

— Biz seninle rakı içeriz, Ömer, dedi.

Ömer ömründe hiç rakı içmemişti. Fakat bunu söylemeyi her nedense gururuna yediremedi.

İçkiler geldi.

Kâmran Bey sordu :

— Sulu mu içersin, Ömer, susuz mu?..

— Susuz...

— Aferin... Ben de öyle... Haydi bakalım, Ay'ların şerefine...

Ömer kadehi aldı. Burnuna çarpan anason kokusu içini bulandırdı. Gözlerini kapadı. Rakı kadehini, ilaç içer gibi bir yudumda çekti. Sonra büyük bir telaşla mezelere baktı. Bir sardalye balığını olduğu gibi attı ağzına...

Kâmran Bey Nedim'den mısralar okurken Ömer, iki kadeh daha içti. Birdenbire gözleri bulanarak başı dönmeye başladı. Kâmran Bey kolunu meslektaşının iskemlesi arkasına atmıştı. Nedim divanı kapanmış, bir davanın münakaşasını yapıyorlar. Ömer'in gözleri birdenbire kendisine bakmakta olan Ay Hanımın gözleriyle karşılaştı.

Ömer :

— Sefahat yapıyoruz, diye düşündü. Kendi kendine güldü.

Ay Hanım bu gülümsemeyi üstüne alındı. O da gülümsedi. Kâmran Bey kolunu artık iskemlenin arkalığından kaldırıp omuzu-

na attığı meslektaşıyla giriştiği münakaşa arasında bu karşılıklı gülümsemeyi gördü.

— Oh, oh, dedi, ayla güneş anlaşmaya başlıyorlar. Ben bizim Ömer'i keşiş sanırdım... "Çok hacıların çıktı haçı zir-i bagalde..."

Başka sefer olsaydı, Ömer, belki hâlâ kızarırdı. Fakat şimdi başı dönüyor, kendini suyun içinde hareket eden bir balık gibi serbest ve hür hissediyor.

— Niye keşiş olacakmışım, üstadım, dedi. Haçımı filan da saklamadım... Sadece haçı ortaya çıkarmak için fırsat lazım. Zemin, zaman lazım.

Ömer'le Ay Hanım, ahbap oldular. Bu genç kız Darülfünundayken birçoklarına rastladığı soydan. Yalnız ötekilerin ekserisi felsefeden, iktisattan, edebiyattan bahsederler. Hele imtihan sıraları ağızlarından ilim düşmez. Fakat kabukları biraz kazınınca altından, süse, tuvalete, otomobile, lüks apartmanlara karşı duydukları hasret dalgası bir su yığını gibi ortaya çıkıverir. Ay Hanım, edebiyattan, felsefeden bahsetmiyor. Yani daha samimi...

Ömer birdenbire Süheyla'yı düşündü. O, Ay Hanımla Darülfünundakilerin arasındaydı. Ve hayatının sonu da öyle oldu.

Birahaneden çıktılar. Kâmran Bey meslektaşına sordu :

— Bu gece nerede kalıyorsunuz?

— Teyzeme gidecektik ama, geç kaldık artık...

— Bendehaneye buyurun, size ikram edecek bir eski karyola bulunur...

* * *

Ömer eve öğleye doğru geldi. O gün cumaydı. Anası babası evdeydiler. Kapıyı Nuri Usta açtı.

— Nerdeydin? dedi. Hani dehşetli merak ettik... Koskoca herifsin, nereye gidip geldiğini soracak değiliz ama, ne de olsa...

Merdivenlerden usta önde, Ömer arkada çıkıp odaya girdikleri vakit delikanlı cevap verdi :

— Kâmran Bey bırakmadı... Gece onda kaldım...

Gülizar, Ömer'e baktı. Sonra :

— Yüzün ne kadar sarı, oğlum, dedi. Gözlerinin altı bereremiş... Hasta mısın?..

— Hayır, anne, hasta değilim, bir şeyciğim yok...

Usta güldü :

— Kâmran Bey bizimkini baştan çıkarmış dün gece... İş anlaşılıyor. Rakı mı içtiniz, bira mı?..

Ömer yavaş bir sesle cevap verdi :

— Rakı...

Gülizar :

— Gözü kör olsun o avukat olacak herifin, diye çıkıştı... Biz onun yanına seni işe alışasın diye koyduk, rakıya alışasın diye değil...

Nuri Usta, Gülizar'ın hiddetini yersiz buldu :

— Boşuna sinirleniyorsun, Gülizar, dedi. Bizim oğlanın adı Ömer diye kendisi de Hazret-i Ömer olacak değil ya!.. Rakı içmese daha iyi olur... Ama içtiği için de kıyamet kopmaz.

Ömer yatağına yattığı vakit başı hâlâ dönüyordu.

Hayatında ilk kadının, ilk kadehin rakısıyla karışık olması, düşündükçe asabını bozuyor. "Bu son kadeh rakı olsun," diyor, "ve o kadını da bir daha görmeyeceğim."

Ömer sözünde durdu. Ertesi hafta 89'un ısrarlarına rağmen ne içki içmeye gitti, ne de o kadını bir daha gördü.

Yazıhanede işleri biter bitmez derhal mahalleye dönüyordu.

Bir gün eski bir tütüncü ahbabıyla konuşurken :

— Aman çocuklar, dedi, beni sıkı tutun... Ters anlamayın... Kendime güvenemediğim için, kayarım filan diye söylemiyorum. Ama körolası, öyle bir meslek seçtik ki...

Ve Ömer körolası mesleğinde günden güne ilerledi. Bütün gayreti, kendi tabiri vechile "büyük ormanla bağını koparmamakta."

Yaz geçti. Kış geldi. Kıştan sonra gene yaz... Ve Ömer bir gece anasıyla oturdu, birikmiş parayı saydılar. Staj bitiyordu. Bu parayla bir büro açmak kabildi. Yalnız bir yüz liraya daha lüzum var. Bu yüz lirayı da bir hafta içinde arkadaşları topladılar.

Nuri Usta bir gün gündeliği feda etti. Oğlunu alıp han han dolaşmaya başladılar.

Büroyu münasip bir yerde açmak istiyorlar. Bir taraftan da Ömer mahkeme stajına başlamıştı. Nihayet büro bulundu. Bir hanın en üst katında küçücük bir oda. Merdivenler biraz dik. Asansör de yok.

Nuri Usta :

— Aldırma, dedi, sana gelecek müşteriler, nasıl olsa yorgunluğa alışmış insanlardır.

Hanın bir kapıcısı vardı. Pazarlıkta müşkilat çıkardı. Bu genç çocukla bu üstü başı oldukça eski ihtiyar adamı gözü tutmamıştı.

— Aylığı peşin isterim, diyordu. Bizim bey titiz adamdır. Sonra kefil de bulmalısınız. Ama tüccardan olmalı. Şimdiden söyleyeyim de ona göre bizim beyi görmeye gidin...

Kapıcıya teminat verdiler... Nuri Usta, hanın sahibini, yani kapıcının "Bizim bey" dediği zatı görmeye giderlerken, Ömer'e diyordu ki :

— Bütün kapıcılar birbirlerine benzerler. Bizim fabrikada da bir kapıcı vardır. Sanki bunun ikiz kardeşi... Akşamları işten çıkarken üstümüzü başımızı bir arar, tarar, hani elinden gelse o da kendi beyinin malından dışarı bir toz zerresi bile çıkarmamak için hepimizi çırılçıplak soyup sokağa salıverecek.

Beyle anlaştılar... Kapıcının dediği gibi ille tüccardan kefil istedi ama, nihayet Kâmran Beyin kefaletine razı oldu.

Büronun tahtalarını kendi eliyle Gülizar sildi. Gülizar'ın, bu tahta silmeye gelen kadının Ömer'in anası olduğunu anlayınca, kapıcının yeni müşteriye karşı itimatsızlığı büsbütün arttı. Kontrat mucibince kapıcı parası Ömer'e aitti. Kapıcı :

— İstersen benim aylığı haftadan haftaya bulup ver de, sana yıkım olmasın, dedi.

Şimdi iş büroya bir masa, beş altı iskemle, bir dolap ve bir yazı makinesi bulmaktaydı.

Nuri Usta :

— Sendeki parayla bunları alabiliriz ama, olmaz, diyordu. Çünkü ilk aylar nasıl olsa işin olmayacak. Daha doğrusu ilk ay sana para getirecek yağlı müşteri bulamayacaksın... Parayı aylıklar için saklamalı.

— Peki, eşyayı nasıl buluruz, baba?..

Nuri Usta onu da buldu. Yalnız tahta aldılar ve bildik bir marangoz bu tahtalardan masaları, iskemleleri, dolabı çıkarıverdi. Yazı makinesini elden düşme, bedestenden buldular.

Ömer'in adliyedeki stajı da artık sonuna eriyordu.

Kâmran Bey Baro'da Ömer'in işlerini kolaylaştırmak için elinden geleni yaptı.

Derken bir sabah Sait Amca çıkageldi. Daha hepsi evdeydiler. Ömer, Gülizar, Nuri Usta...

Ustayla Sait Amca birbirlerinin kollarına atıldılar. Ömer'e öyle geldi ki, anası Gülizar, gözlerinin yaşını belli etmemek için masanın üstünde örtüyü düzeltiyor.

Sait Amca biraz zayıflamıştı. Ama çok değil... Yalnız saçları adamakıllı ağarmıştı.

Nuri Usta sordu :

— Nasıl, İngilizceyi söktün mü?

Sait Amca özür diler gibi :

— Okuyup anlıyorum... Hem de epeyce... Yalnız konuşamıyorum... Eh, ne yapalım, bizim orda İngilizce konuşan yoktu...

— Bir daha seferine de Almancayı öğrenirsin...

Gülizar çayı zaten hazırlamıştı.

Sait Amca Ömer'le alakadar olarak çayı içti.

— Çoktandır hasrettim şu çaya, dedi. Sabahları bir bardak sıcak çay içmenin ne demek olduğunu bilmezsin, Ömer... Dünyada öyle ufak tefek şeyler var ki insan bunların tadını ancak orada anlıyor. Mesela ay ışığı... Yani parmaklıklarla bölünmemiş ay ışığı... Güneşi, gündüzleri, avluya çıktığımız vakit, duvarların arasından, gökte hür ve serbest görebiliyorduk ama, ay ışığını yalnız geceleri, koğuşun parmaklıklı penceresi arkasından seyredebiliyorduk...

Ömer :

— Bugün işe gitmesek, hep beraber Sait Amcayla doya doya konuşsak, diye teklif etti.

Fakat bu teklife ilk itiraz eden Sait Amca oldu :

— Olmaz, dedi, haydi herkes işine... Zaten benim de uğrayacak yerlerim var. Gece gelirim...

Kapıdan hep beraber çıkarlarken Sait, Gülizar'a :

— Biliyor musun, yenge, dedi, bekârlık hem iyi, hem kötü...

Gülizar güldü :

— Eh öyleyse seni evlendirelim.

— Bir çocuğum olsun istiyorum hani... Belki biraz geç kaldık... Çocuk güzel şey, yenge... Bak Nuri'yle Ömer nasıl yan yana gidiyorlar. Nuri'nin, böyle Ömer'in yanındayken, nasıl da "küçük dağları ben yarattım" gibi bir hali var! Ama doğru Ömer'i biraz da o yarattı...

* * *

Adliye stajı, Baro muamelesi bitti. Ömer :

— Eh, baba, dedi, önümüzdeki cumartesine bizim bakkal dükkânının resm-i küşadını yaparız...

Sait Amca sordu :

— Hazır davan var mı?

— Yok, amca, ama olur... Malum ya biz ceza işlerini alacağız.

Nuri Usta alay etti :

— Öyle karı koca davalarına tenezzül etmeyiz...

Gülizar :

— Yazıhaneyi açtığın günün akşamı ben de size bir ziyafet çekerim... Söyle bakalım, Sait Amca, ne istersin?

— Vallahi, yenge, patlıcan dolmasını pek göresim gelmişti...

— Olur... Sen ne istersin, Nuri?

— Bol salata...

— Ya sen Ömer?..

— Et isterim, anne... Köfte filan bir şey...

— O da olur... Hem bol et ye ki zihnin açılsın...

Nuri Usta :

— Bizim Gâvur Cemal Hoca gene İstanbul'a gelmiş... Bu sabah yolda rastladım... Yarın buluşacağız. Onu da çağıralım ziyafete olmaz mı?

Hepsi birden, "Olur," dediler...

Cumartesi geldi. Gülizar o gün işe gitmedi. Erkenden mutfağa girdi. Ömer öğleden sonra yazıhaneye gitti. Nuri Ustayla kararlaştırmışlardı. Akşamüstü hana gelecek, beraber eve döneceklerdi... Sait Amcayla Gâvur Cemal doğrudan doğruya eve geleceklerdi.

Ömer hâlâ bir türlü ısınamadığı "bakkal dükkânı"nda eşyaların yerlerini değiştirdi. Duvara bir iki resim astı. Bunlar gazetelerden kesilmiş resimlerdi. Üçü de sakallıydılar. Birisinin sakalı aslan yelesi gibi saçlarıyla karışmış, kolalı bir gömlek üstünde dalgalanıyor. İkincisinin aşağı doğru kıvrılan kalın bıyıkları altında düz, geniş, müstatil kesilmiş muntazam bir sakalı vardı. Üçüncüsünün sakalı küçük ve sivriceydi ve çenesinin ucundan kurnazlıkla sallanıyordu.

Ömer resimleri astıktan sonra karşılarına geçip baktı :

— Silsile-i meratibe riayet olundu, dedi.

Aslan yelelisi en yukarıda, en baştaydı. Müstatil sakallısı onun yanında biraz daha aşağıda, kurnaz sakallısı ise bir parmak daha aşağıda...

Ömer :

— Neyse bizim bakkal dükkânı şimdi bir şeye benzedi, diye düşündü. Sonra Nuri Ustanın işbaşı elbisesiyle çıkarılmış bir fotoğrafını masanın üstüne koydu. İskemleye oturdu. Ustanın fotoğrafına uzun uzun baktı :

— Baba, diye söylendi, kendi kendine, seni hiçbir vakit utandırmayacağım... Nuri Ustanın oğlu olduğumu hiçbir zaman unutmayacağım... Biliyorum ki Nuri Ustanın oğlu olmak mühim bir şeydir.

Kapıcı bir iki defa odaya girip çıktı. Ayak bastı parası istiyor. Ömer elli kuruş verdi. Ve aylıkların peşinen tediyesi, kapıcı aylığının taksitle ödenmesi hakkında gene uzun bir konferans dinledi...

Kapıcı gittikten sonra Ömer, Kâmran Beyin gönderdiği bir meslek mecmuasını karıştırırken :

— 89'u da ziyafete çağıracaktık, diye düşündü.

Meslek mecmuasının içinde, sayfalara sıra sıra yerleşmiş, her nedense aşağı yukarı hepsi birbirine benzeyen avukat resimleri vardı. Bir gün, mecmuanın gelecek seneki yıllık nüshasında kendi resminin de bu kalabalığın arasına karışacağını düşünerek Ömer'in yüzü kızardı.

Ortalık kararmaya başladı. Ömer daha elektriği açtıramamıştı. Masasının başında kafasını avuçlarının içine alıp gitgide loşlaşan oda duvarlarına bakıyor... Duvardaki üç resim ona şüpheyle bakıyorlar...

Ömer kendi kendine :

— Görelim, delikanlı, dedi. İnsanın Nuri Ustanın oğlu olması kâfi değildir. İnsan hayatının hesabını ancak gözlerini kaparken verir. Sen de gözlerini kapayıncaya kadar sapıtmadan yürüyebilecek misin? Güç iş delikanlı... Yalnız heyecan, yalnız coşkunluk, yalnız bilgi yetmez.

Oda iyiden iyiye karanlık oldu. Dışarıda koridorda ayak sesleri var. Ömer babam geliyor diye kalktı. Fakat ayak sesleri, daha oda kapısına gelmeden uzaklaştılar.

Ömer kapıyı açık bıraktı. Koridordan gelen ışık odanın döşemelerine düşüyor.

Saate baktı : 7...

Babasının, Nuri Ustanın çoktan gelmiş olması lazımdı.

"7.30'a kadar beklerim," diye düşündü, "belki bir işi çıkmıştır."

Birdenbire içine bir şüphe girdi. Acaba? Peki ama, bugünlerde sebep yok...

Yedi buçuğa kadar bekleyemedi. Odanın kapısını kilitleyip anahtarı aşağıda kapıcıya bırakarak sokağa fırladı.

Tramvay beklemenin bu kadar münasebetsiz bir şey olduğunu bütün azametiyle ilk defa bu akşam anlıyor.

Nihayet önünde "Dolmuştur" diye yazan bir tramvayı zorla fethederek mahallenin durağına gelebildi.

Evlerine doğru hızlı hızlı giderken inceden inceye yağmur çiselemeye başlamıştı.

Köşeyi saptı. Tam bu sırada bir otomobil süratle yanından geçti.

Evlerinin kapısı göründüğü vakit Ömer'in yüreği duracak gibi oldu.

Kapı açıktı. Kapının önü kalabalıktı.

Kapının önünde bir polis var.

Koşmaya başladı.

Kapının önündeki polisin yanında evin içinden çıkan Gâvur Cemal Hoca belirdi.

Gâvur Cemal Hoca, Ömer'i gördü. Üstüne doğru yürüdü :

— Oğlum, dedi, telaş etme...

Hocanın sesi titriyor.

Ömer boğulur gibi sordu :

— Ne var, amca, ne oldu?

— Hiçbir şey oğlum... Hafif bir kaza...

Bu esnada polis de yanlarına yaklaşmıştı. Cemal Hoca polise izahat verdi :

— Nuri Ustanın oğlu, Avukat Ömer Bey...

Ömer'e ilk defa "avukat" diyorlardı. Fakat avukat bunun farkında bile değil. Koluna giren Gâvur Cemal Hocayı sürükleyerek eve doğru telaşla yürüyor.

Avukat sözü polisin üstünde tesir yaptı. Alacakaranlıkta,

avukatın çok genç olduğunu farkedemiyor.

— Beyefendi, diye konuşuyor, otomobil numarası alınmıştır. Merak buyurmayınız... Her gün olağan işlerden.

Ömer kapının eşiğinden geçerken meseleyi anladı. Bir kaza olmuştu. Bir otomobil... Ve kaza...

— Anam mı, babam mı? Sait Amca mı? Kim?.. Kim ezildi? Söylesenize...

— Ezilmek filan değil be Ömer... Baban...

— Babam mı?..

— Evet... Nuri Usta, seni almaya gelmeden önce bir eve uğrayayım demiş, tam caddeden mahalleye saparken karşıdan gelen bir otomobil çarpmış...

— Peki, şimdi nerde?

— Hastaneye kaldırdılar.

— Anam nerde? Sait Amca nerde?

— Demin onlar da otomobille hastaneye gittiler...

Gâvur Cemal'in kolundan çıkan Ömer, yıldırım gibi koşmaya başladı. Mahalleyle cadde arasındaki yol ona hiç bu kadar uzun gelmemişti. Cemal Hocayla polis arkasından bağırıyorlardı ama, duymuyordu.

Caddeye çıktı. Taksi durağından bir otomobilin kapısını açtı. Şoföre soluk soluğa seslendi :

— Çek kardeşim, çabuk...

Şoför büyük bir soğukkanlılıkla sordu :

— Nereye gideceğiz, beyefendi?..

— Hastaneye...

— Hangi hastaneye?..

Ömer ancak o zaman babasını hangi hastaneye kaldırdıklarını bilmediğini anladı.

— Şu, karşı sokağa sap, dedi... Çabuk yalnız...

Bu mahalle sokağının yarısında polisle Gâvur Cemal'e rastladılar. Otomobil fenerlerinin aydınlığında Cemal Hoca ellerini kollarını kaldırarak bağırıyordu...

Ömer kapıyı açtı. Bağırdı :

— Haydi gel, hocam. Çabuk bin!..

Otomobil tekrar tersyüzüne dönüp hareket ettiği vakit Ömer, Gâvur Cemal Hocaya :

— Hangi hastaneye gideceğimizi söyle, dedi.

Gâvur Cemal, şoföre adres verdi...

Yolda Ömer bir taraftan şoföre :

— Daha hızlı sür, kardeşim, daha hızlı... Kuzum, kardeşim, daha hızlı, diyor... Bir taraftan da arka arkaya sorduğu suallerle Gâvur Cemal Hocayı sıkıştırıyordu :

— Bayılmış mı? Bir yeri kırılmış mı? Tehlike var mı?

Hastanenin kapısı önünde durdular.

İçeri girmek kolay olmadı.

Hastane kapıcısı, bu saatten sonra ziyaretçi kabul edilemeyeceğini söylüyordu.

Ömer kapıcının üstüne atılarak adamı pataklamak isterken Gâvur Cemal araya girdi :

— Kusura bakma, kapıcı efendi, dedi, delikanlının babası bir kaza geçirmişti de... Buraya getirdiler... Ondan malumat almaya geldik...

Ömer'in küfürleri ve hücumu karşısında canı sıkılan kapıcı :

— Demin bir iki kişi getirdiler, dedi... Ne bileyim ben hangisi?

O zaman Gâvur Cemal, Ömer'i güç bela zaptederek nöbetçi doktorun ismini sordu. Ve Ömer'in kolundan çekerek bitişik bakkala gitti. Ordan hastaneye telefon etti.

Nöbetçi doktor, Gâvur Cemal'in ahbabıydı.

Ömer'le Gâvur Cemal tekrar hastane kapısına geldikleri vakit, kapıcı onların içeri girmelerine ses çıkarmadı. Sadece arkalarından homurdandı. Nizam ve intizamın bozulmasına canı fena halde sıkılmıştı.

Hastane bahçesi büyüktü. Karmakarışıktı. Ağaçlar ve pencereleri aydınlık ayrı ayrı pavyonlar.

Ömer deli gibi.

Gâvur Cemal Hoca bir hemşireye nöbetçi doktorun bulunduğu yeri sordu.

Nöbetçi doktorun odasına girdikleri vakit bir köşeye büzülmüş oturan Gülizar'la, ellerini dizlerinin üstüne koymuş, öylece dalmış gitmiş Sait Amcayla karşılaştılar...

Gülizar yerinden fırladı. Ağlayarak Ömer'in boynuna atıldı...

Ömer kekeleyerek soruyor :

— Nasıl, anne, bir şey yok, değil mi?

Nöbetçi doktor, Ömer'in omuzuna dokundu. İhtiyar ve şefkatli bir kadın sesiyle :

— Bir şey yok, bir şey yok, dedi... Ufak bir kaza...

Ömer soruyor :

— Şimdi onu göremez miyiz, doktor bey?..

Doktorun cevap vermesini beklemedi. Tam bu esnada Gâvur Cemal'le Sait Amcanın fısıltılarla bir şeyler konuştuklarını görmüştü. Bağırdı onlara :

— Ne konuşuyorsunuz... Benden bir şey gizliyorsunuz... Babam nerde?.. Ne oldu?..

Sait Amca ağır ağır Ömer'in yanına geldi. Ters ters gözlerinin içine baktı. Sesini mahsus, zorla sertleştirmeye çalışarak :

— Kendine gel, Ömer, dedi. Ne oluyorsun be!.. Anamı düşün biraz...

Bu "Anamı düşün biraz" sözü Ömer'in kafasına bir balyoz gibi indi.

"Anamı düşün biraz..."

Kafası korkunç bir süratle işliyor...

"Anamı düşün biraz..."

Demek anasını düşünmesi lazım...

"Anamı düşün biraz..."

Bu söz ne vakit söylenir?

Ömer birdenbire :

— Babam öldü mü? dedi.

Ömer'e öyle geldi ki bu "Babam öldü mü?" sözünü avazı çıktığı kadar bağıra bağıra söylemişti. Halbuki Sait Amca bu "Babam öldü mü?" sözünü büyük bir güçlükle işitebildi.

— Deli misin? Baban ne diye ölecek?..

Gülizar sapsarı oldu.

Doktor :

— Ömer Bey, dedi. Pederinizin büyükçe bir tehlike geçirdiği muhakkak. Fakat emin olun ki tehlike geçmiştir, yalnız...

— Yalnız...

— Yalnız, sağ bacağını diz kapağından itibaren...

Ömer bu sefer avaz avaz bağırdı :

— Kestiniz mi?

Doktor başını eğdi.

Sustular...

Sait Amca, Ömer'e sokuldu :

— Ne yapalım, Ömer, dedi... Baban tek bacakla da senden,

benden iyi yürümesini bilir...

Gülizar ağlıyor.

Gâvur Cemal Hoca sakalını karıştırıyor.

İlk konuşan, Ömer oldu gene :

— Ne vakit, görebileceğiz, doktor bey?..

— Yarın akşama doğru gelin...

— Kaç gün kalacak burda?..

— Eh, belki bir ay kadar filan...

Gene sustular.

Gâvur Cemal Hoca :

— Gidelim artık... dedi...

Sonra doktora döndü :

— Kardeşim, dedi, Nuri Usta benim samimi kardeşimdir... Ona iyi bakarsın, değil mi?..

— Merak etme, Cemal...

Sait Amca seslendi :

— Haydi...

Ve hep beraber çıktılar.

Ömer, Gülizar'ın koluna girmişti.

Sait Amca, doktor, Gâvur Cemal Hoca arkadan geliyorlar.

Ömer geceyi uykusuz, anasıyla karşılıklı, konuşmadan geçirdi.

Sabah olur olmaz, kazanın tahkikatı için müdüriyete giderken tramvayda aldığı bir gazeteden meseleyi öğrendi.

Üçüncü sayfada, dördüncü sütunda, "Bir Otomobil Kazası" başlığı altında şöyle yazılıydı :

"Dün Beşiktaş'ta ... numaralı ve Seyfi Beye ait hususi otomobil Nuri Usta isminde bir işçiye çarpmıştır. Nuri Usta hastaneye kaldırılmış ve sağ bacağının kesilmesi icap etmiştir."

O günlerde gazetelerin ilk sayfaları bir politika meselesiyle dolu olduğu için, eyyam-ı adiyye'de birinci sayfayı fotoğraflarla işgal edecek olan bu kaza haberi ancak üçüncü sayfada yer bulabilmişti.

Kazaya sebep olan otomobilin sahibi Seyfi Beydi. Bu "Seyfi" ve "Bey" kelimelerinin bir araya gelmesi Ömer'in kanını başına çıkardı. Sonra birdenbire "İstanbul'da hususi otomobili olabilecek bir tane Seyfi Bey yoktur ya!" diye düşündü.

Haberi bir daha, bir daha okudu. İlk durakta tramvayın

camlarına tırmanan müvezziden bütün sabah gazetelerini aldı. Onlarda da fazla bir tafsilat yok. Sadece "Seyfi Bey" diyorlar.

"Seyfi Bey!"

Çok geçmeden Seyfi Beyin hangi Seyfi Bey olduğu anlaşıldı.

Seyrüseferde Seyfi Beyin mufassal adresini verdiler.

Ömer'in babasını çiğneyen "Seyfi Bey" yüzü, gözleri, burnu Ömer'e o kadar benzeyen Seyfi Beydi...

IV

ÖMER'İN İLK DAVASI

Ömer hastaneye gitmek için Gülizar'la buluştuğu vakit :

— Ana, dedi, babamın bacağını kimin kestiğini biliyor musun?

— Biliyorum, oğlum... Dün bilmiyordum... Polis söyler söylemez anladım...

Hastaneye doğru yürüdüler. Ne Ömer, ne Gülizar tramvaya binmek istemiyorlar.

Nuri Ustanın yatağı başında, Gâvur Cemal'le Sait Amcayı buldular.

Nuri Usta sapsarı. Gülizar'la Ömer'i görür görmez, kımıldanmak istedi. Fakat sonra yüzünü buruşturarak olduğu yerde kaldı.

Gülizar yavaş yavaş yatağa sokuldu. Kucakladı. Nuri Ustanın boynunu, yüzünü, gözünü öptü.

Sait Amca :

— Sarsma adamcağızı yahu, diye bağırdı.

Ömer :

— Geçmiş olsun, baba, dedi...

Usta gülümsedi.

Ömer yatağının yanına oturdu.

Ustanın eli battaniyenin üstünde, sapsarı yatıyor.

Ömer eğildi. Bu eli öptü. Birdenbire aklına çok uzaklarda, hatıralar arasına karışmış bir hastane koğuşu geldi. Orda da bir hasta vardı. Onun iki bacağını birden kesmişlerdi. Ve Ömer çocuktu. O bacakları kesilen hastanın da böyle sapsarı bir eli vardı. Ömer o eli de öpmüştü.

Nuri Ustanın konuşması yasaktı.
Doktor hastanın yanında çok oturulmasını da men etmişti.
Ömer ağlamamak için kendini zor tutuyor.
Bir hastabakıcı girdi içeri.
Ziyaretçiler çıkmak zamanı geldiğini anladılar...
Hastanenin bahçesinden geçerlerken Ömer, Gülizar'a :
— Dava edeceğim, ana, dedi.

Avukat Ömer'in ilk davasını açtığının haftasında, mesele daha İstintak Hâkimliği'nde iken, ... Hanının en üst kattaki küçük odasına Ali Bey girdi.
Ömer bu tanımadığı ziyaretçiyi ayağa kalkarak kabul etti :
— Buyrun, beyefendi, dedi, arzunuz?..
Ali Bey bir iskemleyi çekip Ömer'in karşısına oturdu :
— Siz Ömer Beysiniz, değil mi? dedi.
— Evet...
— Beni tanımadınız mı?
— Hayır...
— İyi bakın yüzüme... Bakın, maşallah, siz de çok büyüdünüz, ama ben sizi görür görmez tanıdım.
— Ben sizi tanıyamadım, efendim.
— Eh, tabii, küçükler büyükleri tanımazlar ama, büyükler küçükleri tanır... Ben Ali... hatırladınız mı?
— Hayır...
— Harb-ı Umumi'yi hatırlıyorsunuz ya...
Ömer birdenbire Ali Beyi tanıdı. Yüzünden değil... Harb-ı Umumi sözünden... Üsküdar'daki fabrika... Gözlüklü Amca, tahta oyuncak araba, fabrika müdürünün odası, atölye, hepsi, hepsi gözünün önünden geçti.
— Hatırladım, efendim, dedi... Siz Üsküdar'daki fabrikanın sahiplerinden... Eskiden babamın mahalle komşusu imişsiniz...
— Evet... Her iki babanın da en iyi dostu...
Ömer kıpkırmızı oldu :
— Ne demek istiyorsunuz?
— Yani, şey, hem Nuri Ustanın, hem de sonra Seyfi Beyin...
Ömer birdenbire cevap vermedi. Sonra gayet soğuk :
— Ne istiyorsunuz? dedi.
Ali Bey öksürdü :

— Oğlum, dedi, koskoca avukat olmuşsun... Hayatın garip cilvelerini ben sana anlatacak değilim...

Ömer, tıpkı 89 Kâmran'ın sözünü kesen bir mahkeme reisi gibi :

— Sadede gelelim, dedi.

Ali Bey biraz şaşırdı.

— Geliyorum, oğlum, dedi... Malum ya, elçiye zeval olmaz... Şu kaza meselesi hakkında konuşmaya geldim...

Ömer anlamamazlıktan gelerek sordu :

— Hangi kaza?

— Canım, bilmez gibi söyleme, Nuri Ustanın başına gelen kaza... Dava açmışsın... Nasıl olsa hukuk-u umumiye davası açılırdı... Bir de senin dava açman...

Ömer sinirlendi :

— Benim dava açıp açmamam, sizi niye alakadar ediyor?..

Ali Bey kekeledi :

— Beni değil... Fakat sana çok yakın olan birisini... Belki bilmiyorsun... Seyfi Bey...

— Yani kazaya sebebiyet veren adam... Ne olacak?

— Seyfi Bey senin babandır...

— Benim babamın adı Nuri Ustadır, Ali Bey, anlaşıldı mı? Ve ben Nuri Ustanın davasını deruhte ettim. Anlaşıldı mı? Seyfi Beyle benim hiçbir alakam yok. Kendilerini tanımam...

Ali Bey :

— Bunu senden beklemezdim, dedi. Belki Seyfi Beyin sana ve validene karşı kabahati, kusuru vardır. Fakat affetmek kadar büyüklük olmaz... Sen bilirsin ama...

Ömer :

— Yeter, diye bağırdı... Eğer konuşacak başka işleriniz yoksa, beni daha fazla meşgul etmeyin, Ali Bey...

Ali Bey, kıpkırmızı, ayağa kalktı. Kapıdan çıkarken :

— Nuri'nin yetiştirmesi, ne olacak, diye söyleniyordu.

O gece Ömer, Ali Beyin nasıl geldiğini, neler konuştuklarını Gülizar'a birer birer anlattı.

Gülizar hiç ses çıkarmadı. Yalnız yatmaya gitmek için ayrılırken :

— Ömer, dedi, bir geçit geçiyorsun...

Ömer durdu :

— Benden şüphe mi ediyorsun, ana?.. Geçit filan geçtiğim yok. Babamın, Nuri Ustanın bacağını kesen hususi otomobili kullanan adam mahkûm olacaktır...

Mesele İstintak Hâkimliği'nde tabii seyrini takip ederken, Ömer de, bir taraftan tahkikat yapıyordu.

Ve tahkikat neticesinde öğrendi ki :

O akşam otomobili bizzat kullanan Seyfi Bey Büyükdere'deki otelde verilen bir öğle ziyafetinden dönüyormuş. Ziyafette bol içki içilmiş... Seyfi Beyin sarhoş olduğu ihtimali çok kuvvetli.

Ziyafette bulunanlar arasında Süheyla ve kocası da var.

Bu sıralarda gazetelerin birinci sayfaları gene boş kalmıştı. Politika meselesi birdenbire halledilmişti; gazeteler birinci sayfalık haber ararlarken iki hafta önceki kazayı yakaladılar.

Kazaya sebebiyet veren şehrin en tanınmış, en zengin adamı. Kazaya uğrayanın bir bacağı kesilmiş. Bundan başka kazaya uğrayanın oğlu avukat... Davayı o açıyor...

Ve bir gün Ömer, gazetelerin birinci sayfalarında, kendinin, Nuri Ustanın, Seyfi Beyin, hastanenin, Beşiktaşta kaza mahallinin fotoğraflarını görünce şaşırdı. Hele bir gazete muhabirinin kendisiyle mülakata gelmesi Ömer'in adamakıllı canını sıktı. Gazeteciye baştan savma cevaplar verdi. Fakat, bu cevaplar ertesi gün iki sütunu dolduran bir edebiyat mülakatı gibi süslü püslü bir halde ortaya çıktılar.

Nuri Usta, Ömer'in dava açtığını bilmiyordu. Hatta kazaya kimin sebebiyet verdiğini bile sormamıştı. Doktor, sabah yoklamasında gazeteleri kendine gösterdiği vakit gözlerine inanamadı. Ve o gün öğleden sonra Ömer, her günkü gibi ziyaretine gelince :

— Ömer, dedi, bu davadan vazgeçsen, olmaz mı? Nasıl olsa hukuk-u umumiye davası açılacak...

İstemeyerek Ömer'in ağzından :

— Ali Bey gibi konuşuyorsun, baba, sözleri çıktı.

Nuri Usta hayretle sordu :

— Hangi Ali Bey?..

Ömer meseleyi ustaya anlattı...

Usta sustu. Düşündü. Sonra :

— Anan ne diyor? diye sordu.

— Anam, davayı mutlaka kazanmamız lazım, diyor...

Usta yine sustu, yine düşündü. Sonra yine :

— Ömer, oğlum, dedi. Bu davayı açıp da ne olacak sanki?.. Doğru değil...

Gülmeye çalıştı :

— Hem sen benim vekâletimi nasıl aldın?..

Ömer de güldü :

— Seni rahatsız etmemek için imzanı taklit ettim...

— Vay, sahtekârlık ha!..

— Ne yapalım!..

— Ömer...

— Ne var, baba?..

Ömer bu "baba" sözünü öyle söylemişti ki usta :

— Hiç, dedi...

Ömer konuşmak ihtiyacında :

— Baba, eğer Seyfi Beyi herhangi bir taksi şoförü çiğneseydi, Seyfi Bey ne yapardı?.. Biz daha onu tevkif ettiremedik... Kefaletle tahliye edecekler... Tevkif ettireceğim ama...

* * *

Ömer bu işe herkesin karışacağını sanırdı, fakat Süheyla ile karşılaşacağını ümit etmezdi. Halbuki ümit etmediği şey oldu. Bir akşamüstü yazıhanesinin kapısı önünde, koridordaki sıraya oturmuş kendini bekleyen Süheyla ile karşılaştılar.

Ömer'in aklına Süheyla'nın kendini görmeye gelmiş olması gelmedi. Koridorda sıra ile başka yazıhaneler vardı. Belki onlardan birine gelmiştir diye düşündü. Ve dalgın selam verip onun önünden geçerken Süheyla ayağa kalktı :

— Ömer Bey, diye seslendi, sizinle konuşmak istiyorum azıcık...

Ömer, Süheyla'yı yazıhaneye aldı. Artık itiyat haline gelmiş bir sesle sordu :

— Çay, kahve?..

— Teşekkür ederim...

— Cıgara?..

— İçmem!

— Emriniz?..

Süheyla yutkundu...

— Ömer Bey, dedi, belki üstüme vazife olmayan bir işe karışıyorum. Rica ederim, beni affedin.

Birdenbire Ömer'in aklına Süheyla'nın kocasının Seyfi Beyin fabrikasında müdür olduğu geldi. Canı sıkıldı. Süheyla'nın niye geldiğini tahmin etti. Fakat yine buna ihtimal veremedi...

— Buyrun, Süheyla Hanımefendi, dedi. Size ne gibi bir hizmette bulunabilirim?..

Süheyla kekeledi :

— Mesele bana ait değil, dedi. Dedim ya, belki hiç de vazifem olmayan bir işe karışıyorum. Ne bileyim ben, eski dostluğumuza güvenerek...

Süheyla bu eski dostluk sözü üstünde fazlaca durdu. Gülümsemeye çalıştı. Ömer'in yüzüne baktı. O kaşları çatık bekliyor. Yüzü biraz sarı. Dudakları titriyor biraz...

Süheyla yarıda bıraktığı sözü tamamlamak lazım geldiğini anlıyor :

— Bilirsiniz ki, Ömer Bey, valdenize ve pederinize karşı...

Ömer dişlerinin arasından mırıldandı :

— Validemi, pederimi bir tarafa bırakın şimdilik, Süheyla Hanım... Açık konuşun...

Ömer'in sesi birdenbire yumuşadı :

— Siz de bilirsiniz ki uzun uzadıya mukaddemelerle başım hoş değildir...

Süheyla, Ömer'in bu yumuşayan sesi karşısında rahat bir nefes aldı. Bu sefer iyice gülümsedi :

— Bilirim, dedi.. Mukaddeme yapmasını beceremezsiniz...

— Aklınızda kalmış demek!..

— Evet...

— Öyle ise söyleyin bakalım, Süheyla Hanım...

— Söyleyeyim... İzmir'den geldikten sonra...

Ömer'in yine kaşları çatıldı :

— Biliyorum... İzmir'den geldikten sonra zevciniz burada Seyfi Beyin fabrikasına müdür oldu...

— Evet...

— Seyfi Bey ailesiyle gayet iyi dost oldunuz... Hatta kaza günü onlarla beraber bir ziyafette idiniz...

Süheyla hayretle sordu :

— Nerden biliyorsunuz?

Ömer soğuk cevap verdi :

— Biliyorum... Öğrendim... Sonra?..

Süheyla iyice şaşalamıştı :

— Şey, dedi... Seyfi Beyin tevkifi için uğraşıyormuşsunuz...

— Evet... Sonra?..

Ömer bu "sonra"yı öyle bir söylemişti ki Süheyla cevap veremedi. Ömer bir türlü verilmeyen cevabı uzun uzadıya bekledi. Ve en nihayet masanın üstüne doğru hafifçe eğilerek sordu...

— Kocanızın buraya geldiğinizden haberi var mı? Yoksa o mu, Seyfi Beyin fabrika müdürü mü, sizi, karısını buraya gönderdi?..

Süheyla :

— Hayır... diye bağırdı... Yemin ederim ki buraya geldiğimden kocamın haberi yok... Beni buraya...

— Sizi buraya...

— Beni buraya Seyfi Beyin kızı gönderdi. Sizi tanıdığımı vaktiyle ona söylemiştim. Çok iyi arkadaş olduk... O yalvardı...

Ömer güldü :

— "Git, kuzum," dedi, "babamı kurtar. Babamı hapse atmasınlar..." dedi. "Senin anlattığına göre Ömer Bey çok iyi kalpli bir gençmiş, bana acır," dedi, değil mi?

Süheyla gözlerini kırpıştırarak bir solukta cevap verdi :

— Evet...

— Sonra... Kendisi de beni görmeye gelecekti, ama gelemedi, değil mi?

— Evet...

Ömer masanın üstüne bir yumruk attı, sonra boğuk bir sesle :

— Yalan söylüyorsunuz...

Süheyla itiraz etmek, bir şeyler söylemek için hareketler yaparken Ömer onu bir el işaretiyle susturdu :

— Belki kocanızın buraya geldiğinizden haberi yok... Ama belki de var... Sizi buraya Seyfi Beyin kızı göndermedi. Sizi buraya...

Durdu. Teker teker ilave etti :

— Sizi buraya Seyfi Bey gönderdi. Beni tanıdığınızı vaktiyle değil, iş gazetelere aksettikten sonra siz ona söylediniz... Çünkü siz onun...

Süheyla, Ömer'in ağzını kapatmak ister gibi elini uzattı.

Ömer :

— Süheyla Hanım, dedi, dedim ya, belki kocanızın da haberi var... Onun başka şeylerden haberi olduğunu da söylüyorlar...

Süheyla ayağa kalkmıştı. Ölü gibiydi.

— Ne yazık, Süheyla Hanım, dedi. Sizinle son defa böyle karşılaşmak istemezdim...

Süheyla ağlıyor...

Süheyla'nın ayakları dolaşıyor birbirine...

Ömer, Süheyla'nın yanına geldi. Koluna girdi. Koridora kadar çıkardı. Merdivenlere kadar götürdü.

Süheyla merdiven başında durdu :

— Teşekkür ederim, Ömer Bey, dedi. Ben artık kendim giderim...

Süheyla merdivenlerden ağır ağır inerken Ömer onun arkasından baktı. Alt katın kıvrımında kaybolunçaya kadar öylece durdu. Sonra odasına döndü.

Başı sızlıyor.

Kaza günü hakkında otelde tahkikat yaparken bir garsondan Süheyla'nın Seyfi Beyle çok sıkı münasebette olduğunu işitmişti. Hatta garson düpedüz :

— Seyfi Bey vardı. Metresiyle beraber gelmişti... Şu fabrika müdürünün genç karısıyla, demişti.

Ömer o zaman bunu sadece bir dedikodu sanmıştı. Ama şimdi artık emindi.

Masasının karşısındaki iskemleye oturdu. Eski günler geçiyor gözünün önünden. Ve anlıyor ki hâlâ Süheyla onun için büsbütün unutulmuş, yok olmuş değil. Kendi kendine itiraf ederken yüzü kızarıyor. Canı sıkılıyor ve sanki karşısında birisi varmış gibi :

— Cesur olmak lazım, diyor. Her şeyi olduğu gibi görmek lazım. İşte Süheyla'yı hâlâ için burkulmadan hatırlayamıyorsun... Süheyla'nın Seyfi Beyin metresi olması canını sıkıyor. Halbuki o daha evvel başkasıyla evlenmişti. Evlenmesine, seni bu kadar çabuk atlatmasına o kadar canın sıkılmadı da başkasının metresi oluşuna içerliyorsun... Kâmran Beyin yazıhanesine gelen kadının kocasına benzeyen bir tarafın var.

Kapı açıldı. Ömer silkindi. Doğruldu. İçeri Sait Amca girmişti.

— Ne o Ömer, lambayı bile yakmamışsın, karanlıkta ne düşünüyorsun öyle?..

Sait Amca lambayı yaktı. Ömer'in yüzüne baktı :

— Canın sıkılmışa benzer. Ne var? Ne oldu?

— Hiçbir şeyim yok, amca... Bugün babamı gördün mü?

— Demin onun yanındaydım... Ananla beraberlerdi... Anan eve gitti... Seninle ben davetliyiz bu gece... Seni almaya geldim...

— Nereye gideceğiz, amca?..

— Bizim arkadaşlardan birisine... Tanımazsın... Bir işi varmış, sana anlatacak...

— Gidelim, amca...

Sait Amcayla Ömer Haliç Feneri'ne gittiler...

İskelede onları orta boylu, avcı ceketi giymiş, Sait Amca yaşında bir adam karşıladı.

İskeleden iç sokaklara doğru yürürlerken Sait Amca onları birbirine tanıştırdı :

— Bizim Nuri Ustanın oğlu Ömer... Selâmi...

Selâmi bir Rum kadının evinde pansiyon oturuyordu.

Hastane karyolası gibi bir karyola... Kırmızı ve uzun tüyleri seyrekleşmiş kıpkırmızı, ateş renginde bir velense... Ortada bir masa... Masanın üstünde kitaplar... Duvardaki elbise askısında kirli bir işbaşı tulumu, bir kasket... Duvarda bildik resimler...

Rum madam masanın üstünü topladı. Yamalı bir sofra örtüsü örttü. Üç tabak koydu. Domates salatası getirdi. Ciğer getirdi. Zeytin getirdi. Bir şişe de rakı getirdi.

Sait Amca :

— Bu gece ziyafetteyiz desene, Selâmi, diye şakalaştı.

Sonra Ömer'e döndü :

— Rakı içer misin?

— Hayır...

— Hiç içmedin mi?

— Bir defa içtim...

Selâmi atıldı :

— Sarmadı mı?

— Hayır...

Sait Amca sordu :

— Kiminle içtin?

— Bizim Avukat Kâmran Beyle...

Selâmi :

— Bizimle içtiğin sarar, dedi. Haydi, buyrun... Doldur bakalım kadehi... Biz de böyle kırk yılda bir, dostlar arasında içeriz... Gençken içmedim değil, hem de binlikle... Sonra Sait, sağ olsun, o vazgeçirdi beni... Hatırlar mısın, Sait? Hani bir akşam gene kör kütük gelmiştim de, sen : "Bir kadeh rakıdan vazgeçemiyorsun... Senin gibi rakı şişesinden bile vazgeçemeyenlerin büyük kavgalara girişmeye hakkı yoktur... Bir daha böyle sarhoş gelirsen bizi yok bil, demiştin... Hatırladın mı?..

— Hatırlamaz olur muyum?.. Stoyan da vardı... Koca herif... Aslan gibi, ölmüş...

Stoyan Amcayı Ömer kalbine saplanan bir bıçak ağrısıyla hatırladı.

— Stoyan Amca ne mükemmel adamdı, dedi.

Selâmi sordu :

— Stoyan'ı tanır mıydın? Sen o zamanlar bir karış bir şeydin herhalde...

Sait :

— Bir karıştı ama, bir karışken daha acardı. Stoyan'ın sağ eli gibiydi Ömer... Hatırlar mısın, Ömer, hani bir sütçü dükkânı vardı?..

Aşağıdaki madama misafir gelmiş olmalı. Gramofon çalıyorlar. Eski bir plaktan kalın sesli bir komitacı, bir balkan türküsü çağırıyor...

Yukardakiler birdenbire sustular, aşağıyı dinlediler. Ömer :

— Ben bu türküyü bir yerde duydum gibi geliyor bana, dedi.

Sait :

— Stoyan Amca söylerdi, diye cevap verdi. Onun çok sevdiği bir türküydü bu... Belki hatırlamazsın. Sizin eve ilk geldiğimiz geceydi. O zaman daha kaç-göç vardı. Ama nineyle, anan yanımıza çıktılardı. Stoyan Amca bu türküyü söylediydi. Nineyle araları çok iyiydi.

Aşağıda plağı değiştirdiler. Ses biter bitmez sanki hatıralar da dağılıverdiler...

Selâmi :

— İhtiyarladık be Sait, dedi. Baksana dünün yumurcakları

büyüdüler, koskocaman oldular. Şimdi onlardan akıl öğrenmeye kalkıyoruz...

Sait :

— Hayır, dedi, ihtiyarlamadık... Ben kendi payıma gene onların kırkını bir tek cebimden çıkarırım... Ama bazı işlerde onların bizden akıllı olması lazım... Bizden bilgili olmaları lazım... Yalnız bizim kadar yürekli olup olmadıkları belli değil daha...

Ömer :

— Sizin kadar yürekli olmaya çalışacağız, Sait Amca, dedi. Sizi, saygıyla, sizden öğrenerek geçemezsek vay hepimizin haline...

Selâmi :

— Eh, diye Ömer'in sözünü kesti, meseleye gelelim... Bak, kardeşim, bir davamız var bizim, onu üstüne alacaksın... Kaçıncı davan olacak bu senin?..

— İkinci...

— Ha, birincisi, babanın davası, değil mi? Sahi işler nasıl, tevkif ettirebildin mi Seyfi Bey keratasını?..

— Kefaletle kurtulmak istiyor ama, yakasını bırakmayacağım...

Selâmi güldü :

— Toy avukat olduğun belli, dedi. Seyfi Beyin yakasını bırakmaman için her şeyden önce o yakayı ele geçirmekliğin lazım. Seyfi Beyin yakası kolay kolay ele geçmez gibi geliyor bana... Her ne hal ise, uğraş bakalım... Biz gelelim bizim işe... Sana meseleyi baştan anlatayım... Bizim bir arkadaş var. Hilmi. Kunduracıdır. Dükkânı filan yok. Kalfa, senin anlayacağın. ... 'ın yanında çalışır... geçen gün evlendi. Dul bir kadın aldı. Kadının kocası ölmüş değil, ayrılmışlar, herif serserinin biriymiş... Hani fukaralıktan serseri değil, bilakis babasının hali vakti epeyce yerinde, mütekait, sonra bir de evi varmış. Kiraya veriyor. Kadının ilk kocasından bir oğlu var. Sekiz, dokuz yaşında bir şey, ama o babadan o evlat nasıl çıkmış, şaşarsın... Akıllı kerata, açıkgöz, cin gibi bir şey... Karı koca ayrıldıkları vakit mahkeme, oğlanın anasının yanında kalmasına karar vermiş. Oğlanın dedesi mırın kırın etmiş ama dinletememiş... Şimdi, kadın bizim Hilmi'yle evlenince moruk dayatmış, mahkemeye başvurmuş. "Çocuğun anası evlendi. Torunmu isterim," diyormuş.

Halbuki oğlanın anası evladını vermek istemiyor. Hilmi de

çok seviyor çocuğu... Şimdi, evvela söyle bakalım, kadın kocaya vardı diye çocuğu dedesi alabilir mi, alamaz mı?..

Ömer düşündü. Sordu :

— Peki çocuğun asıl babası nerde?..

— Bilmem, başını almış, gitmiş bir yerlere... Dedesi burda yalnız... Dedim ya, çocuğu isteyen dedesi...

Ömer gene düşündü :

— Çocuğu dedesi pek alamaz, dedi.

Selâmi çıkıştı :

— Pek alamaz ne demek? "Pek"i de ne oluyor?..

— Demin bana söylediğin "yaka" meselesi... Bu iş yalnız mahkemenin elindeki kanuna değil, avukatın cerbezesine de bağlı bir parça... Kanun çocuğu hem verir, hem vermez... Zaten böyle olmasa avukata lüzum kalmazdı ki...

Selâmi şöyle bir daldı. Sonra :

— Eh, dedi. Sen de bizim tarafın avukatı olursun... Çenene güvenmiyor musun?..

— Tecrübe ederiz... Çocuk ne diyor? Yani çocuk dedesine mi gitmek istiyor? Anasıyla mı kalmak istiyor?..

— Çocuk, "Anamdan ayrılmam," diyormuş... Ama bu yaşta çocuğun lafı dinlenir mi?

Ömer birdenbire kendini düşündü. Ferahladı. Gülümsedi.

Selâmi sordu :

— Niye güldün?

— Hiç, bu çocuğa benzer başka bir çocuk aklıma geldi de... Onun bu çocuğa göre ne kadar bahtiyar olduğunu düşündüm...

— Anladım...

Sait Amca söze karıştı :

— Anlayıp ne olacak, Selâmi?

Selâmi hafif çakırkeyif olmuştu :

— Yoo! Anlamalıyım, Sait... Mademki bizim Hilmi'nin işine benzer bir şey, anlat şunu, Ömer!

Ömer :

— Anlatayım, dedi, zaten anlatmak istiyorum...

Ve ninesinden duyduğu masalı tekrar eden bir küçük çocuk gibi anlattı :

— Benim bahsettiğim çocuğun anası da ikinci bir kocaya varmıştı, yalnız arada küçük bir fark var... Seninkinin anası ikinci

kocasına vardığı zaman çocuk sekiz dokuz yaşında... Benim söylediğim çocuksa anasının karnındaydı. Senin çocuk sekiz dokuz yaşındayken kundura ustası Hilmi'nin evine geldi. Benimkisi, Kunduracı Hilmi'ye benzeyen bir adamın evinde doğdu. Seninkisi sekiz dokuz yaşındayken Kunduracı Hilmi'den başka bir babası olduğunu biliyor. Benimkisi bunu çok sonra öğrendi. Seninkisini dedesi almak istiyor, belki de alabilir... Benimkisini kimse doğduğu evden ayıramaz. İşte bunun için benimkinin ne kadar bahtiyar olduğunu düşündüm. Çünkü eğer benimkini de doğduğu ve büyüdüğü yerden ayırmak isteyenler olsaydı, kederinden çıldırırdı...

Ömer sustu.

Sait Amca Ömer'in sözlerini büyük bir saygıyla dinlemişti.

Selâmi gene hiçbir şey anlamadı :

— Anlattın ama, dedi, ne yalan söyleyeyim, ne demek istediğini anlamadım... Kim bu senin bahsettiğin çocuk?

Ömer sadece :

— Ben, dedi...

Selâmi büsbütün afalladı :

— Nasıl sen!

— Basbayağı ben işte...

— Sen, Nuri Ustanın oğlu değil misin?

— Ben, Nuri Ustanın oğluyum...

— Eh, öyleyse?..

— Benim de, Nuri Ustadan başka, bir...

Ömer durdu... Sonra yavaş yavaş ilave etti :

— Babam var... Bu baba sözü karışık bir şey... Yani... Ben Nuri Ustanın sulbünden gelmemişim... Eğer tabir doğruysa, Nuri Usta benim fizyolojik babam değil...

— Peki, senin, neydi o, fizyolojik baban kim?..

— Seyfi Bey...

— Ne? Hangi Seyfi Bey?..

— Babamı, sahici babamı, kafamı, yüreğimi, insanlığımı yapan babamı, Nuri Ustayı çiğneyen, ayağını kesen adam...

Selâmi'nin hayreti birdenbire derin bir saygıya çevrildi... Sustu. Ömer'e karşı bir kusur işlemiş gibi :

— Affedersin, Ömer, dedi...

Ömer gayet tabii sordu :

— Bu sefer de, ben anlamadım, neyi affedeceğim?..

— Yani...

— Yanisi ne?

— Şey, istemeyerek, belki de söylemek istemediğin, gizlemek istediğin, senden başka kimseye ait olmayan şeyleri, adeta zorla söylettim sana...

— Niçin gizlemek isteyeyim!.. Ben yarış beygiri değilim ki hangi hayvanın sulbünden dünyaya geldiğim beni alakadar etsin... Seyfi Beyle bir tek alakam var. Daha doğrusu iki türlü alakam var. Birincisi, benim dünyamdan başka, benim dünyama düşman bir dünyadan olması; ikincisi, babamın ayağını kesen kazanın müsebbibi bulunması... Her ne hal ise, gelelim Hilmi'nin meselesine... Çocuğun dedesi kimi avukat tutmuş?..

Selâmi biraz düşündü :

— Dur bakayım, dedi, avukatın adı neydi? Vay anasını... Dilimin ucunda bir türlü söyleyemiyorum... Demin sen ona benzer bir isim söyledin... Neydi?.. Ha, buldum : Kâmran...

Ömer adeta bağırdı :

— Kâmran mı?..

Sonra kendini toparladı :

— Birçok Avukat Kâmran var... Herhalde bizimkisi değildir...

Sait söze karıştı :

— Ne malum? Belki de 89'dur. Bir sor bakalım...

— Olur, hemen yarın sorarım...

Selâmi merak etti :

— Peki, eğer avukat sizin Kâmran'sa ne olacak?

Ömer :

— Bilmem, dedi, belki faydası olur. Belki davayı üstüne almaz...

— O almazsa, başkası alır...

— Doğru... Mamafih öğrenmek lazım...

Ve ertesi günü Ömer, erkenden Kâmran Beyin yazıhanesine damladı.

89 yalnızdı... Bir çay bardağının karşısında kaşar peyniri simit yemekle meşguldü.

Ömer'i büyük bir gürültü ile karşıladı.

Ömer yayları bozulmuş kanepeye otururken sordu :

— Hocam, bugünlerde yeni bir dava aldın mı?

89, hayretle Ömer'in yüzüne baktı :

— Bugünlerde iki üç yeni dava aldım, dedi. Niye sordun?..

— Niye sorduğumu sonra anlarsın, hocam... Ne gibi şeyler bu yeni davaların?

Kâmran Bey düşündü... Not defterini çıkardı. Bu, yaprakları-nın çoğu kopmuş ve şirketlerin reklam olsun diye müesseselere gönderdikleri not defterlerinden biriydi.

— Son hafta içinde üç dava almışım... Birisi, bermutat bir boşanma davası. İkincisi icra ile alakadar bir şey... Üçüncüsü gene boşanma davası gibi bir şey... Daha doğrusu...

Ömer merakla atıldı :

— Daha doğrusu?..

— Bu ne telaş yahu!.. Avukatlıkta telaş, heyecanı belli ediş felakettir. Avukat dediğin doktor gibi olmalı... İcabeden yerde, rol icabı telaşlanmalı, heyecanlanmalı...

Ömer yalvardı adeta :

— Şu üçüncü davanın ne olduğunu anlat, kuzum... Derslerin-den sonra istifade ederim... Bir çocuk meselesi var mı bu üçüncü davada? Bu dava için sana müracaat eden Şakir Bey mi? Bir mütekait... Eski gelini evlendiği için torununu geri almak istiyor...

89 hayretle sordu :

— Nerden biliyorsun?.

— Demek sana müracaat etti...

— Ne olacak?.. Ne var yahu?.. Şimdi ben de meraka düştüm bak...

Ömer düşündü. Sonra kanepenin üstünden kalkarak 89'un masasına yaklaştı :

— Hocam, dedi... Bu davayı sen alma...

89 gayet tabii :

— Peki, dedi, mademki istiyorsun almayayım, ama niçin?.. Bunu olsun öğrenemez miyim?..

Ömer :

— Tabii, dedi, anlatayım...

Ve meseleyi anlattı.

89 Kâmran sordu :

— Peki, benim davayı bırakmamda ne fayda var?.. Bir başka avukat alır işi...

Ömer :

— Evet, dedi. Doğru... Fakat ne bileyim ben...

Kâmran Bey düşünüyor. Düşündükçe kaşları çatılıyor, ağzının kenarlarındaki çizgiler derinleşiyor. Çok mühim bir karara geldiği belli...

Ömer, Kâmran Beyin yüzüne vuran iç fırtınasının bütün aydınlık ve karanlıklarını büyük bir merakla takip etmektedir.

Kâmran Bey derin ve kâbuslu bir uykudan uyanıyormuş gibi silkindi :

— Ömer, oğlum, dedi. Avukat da bir insan mıdır? Değil midir?

Ömer bu hiç beklemediği suale birdenbire cevap veremedi.

Kâmran tekrar etti :

— Söylesene, avukat denen mahluk da bütün öteki insanlar gibi yiyen, içen, düşünen, seven, gülen, ağlayan bir insan mıdır, değil midir?

— Elbette öyledir, hocam.

— Öyleyse, avukat da bir makine değil bir insansa, avukatın da bazı meselelerde kanaatleri var demektir. Ve avukat da her insan gibi kanaatleri için, icabında şahsi menfaatlarını çiğneyerek harekete geçer, mücadele eder, değil mi?

— Evet, tabii...

— Mücadele ne demektir, Ömer?.. Bunu sen iyi bilirsin herhalde... Mücadelede bütün mesele düşmanı can evinden vurmaktır. Düşmanla merdane dövüşmek, yüzde yüz kavga etmek lazımdır, kavgada hileye başvurmamalı gibi palavralara inanmazsın, değil mi?

— İnanmam...

— Öyleyse, mesele kalmadı. Bak, ne yapacağız?.. Benim vicdani kanaatim, senden meseleyi dinledikten sonra, bu çocuğun dedesinin evine gitmesi değil, Kunduracı Hilmi'nin yanında kalmasını bana emrediyor. Mademki bu böyledir, o halde bu kanaatimin tahakkuku için kavga etmeliyim... Yani ne yapıp yapıp çocuğu anasının, Hilmi'nin yanında bıraktırmalıyım. Doğru değil mi?..

— Doğru, fakat nasıl yapacaksın bu kavgayı? Sen, dedesinin avukatısın? Davayı almaktan vaz mı geçeceksin? Vazgeçsen bile...

89 birdenbire Ömer'in sözünü kesti :

— Hayır, dedi. Davayı bırakacak değilim, bilakis...

Ömer şaşırdı :

— Anlamadım...

Kâmran Bey alaylı bir sesle :

— Meslek namusumu, ayaklar altında çiğneyeceğim, dedi. Anlıyor musun? Kavga, kavgadır. Yemek nasıl pişirildi diye sorulmaz, sofraya geldiği vakit lezzetli mi lezzetsiz mi, ona bakılır. En iyi pilav toprak tencerede pişer... Matlup çocuğun anasında kalması, Kunduracı Hilmi'nin yanında adam olması, değil mi? Bu gayeye ulaşmak için her yol mübahtır. Yalnız davayı kaybettikten sonra dedenin peşin verdiği ücretin bir kısmını iade ederim. Eh, bu kadar da temizlik ister...

Ömer, Kâmran Beyin yanından bir parça şaşalamış, Kâmran Beye karşı sevgisi bir hayli artmış olarak çıktı.

Meseleyi o akşam Sait Amcaya anlattığı vakit :

Sait Amca :

— Yazık ki, dedi, şu Kâmran'ı geç tanıdık...

Seyfi Bey, kefalete raptedilerek İstintak Hâkimliği'nden serbest bırakıldı. Mahkeme günü kararlaştırıldı.

Nuri Usta davadan vazgeçmesi için Ömer'e son defa rica etti adeta... Ömer dinlemedi. Sait Amca da Ömer'le birlikti ve Nuri Ustanın itirazlarını kabul etmiyordu :

— İhtiyarlığında tekrar küçük burjuvalığına dönüyorsun, Nuri, diyordu, dikkat et...

Mahkemeden iki gün önce Seyfi Beyin avukatlığını Süheyla'nın babasının üstüne almış olduğunu Ömer duydu. Ve mahkemeden bir gün önce Ömer'in yazıhanesinden içeriye Seyfi Bey girdi.

Vakit öğleye doğruydu. Han boşalmıştı. Herkes yemeğe gitmişti. Ömer tavukçudan getirttiği çorbayı içiyordu.

Oda kapısı ağır ağır, hanın sessizliği içinde gıcırdayarak açıldı.

Ömer, Seyfi Beyi daha kapının eşiğinden girerken tanıdı.

Ayağa kalktı. Bu hareketi istemeyerek yapmıştı. Soğukkanlı olmak istiyordu, fakat birdenbire o kadar heyecanlanmıştı ki telaşını belli ediyordu.

Seyfi Bey ağır ağır odanın ortasına doğru yürüdü :

— Avukat Ömer Beyle müşerref oluyorum, değil mi, efendim, dedi.

— Evet, efendim, buyrun...

Seyfi Bey otururken :

— Ben Seyfi, dedi.

— Müşerref olduk, efendim.

Seyfi Bey gözlerini odada dolaştırdı. Duvardaki üç resme gözü takıldı. Uzun uzun baktı. Gülümsedi... Sonra oturduğu tahta sırayı elleriyle yokladı. Gene gülümsedi...

Seyfi Beyin bu gülüşleri, Ömer'in gözünden kaçmadı. Ve bir an önceki telaşı, müthiş bir aksi tesirle korkunç bir sükûta inkılap etti. Çok sade bir sesle :

— Sizi dinliyorum, dedi...

Seyfi Bey gülen, hatta alay eden bir sesle söze başladı :

— Müessif bir kazaya sebebiyet verdiğim için çok müteessirim... Siz gayet haklı olarak pederinizin hakkını arıyorsunuz... Buna da sözüm yok...

Ömer sabırsızlıkla sordu :

— Öyleyse?..

— Öyleyse niçin mi diyeceksiniz. Evvela, belki de sebep olduğum kazayı tamir edebilirim diye...

— Babamın ayağını yeniden yerine mi koyacaksınız?

— Emin olun ki elimden gelse bunu da yapardım. Fakat bu ancak Cenab-ı Hakkın işi... Ben daha ziyade hatamı kulca tamir etmek istiyorum. Yani...

— Yani?..

— Mahkemeye başvurarak elde etmek istediğiniz neticeyi ben size daha kestirmeden temin edebilirim...

Ömer sinirlendi :

— Mahkemeye başvurup hangi neticeyi elde etmek istediğimi sanıyorsunuz?

Seyfi Bey öksürdü :

— Yani tazminat...

Ömer güldü :

— Demek sizin kanaatinizce bütün bu işten elde etmek istediğim bir netice var : Sizden para koparmak...

Seyfi Bey cevap vermedi.

Ömer ısrar etti :

— Söylesenize, Seyfi Bey, Nuri Ustanın bütün bu mahkeme işinden elde etmek istediği netice birkaç yüz lira, öyle mi?..

Seyfi Bey hep o gülümseyen sesiyle :

— Birkaç yüz lira değil, birkaç bin... Emin olun hatta birkaç bin lirayla bile...

Ömer nefretle yüzünü buruşturdu. Ve Seyfi Beyi hayretlere düşüren bir söz söyledi :

— On para istemiyoruz...

Seyfi Bey şaşkınlığını çabuk giderdi :

— Para istemiyorsanız, benden ne istiyorsunuz öyleyse?..

— Kazaya sebebiyet veren herhangi bir taksi şoförü hapsediliyorsa, sizin de...

— Ben taksi şoförü değilim ama...

— Biliyorum...

Ömer bu "Biliyorum"u öyle bir söylemişti ki, Seyfi Bey :

— Anlıyorum, dedi... Şahsi bir intikam...

Bu sefer Ömer o kadar şaşaladı ki cevap verirken sesinin ayarını yapamadı :

— Şahsi intikam mı?.. Niçin?.. Neden?..

Seyfi Bey kaşlarını çatmıştı :

— Neden olduğu malum, dedi. İkimizin de pek geç öğrendiğimiz bir şeyi tekrara hacet yok...

— Yanılıyorsunuz, Seyfi Bey... Ben... Sizin sulbunüzden dünyaya gelmiş olduğumu çok geç öğrenmedim... Yıllardır biliyorum bunu...

— Öyleyse niçin gelip o zaman beni aramadınız?.. Kabahat sizde...

Ömer güldü :

— Ne kabahati?.. Sizi aramamakla kabahat yapmış değilim... Bilakis... Hem sizi niçin arayacaktım?..

Seyfi Bey düşündü. Sonra sesine bir baba tatlılığı vermeye çalışarak :

— Şimdi de ben anlıyorum, oğlum, dedi. Beni o zaman arasan, benim seni tanımayacağımdan, seni bir şantajcı sanacağımdan korktun, çekindin... Halbuki Ali Beyi şahit göstererek... Zaten şu son günlerde meseleyi ondan öğrendim...

Ömer karşısındaki adama hayretle bakıyordu.

Seyfi Bey devam ediyor :

— Emin ol ki, Ömer, anneni ve seni aramadım değil... Yani sonraları çok aradım... Belki inanmazsın... Bir gençlik cinnetiyle anana karşı işlediğim günahı tamir etmek istedim. Fakat sizi bulmak kabil olmadı... Sonra seneler geçti... Eh, dünya bu...

Durdu. Sesini büsbütün, bir loğusa şerbeti gibi tatlılaştırarak :

— Ömer, zararın neresinden dönülse kârdır... Seni evlat olarak tanımaya hazırım... Sana ve anana karşı bu kadar iyilik göstermiş olan Nuri Ustanın da ihtiyarlığını temin ederim...

Seyfi Bey yerinden kalkmış, Ömer'in masası başına gelmiş, onun omuzunu okşamak için elini uzatmıştı.

Ömer geri çekildi :

— Seyfi Bey, dedi... Çok yanılıyorsunuz... Anamla bana yaptığınız en büyük iyilik, yegâne iyilik bizi arayıp sormamış olmanızdır. Bundan dolayı ben de, anam da, şimdi daha iyi anlıyorum ki, size karşı müteşekkir olmalıyız...

Seyfi Bey eli ateşe değmiş gibi geri çekildi :

— Anlıyorum, dedi, beni bir türlü affetmiyorsunuz... Kim bilir, ana oğul, sıkıntılı günlerinizde, kaç defa başbaşa verip bana lanet etmişsinizdir...

Ömer bu sefer Seyfi Beyin sözünü kesti :

— Seyfi Bey, yine aldanıyorsunuz... Boyuna aldanacaksınız... Ana oğul sizden ya bir defa bahsetmişizdir, ya iki defa... O kadar... Hem de lanetle filan anarak değil... Siz bizim için sizin gibi olanlardan birisiniz... İşte o kadar. Size düşman değilim, değiliz, demiyorum...

* "Seyfi Bey kendisinden çok haklı olarak tiksinen oğlunu kazanabilmek ümidiyle son kozunu oynar, ona :

"— Oğlum, der, olanlar olmuş, geçenler geçmiştir. Fakat ne olursa olsun sen benim kanımdansın. Şayet ben yarın cezaya uğrarsam, senin kanın :

"— Eyvah ben babamı zindanlara düşürdüm! diye nedamet ve

* Tefrika edildiği gazetede son iki sayfası basılmayan romanın sonunu, o günlerde o gazetede çalışmakta olan ve romanın müsveddelerini okumuş bulunan yazar Naci Sadullah, belleğine dayanarak aşağıdaki gibi özetlemiştir.

esefle feryat etmez mi?..

"Sual, zaten kendisini zor tutmakta bulunan Ömer'in sabrını büsbütün sona erdirir. İsyan ve öfke ile yerinden fırlayarak haykırır :

"— Etmez... Zira beşeri alçaklıklar karşısında feryatları kanlar değil, şuurlar koparır... Siz artık lütfen burayı terk ediniz. Ve ömrünüzün ötesinde mümkün ise şu gerçeği öğreniniz :

"Kan Konuşmaz."

Yayımlayan: Anadolu Yayıncılık A.Ş.
Kapak Baskı: Ana Basım Sanayi A.Ş.
İç Baskı: Şefik Matbaası

Nâzım Hikmet'in çok güç koşullarda korunmuş, elden ele geçmiş, bazıları sağlığında basılamamış, bazıları özen gösterilmeden basılmış olan yapıtları, bu işe gönül vermiş eleştirmenlerin çabalarıyla, içerde ve dışarda, yıllardır derlenip toparlanmaya çalışılmış, ama çeşitli nedenlerden kaynaklanan yanlışların, karışıklıkların, tutarsızlıkların bir türlü önü alınamamıştır.

Şimdi Adam Yayınları size Nâzım Hikmet'in yepyeni bir toplu yapıtlar derlemesini sunuyor.

Bu yolda daha önce yapılan bütün olumlu çalışmalar, Nâzım Hikmet'in kitaplarının ilk basımları, arkasında bıraktığı müsveddeler — mekanik yaklaşımlara düşmeden, durumlara, türlere göre ayrı değerlendirmelere gidilerek — büyük bir özen ve duyarlıkla yeniden gözden geçirilmiş, konunun uzmanı eleştirmenlerin özverili katkıları ve ortak çabalarıyla, sanatçının özellikleri, kendine özgü kullanımları gölgelenmeden, yanlışların düzeltilmesi, karışıklıkların, tutarsızlıkların giderilmesi sağlanmıştır.

ADAM

adam 380

ISBN 975-418-004-0